

T.C
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

MEHMED HULÛSÎ HİKEMİYÂT-I SÂ'İB-İ TEBRÎZÎ
(İNCELEME-TENKİTLİ METİN)
(Yüksek Lisans Tezi)

Hazırlayan
Ebru ÖZSOY

Danışman
Prof. Dr. Bülent ŞİĞVA

OCAK 2026, ERZİNCAN

BİLİMSEL ETKİNLİĞE UYGUNLUK

“Mehmed Hulûsî Hikemiyât-ı Sâ’ib-i Tebrîzî (İnceleme-Tenkitli Metin) **Yüksek Lisans**” tezim tarafımda incelenmiştir. Buna göre tezimde bilimsel etik ihlali ve intihal olarak nitelendirilebilecek herhangi bir durum olmadığını taahhüt ederim. Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir biçimde elde edildiğini; aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi beyan ederim.

Ebru ÖZSOY

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Ana Bilim Dalı : Eski Türk Edebiyatı
Program Adı : Tezli Yüksek Lisans
Tez Başlığı : Mehmed Hulûsî Hikemiyât-ı Sâ'ib-i Tebrîzî
(İnceleme-Tenkitli Metin)

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının a) Giriş b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 493 sayfalık kısmına ilişkin 27/01/2026 tarihinde **Turnitin** intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı %12'dir.

Filtrelemeye tırnak içerisindeki alıntılar dahil edilmiştir. Filtrelemede yedi (7) kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç tutulmuştur.

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 27/01/2026

Danışman: Prof. Dr. Bülent ŞİĞVA

Öğrenci: Ebru ÖZSOY

KILAVUZA UYGUNLUK

Mehmed Hulûsî Hikemiyât-ı Sâ'ib-i Tebrîzî (İnceleme-Tenkitli Metin)"
başlıklı Yüksek Lisans Tezi Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım
Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Ebru ÖZSOY

Danışman

Prof. Dr. Bülent ŞİĞVA

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Prof. Dr. Bülent ŞİĞVA danışmanlığında **Ebru ÖZSOY** tarafından hazırlanan “**Mehmed Hulûsî Hikemiyât-ı Sâ’ib-i Tebrîzî (İnceleme-Tenkitli Metin)**” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı’nda **Yüksek Lisans Tezi** olarak oy birliğiyle kabul edilmiştir.

27/01/2026

JÜRİ:

Danışman	:	Prof. Dr. Bülent ŞİĞVA	(İmza)
Üye	:	Doç. Dr. Erdoğan ULUDAĞ	(İmza)
Üye	:	Doç. Dr. Mehmet Akif GÖZİTOK	(İmza)

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun /.../2026 tarih vesayılı kararı ile onaylanmıştır.

..... /.../2026

Doç. Dr. Müge MANGA

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Bu çalışma, klasik edebî metinlerin anlam katmanlarını ortaya çıkarmayı amaçlayan şerh ve tercüme faaliyetlerinin, Türk ve Fars edebiyatları arasındaki tarihsel ve kültürel etkileşim sürecindeki rolünü kapsamlı biçimde ele almaktadır. Şerh ve tercüme geleneği, yalnızca dilsel aktarımı değil; metinlerde yer alan kültürel, felsefî ve tasavvufî unsurların farklı bir dile ve edebî geleneğe taşınmasını da mümkün kıldığı için edebiyatlararası etkileşimin önemli bir zemini olarak değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, 17. yüzyıl Fars edebiyatının önde gelen temsilcilerinden Sâ'ib-i Tebrîzî'nin eserleri ve bu eserler üzerine yapılan şerhler önemlidir.

Sâ'ib-i Tebrîzî'nin şiirleri; hikemî üslubu, yoğun anlam yapısı, mecaza dayalı anlatımı ve tasavvufî referanslarıyla hem Fars hem de Türk edebiyatı açısından zengin bir içerik sunmaktadır. Bu şiirlerin Türkçeye aktarımı sırasında ortaya çıkan anlam farklılıkları, çeviriler ve yorumlayıcı yaklaşımlar, edebî metinlerin farklı kültürel bağlamlara nasıl uyarlanabildiğini göstermektedir. Çalışmanın amacı, bir yandan Sâ'ib-i Tebrîzî'nin şiirlerindeki düşünsel ve estetik unsurları ortaya koymak, diğer yandan bu zengin anlam dünyasının Türkçeye aktarımı sürecinde karşılaşılan sorunları ve geliştirilen çözüm yollarını tahlil etmektir. Bu yönüyle çalışma, klasik edebiyatın günümüz okuyucusuna ulaştırılmasında şerh geleneğinin belirleyici rolünü vurgulamaktadır.

Çalışma kapsamında, eserde yer alan beyitlerin doğruluğunu tespit etmek amacıyla Ganjoor adlı dijital platformdan yararlanılmıştır. Fars edebiyatının önemli şahsiyetlerine ait eserleri içeren bu arşiv, Sâ'ib-i Tebrîzî'nin divanındaki beyitlerin tespiti ve konumlarının belirlenmesinde önemli bir kaynak olmuş; elde edilen veriler, beyitlerin divandaki özgün yerleri belirtilerek kullanılmıştır.

Ebru ÖZSOY, Erzincan, 2026

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın vücut bulmasında katkı sunan, gerek maddî gerek manevî destekleriyle daima yanımda olan tüm kişi ve kurumlara en içten şükranlarımı sunmayı bir borç bilirim. Her şeyden önce yaşamımın her döneminde varlıklarıyla bana güç veren, sevgileri ve sabırlarıyla yolumu aydınlatan kıymetli aileme sonsuz teşekkür ederim. Özellikle sevgili annem ve babam; yalnızca bu akademik serüvende değil hayatın her durağında özverileriyle, koşulsuz sevgileriyle ve güven veren duruşlarıyla en büyük dayanağım olmuşlardır. Onların gösterdiği fedakârlıklar, bu çalışmanın hem başlangıç noktası hem de tamamlanma sürecindeki en kıymetli ilham kaynağı olmuştur. Yine her daim yanımda olan değerli ağabeylerime ve yengeme de gönülden teşekkür ederim.

Akademik yolculuğumda bana rehberlik eden, çalışmamın yönünü belirlemede büyük katkılar sunan değerli danışman hocam Prof. Dr. Bülent ŞİĞVA'ya derin bir minnet borçluyum. Kendisinin bilimsel özeni, sabırlı ve anlayışlı yaklaşımı sadece bu çalışmanın niteliğini artırmakla kalmamış; akademik düşünme biçimime yeni ufuklar katmıştır. Hocamın yol gösterici tutumu, yapıcı eleştirileri ve akademik üretkenliğe olan inancı, bu çalışmanın derinleşmesine ve anlam kazanmasına olanak tanımıştır.

Yüksek lisans sürecim boyunca bilgi ve tecrübeleriyle gelişime kıymetli katkılarda bulunan saygıdeğer hocalarım Prof. Dr. Mehmet Cihat ÜSTÜN, Doç. Dr. Yusuf BABÜR, Dr. Öğr. Üyesi Rabia AKSU'ya da içten teşekkürlerimi sunarım. Kendilerinin sahip oldukları engin birikim ve her daim teşvik edici yaklaşımları, akademik serüvenimin önemli yapıtaşlarını oluşturmuştur. Samimi ilgileri, nazık yönlendirmeleri ve yürekten destekleri ise bu yolculuğun zorluklarını aşmamda bana yol göstermiştir.

Birlikte öğrenme ortamını paylaştığım kıymetli arkadaşlarımla sohbetleri, fikir alışverişleri ve dostça yaklaşımları da bu çalışmanın gelişiminde büyük rol oynamıştır. Bu süreçte doğrudan ya da dolaylı katkılarıyla çalışmama değer katan tüm akademik çevreye de şükranlarımı iletme isterim.

Ve nihayet, bu sürecin her anında manevî desteğiyle varlığını hissettiren, bana inancımı tazeleyen, motivasyonumu canlı tutan tüm dostlarıma ve yakın çevreme

gönülden teşekkür ederim. Onların yürekten gelen sözleri, samimi varlıkları ve içten duaları, bu emek yolculuğunun görünmeyen ama en kıymetli pusulası olmuştur.

Ebru ÖZSOY

MEHMED HULÛSÎ HİKEMİYÂT-I SÂ'İB-İ TEBRÎZÎ
(İNCELEME-TENKİTLİ METİN)

Ebru ÖZSOY

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi,

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi, Ocak 2026

Danışman: Prof. Dr. Bülent ŞİĞVA

ÖZET

Fars edebiyatının önemli isimleri, eserlerinin Türkçeye kazandırılması amacıyla yapılan tercüme ve şerh çalışmalarının odağında yer almıştır. Sadî-i Şîrâzî, Feridüddin Attâr, Firdevsî, Nizâmî, Hâfız-ı Şîrâzî ve Molla Câmî gibi şahsiyetlerin yanı sıra, 17. yüzyılın önde gelen şairlerinden Sâ'ib-i Tebrîzî de Türk edebiyatına etkileriyle dikkat çekmektedir. Sâ'ib-i Tebrîzî'nin eserlerini Türk okuyucusuna tanıtan çalışmalar arasında, Mehmed Hulûsî'nin Hikemiyât-ı Sâ'ib-i Tebrîzî ve Mücevherât-ı Sâ'ib-i Tebrîzî adlı şerh ve tercümeleri önemli bir yer tutmaktadır. Hulûsî, bu eserlerinde Sâ'ib'in edebî, felsefî ve tasavvufî görüşlerini aktarmıştır. Bu çalışma, Hikemiyât-ı Sâ'ib-i Tebrîzî üzerine yapılmış şerh ve tercümeleri incelemektedir. Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan 2068 numaralı nüsha esas alınmış; Sermet Çifter Kütüphanesi ve Millî Kütüphane'deki nüshalarla karşılaştırılarak tenkitli metin oluşturulmuştur. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Girişte şerh ve tercüme geleneği ele alınmış; birinci bölümde Sâ'ib-i Tebrîzî ve Mehmed Hulûsî'nin hayatları, edebî kişilikleri ve eserleri incelenmiştir. İkinci bölümde eserin metinsel özellikleri ve Latin harflerine aktarım sürecinde karşılaşılan sorunlar değerlendirilmiş, üçüncü bölümde ise nüshaların tavsifi ve tenkitli metne yer verilmiştir. Sonuçta, Mehmed Hulûsî'nin çalışmaları aracılığıyla Sâ'ib-i Tebrîzî'nin eserlerinin Türk edebiyatına kazandırılmasının iki kültür arasında önemli bir köprü oluşturduğu vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sâ'ib-i Tebrîzî, Mehmed Hulûsî, Hikemiyât-ı Sâ'ib-i Tebrîzî, şerh.

MEHMED HULÛSÎ HİKEMİYÂT-I SÂ'İB-İ TEBRÎZÎ
(CRITICAL EDITION AND ANALYSIS)

Ebru ÖZSOY

Erzincan Binali Yıldırım University,

Graduate School of Social Sciences

Master's Thesis, January 2026

Supervisor: Prof. Dr. Bülent ŞİĞVA

ABSTRACT

Prominent figures of Persian literature have been at the center of translation and commentary studies aimed at introducing their works into Turkish. Alongside figures such as Sadî-i Şîrâzî, Feridüddin Attâr, Fırdevsî, Nizâmî, Hâfız-ı Şîrâzî and Molla Câmî Sâ'ib-i Tebrîzî, one of the leading poets of the seventeenth century, also stands out for his influence on Turkish literature. Among the studies that introduced Sâ'ib-i Tebrîzî's works to Turkish readers, Mehmed Hulûsî's commentaries and translations titled Hikemiyât-ı Sâ'ib-i Tebrîzî and Mücevherât-ı Sâ'ib-i Tebrîzî occupy an important place. In these works, Hulûsî conveyed Sâ'ib's literary, philosophical, and mystical views. This study examines the commentaries and translations produced on Hikemiyât-ı Sâ'ib-i Tebrîzî. The manuscript numbered 2068 preserved in the Süleymaniye Library was taken as the base text, and a critical edition was established through comparison with other copies housed in the Sermet Çifter Library and the National Library. The study consists of three chapters. The introduction addresses the tradition of commentary and translation; the first chapter examines the lives, literary personalities, and works of Sâ'ib-i Tebrîzî and Mehmed Hulûsî. The second chapter evaluates the textual features of the work and the difficulties encountered in its transcription into the Latin alphabet, while the third chapter presents a detailed description of the manuscripts and the critical text. In conclusion, it is emphasized that through Mehmed Hulûsî's works, the introduction of Sâ'ib-i Tebrîzî's writings into Turkish literature has served as an important bridge between the two cultures.

Key words: Sâ'ib-i Tebrîzî, Mehmed Hulûsî, Hikemiyât-ı Sâ'ib-i Tebrîzî, annotation.

İÇİNDEKİLER

MEHMED HULÛSÎ HİKEMİYÂT-I SÂ'İB-İ TEBRÎZÎ

(İNCELEME-TENKİTLİ METİN)

BİLİMSEL ETKİNLİĞE UYGUNLUK.....	i
TEZ ÖZGÜNLÜK SAYFASI.....	ii
KILAVUZA UYGUNLUK.....	iii
KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	iv
ÖN SÖZ.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
ÖZET.....	viii
ABSTRACT.....	ix
İÇİNDEKİLER.....	x
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ŞAİR VE ŞARİH

1.1. Sâ'ib-i Tebrîzî.....	5
1.1.1. Hayatı.....	5
1.1.2. Edebî Kişiliği.....	7
1.1.3. Eserleri.....	10
1.2. Mehmed Hulûsî.....	17
1.2.1. Hayatı.....	17
1.2.2. Edebî Kişiliği.....	19
1.2.3. Eserleri.....	20

İKİNCİ BÖLÜM
HİKEMİYÂT-I SÂ'İB-İ TEBRÎZÎ

2.1. Şekil.....	23
2.1.1. Sâ'ib-i Tebrîzî Divanı'ndaki Bulunduğu Yerler	25
2.2. Muhteva.....	93
2.3. Metin Kurulurken İzlenen Yol	114

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
NÜSHA TAVSİFİ VE TENKİTLİ METİN

3.1. Nüshaların Tavsifi	116
3.2. Tenkitli Metin.....	118
SONUÇ	484
KAYNAKÇA.....	486
ÖZ GEÇMİŞ	489

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

- Ed.** : Editör
- Haz.** : Hazırlayan
- M** : Millî Kütüphane
- Nr.** : Numara
- S** : Süleymaniye Kütüphanesi
- SÇ** : Sermet Çifter Kütüphanesi
- TDK** : Türk Dil Kurumu
- TDV** : Türk Diyanet Vakfı

GİRİŞ

Şerh, Arapçadan türetilmiş bir terim olup, kelime anlamı itibarıyla “açma, ayırma” ya da “bir anlatımı açıklama, yorumlama” gibi anlamlarla kullanılmaktadır.¹ Bu anlamlar, şerhin amacını ve işlevini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Şerh, bir metnin daha derinlemesine anlaşılmasını sağlayabilmek amacıyla yapılan açıklamalar, yorumlar ve çözümlemelerden oluşur. Bir metnin anlam derinliğinin açığa çıkarılması, metnin içeriği ve mesajının daha anlaşılır bir şekilde ifade edilmesi için kullanılan yöntemler bütünü olarak şerh, edebiyatın en önemli yorumlama ve açıklama yöntemlerinden biridir. Türk edebiyatında, özellikle Batılılaşma hareketinin etkisiyle şerh yöntemi daha yoğun bir biçimde uygulanmaya başlanmış ve metinlerin doğru bir şekilde anlaşılmasına yönelik büyük bir katkı sağlamıştır.²

Türk edebiyatında şerh geleneği, çoğunlukla İslami metinler üzerinde yoğunlaşmıştır. İslamiyet’in temel metinleri, hem dilsel olarak karmaşık yapıları hem de taşıdıkları derin felsefi, ruhani boyutlarıyla oldukça zorlayıcı ve anlaşılması güç metinlerdir. Bu sebepten dolayı, bu metinlerin anlaşılabilmesi için yapılan şerh çalışmaları oldukça önemlidir. İslami metinler, hem dilsel hem de içeriksel açıdan karmaşık ve çok derin anlamlar taşıdığından bu metinlerin doğru bir şekilde anlaşılması ve yorumlanabilmesi için yapılan şerh çalışmalarının önemi büyüktür. Şerh, metnin anlamını açığa çıkaran ve okuyucunun metnin daha derinlerine inmesini sağlayan bir yöntem olarak kullanılmıştır.³ Bu bağlamda, İslami metinler üzerindeki şerh çalışmaları, hem metinlerin doğru bir şekilde anlaşılmasını hem de metinlerin taşıdığı anlamın daha iyi bir biçimde açığa çıkmasını sağlamıştır. Ancak şerh geleneği, İslami metinlerle sınırlı kalmamış, zamanla farklı alanlarda da uygulanmaya başlanmıştır. Edebiyatın farklı alanlarındaki metinlere yönelik şerhler, bir yandan metnin anlam derinliğini artırırken, diğer yandan metnin farklı kültürel bağlamlarını da gözler önüne sermek adına büyük bir işlevsellik kazanmıştır.

¹ Şükrü Haluk Akalın, Recep Toparlı, *Türkçe Sözlük* (Ankara: TDK, 2005), 1861.

² Zafer Köknar, “Muhyiddin Bin Yahya Fakih Kızılhisari'nin Şerh-i Gülistân'ı (12b-62a Varakları Arası Transkripsiyonlu Metin-İnceleme)” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019), 3.

³ Atabey Kılıç, “Dağılmış İncileri Toplamak: Şerh Tasnif Denemesi”, içinde *Prof. Dr. Abdülkadir Karahan Anısına I. Uluslararası Klasik Edebiyat Sempozyumu*, (İstanbul: İBB, 2008), 363-369.

Şerh, herhangi bir konuda yazılabilen bir açıklama ve yorumlama yöntemidir. Bu noktada, şerh çalışmaları herhangi bir metin üzerinden yapılabilir. Metnin içeriği, mesajı ve anlamı üzerinde yapılan yorumlar, metni daha iyi anlamamıza yardımcı olur. Şârihler, belirli bir metni daha derinlemesine anlamak ve metnin mesajını daha anlaşılır hâle getirmek için çalışırlar. Bu süreçte şârihler, metnin orijinaline sadık kalarak, metni yeni bakış açılarıyla incelemeye gayret ederler. Şerh çalışmaları, metnin yüzeysel anlamını açıklamakla kalmayıp metnin taşıdığı daha derin anlamları da ortaya koyar. Bu nedenle şerh, bir metnin anlaşılmasını açığa çıkarmakla kalmaz, ona yeni anlamlar katmaya da olanak sağlar. Şârihlerin amacı, metni tekrarlamaktan ziyade ona yeni bir bakış açısı eklemektir. Böylece metnin anlamı daha da zenginleşir ve derinleşir.⁴

Ali Nihat Tarlan'ın⁵ şerh yazımına ilişkin düşünceleri, bu konuda önemli bir bakış açısı sunmaktadır. Tarlan'a göre, edebî eserlerin tam olarak anlaşılabilmesi için metnin yüzeyine odaklanmak yeterli değildir. Edebî eserler, yazarlarının içsel dünyasını, düşünsel süreçlerini ve duygusal derinliklerini yansıtan metinlerdir. Bu nedenle, metnin yüzeyinin ötesine geçmek şairin veya yazarının düşünsel ve duygusal dünyasına inmeye çalışmak gereklidir. Eserin dilindeki semboller, örtük anlatımlar ve imgeler, şairin içsel dünyasını ifade eder. Bu bağlamda, metnin kelimelerini ve cümlelerini inceleyerek metnin tam anlamını ortaya koymak mümkün olmayacaktır. Eserin dilindeki sembolizmin ve çağrışımların derinlemesine çözülmesi, şairin düşünsel dünyasının daha iyi anlaşılabilmesi adına oldukça önemlidir.⁶ Bu nedenle şerh yazarken, şairin içsel dünyasında neler olup bittiğini anlamak için dilin ve yapısal unsurların çok daha derin bir şekilde tahlil edilmesi gerekmektedir.

Şerh ve tercüme kavramları, sıklıkla aynı bağlamda ele alınmakta ve kimi durumlarda birbirlerinin yerine kullanılabilmektedir. Bu durum her iki terimin, anlam ilişkileri bakımından yakın bir bağa sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle Arapça veya Farsça metinlerin açıklanması ve yorumlanması üzerine yazılan şerh türündeki eserlerde, tercümenin de yer bulması; bunun yanı sıra bazı tercüme çalışmalarında şerh yöntemine benzer açıklama ve yorumlama tekniklerinin kullanılması, bu iki kavramın

⁴ Tunca Kortantamer, "Teori Zemininde Metin Şerhi Meselesi", *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 8/1 (1994): 1.

⁵ Ali Nihat Tarlan, "Metin Şerhine Dair", *Edebiyat Meseleleri*: (İstanbul: Ötüken Yayınları, 1981), 192.

⁶ İsmail Güleç, "Klasik Türk Edebiyatı Metinleri Nasıl Şerh Edilmeli?", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 42/42 (2010): 84.

edebî süreçlerde birbirine paralel bir işlev gördüğünü ve zaman zaman birbiriyle örtüştüğünü göstermektedir. Bu da, şerh ve tercüme arasındaki sınırların bazen belirsizleşmesine ve her iki kavramın birbirini tamamlayan yöntemler olarak değerlendirilebilmesine olanak tanımaktadır.⁷ Tercüme, bir dildeki metnin başka bir dile aktarılması süreci olup, şerh ile bazı benzerlikler taşır. Her iki kavram da bir metnin anlaşılmasını sağlamak, detaylı bir şekilde açıklamak ve okuyucuya aktarmak amacını güder. Ancak şerh ve tercüme arasındaki farklar da belirgindir. Şerh, metnin içerdiği anlam derinliklerini ve alt metinleri açığa çıkarmaya yönelik yorumlar sunar, tercüme ise bir metnin başka bir dile doğru bir biçimde aktarılmasını sağlar. Şerh, metnin anlamını derinleştirirken, tercüme metnin anlamını kaybetmeden dilsel doğruluğu sağlamak amacı taşır. Şerh ve tercüme farklı işlevlere sahip olan ve birbirini tamamlayan iki ayrı yöntemdir. Birçok önemli edebî eser, hem tercüme edilerek hem de şerh edilerek Türkçeye kazandırılmıştır. Bu metinler, Türk okurlarına Fars edebiyatının zenginliğini tanıtan önemli eserler arasında yer alır.

Türk edebiyatında şerh çalışmaları arasında özellikle dikkat çekenlerden biri, 17. yüzyıl Fars edebiyatının önemli şahsiyetlerinden biri olan Sâ'ib-i Tebrîzî'nin Divânı'na yapılan şerh çalışmalarıdır. Sâ'ib-i Tebrîzî, Fars edebiyatının önemli şairlerinden biri olarak kabul edilmektedir ve onun şiirleri, derin anlamlar taşıyan metinler olarak şerh çalışmalarının yoğunlaştığı eserler arasındadır. Sâ'ib-i Tebrîzî'nin Divânı'na yapılan şerh çalışmaları, bu metnin anlamını daha derinlemesine açığa çıkarmak, şairin tasavvufî görüşlerini ve edebî bakış açısını daha iyi kavrayabilmek adına yapılmıştır. Sâ'ib-i Tebrîzî'nin şiirleri, bir dilsel çeviri sürecine ihtiyaç duymayıp şairin içsel dünyasını, düşünsel yapısını ve duygusal derinliklerini anlamaya yönelik kapsamlı çözümlemeler gerektirmiştir. Bu şerhler, Sâ'ib-i Tebrîzî'nin edebî mirasını doğru bir şekilde anlamamıza yardımcı olmuş ve Türk edebiyatına kazandırılmasında önemli bir rol oynamıştır.

Sâ'ib-i Tebrîzî'nin Divânı'na yapılan şerh çalışmalarını incelediğimizde, bu çalışmalar metnin dilsel anlamına katkı sağlamakla kalmaz. Şairin içsel dünyasına, tasavvufî bakış açısına ve edebî değerlerine dair derinlemesine bir çözümleme yapıldığını gösterir. Şerhler, metnin gizil anlam dünyasını açığa çıkarmanın yanı sıra, şairin duygu

⁷ Sadık Yazar, “Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği” (Yayımlanmış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011), 15.

ve düşüncelerini de kapsamlı bir biçimde ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, şerh çalışmaları hem metnin kültürel bağlamını hem de şairin edebî mirasını anlamamız açısından önemli bir kaynak teşkil etmektedir.

Sonuç olarak şerh, bir metnin anlamını derinlemesine kavrayabilmek için önemli bir araçtır. Türk edebiyatında şerh geleneği, özellikle klasik dönemde İslami metinlerden başlayarak geniş bir alanı kapsayacak şekilde yayılmıştır. Şerh çalışmaları, metinlerin anlam derinliğini artırmanın yanı sıra, metnin kültürel ve felsefî bağlamlarını da gözler önüne sermektedir. Sâ'ib-i Tebrîzî'nin şiirleri üzerine yapılan şerh çalışmaları, hem bu şiirlerin edebî değerini anlamamıza hem de Türk edebiyatındaki şerh geleneğinin sürdürülmesine büyük katkılarda bulunmuştur. Bu çalışmalar, şairin edebî mirasının daha derinlemesine anlaşılmasını sağlamış ve Türk edebiyatındaki şerh geleneğine yeni bir boyut kazandırmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ŞAİR VE ŞARİH

1.1. Sâ'ib-i Tebrîzî

1.1.1. Hayatı

Sâ'ib-i Tebrîzî'nin doğum yılı ve yeri hakkında kesin bilgiler bulunmamakla birlikte, genel olarak 1591 yılı ve Tebrîz veya Isfahan şehri kabul görmektedir. Eserinin mukaddime kısmında da doğum tarihine dair net bir bilgi yer almamakla birlikte, Hicrî onuncu yüzyılda İran'ın başkenti olan Isfahan'da doğduğu ifade edilmektedir. O dönemde Tebrîz, Safevîler Devleti'nin önde gelen kültürel ve ticari merkezlerinden biri olarak öne çıkmaktaydı. Sâ'ib-i Tebrîzî'nin ailesi de bu şehirde önemli bir konuma sahip olan tüccarlardan Mirza Abdürrahim'in çocuklarıdır. Babasının toplumsal statüsü, onun genç yaşlardan itibaren aydın bir çevrede yetişmesini sağlamış ve böylece şairlik kariyerinde sağlam bir birikim edinmesine zemin hazırlamıştır.⁸ Sâ'ib-i Tebrîzî'nin ilk öğrenim yılları, büyük ölçüde Safevîler'in başkenti Isfahan'da geçmiştir. Küçük yaşlardan itibaren edebiyat ve bilimle ilgilenmeye başlayan Sâ'ib-i Tebrîzî, amcası Şemseddin-i Tebrîzî, nam-ı diğer “Şirin Kalem” aracılığıyla hat sanatında eğitim almıştır. Ayrıca dönemin önde gelen âlimlerinden hem akli hem de nakli ilimler konusunda dersler alarak kültürel birikimini ve kültürel bilgisini derinleştirmiştir.⁹ Bu dönemde aldığı eğitim, Sâ'ib-i Tebrîzî'yi yalnızca edebiyat alanında değil İslam düşüncesi ve çeşitli bilim dallarında da yetkin bir şahsiyet hâline getirmiştir. Henüz çocuk yaşta, Safevî hükümdarı I. Abbas'ın emriyle ailesiyle birlikte Tebrîz'den Isfahan'a göç eden Sâ'ib-i Tebrîzî, burada hem bilgi birikimini derinleştirmiş hem de dönemin önde gelen âlimleri ve

⁸ Cengiz Sadıkoğlu, “Sâib-i Tebrîzî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2008), 35: 541-542.

⁹ “Sâib-i Tebrîzî'nin Hayatı ve Şiir Anlayışı Üzerine”, (Erişim Tarihi 01.07.2016), [Sâib-i Tebrîzî'nin hayatı ve Şiir anlayışı üzerine - Mehr News Agency](#)

şairleriyle tanışma imkânı bulmuştur. Eğitim süresince özellikle tasavvuf, edebiyat ve şairlik alanlarında kendisini geliştirmiştir. Her ne kadar bu döneme dair belgeler sınırlı olsa da, Sâ'ib-i Tebrîzî'nin şiirleri ve düşünce dünyasında İslam felsefesi ve Fars edebiyatının izleri açıkça görülmektedir. Hayatının önemli dönüm noktalarından biri, genç yaşlarda gerçekleştirdiği hac yolculuğudur. Hacdən döndükten sonra İsfahan'a geri dönmüş, fakat Osmanlı sarayıyla ilişkili olduğuna dair yayılan dedikodular nedeniyle üzerindeki dikkat ve baskılar artmıştır. Bu durumdan rahatsız olan şair, İsfahan'ı terk ederek Hindistan'a doğru yola çıkmıştır. Yolculuk sırasında önemli şehirler olan Herat ve Kabil'i ziyaret etmiş ve Kabil'de, hayatında önemli bir yere sahip olan Mirza Ahsenullah ile tanışmıştır. Aralarındaki dostluk, Sâ'ib-i Tebrîzî'nin eserlerine de yansımış, Ahsenullah'a övgü dolu kasideler kaleme almış ve bu sayede onun yüksek takdirini kazanmıştır.¹⁰ Mirza Ahsenullah aracılığıyla Sâ'ib-i Tebrîzî, Hindistan'ın önde gelen hükümdarlarından Şah Cihan ile tanışma fırsatı bulmuştur. Bu karşılaşma, şairin hayatında yeni bir dönemin başlangıcını simgeler. Şah Cihan, Sâ'ib-i Tebrîzî'yi sarayına kabul etmiş ve kendi emri altında çalışması için ona binbaşı ünvanını vermiştir. Bu görev, onun Hint kültürüne ve edebiyatına daha da yakınlaşmasını sağlamakla beraber Fars edebiyatının önde gelen şairlerinden biri olarak tanınmasına da katkıda bulunmuştur. Sâ'ib-i Tebrîzî'nin hayatının son yılları, edebî kariyerini göstermekle kalmayıp Safevîler'in kültürel ve siyasi bağlamındaki yerini de yansıtır. Şair, 1670-71 veya 1676 yıllarında İsfahan'da vefat etmiş ve cenazesi doğduğu şehirde, ismiyle anılan Sâ'ib Tekkesi adlı türbeye defnedilmiştir. Zamanla bu türbe, Sâ'ib-i Tebrîzî'nin anısını yaşatan bir mekân hâline gelmiş ve onun edebî mirasının korunmasında önemli bir rol oynamıştır.

Sonuç olarak, Sâ'ib-i Tebrîzî'nin hayatı, dönemin kültürel ve siyasi dinamikleriyle şekillenmiştir. İsfahan'dan Hindistan'a uzanan bu yolculuk onun için coğrafi bir hareket değildir. Farklı kültürlerin bir araya gelerek bir edebî miras yaratmasına olanak sağlayan önemli bir süreçtir. Onun hayatı, şiirleri ve düşünceleri, hem Fars edebiyatı hem de dünya edebiyatı açısından önemli bir yere sahiptir.

¹⁰ Veyis Değirmençay, "Farsça "Ârzûst" Redifli Şiirler", içinde *Doğu-Batı Sentezinde Dil & Edebiyat Panoraması II*, ed., Berna Karagözoğlu, (İstanbul: Atı Yayınları, 2024), 65.

1.1.2. Edebî Kişiliği

Şah II. Abbas dönemi, Safevîler'in kültürel ve siyasi olarak en parlak yıllarından biri olarak kabul edilir ve bu dönemde Sâ'ib-i Tebrîzî, büyük bir şair olarak adını duyurmuş, dönemin önde gelen edebiyatçılarından biri hâline gelmiştir. Bu süreçte kendisine “melikü's-şuara” ünvanı verilmiş, edebî prestiji pekişmiştir. Ancak şairin hayatında dikkat çeken bir olay, Süleyman Şah'ın tahta çıkışını kutlayan bir kasidesindeki bir ifade yüzünden yönetim tarafından yanlış anlaşılmasıdır; bu durum, kariyerinde kısa süreli bir gölge yaratmıştır.

Sâ'ib-i Tebrîzî, özellikle Sebk-i Hindi akımının önde gelen temsilcilerindendir. Bu akım, soyut, mistik ve hayalî anlatımıyla klasik Fars şiirinin sınırlarını zorlamış, Sâ'ib-i Tebrîzî ise onun felsefî ve tasavvufî derinliğini kendine özgü bir üslup ve dil ile eserlerine taşımıştır. Şiirlerinde kullandığı özgün imgeler ve mecazlar, hem gerçek hem de soyut dünyaları bir araya getirerek okuyucuyu farklı bir estetik deneyime davet eder. Eserleri İran ve Azerbaycan çevresi ile sınırlı kalmamış, Orta Asya ve Hindistan'da da geniş yankılar uyandırmış, pek çok şair üzerinde etkili olmuştur. Sâ'ib-i Tebrîzî'nin dili, hem müzikal hem de derin anlamlı olması bakımından zengin bir yapıya sahiptir; hayal gücü ve metaforik anlatımı, onun klasik kalıpların ötesine geçmesini ve edebî bir düşünür olarak öne çıkmasını sağlamıştır. Bu özellikleriyle Sâ'ib-i Tebrîzî, Sebk-i Hindi'nin öncülerinden biri olarak, hem Fars edebiyatı hem de dünya edebiyatında kalıcı bir etki bırakmıştır.¹¹

Sâ'ib-i Tebrîzî, edebiyat tarihinde ilmi akımların etkili bir temsilcisi olarak önemli bir konuma sahiptir. Zaman zaman güçlü bir düşünsel ve mantıksal bakış açısıyla öğreti verici ve didaktik eserler kaleme almış, bu eserlerde İslami felsefenin etkilerini açıkça yansıtmıştır. Bu yönüyle, hem anlamsal derinlik hem de dönemin düşünsel atmosferini eserlerine taşımıştır. Öte yandan, yazdığı gazellerde duygusal ve içsel bir ilham öne çıkar; kalbinin ve ruhunun derinliklerinden süzülen bu etkilerle şiirlerini estetik bir dil kullanarak “rebabîleşmiş” hâle getirmiş, okuyucusuna yoğun bir duygusal deneyim

¹¹ Sadıkoğlu, “Sâib-i Tebrîzî”, 541-542.

sunmuştur. Böylece Sâ'ib-i Tebrîzî'nin edebî kişiliği, hem akıl ve hikmetle yoğrulmuş eserleri hem de içten duyguların şekillendirdiği şiirleriyle çok yönlü bir izlenim bırakır.¹²

Hikemiyât-ı Sâ'ib-i Tebrîzî eserinin mukaddimesi, Sâ'ib-i Tebrîzî'nin edebî kariyerine ve toplumsal konumuna dair önemli bilgiler sunmaktadır. Mukaddimeden hareketle, Sâ'ib'in Safevî hükümdarı II. Abbas tarafından büyük bir ilgi ve saygı gördüğü anlaşılmaktadır. II. Abbas, Sâ'ib'i yalnızca bir şair olarak övmekle kalmayıp onu derin düşünceleri ve edebî yetenekleriyle de takdir etmiştir. Padişah, ona “Müste'id Hân” ünvanını vermiştir.¹³ Bu ünvan, şairin tefekkür gücüne ve toplumsal olarak kazandığı saygınlığa bir işaret olarak karşımıza çıkmaktadır. Sâ'ib, bu şöhretini özellikle şu beyit ile açıklamaktadır:

Ne hemîn der-şehr-i Isfâhân kıyâmet mî-küned
Fikr-i Sâ'ib der-heme âfâk şûr endâhtest¹⁴

şair, düşüncelerinin Isfahan şehriyle sınırlı kalmadığını, aksine çok daha geniş bir coğrafyada, bütün ufuklarda yankı uyandırdığını ifade etmektedir. Isfahan, dönemin kültürel odak noktası olarak öne çıkan bir şehir olsa da, Sâ'ib'in düşünceleri ve şiirleri burada kalmamış, çok daha geniş bir alanı etkilemiştir. Fikirlerinin yayılması, onun bir yerle sınırlı kalmadığını, düşünce dünyasının evrensel bir etkisi olduğunu gösterir.

Eserin mukaddimesinde yer alan başka bir önemli bilgi ise, Sâ'ib'in ilmî çevrelerde büyük bir saygı gördüğüne dair açıklamalardır. Âteş-kede, Sâ'ib'in alimler arasında “melikü'l-keîlâm” olarak tanındığını belirtmektedir. Bu ifade, Sâ'ib'in bir şair olarak değil derin bir bilgiye sahip, akıl ve kelimada ustalığı olan bir düşünür olarak kabul edildiğini göstermektedir. Sâ'ib'in kendine özgü bir tarzı olduğu, yazdığı şiirlerin, kendisinden önceki şairlerin stiline benzemediği de vurgulanmaktadır.¹⁵ Bu, Sâ'ib'in edebî kimliğini ve onun yenilikçi yaklaşımını ortaya koyan önemli bir detaydır. Kendisinin edebiyat dünyasında ne denli özgün bir yer edindiği, bu açıklamalarla daha da belirginleşmektedir.

¹² Zehra Özören, “İsmail Hikmet Ertaylan'ın “Azerbaycan Edebiyatı Tarihi” Adlı Eserinin İkinci Cildinin İncelenmesi”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı Qafqaz Üniversitesi Bilimler Enstitüsü, 2011), 149.

¹³ Mehmed Hulûsî, Hikemiyât-ı Sâ'ib-i Tebrîzî, Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar Koleksiyonu, Nr. 2068, 1b.

¹⁴ Hulûsî, Hikemiyât-ı Sâ'ib-i Tebrîzî, 1b.

¹⁵ Hulûsî, Hikemiyât-ı Sâ'ib-i Tebrîzî, 4a.

Sâ'ib-i Tebrîzî, kaside yazma noktasında da önemli bir şairdir. Ancak, genellikle kasideleriyle değil, gazelleriyle daha çok tanınmıştır. Yine de, büyük divanında kasidelerin sayıca fazlalığına dikkat çekilmiştir. Bu durum, Sâ'ib'in şiirlerinde kasidenin de önemli bir yer tuttuğunu, ancak gazellerinin daha çok beğenildiğini veya tanındığını göstermektedir. Bununla birlikte, Türkçeye de kazandırılmış olan yaklaşık on yedi gazeli, onun dil ve edebiyat dünyasındaki etki alanını genişletmiştir. Bu gazeller, Sâ'ib'in şiirinin derinliğini ve zarifliğini gösteren örnekler olarak Türk edebiyatına önemli katkılar sunmaktadır.

Şairin Hâfız'ın etkisinde kaldığı da diğer önemli bir konu olarak öne çıkmaktadır. Sâ'ib, şiir yazarken Hâfız'dan etkilendiğini şu beytiyle dile getirmektedir:

Zi bülbülân-ı gazel-hân in çemen Sâ'ib
Mürîd-i zemzeme-i Hâfız-ı hoş-elhânest¹⁶

Sâ'ib, gazellerinde kullandığı dilin ve hayallerin Hâfız'ın şiirlerine olan yakınlığını kabul etmekte ve onun şiirlerinden ilham aldığını ifade etmektedir. Hâfız, özellikle Fars şiirinin zirve noktasını temsil eden bir şairdir ve onun etkisi, Sâ'ib gibi büyük şairler üzerinde önemli olmuştur. Sâ'ib'in şiirlerinde Hâfız'ın izleri sadece bir etki olarak görülmez. Onun derin anlayışına, tasavvufî bakış açısına ve lirizmine bir saygı niteliği taşıdığı söylenebilir.

Eşârının kesretine nisbeten pek az olan müntehabâtındaki zevk ve asâlet ve irsâl-i meseldeki kudret sayesinde Sâ'ib hem alimler arasında şöhret kazanmış hem de mutasavvife nazarında ma'nevî bir mevki kazanmıştır.¹⁷

Ziya Paşa'nın **Harâbât**'ında yer alan şu dizeler de Sâ'ib'in şiirinin özgünlüğünü ve dilindeki inceliği vurgulamaktadır:

Vâdî-i cedîd açtı Sâ'ib
Buldu nice nükte-i münâsib
Nazmında eder ziyâde külfet
Andan görünür birâz betâet
İrsâl-i meselde misli yoktur

¹⁶ Hulûsî, Hikemiyât-ı Sâ'ib-i Tebrîzî, 4b.

¹⁷ Hulûsî, Hikemiyât-ı Sâ'ib-i Tebrîzî, 6b.

Ammâ bıkaçak kadar da çoktur

Ziya Paşa, Sâ'ib'in şiirlerinde yeni bir "vadi" açtığını belirtmekte, onun şiirinin yenilikçi ve farklı olduğunu vurgulamaktadır. Sâ'ib'in kelime seçiminde incelik ve anlam derinliği taşıyan ifadeler kullandığını, ancak bazen düzyazı yazarken zorluklar yaşadığını ifade etmektedir. "İrsâl-i mesel" kullanımındaki benzersizliğe de dikkat çeken Ziya Paşa, Sâ'ib'in meselleri kullanma noktasındaki orijinalliğine de değinmektedir. Bununla birlikte şairin irsâl-i mesel kullanımının bazen aşırıya kaçtığını ve bu durumun okuyucuyu sıkabileceğini de dile getirmektedir. Ancak, bu dizelerden çıkarılacak ana fikir, Sâ'ib'in şiirlerinde benzersiz bir dil ve anlam derinliği sunduğu, edebî dünyada özgün bir yer edindiğidir.

Sonuç olarak, Sâ'ib-i Tebrîzî, hem edebî anlamda hem de düşünsel derinlik açısından büyük bir şairdir. Eserlerinde, hem dildeki ustalığı hem de kullandığı hayal gücüyle Fars şiirine önemli katkılarda bulunmuş, Sebk-i Hindi akımının önde gelen temsilcisi olmuştur. Şiirlerinde Hâfız'ın izlerini taşısa da, onu kendine has bir tarzla harmanlayarak, zamanının ötesinde bir edebî dil oluşturmuştur.

1.1.3. Eserleri

Dîvân: Külliyyatı, Fars edebiyatı ve özellikle tasavvufî şiir alanında derin etkiler bırakmış; şiirleri, hem dil hem de anlam zenginliği bakımından sonraki kuşaklar tarafından büyük bir takdirle değerlendirilmiştir.¹⁸

Sâ'ib-i Tebrîzî, kaynaklarda oldukça verimli bir şair olarak tanımlanmakta olup, şiirlerinin toplam beyit sayısı üzerine çeşitli görüşler bulunmaktadır. Şairin şiirleri genellikle gazel formunda olup, bu türdeki eserleri onun edebî kariyerinde büyük bir yer tutmaktadır. Ancak mevcut kaynaklarda bulunan divanlar, Sâ'ib-i Tebrîzî'nin tüm şiirlerini kapsamamaktadır. Bu divanlar, belirli şairler tarafından seçilerek derlenmiş olup, şairin geniş şiir külliyyatının bir kısmını içermektedir. Fars edebiyatında yer alan pek çok gazel, benzer vezin ve kafiye dayanarak yazılmıştır ve bu gazellerdeki beyitler çoğunlukla kelime değişiklikleriyle yeniden düzenlenmiştir. Gazellerin belirgin bir özelliği, beyitler arasında genellikle belirli bir konu birliğinin bulunmamasıdır; her bir beyit, bağımsız bir anlam derinliği taşır. Senâî, Ferîdüddin Attâr, Kâsım-ı Envâr, Takî-i

¹⁸ Sadıkoğlu, "Sâib-i Tebrîzî", 541-542.

Evhadî, Hâfız-ı Şîrâzî gibi şairlere nazîre olarak kaleme alınan gazeller, özellikle aşk, tasavvuf ve hikmet gibi evrensel temaları ele alır.

Şair, hayattayken divanını hediye olarak hükümdarlara sunmuş ve bu eserinin birçok yazma nüshası zamanla oluşmuştur. Divanın içerdiği şiir sayısı değişiklik gösterse de eser, Hindistan ve İran’da pek çok kez basılmıştır. Muhammed-i Kahramân tarafından altı cilt hâlinde yayımlanan Dîvân-ı Sâ’ib-i Tebrîzî, toplamda 73.000 beyitten oluşmaktadır. Şairin seçkin şiirleri, İran’da birçok kez tekrar basılmış ve geniş bir okur kitlesine ulaşmıştır.¹⁹ Sâ’ib-i Tebrîzî’nin belli başlı konulara dair yazdığı manzumeleri, divanında ayrı başlıklar altında tasnif ettiği görülmektedir. Mesela “Meyhâne”, şarap ve içki meclislerine dair kaleme aldığı şiirlerini bir araya getirmiştir.²⁰ “Vâcibü’l-hıfz”, gazellerinin matla beyitlerini içermektedir.²¹ “Mir’âtü’l-cemâl”, ‘Güzellik Aynası’, kadınların ziynet eşyalarına ve ayna ile tarağa dair şiirlerden oluşmaktadır.²² “Ârâyîş-i Nigâr”, ‘Süs Kitabı’, şarap ve meyhâne temalı şiirlerden meydana gelmektedir.²³ Bu divanlar, şairin şiirsel dünyasının farklı yönlerini açığa çıkarmaktadır. Sâ’ib-i Tebrîzî’nin Farsça divanında yer alan gazelleri, büyük ölçüde aynı vezin ve kafiye düzenine bağlı kalınarak yazılmıştır. Bu gazellerin belirgin özelliklerinden biri, beyitler arasında konu birliğinin olmaması ve her bir beyitte farklı anlam yapılarının yer almasıdır. Bu durum, şairin gazellerinde derin bir çoklu anlam yapısının ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Mukaddimede de belirtildiği üzere Sâ’ib-i Tebrîzî’nin divanı, Gülistan ve Hâfız’ın eserleri gibi medreselerde yaygın biçimde okutulduğundan, oldukça fazla sayıda yazma nüshası bulunmaktadır.²⁴ Bu nüshalar, farklı coğrafyalarda sayısız kez basılarak, şairin edebî mirasının geniş bir okur kitlesiyle buluşmasını sağlamıştır. Şarihimiz, mukaddimede bu konuyla ilgili olarak, Hicrî 1262 yılı civarında Fehim Efendi’nin divanı kısmen şerh ve tercüme ettiğini, Cevdet Paşa’nın ise bu çalışmayı tamamlamaya gayret gösterdiğini belirtir. Yaklaşık yirmi bin beyitten oluşan bu tercümenin nüshalarına Dârülfünun ve Râgıb Paşa kütüphanelerinde rastladığını da ifade etmiştir.²⁵ Yine

¹⁹ Sadıkoğlu, “Sâib-i Tebrîzî”, 542.

²⁰ Sadıkoğlu, “Sâib-i Tebrîzî”, 542.

²¹ Sadıkoğlu, “Sâib-i Tebrîzî”, 542.

²² Paşa Kerimov, “Saib-i Tebrizî ve XVII. Yüzyıl Azerbaycan Lirik Şiirinde Hint Üslubu”, *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 5/17 (2018): 140.

²³ Paşa Kerimov, “Saib-i Tebrizî ve XVII. Yüzyıl Azerbaycan Lirik Şiirinde Hint Üslubu”, 140.

²⁴ Hulûsî, Hikemiyât-ı Sâ’ib-i Tebrîzî, 1b.

²⁵ Hulûsî, Hikemiyât-ı Sâ’ib-i Tebrîzî, 1b.

mukaddimede zikredildiği üzere görülen divanlar arasında en geniş hacme sahip olanı, Millet Kütüphanesi'nde yer alan Pertev Paşa Koleksiyon'undaki nüshadır. Bunu takiben Râgıb Paşa, Yahyâ Efendi, Çarşamba'daki Molla Murad, Vefa'daki Atıf ve Nuruosmaniye kütüphanelerinde bulunan divanlar gelmektedir. Bu nüshaların her biri ortalama otuz beş bin beyitlik hacmiyle dikkat çeker. Divanların bu denli farklı hacim ve tertiplerde bulunması, araştırmayı hayli güçleştirmiştir. Ancak bu zorluğa rağmen tamamı özenle okunarak incelenmiştir. Söz konusu mecmuada, bin iki yüzü aşkın beyit derlenmiş olup bunların büyük bölümü, daha önce pek işitilmemiş, özgün mazmunlar, derin felsefî anlamlar ve darb-ı meseller içeren değerli örneklerdir.²⁶ Bu durum, Sâ'ib-i Tebrîzî'nin eserlerinin hem yerel hem de uluslararası alanda ne denli etkili ve yaygın bir şekilde kabul gördüğünün bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.²⁷ Şârih, Sâ'ib'in divanına dair son derece dikkat çekici bir değerlendirmede bulunmuştur: Eğer bu divanın bir kusurundan söz edilecekse, o da daha şiirin lezzeti dudaklarda hissedilmeden, zihni derin bir vecd hâline sürüklemesidir. Mütenebbî'nin hamâsî, Bahterî'nin lirik, Ebû Temmâm'ın epik, İbn-i Mu'tez'in teşbihlerle bezeli, Ebû Nüvâs'ın şarapla örülü, Bedîü'z-zamân'ın bedîiyyâta yaslanan şiirleri; bu belâgat denizi karşısında ancak birer damla olarak kalır.²⁸

Sâ'ib-i Tebrîzî, XVII. yüzyılın zirve şairlerinden biri olarak İran edebiyatında ve Osmanlı şiir anlayışında derin akisler uyandırmış bir isimdir. Gerek hikemî yönüyle öne çıkan beyitleri gerekse iç âlemdeki incelikli derinlikleriyle mürekkep kalemleri harekete geçirmiş, onun dîvânı birçok Osmanlı şârihi tarafından mânâ derinlikleriyle birlikte çözülmeye, açıklanmaya lâyık görülmüştür. Bu çerçevede, Osmanlı sahasında Sâ'ib'in dîvânı üzerine kaleme alınmış mühim şerh çalışmaları mevcuttur. Aşağıda, bu çalışmalara ve onları meydana getiren sanatkârlara ait eserler, koleksiyon bilgileri eşliğinde ayrıntılı biçimde takdim edilmektedir.

Ebûbekir Nusret Efendi'nin, Sâ'ib-i Tebrîzî'ye ait divan üzerine kaleme aldığı üç ayrı şerh mevcuttur. Bu şerhler arasında yer alan “te” kafiyeli gazeller, aşağıda sıralanmıştır:

- a. “Şerh-i Tâiyye-i Sâib-i Tebrîzî” adlı eser, bugün Süleymaniye Kütüphanesi'nin Lala İsmail Koleksiyonu içinde muhafaza edilmektedir.

²⁶ Hulûsî, Hikemiyât-ı Sâ'ib-i Tebrîzî, 1b.

²⁷ Sadıkoğlu, “Sâib-i Tebrîzî”, 542.

²⁸ Hulûsî, Hikemiyât-ı Sâ'ib-i Tebrîzî, 2b.

Kütüphane arşivinde 161 numaralı koleksiyon kaydıyla araştırmacıların erişimine sunulmuştur.

- b. “Şerh-i Ba‘z-ı Gazeliyyât-ı Sâ‘ib”, bugün Süleymaniye Kütüphanesi’nin Hamidiye Koleksiyonu’nda yer almaktadır. Bu eserin kütüphane kayıtlarında 1139 numaralı koleksiyon bilgileriyle yer aldığı görülmektedir.
- c. “Şerh-i Ba‘z-ı Gazeliyyât-ı Sâ‘ib”, Osmanlı şerh geleneği içerisinde müstesna bir yere sahip olan eserlerinden biridir. Bu kıymetli çalışma, günümüzde Süleymaniye Kütüphanesi’nin Halet Efendi Koleksiyonu içerisinde yer almaktadır. Eserin katalog kayıtlarında 714 numaralı koleksiyon koduyla kayıtlı olduğu görülmektedir. Bu eserle ilgili Hüseyin Gönel bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır.²⁹
- d. Sâ‘ib-i Tebrîzî’nin divanında yer alan “Kaside-i Tâiyye”ye dair kaleme alınmış olan “Şerh-i Kasîde-i Tâiyye ez Dîvân-ı Sâib-i Tebrîzî” adlı bu mühim şerh, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi’nin yazmaları arasında yer almakta olup, 4223 numaralı kayıtla arşivlenmiştir.
- e. Sâ‘ib-i Tebrîzî’nin divanında “Tâ” harfiyle başlayan gazellere dair yapılan tercümeleri içeren “Dîvân-ı Sâib-i Harfî’t-Tâ’daki Gazeliyâtın Tercümesi” adlı eser, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi’nin yazma eserler koleksiyonunda yer almakta olup, 1227 numaralı kayıtla muhafaza edilmektedir.
- f. Topkapı Sarayı Kütüphanesi Hazine Kitaplığı koleksiyonu içerisinde yer almakta olan şerh, 68524 numaralı kayıtla muhafaza edilmektedir. Bu nüsha ile Hamidiye nüshasının karşılaştırmalı incelemesi, Elham Nikoosokhan Sedghi tarafından doktora tezi kapsamında titizlikle kaleme alınmış ve bilim dünyasına kazandırılmıştır.³⁰
- g. University of Michigan Kütüphanesi’nde yer almakta olan şerh, 408 numaralı kayıtla kataloglanmıştır.
- h. Leipzig Üniversitesi Kütüphanesi (Universitätsbibliothek Leipzig) Cod. Pers. koleksiyonu içerisinde bulunan şerh, 08 numaralı kayıtla arşivlenmiştir.

²⁹ Hüseyin Gönel, “Şerh-i Ba‘z-ı Gazeliyat-ı Sa‘ib-i Tebrîzî ve Şerh Metodu”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi, 2004).

³⁰ Elham Nikoosokhan Sedghi, “Ebû Bekir Nusret Şerh-i Ba‘z-ı Gazeliyat-ı Sâ‘ib-i Tebrîzî (Te Harfî) İnceleme-Karşılaştırmalı Metin-Sözlük”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2024).

- i. Berlin Devlet Kütüphanesi (Staatsbibliothek zu Berlin) Ms. or. fol. koleksiyonu kapsamında kayıtlanan şerh, 4080 numaralı muhafaza edilmektedir.
- j. Sâ'ib-i Tebrîzî'nin eserine dair kaleme alınmış bir şerh, Bratislava Üniversitesi Kütüphanesi TD koleksiyonunda yer almakta olup, 1926 numaralı kayıtla muhafaza edilmektedir.
- k. Kâhire Hidiv Kütüphanesi'nin yazma eserler koleksiyonunda yer almakta olan şerh, 8643 numaralı kayıtla arşivlenmiştir.

Elif harfiyle kafiyeleşmiş gazellere dair şerhler aşağıda takdim olunmuştur:

- a. “Sâib Dîvânından Elif Kâfiyeli Bazı Gazellerin Şerhi” eseri, Süleymaniye Kütüphanesi'nin Lala İsmail Koleksiyonu'nda yer almaktadır. Eser, 528 numaralı koleksiyon kaydıyla kayıtlıdır.
- b. “Şerh-i Ba'z-ı Gazeliyyât-ı Sâ'ib”, bugün Süleymaniye Kütüphanesi'nin Hamidiye Koleksiyonu'nda yer almaktadır. Bu eserin kütüphane kayıtlarında 1139 numaralı koleksiyon bilgileriyle yer aldığı görülmektedir. Bu şerh ile ilgili Osman Ünlü yüksek lisans tezi yazmıştır.³¹
- c. Sâ'ib-i Tebrîzî'nin divanına yapılan tercümeleleri içeren “Terceme-i Dîvân-ı Sâ'ib” adlı eser, Manisa İl Kütüphanesi'nin yazma eserler koleksiyonunda yer almakta olup, 2693 numaralı kayıtla muhafaza edilmektedir.
- d. Topkapı Sarayı Kütüphanesi Hazine Kitaplığı koleksiyonunda yer almakta olan şerh, 83920 numaralı kayıtla arşivlenmiştir.
- e. Sâ'ib-i Tebrîzî'nin divanının ilk beyitlerine dair kaleme alınmış olan “Şerh-i Evâil-i Dîvân-ı Sâib-i Tebrîzî” adlı şerh, bugün İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nin yazma koleksiyonu içerisinde yer almakta olup, 6409 numaralı kayıtla muhafaza edilmektedir.
- f. Sâ'ib-i Tebrîzî'nin divanındaki “Elif harfi”yle başlayan gazellere yapılan tercümeleleri içeren “Tercüme-i Gazeliyyât-ı Harfî'l-Elif ez Dîvân-ı Sâib-i Tebrîzî” adlı eser, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nin yazma eserler koleksiyonunda yer almakta olup, 3008 numaralı kayıtla muhafaza edilmektedir.

³¹ Osman Ünlü, “Şerh-i Divan-ı Sâib-i Tebrîzî'nin Elif Harfli Gazelleri”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, 2001).

- g. Sâ'ib-i Tebrîzî'nin divanında, elif harfiyle başlayan gazellerin tercümesini ihtiva eden “Tercüme-i Gazeliyât-ı Harfî'l-Elif ez Dîvân-ı Sâib-i Tebrîzî” adlı bu eser, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nin yazma eserleri arasında yer almakta olup, 3014 numaradadır.
- h. Sâ'ib-i Tebrîzî'nin divanında elif harfiyle başlayan gazellerin şerhini ihtiva eden “Şerh-i Gazeliyât-ı Harfî'l-Elif ez Dîvân-ı Sâib-i Tebrîzî” adlı eser, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi yazma eserler koleksiyonunda yer almakta olup, 9700 numarada kayıtlıdır.

Şairin bazı gazelleri ihtiyar edilerek şerh olunmuş müstesna eserler de mevcuttur. Bu kıymetli çalışmalar aşağıda zikredilmiştir:

- a. “Şerh-i Gazeliyyât-ı Sâ'ib” adlı eser, bugün İstanbul'daki Süleymaniye Kütüphanesi yazmaları arasında yer almaktadır. Bu değerli eser, kütüphanenin Hafid Efendi Koleksiyonu içinde bulunmakta olup 368 numaralı koleksiyon kaydıyla araştırmacıların istifadesine sunulmuştur.
- b. Sâ'ib-i Tebrîzî'nin divanına yazılmış kapsamlı bir şerh olan “Şerh-i Dîvân-ı Sâ'ib” adlı eser, Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi koleksiyonu içerisinde yer almakta olup, 3377 numaralı kayıtla muhafaza edilmektedir. Bu eserle ilgili Emrullah Yakut'un yüksek lisans tezi bulunmaktadır.³²

İsmet Mehmed Efendi tarafından kaleme alınan “Şerh-i Gazel-i Sâib Tebrîzî” başlıklı eser, mütevazı hacmine rağmen dikkat çeken bir çalışmadır. Bu müstakil şerh, Beyazıt Kütüphanesi Veliyyüddin Efendi koleksiyonu içerisinde yer almakta olup, V3249/6 numaralı kayıtla muhafaza edilmektedir.

Pîrîzâde Osman Sâhib tarafından kaleme alınan “Şerh-i Ebyât-ı Sâ'ib”, klasik şiirin anlam derinliklerine nüfuz eden nadide bir metin olarak Süleymaniye Kütüphanesi'nin Reşid Efendi Koleksiyonu'nda yer almaktadır. Eser, 1022-002 koleksiyon numarasıyla kayıtlıdır.

Ömer Fâik'in kaleme aldığı şerh çalışmasının bilinen dört nüshası bulunmaktadır. “Şerh-i Gazel-i Sâib der Hakk-ı Ney” adlı eser, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde 3736 numara ile kayıt altına alınmıştır. Aynı müellife ait “Şerh-i Gazel-i Sâ'ib” başlıklı diğer bir nüsha, Süleymaniye Kütüphanesi'nin Kasideczâde Koleksiyonu'nda 718/1

³² Emrullah Yakut, “Sâib-i Tebrîzî Divanı Şerhi'nin İncelenmesi”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2007). Bu tez çalışması kitap olarak: Ebûbekir Nusret Harputî, *Sâib-i Tebrîzî Dîvânı Şerhi*, haz. Emrullah Yakut, (İstanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları, 2023).

numarada yer almaktadır. “Terceme-i Dîvân-ı Sâ’ib-i Tebrîzî” isimli çalışması yine Süleymaniye Kütüphanesi’nin İzmir Koleksiyonu’nda, 622/1 numara ile korunmaktadır. Bu eserin bir diğer nüshası da Yapı Kredi Sermet Çifter Kütüphanesi arşivinde, 394 numarada mevcuttur. Ömer Fâik’in bu şerhine dair müstakil bir inceleme ise Yusuf Öz tarafından kitaplaştırılmıştır.³³

Mehmed Murad, Sâ’ib-i Tebrîzî’nin bazı şiirlerine şerhler kaleme alarak onun anlam dünyasına derinlik kazandırmıştır. Bu çalışmasının bilinen iki nüshası mevcuttur. “Gencîne-i Maârif” adlı nüsha, Süleymaniye Kütüphanesi’nin Mehmed Arif-Mehmed Murad Koleksiyonu’nda 262 numara ile kayıtlıdır. Diğer nüsha ise “Terceme-i Dîvân-ı Sâ’ib” başlığıyla İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi’nde, 9687 numarada yer almaktadır.³⁴ Ayrıca, Muhammed Felât Aktan tarafından bu şerh üzerine hazırlanmış bir yüksek lisans tezi bulunmaktadır.³⁵

Süleyman Fehim, Sâ’ib Dîvânı üzerine bir şerh kaleme almaya başlamış ancak bu çalışmasını tamamlayamadan vefat etmiştir. Şerhin eksik kalan bölümlerinin, ölümünden sonra Ahmed Cevdet Paşa tarafından tamamlandığı yönünde genel bir kanaat mevcuttur. Eserin bugün bilinen üç ayrı nüshası bulunmaktadır. Bunlardan ilki, “Şerh-i Dîvân-ı Sâ’ib” başlığıyla İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi’nde 5593 numarada; bir diğeri ise “Şerh-i Dîvân-ı Sâ’ib-i Tebrîzî” adıyla yine aynı kütüphanede 5594 numarada kayıtlıdır. Bu iki nüshada müellif ismi Süleyman Fehim olarak belirtilmiştir. Üçüncü nüsha ise, “Tetimme-i Şerh-i Dîvân-ı Sâ’ib” adıyla Beyazıt Kütüphanesi Veliyyüddin Efendi Koleksiyonu’nda V3302-5 numarada yer almakta olup, bu nüshada müellif olarak Ahmed Cevdet Paşa’nın ismi geçmektedir.³⁶

Nâcî merhûm da Sâ’ib’le meşgûl olarak Sânihâtü’l-‘Acem’inden başka Mehmed Muzaffer nâmıyla tertîb ettiği mecmû’ada da eş’âr-ı Sâ’ib’den birkaçını alıp tercüme ve nakl ettiği gibi “Sâ’ib’de Söz” ünvânıyla da çıkardığı risâlede dört kadar beytini mufassalan şerh eylemiştir.³⁷

³³ Yusuf Öz, “Sâib-i Tebrîzî’nin Mevlâna’dan İlhamla Yazdığı Bir Gazeli ve Ömer Fâik’in Türkçe Şerhi”, içinde *Mevlânâ Araştırmaları 4*, ed., Adnan Karaismailoğlu, (Ankara: Akçağ Yayınlar, 20129), 103-125.

³⁴ Osman Ünlü, “Türk Edebiyatında Sâib-i Tebrîzî Şerhleri”, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4/1 (2006): 89-90.

³⁵ Muhammed Felat Aktan, “Murad Molla’nın Sâib-i Tebrîzî Şerhleri”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008).

³⁶ Osman Ünlü, “Türk Edebiyatında Sâib-i Tebrîzî Şerhleri”, 90-91.

³⁷ Hulûsî, Hikemiyât-ı Sâ’ib-i Tebrîzî, 7b.

Mehmed Hulûsî'nin de şerh sahasında bazı çalışmaları mevcuttur. Ancak bu çalışmalar ilerleyen bölümlerde tafsilatlı şekilde ele alınacağından burada ayrıca yer verilmemiştir.

Şerhlerle ilgili başka çalışmalar da yapılmıştır.³⁸

Beyâz: Sâ'ib-i Tebrîzî'nin eserinde, şairin kendi şiirlerinin yanı sıra yaklaşık 800 farklı şairin eserlerinden derlenen yaklaşık 25.000 beyitten oluşan bir külliyat yer almaktadır.³⁹

Kandehâr-nâme: II. Abbas'ın Kandehâr'ı fethetmesinin ardından kaleme alınan bu eser, savaşla ilgili olarak toplamda 135.000 beyit içermektedir.⁴⁰

Mahmûd u Ayâz: Bu eser, mesnevi nazım biçimiyle yazılmış olup, Sultan Mahmûd ve yakın dostu olan Ayaz arasındaki derin ilişkiyi ve bu ilişkinin çeşitli yönlerini ele almaktadır.⁴¹

Makâle-i Tenbeku: Sâ'ib-i Tebrîzî, nargileye olan ilgisiyle tanınan bir şair olarak, bu özel merakını edebî eserlerine de yansıtmıştır. Bu bağlamda, tömbekiye dair hem mensur hem de manzum kısımların bir arada bulunduğu karışık bir risale kaleme almıştır.⁴²

1.2. Mehmed Hulûsî

1.2.1. Hayatı

Mehmed Hulûsî'ye ilişkin bilgiler, ne yazık ki tezkirelerde ve bibliyografik kaynaklarda yeterince yer almamaktadır. Bu eksiklik nedeniyle, onun hayatı ve faaliyetlerine dair detaylı malumatlara ulaşmak oldukça güçtür. Ancak bu boşluğu dolduran önemli bir kaynak bulunmaktadır: İshak Güven Güvelioğlu tarafından kaleme alınan ve İstanbul Sahafılar Çarşısı'nda faaliyet gösteren Karadeniz Sahaf tarafından yayımlanan yazı, Mehmed Hulûsî'nin yaşamı hakkında elde edilebilecek en güvenilir bilgilerden birini sunmaktadır. Söz konusu yazı sayesinde, onun biyografisi, edebî kişiliği ve kültürel katkıları hakkında günümüze ulaşan kıymetli veriler ışığında fikir sahibi olabilmekteyiz. Bu durum, Mehmed Hulûsî'nin eserleri ve yaşamı üzerine yapılacak

³⁸ Züleyha Nurgül Ertuğrul, "Sâib-i Tebrîzî'nin Bir Gazeline Yapılan İki Şerh", *Türk Bilimi Araştırmaları*, 53 (2023).

³⁹ Sadıkoğlu, "Sâib-i Tebrîzî", 542.

⁴⁰ Sadıkoğlu, "Sâib-i Tebrîzî", 542.

⁴¹ Sadıkoğlu, "Sâib-i Tebrîzî", 542.

⁴² Ünlü, "Şerh-i Divan-ı Sâ'ib-i Tebrîzî'den Elif Harfli Gazeller", 11.

Çalışmaların ne denli sınırlı kaynaklara dayandığını ve bu tür yayınların önemini bir kez daha ortaya koymaktadır.

Mehmed Hulûsî, 1879 yılında Rize’de doğmuştur. Rizeli olan ailesi, dönemin sosyal ve kültürel yapısına uygun olarak eğitilmiş bir çevrede yetişmiştir. Babası Salih Efendi, Rize’de sorgu hakimi olarak görev yapan önemli bir devlet memuruydu. Ne var ki, Mehmed Hulûsî henüz genç yaşta babasını kaybetmiş ve bu erken kayıp, hayatını etkilemiştir. Babasının vefatının ardından 12 yaşında Hafızlık eğitimini tamamlayan Mehmed Hulûsî, öğrenimini Rize Medresesi’nde sürdürmüştür. Burada Hafız Yusuf Efendi’den Farsça dersleri almış ve bu sayede Farsça bilgisini ileri seviyeye taşımıştır. Genç yaşlarda Fars edebiyatına olan ilgisi ve yeteneği doğrultusunda Altıkulaçzade Medresesi’nde, Gülistân, Hafız-ı Şirazî, Tuhfe-i Vehbî ve Pend-i Attar gibi önemli eserleri titizlikle çalışmış ve bu eserlerin incelikli anlamını öğrencilerine aktarmıştır. Edebî bilgi birikiminin yanı sıra sosyal yaşamda da aktif rol oynayan Mehmed Hulûsî, kısa bir süre Rize Nafia Dairesi’nde memurluk yapmıştır. Bu dönemdeki deneyimleri zihinsel olgunlaşmasına katkıda bulunmuş olsa da, esas ilgi alanı edebiyat ve tercüme olmuştur. Zamanla avukatlık mesleğine yönelen Mehmed Hulûsî, 1924 yılında Rize İmam Hatip Mektebi’nde ruhiyat ve ahlâk hocalığı yaparak hem eğitim hayatında hem de toplumda önemli bir rol üstlenmiştir. Eğitime olan ilgisi, 1910 yılında Rize’de bir mektep açmasına da vesile olmuştur. Burada tarih, coğrafya ve hüsnühat dersleri vererek hem kendi bilgi birikimini paylaşmış hem de yerel halkın eğitim düzeyini yükseltmeyi amaçlamıştır. Mehmed Hulûsî, öğretmenlik ve memurluğun yanı sıra edebiyat ve tercüme alanlarında da üretken bir isim olarak tanınmıştır. Özellikle İran edebiyatına duyduğu ilgi, onu Fars edebiyatı eserlerini Türkçeye kazandırmaya yönlendirmiştir. Farsçayı iyi bilmesi, eserleri başarılı biçimde aktarmasını sağlamıştır. Tercüme ettiği eserlerin başında Sâ’ib-i Tebrîzî’nin 206 beyitlik seçkisi olan “Mücevherât-ı Sâ’ib-i Tebrîzî” gelmektedir. Bunun yanı sıra Mesnevî, Dîvân-ı Kebîr, Örfî Şirazî ve Kelim-i Hemedânî gibi büyük İran şairlerinin eserlerini de Türk okuyucusuna tanıtmıştır. Bu çalışmalar, Mehmed Hulûsî’nin hem dilsel ustalığını hem de kültürel birikimini ortaya koymaktadır. Tercümanlık kariyerinin yanında, edebiyat, şiir ve tarih konularına olan ilgisi sayesinde

Fars edebiyatına dair derin bir bilgiye sahip olmuş ve bu birikimini eserlerine yansıtmıştır.⁴³

Soyadı Kanunu yürürlüğe girdikten sonra “Karadeniz” soyadını alan Mehmed Hulûsî, 3 Mart 1949 tarihinde vefat etmiştir. Cenazesi, 4 Mart’ta İstanbul’un önemli tarihî ibadethanelerinden biri olan Fatih Camii’nde düzenlenen törenin ardından Edirnekapı Şehitliği’ne defnedilmiştir. Mehmed Hulûsî, Zehra Hanım ile evlenmiş ve bu evlilikten Ekrem, Sabiha, Lütfü, Şevket ve Edibe adlarında beş çocuk dünyaya gelmiştir. 1929 yılında kuruculuğunu üstlendiği Karadeniz Kitabevi, Mehmed Hulûsî’nin vefatından sonra en büyük oğlu Ekrem Bey’in yönetiminde faaliyetlerini sürdürmüştür. 1950 yılında meydana gelen büyük yangın, kitabevinin bulunduğu yerde ciddi hasara yol açmış ve bu nedenle Karadeniz Kitabevi bir süreliğine Kumkapı çevresinde hizmet vermeye başlamıştır. Daha sonra Sahaflar Çarşısı yeniden inşa edilince, kitabevi buraya taşınarak 12 numaralı dükkânda faaliyetlerini devam ettirmiştir. Ekrem Bey’in vefatının ardından, kitabevinin işletimi aile üyelerinden Sabri Bayraktar’a, Rize’nin Hemşin ilçesinden bir yakınına devredilmiştir. Bu dönemin sonlarında ise Karadeniz Kitabevi’nin mülkiyeti, Ekrem Bey’in eşi tarafından Mehmet Güngör adlı bir kişiye devredilmiştir.⁴⁴

1.2.2.Edebî Kişiliği

Şeyh ve sahaf olarak tanınan Muzaffer Özak, Hafız Mehmed Hulûsî hakkında önemli gözlemlerini ve anekdotlarını aktarmıştır. Özak, Hulûsî’nin dükkânını adeta bir üniversite şubesi gibi nitelendirerek, buranın sadece ticari bir mekân olmadığını, düşünsel bir uğrak işlevi gördüğünü vurgulamıştır. Özak’a göre, birçok üniversite mensubu düzenli olarak Hulûsî’nin dükkânına uğrar, bilgi alışverişinde bulunur ve kültürel sohbetler gerçekleştirirdi. Mehmed Hulûsî sahaflığı bir meslek olarak görmez. Onun için sosyal etkileşim bakımından bu bir yaşam biçimidir. Özak, Hulûsî’nin sosyal ilişkilerindeki samimiyetine de dikkat çekmiştir. Tanıdığı kişilere takma adlar takması bu samimiyetin göstergesidir; Özak, Mehmed Hulûsî’nin kendisine “Kalın Molla” diye hitap ettiğini ve bunun bir dostluk ifadesi olduğunu aktarmıştır. Ayrıca, zaman zaman şaka yoluyla kitap aldırması için “Kalın Molla gel şuradan bir kitap al da kahve paramız çıksın” gibi ifadeler kullandığı anlatılır. Bu anekdotlar, Hulûsî’nin arkadaş canlısı tavrını ve sahaflılığı

⁴³İshak Güven Güvelioğlu, “Hafız M. Hulusi Karadeniz”, (Erişim Tarihi 05.10.2021), <https://www.karadenizsahaf.com/hafiz-m-hulusi-karadeniz/>

⁴⁴ “Hafız M. Hulusi Karadeniz”

mesleğin ötesinde bir yaşam tarzı olarak benimsediğini ortaya koymaktadır. Özak'ın paylaştığı hatıralar, Mehmed Hulûsî'nin sadece kişisel ilişkileri ile ilgili bilgileri değil onun edebî kişiliğini, düşünsel dünyasını ve kültürel birikimini de anlamamıza yardımcı olmaktadır. Bu bilgiler, onun edebiyat dünyasında nasıl bir yer edindiğini, yazınsal pratiğini ve fikir erbabıyla olan etkileşimini daha iyi kavramamızı sağlamaktadır. Özak'ın anekdotları, Hulûsî'nin eserlerine ve edebî tarzına dair daha kapsamlı bir bakış sunarak dönemin edebî ortamındaki rolünü aydınlatmaktadır.⁴⁵

1.2.3. Eserleri

Mücevherât-ı Sâ'ib-i Tebrîzî: Büyük şair Sâ'ib-i Tebrîzî'nin kaleme aldığı 206 beyit ile bu beyitlerin tercümeleri eserde bir araya getirilmiştir. Söz konusu çalışma, Hulûsî Efendi'nin Rize İdadisi'nde kâtip olarak görev yaptığı yıllarda hazırlanmış ve 1331 (1912) tarihinde yayımlanmıştır.⁴⁶

Bezm ü Rezm Tercümesi: Eser, 1935 yılında İstanbul'da basılmış olup Aziz b. Erdişir-i Esterebâdî'nin kaleme aldığı çalışmanın Hulûsî Bey tarafından yaklaşık iki buçuk ila üç yıl süren bir çalışma sonucunda yapılan tercümesidir. Rik'a yazı türüyle hazırlanmış olan bu tercüme, 912 sayfadan meydana gelmektedir. Eserde mütercim adı "Hasanefendioğullarından Rizeli M. Hulûsî" şeklinde kaydedilmiş, ayrıca ilk sayfada kendisine ait bir fotoğrafa yer verilmiştir. Bu eser günümüzde Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi'nde Y/0569 numarasıyla muhafaza edilmektedir.⁴⁷

Mevlana'nın Yedi Öğüdü, Terceme-i Mecalis-i Seb'a-i Mevlâna: Eser, İstanbul'da 1937 yılında Bozkurt Matbaası'nda basılmış olup 150 sayfadan oluşmaktadır. Tercüme çalışması 17 Teşrinievvel 1336 tarihinde Fatih'te tamamlanmış ve "Rizeli Hasan Efendi oğlu M. Hulûsî" adıyla yayımlanmıştır.⁴⁸

Felsefe ve Hikemiyyât-ı Örf-i Şirazi: Hulûsî Rizeli'nin "Terceme-i Sergüzeştname-i Urî-i Şîrâzî" adlı eseri, Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu 2071 numarada kayıtlıdır.⁴⁹

⁴⁵ "Hafız M. Hulusi Karadeniz"

⁴⁶ "Hafız M. Hulusi Karadeniz"

⁴⁷ "Hafız M. Hulusi Karadeniz"

⁴⁸ "Hafız M. Hulusi Karadeniz"

⁴⁹ Mehmet Akif Gözitok, "Türk Edebiyatında Urî-i Şîrâzî Şerhleri", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 19 (2017): 106.

Hikemiyât-ı Kelîm-i Hemâdânî: Çalışma, 10 Ağustos 1933 tarihinde İstanbul’da kaleme alınmıştır. Rik’a hattıyla yazılan eser, 78 varaktan meydana gelmektedir. Müellif, metni “Rizeli Hasanefendioğlu M. Hulusi” adıyla imzalamıştır. Ayrıca mütercim tarafından “Üsküdar’da Selim Ağa Kütüphanesine nâçiz bir hediyemdir” ibaresi kaydedilmiştir. Bu nüsha, Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Bağışlar bölümünde 63 numara altında muhafaza edilmektedir.⁵⁰

Felsefe ve Hikemiyât-ı Kelim Hemadani: Eser, 1934 yılında İstanbul Şehzadebaşı’nda hazırlanmıştır. Ta’lik hattıyla yazılmış olup toplam 81 varaktan oluşmaktadır. Metin, “Rizeli Hasanefendioğlu M. Hulûsî” imzasını taşımaktadır. Üzerinde ayrıca “Ragıp Paşa Kütüphanesine nâçiz bir hediyemdir” şeklinde bir kayıt yer almaktadır. Nüsha, Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Bağışlar bölümünde 2067 numara ile kayıtlıdır.⁵¹

Siyer-i Nebî: Eser, harekeli nesih hattıyla yazılmış olup toplamda 486 varaktan oluşmaktadır. Yazmanın üzerinde, “Hasanefendioğlu” şeklinde bir imza yer almaktadır. Eser, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Türkçe Yazmalar koleksiyonunda 859 numara ile kayıt altına alınmıştır.⁵²

Hikemiyât-ı Sâ’ib-i Tebrîzî: Çalışmamıza temel oluşturan eserin günümüzde bilinen dört farklı nüshası bulunmaktadır. Bu nüshalar, eserin tarihsel süreç içerisinde, farklı zaman dilimlerinde ve coğrafi bölgelerde çoğaltılması sürecinde ortaya çıkan metin çeşitliliğinin ve dönüşümünün somut örnekleri olarak büyük bir öneme sahiptir. Her bir nüsha, yazım geleneği ve çoğaltma süreçlerinin etkisiyle zamanla değişime uğramış ve dolayısıyla eserin özgün metnine bağlılık açısından çeşitli farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıklar, yalnızca içerik anlamında olmayıp fiziksel özellikler, yazım hataları, dilsel eklemeler, eksiklikler veya düzenleme farkları gibi unsurlar bakımından da gözlemlenebilir. Bu bağlamda, eserin her bir nüshası, hem metin eleştirisi açısından hem de eserin edebî ve tarihsel değerinin daha iyi anlaşılabilmesi için dikkatlice incelenmesi gereken kaynaklardır. Nüshalar arasındaki benzerlikler ve farklılıklar, eserin zaman içindeki evrimini ve tarihsel bağlamda nasıl şekillendiğini ortaya koyarak, eserin anlam dünyasına dair daha derinlemesine bir anlayış geliştirilmesine olanak tanıyacaktır.

⁵⁰ “Hafız M. Hulusi Karadeniz”

⁵¹ “Hafız M. Hulusi Karadeniz”

⁵² “Hafız M. Hulusi Karadeniz”

Nüshaların tanıtımı ve bu nüshalar arasındaki karşılaştırmalı analiz, eserin metinsel yapısının ve dilsel evriminin daha açık bir şekilde anlaşılmasını sağlayacak şekilde çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde detaylı bir biçimde ele alınacak ve tartışılacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

HİKEMİYÂT-I SÂ'İB-İ TEBRÎZÎ

Eserin tespit edilebilen dört nüshası vardır. Dört nüsha da Mehmed Hulûsî tarafından kaleme alınmıştır. Bunlardan Millî Kütüphane'deki nüsha, müsvedde nüsha özelliği taşımakta olup 1922 yılında yazılmıştır. Daha sonra eserin üzerinde çeşitli düzeltmeler yapılarak mukaddimede bu tarih, 1930 olarak kayıt düşülmüştür. Süleymaniye Kütüphanesi ve Sermet Çifter Kütüphanesi'ndeki nüshalarda 1927 tarihi eserin tamamlanma tarihidir.

Eserin doğru ve eksiksiz bir şekilde ele alınabilmesi için titiz bir tenkitli metin çalışması yapılmıştır. Bu bağlamda, eserin Süleymaniye Kütüphanesi, Millî Kütüphane ve Sermet Çifter Kütüphanesi'nde bulunan nüshaları dikkate alınarak en doğru metin ortaya konmaya çalışılmıştır.

2.1. Şekil

Eserin ilk kısmı, 1b-7b varakları arasını kapsayan mukaddime ile başlamaktadır. Mukaddime kısmından sonra, eserin ana gövdesinde çeşitli başlıklar altında seçilen beyitler şerh edilmiştir. Bu beyitler, belirli temalar etrafında derlenmiş ve her başlık, o başlıkla ilgili belirgin bir konuyu ele alacak şekilde yapılandırılmıştır. İlk olarak “Felsefe, Tasavvuf, İctimâ’iyyet” başlığında 1-477 numaralı beyitler yer alırken, ardından gelen “Mevâ’iz ve Hayr-Hâ’lık” başlığında 478-649 numaraları arasında beyitler şerh edilmiştir. Diğer başlıklar ise sırasıyla “Ahlâkıyyât” (650-772 numaralı beyitler), “Aşk ve Garâmiyyât” (773-904 numaralı beyitler), “Iyş u Nûş” (905-947 numaralı beyitler), “Durûb-ı Emsâl” (948-1001 numaralı beyitler) ve “İsti’âne ve Tazarru’ât” (1002-1023 numaralı beyitler) olarak belirlenmiştir. Eserin “Mûze-i Edebî” başlığı altında 1024-1206 numaralı mısralara yer verilmiş, ardından “Kasâ’idden Müntehab-ı Ebyât” başlığı altında 1207-1226 numaralı beyitler kaleme alınmıştır. Eserin son başlığı olan “Türkçe

Eş'ârından Müntehab-ı Ebyât" başlığında ise 1227-1295 numaralı beyitlere yer verilerek çalışma tamamlanmıştır.

İhtiyar olunan beyitlerin vezinleri, büyük ölçüde klasik Türk şiirinin kadîm vezin anlayışıyla mutabıktır. Bu beyitlerde en ziyade tercih edilen kalıplar arasında "Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün", "Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün" ve "Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün" gibi aruz vezinleri dikkat çekmektedir. Öte yandan, şerhe konu edilen gazellerin ekseriyeti ا، د، ت، و harfleriyle kafiyelenmiş manzumelerden müteşekkildir. Bu tercihler, dönemin şiir estetiğiyle ve kullanılan dilin tabii seyrine muvafık bir tarzda şekillendiğini göstermektedir.

Çalışma, bir tenkitli metin çalışması olarak ele alındığından, nüshalardaki beyit numaraları arasında dikkat çekici farklılıklar gözlemlenmektedir. Süleymaniye Kütüphanesi ve Sermet Çifter Kütüphanesi nüshalarında, "Kasâ'idden Müntehab-ı Ebyât" başlığından sonra beyit numaralandırması yapılmamış, bu başlıktan önce en son numaralandırılan beyit 1204 olarak belirlenmiştir. Ancak, Millî Kütüphane nüshasında eser sonuna kadar kesintisiz bir şekilde numaralandırma devam etmektedir.

Süleymaniye ve Sermet Çifter nüshalarında müstensih, 1204 tane beyit/ mısra şerh etmek istemiş ancak arada dört beyit atlayıp iki mısrayı da hiç yazmamıştır. Numaralandırma doğru olmasına rağmen sehven 1200 beyit/ mısra şerh edilmiştir. Bu nüshalarda müstensih toplamda 1019 beyit ve 181 mısra şerh etmiştir.

Millî Kütüphane nüshasında ise toplam 1295 beyit/ mısra numaralandırılmıştır. Bu nüsha, Süleymaniye ve Sermet Çifter nüshalarından farklı olarak, 25 beyit ve 2 mısra fazla içerik sunmaktadır. Bu da Millî Kütüphane nüshasında Süleymaniye ve Sermet Çifter nüshalarına göre daha fazla beyit şerhi yapıldığı anlamına gelmektedir. Ancak, müstensih'in yanlış numara verme hatası, bazı beyit numaralarında karışıklığa yol açmıştır. Özellikle, müstensih'in 475 numaralı beyitten sonra 475 numarasını bir sonraki beyite de verdiği ve bu hatanın 599 numaralı beyte kadar devam ettiği gözlemlenmiştir. 599. beyti yazıp silmesinin ardından, sonraki beyte 600 numarasının verilmesiyle bu hata düzeltilmiştir. Ancak, daha sonra 1004. beytin üstü karalanarak, takip eden beyte 1005 numarasının verilmesiyle beyit numaralandırmasında tekrar bir hata meydana gelmiştir. Bu hata eserin sonuna kadar devam etmiştir. Millî Kütüphane nüshasında verilen beyit numaralandırması, müstensih'in yaptığı hatalı numaralandırmalar nedeniyle bir dizi

düzeltilme gerektirmiştir. Bununla birlikte, bu düzeltmeler göz önünde bulundurularak ve eklenen beyitler de hesaba katılarak, beyit numaralandırması en doğru biçimde verilmek istenmiştir.

2.1.1. Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'ndaki Bulunduğu Yerler⁵³

Beyit Numarası	Bulunduğu Yer	Gazelin Harfi
1.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 481 numaralı gazelinde bulunuyor.	l
2.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 207 numaralı gazelinde bulunuyor.	l
3.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 845 numaralı gazelinde bulunuyor.	l
4.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 541 numaralı gazelinde bulunuyor.	l
5.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 667 numaralı gazelinde bulunuyor.	l
6.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 64 numaralı gazelinde bulunuyor.	l
7.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 464 numaralı gazelinde bulunuyor.	l
8.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 292 numaralı gazelinde bulunuyor.	l
9.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 394 numaralı gazelinde bulunuyor.	l
10.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 806 numaralı gazelinde bulunuyor.	l
11.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nda tespit edilememiştir.	l
12.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 835 numaralı gazelinde bulunuyor.	l
13.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 55 numaralı gazelinde bulunuyor.	l
14.	Bu beyit Gânî-i Keşmîr'e aittir.	l

⁵³ Bu tespit yapılırken Sâ'ib-i Tebrîzî'nin Ganjoor sitesindeki divanı esas alınmıştır.

15.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 576 numaralı gazelinde bulunuyor.	1
16.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 723 numaralı gazelinde bulunuyor.	1
17.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 291 numaralı gazelinde bulunuyor.	1
18.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nda tespit edilememiştir.	1
19.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 195 numaralı gazelinde bulunuyor.	1
20.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 444 numaralı gazelinde bulunuyor.	1
21.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 41 numaralı gazelinde bulunuyor.	1
22.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 839 numaralı gazelinde bulunuyor.	1
23.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 81 numaralı gazelinde bulunuyor.	1
24.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 526 numaralı gazelinde bulunuyor.	1
25.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 303 numaralı gazelinde bulunuyor.	1
26.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nında tespit edilememiştir.	1
27.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 718 numaralı gazelinde bulunuyor.	1
28.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 322 numaralı gazelinde bulunuyor.	1
29.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 542 numaralı gazelinde bulunuyor.	1
30.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 225 numaralı gazelinde bulunuyor.	1
31.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 767 numaralı gazelinde bulunuyor.	1
32.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 613 numaralı gazelinde bulunuyor.	1
33.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 613 numaralı gazelinde bulunuyor.	1
34.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 667 numaralı gazelinde bulunuyor.	1

35.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 222 numaralı gazelinde bulunuyor.	1
36.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 524 numaralı gazelinde bulunuyor.	1
37.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 843 numaralı gazelinde bulunuyor.	1
38.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 444 numaralı gazelinde bulunuyor.	1
39.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 579 numaralı gazelinde bulunuyor.	1
40.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 106 numaralı gazelinde bulunuyor.	1
41.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 351 numaralı gazelinde bulunuyor.	1
42.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 419 numaralı gazelinde bulunuyor.	1
43.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 38 numaralı gazelinde bulunuyor.	1
44.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 53 numaralı gazelinde bulunuyor.	1
45.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 62 numaralı gazelinde bulunuyor.	1
46.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 597 numaralı gazelinde bulunuyor.	1
47.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 184 numaralı gazelinde bulunuyor.	1
48.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 116 numaralı gazelinde bulunuyor.	1
49.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 286 numaralı gazelinde bulunuyor.	1
50.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 98 numaralı gazelinde bulunuyor.	1
51.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 780 numaralı gazelinde bulunuyor.	1
52.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nda tespit edilememiştir.	1
53.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 15 numaralı gazelinde bulunuyor.	1
54.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 461 numaralı gazelinde bulunuyor.	1

55.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 307 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
56.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 882 numaralı gazelinde bulunuyor.	ب
57.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 885 numaralı gazelinde bulunuyor.	ب
58.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 961 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
59.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1831 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
60.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1705 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
61.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1680 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
62.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 534 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
63.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 531 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
64.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1872 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
65.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1872 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
66.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1800 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
67.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1052 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
68.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1602 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
69.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1501 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
70.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1179 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
71.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 962 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
72.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2131 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
73.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1464 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
74.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1389 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت

75.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1488 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
76.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1309 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
77.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1344 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
78.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1272 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
79.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1511 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
80.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1272 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
81.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1272 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
82.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1609 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
83.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1021 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
84.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2231 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
85.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1709 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
86.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2005 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
87.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 994 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
88.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1585 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
89.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nda tespit edilememiştir.	ت
90.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1365 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
91.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1052 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
92.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nda tespit edilememiştir.	ت
93.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2021 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
94.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1696 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت

95.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1863 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
96.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2021 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
97.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2021 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
98.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1193 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
99.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1252 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
100.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1310 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
101.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 86 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
102.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2180 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
103.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1025 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
104.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1653 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
105.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2129 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
106.	Hâkânî-i Şîrvânî'nin Divanı'nda 23 numaralı rubaide yer almaktadır.	ت
107.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 598 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
108.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1257 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
109.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1488 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
110.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 543 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
111.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 961 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
112.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2214 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
113.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2026 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت

114.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 491 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
115.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 481 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
116.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2135 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
117.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2257 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
118.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1491 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
119.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1980 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
120.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1980 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
121.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 570 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
122.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1243 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
123.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1677 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
124.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1510 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
125.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1776 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
126.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1817 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
127.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1465 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
128.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1157 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
129.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1444 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
130.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2060 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
131.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2060 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
132.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1632 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
133.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1632 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت

134.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1632 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
135.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1593 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
136.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2193 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
137.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1676 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
138.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 963 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
139.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2202 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
140.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1085 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
141.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2220 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
142.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nda tespit edilememiştir.	ت
143.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1720 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
144.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nda tespit edilememiştir.	ت
145.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1185 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
146.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2168 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
147.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1029 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
148.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1029 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
149.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 966 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
150.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2181 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
151.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2181 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
152.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2130 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
153.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1308 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت

154.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1602 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
155.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 987 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
156.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 464 numaralı Seçilmiş Tek Beyitler bölümünde kayıtlıdır.	ت
157.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nda tespit edilememiştir.	ت
158.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1762 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
159.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2209 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
160.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3320 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
161.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3722 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
162.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3722 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
163.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2615 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
164.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4520 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
165.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2322 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
166.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2322 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
167.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4283 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
168.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2691 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
169.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 901 numaralı Seçilmiş Tek Beyitler bölümünde kayıtlıdır.	د
170.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2483 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
171.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3709 numaralı gazelinde bulunuyor.	د

172.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4369 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
173.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3450 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
174.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4469 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
175.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 622 numaralı Seçilmiş Tek Beyitler bölümünde kayıtlıdır.	د
176.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 673 numaralı Seçilmiş Tek Beyitler bölümünde kayıtlıdır.	د
177.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4403 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
178.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3544 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
179.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2967 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
180.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3561 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
181.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3561 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
182.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nda tespit edilememiştir.	د
183.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4318 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
184.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4318 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
185.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3517 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
186.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2409 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
187.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3439 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
188.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3723 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
189.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4403 numaralı gazelinde bulunuyor.	د

190.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3357 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
191.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3453 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
192.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nında tespit edilememiştir.	د
193.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3211 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
194.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4112 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
195.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2702 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
196.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3208 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
197.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3450 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
198.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nında tespit edilememiştir.	د
199.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2908 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
200.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3406 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
201.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3596 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
202.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2628 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
203.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3437 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
204.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2747 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
205.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3284 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
206.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2933 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
207.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4221 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
208.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4519 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
209.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nında tespit edilememiştir.	د

210.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nda tespit edilememiştir.	د
211.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3944 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
212.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 414 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
213.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4318 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
214.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3424 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
215.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3488 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
216.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2599 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
217.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3534 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
218.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3415 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
219.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2337 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
220.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3151 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
221.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4278 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
222.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3446 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
223.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2472 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
224.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nda tespit edilememiştir.	د
225.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3278 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
226.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3785 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
227.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4452 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
228.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3727 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
229.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2854 numaralı gazelinde bulunuyor.	د

230.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4403 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
231.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4224 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
232.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3827 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
233.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3763 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
234.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2606 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
235.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4518 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
236.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4518 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
237.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4318 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
238.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4318 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
239.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3579 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
240.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2977 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
241.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3084 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
242.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nda tespit edilememiştir.	د
243.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3211 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
244.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2613 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
245.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4269 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
246.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4154 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
247.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4123 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
248.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3216 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
249.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3981 numaralı gazelinde bulunuyor.	د

250.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3564 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
251.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4562 numaralı gazelinde bulunuyor.	ر
252.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4562 numaralı gazelinde bulunuyor.	ر
253.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4550 numaralı gazelinde bulunuyor.	ذ
254.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4560 numaralı gazelinde bulunuyor.	ر
255.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4691 numaralı gazelinde bulunuyor.	ر
256.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4684 numaralı gazelinde bulunuyor.	ر
257.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4690 numaralı gazelinde bulunuyor.	ر
258.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4690 numaralı gazelinde bulunuyor.	ر
259.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4690 numaralı gazelinde bulunuyor.	ر
260.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4653 numaralı gazelinde bulunuyor.	ر
261.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4567 numaralı gazelinde bulunuyor.	ر
262.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4680 numaralı gazelinde bulunuyor.	ر
263.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 950 numaralı Seçilmiş Tek Beyitler bölümünde kayıtlıdır.	ر
264.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4702 numaralı gazelinde bulunuyor.	ر
265.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4725 numaralı gazelinde bulunuyor.	ر
266.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4556 numaralı gazelinde bulunuyor.	ر
267.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4758 numaralı gazelinde bulunuyor.	ز
268.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4759 numaralı gazelinde bulunuyor.	ز

269.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4759 numaralı gazelinde bulunuyor.	ز
270.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4751 numaralı gazelinde bulunuyor.	ز
271.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4781 numaralı gazelinde bulunuyor.	ز
272.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4781 numaralı gazelinde bulunuyor.	ز
273.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4797 numaralı gazelinde bulunuyor.	ز
274.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4792 numaralı gazelinde bulunuyor.	ز
275.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4759 numaralı gazelinde bulunuyor.	ز
276.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4759 numaralı gazelinde bulunuyor.	ز
277.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5046 numaralı gazelinde bulunuyor.	ش
278.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nında tespit edilememiştir.	ش
279.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 975 numaralı Seçilmiş Tek Beyitler bölümünde kayıtlıdır.	ش
280.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5045 numaralı gazelinde bulunuyor.	ش
281.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4889 numaralı gazelinde bulunuyor.	ش
282.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4999 numaralı gazelinde bulunuyor.	ش
283.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4999 numaralı gazelinde bulunuyor.	ش
284.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4876 numaralı gazelinde bulunuyor.	ش
285.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4871 numaralı gazelinde bulunuyor.	ش
286.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4870 numaralı gazelinde bulunuyor.	ش
287.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4905 numaralı gazelinde bulunuyor.	ش

288.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5035 numaralı gazelinde bulunuyor.	ش
289.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5913 numaralı gazelinde bulunuyor.	ش
290.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nında tespit edilememiştir.	ش
291.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4912 numaralı gazelinde bulunuyor.	ش
292.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 986 numaralı Seçilmiş Tek Beyitler bölümünde kayıtlıdır.	ش
293.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4935 numaralı gazelinde bulunuyor.	ش
294.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5290 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
295.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5833 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
296.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nında tespit edilememiştir.	م
297.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5691 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
298.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5891 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
299.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5491 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
300.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5491 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
301.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5655 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
302.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5719 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
303.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5284 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
304.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5675 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
305.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5565 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
306.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5731 numaralı gazelinde bulunuyor.	م

307.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1278 numaralı Seçilmiş Tek Beyitler bölümünde kayıtlıdır.	م
308.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5816 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
309.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5656 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
310.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5656 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
311.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5576 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
312.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5243 numaralı gazelinde bulunuyor.	ل
313.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5253 numaralı gazelinde bulunuyor.	ل
314.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5186 numaralı gazelinde bulunuyor.	ق
315.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5190 numaralı gazelinde bulunuyor.	ق
316.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5816 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
317.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5816 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
318.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5488 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
319.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5870 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
320.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5290 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
321.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6196 numaralı gazelinde bulunuyor.	ن
322.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6143 numaralı gazelinde bulunuyor.	ن
323.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6150 numaralı gazelinde bulunuyor.	ن
324.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5965 numaralı gazelinde bulunuyor.	ن
325.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6429 numaralı gazelinde bulunuyor.	ن

326.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6384 numaralı gazelinde bulunuyor.	ن
327.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4272 numaralı gazelinde bulunuyor.	ن
328.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5997 numaralı gazelinde bulunuyor.	ن
329.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 839 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
330.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6414 numaralı gazelinde bulunuyor.	ن
331.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1298 numaralı Seçilmiş Tek Beyitler bölümünde kayıtlıdır.	ن
332.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6334 numaralı gazelinde bulunuyor.	ن
333.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6080 numaralı gazelinde bulunuyor.	ن
334.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6437 numaralı gazelinde bulunuyor.	ن
335.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6272 numaralı gazelinde bulunuyor.	ن
336.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6002 numaralı gazelinde bulunuyor.	ن
337.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6733 numaralı gazelinde bulunuyor.	و
338.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6507 numaralı gazelinde bulunuyor.	و
339.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2463 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
340.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2463 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
341.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2513 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
342.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4491 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
343.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3859 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
344.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3665 numaralı gazelinde bulunuyor.	د

345.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3812 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
346.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3488 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
347.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3488 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
348.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3739 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
349.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2926 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
350.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2352 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
351.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4221 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
352.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4221 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
353.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3414 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
354.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3977 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
355.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2595 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
356.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3494 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
357.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3207 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
358.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3177 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
359.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2562 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
360.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2902 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
361.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3319 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
362.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3879 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
363.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3496 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
364.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3338 numaralı gazelinde bulunuyor.	د

365.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3436 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
366.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3357 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
367.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3960 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
368.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2446 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
369.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2819 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
370.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3929 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
371.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3762 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
372.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3437 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
373.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3098 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
374.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3098 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
375.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3068 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
376.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3457 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
377.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3457 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
378.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4074 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
379.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4034 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
380.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2968 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
381.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3140 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
382.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3980 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
383.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4307 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
384.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3833 numaralı gazelinde bulunuyor.	د

385.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3833 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
386.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3215 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
387.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4832 numaralı gazelinde bulunuyor.	س
388.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4829 numaralı gazelinde bulunuyor.	س
389.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4851 numaralı gazelinde bulunuyor.	س
390.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4851 numaralı gazelinde bulunuyor.	س
391.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4851 numaralı gazelinde bulunuyor.	س
392.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4828 numaralı gazelinde bulunuyor.	س
393.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4839 numaralı gazelinde bulunuyor.	س
394.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2615 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
395.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5276 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
396.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5613 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
397.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5276 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
398.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5276 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
399.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5323 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
400.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5674 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
401.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5596 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
402.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5596 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
403.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5596 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
404.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5820 numaralı gazelinde bulunuyor.	م

405.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5332 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
406.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5463 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
407.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5825 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
408.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5439 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
409.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5425 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
410.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5838 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
411.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5689 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
412.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5441 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
413.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nda tespit edilememiştir.	م
414.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nda tespit edilememiştir.	م
415.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nda tespit edilememiştir.	م
416.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5920 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
417.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5461 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
418.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5514 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
419.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6134 numaralı gazelinde bulunuyor.	ن
420.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6085 numaralı gazelinde bulunuyor.	ن
421.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6085 numaralı gazelinde bulunuyor.	ن
422.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6353 numaralı gazelinde bulunuyor.	ن
423.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6166 numaralı gazelinde bulunuyor.	ن
424.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6440 numaralı gazelinde bulunuyor.	ن

425.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6271 numaralı gazelinde bulunuyor.	و
426.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6545 numaralı gazelinde bulunuyor.	و
427.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6545 numaralı gazelinde bulunuyor.	و
428.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6512 numaralı gazelinde bulunuyor.	و
429.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6510 numaralı gazelinde bulunuyor.	و
430.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6544 numaralı gazelinde bulunuyor.	و
431.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6507 numaralı gazelinde bulunuyor.	و
432.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6597 numaralı gazelinde bulunuyor.	ه
433.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6631 numaralı gazelinde bulunuyor.	ه
434.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6592 numaralı gazelinde bulunuyor.	ه
435.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6792 numaralı gazelinde bulunuyor.	ی
436.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6545 numaralı gazelinde bulunuyor.	و
437.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2345 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
438.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3354 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
439.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2713 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
440.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3461 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
441.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1281 numaralı gazelinde bulunuyor.	س
442.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3919 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
443.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4270 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
444.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2665 numaralı gazelinde bulunuyor.	د

445.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2572 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
446.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3948 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
447.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3529 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
448.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6661 numaralı gazelinde bulunuyor.	ی
449.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6909 numaralı gazelinde bulunuyor.	ی
450.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6909 numaralı gazelinde bulunuyor.	ی
451.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6507 numaralı gazelinde bulunuyor.	و
452.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6544 numaralı gazelinde bulunuyor.	و
453.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6969 numaralı gazelinde bulunuyor.	ی
454.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6712 numaralı gazelinde bulunuyor.	ی
455.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6957 numaralı gazelinde bulunuyor.	ی
456.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6671 numaralı gazelinde bulunuyor.	ی
457.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6748 numaralı gazelinde bulunuyor.	ی
458.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6916 numaralı gazelinde bulunuyor.	ی
459.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5715 numaralı gazelinde bulunuyor.	ی
460.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6777 numaralı gazelinde bulunuyor.	ی
461.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6679 numaralı gazelinde bulunuyor.	ی
462.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6928 numaralı gazelinde bulunuyor.	ی
463.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6888 numaralı gazelinde bulunuyor.	ی

464.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1508 numaralı Seçilmiş Tek Beyitler bölümünde kayıtlıdır.	ی
465.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6867 numaralı gazelinde bulunuyor.	ی
466.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1504 numaralı Seçilmiş Tek Beyitler bölümünde kayıtlıdır.	ی
467.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6882 numaralı gazelinde bulunuyor.	ی
468.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6882 numaralı gazelinde bulunuyor.	ی
469.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6978 numaralı gazelinde bulunuyor.	ی
470.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6978 numaralı gazelinde bulunuyor.	ی
471.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nında tespit edilememiştir.	ی
472.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6882 numaralı gazelinde bulunuyor.	ی
473.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 40 numaralı Metâli' bölümünde kayıtlıdır.	ا
474.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 675 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
475.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6603 numaralı gazelinde bulunuyor.	ه
476.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4690 numaralı gazelinde bulunuyor.	ر
477.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 652 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
478.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 367 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
479.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nında tespit edilememiştir.	ا
480.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 85 numaralı Seçilmiş Tek Beyitler bölümünde kayıtlıdır.	ا

481.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 115 numaralı gazelinde bulunuyor.	1
482.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 10 numaralı Seçilmiş Tek Beyitler bölümünde kayıtlıdır.	1
483.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6777 numaralı gazelinde bulunuyor.	1
484.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 197 numaralı gazelinde bulunuyor.	1
485.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 299 numaralı gazelinde bulunuyor.	1
486.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 715 numaralı gazelinde bulunuyor.	1
487.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 433 numaralı gazelinde bulunuyor.	1
488.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nda tespit edilememiştir.	1
489.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 651 numaralı gazelinde bulunuyor.	1
490.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 61 numaralı Mütferrikat bölümünde kayıtlıdır.	1
491.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 300 numaralı Seçilmiş Tek Beyitler bölümünde kayıtlıdır.	1
492.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 579 numaralı gazelinde bulunuyor.	1
493.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 351 numaralı gazelinde bulunuyor.	1
494.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 351 numaralı gazelinde bulunuyor.	1
495.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 452 numaralı gazelinde bulunuyor.	1
496.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 558 numaralı gazelinde bulunuyor.	1
497.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 695 numaralı gazelinde bulunuyor.	1
498.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 490 numaralı gazelinde bulunuyor.	1

499.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 192 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
500.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 116 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
501.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 351 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
502.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 15 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
503.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 37 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
504.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 38 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
505.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 38 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
506.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 248 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
507.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 411 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
508.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 36 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
509.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nda tespit edilememiştir.	ا
510.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 36 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
511.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 137 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
512.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 641 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
513.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 919 numaralı gazelinde bulunuyor.	ب
514.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 885 numaralı gazelinde bulunuyor.	ب
515.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 934 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
516.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1872 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
517.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1872 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
518.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 994 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت

519.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1608 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
520.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1067 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
521.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1821 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
522.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1036 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
523.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1812 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
524.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2106 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
525.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1832 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
526.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nda tespit edilememiştir.	ت
527.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1315 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
528.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1494 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
529.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1464 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
530.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nda tespit edilememiştir.	ت
531.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 963 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
532.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1000 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
533.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nda tespit edilememiştir.	ت
534.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2065 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
535.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1871 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
536.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1764 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
537.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1980 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
538.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1508 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت

539.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1789 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
540.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 960 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
541.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nında tespit edilememiştir.	ت
542.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1444 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
543.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1912 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
544.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2060 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
545.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1454 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
546.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1345 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
547.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1046 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
548.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2271 numaralı gazelinde bulunuyor.	ج
549.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3722 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
550.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3278 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
551.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2777 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
552.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nında tespit edilememiştir.	د
553.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3431 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
554.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4297 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
555.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2572 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
556.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3561 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
557.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4449 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
558.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3439 numaralı gazelinde bulunuyor.	د

559.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2578 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
560.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2436 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
561.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3596 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
562.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3406 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
563.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2545 numaralı gazelinde bulunuyor. Aynı zamanda Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 791 numaralı Seçilmiş Tek Beyitler bölümünde de kayıtlıdır.	د
564.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4394 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
565.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 753 numaralı Seçilmiş Tek Beyitler bölümünde kayıtlıdır.	د
566.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2337 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
567.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3994 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
568.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3994 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
569.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2727 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
570.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3626 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
571.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3405 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
572.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3370 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
573.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3432 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
574.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4076 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
575.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4233 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
576.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3372 numaralı gazelinde bulunuyor.	د

577.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3341 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
578.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2579 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
579.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3383 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
580.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3227 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
581.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4196 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
582.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3432 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
583.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4469 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
584.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3456 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
585.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4526 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
586.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4194 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
587.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2548 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
588.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4427 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
589.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3342 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
590.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4224 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
591.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nda tespit edilememiştir.	ا
592.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nda tespit edilememiştir.	د
593.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 937 numaralı Seçilmiş Tek Beyitler bölümünde kayıtlıdır.	ر
594.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4643 numaralı gazelinde bulunuyor.	ر
595.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4711 numaralı gazelinde bulunuyor.	ر

596.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4664 numaralı gazelinde bulunuyor.	ر
597.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4803 numaralı gazelinde bulunuyor.	ز
598.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4803 numaralı gazelinde bulunuyor.	ز
599.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4792 numaralı gazelinde bulunuyor.	ز
600.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4776 numaralı gazelinde bulunuyor.	ز
601.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4803 numaralı gazelinde bulunuyor.	ز
602.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4832 numaralı gazelinde bulunuyor.	س
603.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5010 numaralı gazelinde bulunuyor.	ش
604.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4975 numaralı gazelinde bulunuyor.	ش
605.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nda tespit edilememiştir.	ش
606.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5066 numaralı gazelinde bulunuyor.	ش
607.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4910 numaralı gazelinde bulunuyor.	ش
608.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5438 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
609.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5731 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
610.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6042 numaralı gazelinde bulunuyor.	ن
611.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3483 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
612.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3401 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
613.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3737 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
614.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2920 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
615.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3487 numaralı gazelinde bulunuyor.	د

616.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3903 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
617.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2558 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
618.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3210 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
619.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4832 numaralı gazelinde bulunuyor.	س
620.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4831 numaralı gazelinde bulunuyor.	س
621.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5351 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
622.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5454 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
623.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6372 numaralı gazelinde bulunuyor.	ن
624.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6085 numaralı gazelinde bulunuyor.	ن
625.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6196 numaralı gazelinde bulunuyor.	ن
626.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6154 numaralı gazelinde bulunuyor.	ن
627.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6895 numaralı gazelinde bulunuyor.	ی
628.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6631 numaralı gazelinde bulunuyor.	ه
629.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3633 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
630.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4218 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
631.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4218 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
632.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4218 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
633.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4218 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
634.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4218 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
635.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2479 numaralı gazelinde bulunuyor.	د

636.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4236 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
637.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6550 numaralı gazelinde bulunuyor.	و
638.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6731 numaralı gazelinde bulunuyor.	ی
639.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6726 numaralı gazelinde bulunuyor.	ی
640.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6748 numaralı gazelinde bulunuyor.	ی
641.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6829 numaralı gazelinde bulunuyor.	ی
642.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6847 numaralı gazelinde bulunuyor.	ی
643.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6668 numaralı gazelinde bulunuyor.	ی
644.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6668 numaralı gazelinde bulunuyor.	ی
645.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nda tespit edilememiştir.	ی
646.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6943 numaralı gazelinde bulunuyor.	ی
647.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6718 numaralı gazelinde bulunuyor.	ی
648.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6962 numaralı gazelinde bulunuyor.	ی
649.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 577 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
650.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 38 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
651.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 85 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
652.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 212 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
653.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 833 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
654.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 750 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
655.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 236 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا

656.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 333 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
657.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2488 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
658.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 238 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
659.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 374 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
660.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 844 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
661.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 351 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
662.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 139 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
663.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 899 numaralı gazelinde bulunuyor.	ب
664.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nda tespit edilememiştir.	ب
665.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 920 numaralı gazelinde bulunuyor.	ب
666.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1453 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
667.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1771 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
668.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 994 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
669.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1818 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
670.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1496 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
671.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1872 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
672.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1612 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
673.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1067 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
674.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1389 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
675.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2143 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت

676.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 109 numaralı Metâli' bölümünde kayıtlıdır.	ت
677.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1679 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
678.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2053 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
679.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1669 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
680.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1952 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
681.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1358 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
682.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1738 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
683.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nda tespit edilememiştir.	ت
684.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2215 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
685.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1491 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
686.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1889 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
687.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1478 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
688.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1692 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
689.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1444 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
690.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1924 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
691.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2049 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
692.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 933 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
693.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1409 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
694.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 990 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت

695.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nında tespit edilememiştir.	ت
696.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1049 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
697.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1248 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
698.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 994 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
699.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3722 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
700.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2703 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
701.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4427 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
702.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3450 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
703.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3492 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
704.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 256 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
705.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 642 numaralı Seçilmiş Tek Beyitler bölümünde kayıtlıdır.	د
706.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4358 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
707.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4469 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
708.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4176 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
709.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3612 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
710.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4326 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
711.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4416 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
712.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3855 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
713.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3125 numaralı gazelinde bulunuyor.	د

714.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2783 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
715.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3526 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
716.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2488 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
717.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2600 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
718.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3834 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
719.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nda tespit edilememiştir.	د
720.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4106 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
721.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4167 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
722.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4392 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
723.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nda tespit edilememiştir.	د
724.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 875 numaralı Seçilmiş Tek Beyitler bölümünde kayıtlıdır.	د
725.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4237 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
726.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4725 numaralı gazelinde bulunuyor.	ر
727.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4628 numaralı gazelinde bulunuyor.	ر
728.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4682 numaralı gazelinde bulunuyor.	ر
729.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4726 numaralı gazelinde bulunuyor.	ر
730.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4651 numaralı gazelinde bulunuyor.	ر
731.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4745 numaralı gazelinde bulunuyor.	ر
732.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4805 numaralı gazelinde bulunuyor.	ز

733.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4803 numaralı gazelinde bulunuyor.	ز
734.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4832 numaralı gazelinde bulunuyor.	س
735.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nında tespit edilememiştir.	س
736.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4863 numaralı gazelinde bulunuyor.	ش
737.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4895 numaralı gazelinde bulunuyor.	ش
738.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4997 numaralı gazelinde bulunuyor.	ش
739.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4874 numaralı gazelinde bulunuyor.	ش
740.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5045 numaralı gazelinde bulunuyor.	ش
741.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5045 numaralı gazelinde bulunuyor.	ش
742.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4876 numaralı gazelinde bulunuyor.	ش
743.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4999 numaralı gazelinde bulunuyor.	ش
744.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4862 numaralı gazelinde bulunuyor.	ش
745.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5417 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
746.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5537 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
747.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5764 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
748.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5194 numaralı gazelinde bulunuyor.	ق
749.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5040 numaralı gazelinde bulunuyor.	ش
750.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5078 numaralı gazelinde bulunuyor.	ش
751.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4858 numaralı gazelinde bulunuyor.	ش
752.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5190 numaralı gazelinde bulunuyor.	ق

753.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5899 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
754.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5894 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
755.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6336 numaralı gazelinde bulunuyor.	ن
756.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6089 numaralı gazelinde bulunuyor.	ن
757.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5997 numaralı gazelinde bulunuyor.	ن
758.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2856 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
759.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3177 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
760.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5276 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
761.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6384 numaralı gazelinde bulunuyor.	ن
762.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6433 numaralı gazelinde bulunuyor.	ن
763.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6491 numaralı gazelinde bulunuyor.	ش
764.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6491 numaralı gazelinde bulunuyor.	ش
765.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6493 numaralı gazelinde bulunuyor.	و
766.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3721 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
767.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3345 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
768.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3491 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
769.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6690 numaralı gazelinde bulunuyor.	ی
770.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6777 numaralı gazelinde bulunuyor.	ی
771.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6825 numaralı gazelinde bulunuyor.	ی
772.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6950 numaralı gazelinde bulunuyor.	ی

773.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nında tespit edilememiştir.	ا
774.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 72 numaralı Seçilmiş Tek Beyitler bölümünde kayıtlıdır.	ا
775.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 557 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
776.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 736 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
777.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 227 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
778.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 26 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
779.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 370 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
780.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 242 numaralı Seçilmiş Tek Beyitler bölümünde kayıtlıdır.	ا
781.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 15 numaralı Seçilmiş Tek Beyitler bölümünde kayıtlıdır.	ا
782.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 49 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
783.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 210 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
784.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 216 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
785.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 196 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
786.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 864 numaralı gazelinde bulunuyor.	ب
787.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 920 numaralı gazelinde bulunuyor.	ب
788.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1927 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
789.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 994 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
790.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1821 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت

791.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1389 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
792.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1115 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
793.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nında tespit edilememiştir.	ت
794.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 570 numaralı Seçilmiş Tek Beyitler bölümünde kayıtlıdır.	ت
795.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 994 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
796.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 994 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
797.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2101 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
798.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1809 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
799.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2180 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
800.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1472 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
801.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1878 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
802.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1036 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
803.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1020 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
804.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1021 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
805.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1808 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
806.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1886 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
807.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 930 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
808.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1940 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
809.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2005 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت

810.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2214 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
811.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 985 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
812.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 985 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
813.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1958 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
814.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2257 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
815.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1980 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
816.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1008 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
817.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1738 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
818.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 963 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
819.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2130 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
820.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1878 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
821.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1763 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
822.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nda tespit edilememiştir.	د
823.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2680 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
824.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2725 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
825.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3773 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
826.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2670 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
827.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 911 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
828.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nda tespit edilememiştir.	د

829.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 614 numaralı Seçilmiş Tek Beyitler bölümünde kayıtlıdır.	د
830.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3780 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
831.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3278 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
832.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4375 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
833.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 33 numaralı Seçilmiş Tek Beyitler bölümünde kayıtlıdır.	د
834.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3418 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
835.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nda tespit edilememiştir.	د
836.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3688 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
837.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 618 numaralı Seçilmiş Tek Beyitler bölümünde kayıtlıdır.	د
838.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 930 numaralı Seçilmiş Tek Beyitler bölümünde kayıtlıdır.	ر
839.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4736 numaralı gazelinde bulunuyor.	ر
840.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4568 numaralı gazelinde bulunuyor.	ر
841.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4749 numaralı gazelinde bulunuyor.	ر
842.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4588 numaralı gazelinde bulunuyor.	ر
843.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4815 numaralı gazelinde bulunuyor.	ز
844.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4781 numaralı gazelinde bulunuyor.	ز
845.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5789 numaralı gazelinde bulunuyor.	م

846.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5783 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
847.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5669 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
848.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5491 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
849.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5658 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
850.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5492 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
851.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5537 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
852.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5450 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
853.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5816 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
854.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nda tespit edilememiştir.	ق
855.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5161 numaralı gazelinde bulunuyor.	ف
856.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5178 numaralı gazelinde bulunuyor.	ق
857.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5184 numaralı gazelinde bulunuyor.	ق
858.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5188 numaralı gazelinde bulunuyor.	ق
859.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5224 numaralı gazelinde bulunuyor.	گ
860.	Hafız Divanı'na aittir.	ك
861.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nda tespit edilememiştir.	م
862.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5293 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
863.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5651 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
864.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3863 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
865.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4193 numaralı gazelinde bulunuyor.	د

866.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3242 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
867.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2359 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
868.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3235 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
869.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3897 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
870.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2920 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
871.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nda tespit edilememiştir.	د
872.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3709 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
873.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4113 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
874.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2904 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
875.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4483 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
876.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2900 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
877.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4842 numaralı gazelinde bulunuyor.	س
878.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4842 numaralı gazelinde bulunuyor.	س
879.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4842 numaralı gazelinde bulunuyor.	س
880.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5596 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
881.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5596 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
882.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5587 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
883.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5365 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
884.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5469 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
885.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6210 numaralı gazelinde bulunuyor.	ن

886.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6462 numaralı gazelinde bulunuyor.	و
887.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6486 numaralı gazelinde bulunuyor.	و
888.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6544 numaralı gazelinde bulunuyor.	و
889.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6542 numaralı gazelinde bulunuyor.	و
890.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6583 numaralı gazelinde bulunuyor.	ه
891.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6909 numaralı gazelinde bulunuyor.	ی
892.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 342 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
893.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 342 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
894.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 342 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
895.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3131 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
896.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3131 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
897.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nında tespit edilememiştir.	د
898.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3948 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
899.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2775 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
900.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3280 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
901.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6795 numaralı gazelinde bulunuyor.	ی
902.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6632 numaralı gazelinde bulunuyor.	ه
903.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 517 numaralı Seçilmiş Tek Beyitler bölümünde kayıtlıdır.	ی
904.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6888 numaralı gazelinde bulunuyor.	ی

905.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 672 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
906.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 334 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
907.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 433 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
908.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nında tespit edilememiştir.	ا
909.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 481 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
910.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 35 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
911.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 304 numaralı Seçilmiş Tek Beyitler bölümünde kayıtlıdır.	ب
912.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 309 numaralı Seçilmiş Tek Beyitler bölümünde kayıtlıdır.	ب
913.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 380 numaralı Seçilmiş Tek Beyitler bölümünde kayıtlıdır.	ت
914.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1012 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
915.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1716 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
916.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 594 numaralı Seçilmiş Tek Beyitler bölümünde kayıtlıdır.	ت
917.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 985 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
918.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 547 numaralı Seçilmiş Tek Beyitler bölümünde kayıtlıdır.	ت
919.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 369 numaralı Seçilmiş Tek Beyitler bölümünde kayıtlıdır.	ت
920.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1828 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت

921.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nında tespit edilememiştir.	ت
922.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1596 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
923.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1912 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
924.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1676 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
925.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1592 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
926.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1039 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
927.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1696 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
928.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1785 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
929.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4318 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
930.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3857 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
931.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3992 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
932.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2338 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
933.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4779 numaralı gazelinde bulunuyor.	ز
934.	Bu beyit, Kemal-i Hucendi'ye aittir.	ط
935.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5195 numaralı gazelinde bulunuyor.	ك
936.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6324 numaralı gazelinde bulunuyor.	ن
937.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4221 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
938.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4828 numaralı gazelinde bulunuyor.	س
939.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5825 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
940.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nında tespit edilememiştir.	م

941.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6802 numaralı gazelinde bulunuyor.	ی
942.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6934 numaralı gazelinde bulunuyor.	ی
943.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6934 numaralı gazelinde bulunuyor.	ی
944.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6934 numaralı gazelinde bulunuyor.	ی
945.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6316 numaralı gazelinde bulunuyor.	ن
946.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6324 numaralı gazelinde bulunuyor.	ن
947.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6609 numaralı gazelinde bulunuyor.	ه
948.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 372 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
949.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 806 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
950.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 351 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
951.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 668 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
952.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 445 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
953.	Bu beytin birinci mısrası Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 86 numaralı gazelinde, ikinci mısrası da yine Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 197 numaralı gazelinde.	ا
954.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 67 numaralı Seçilmiş Tek Beyitler bölümünde kayıtlıdır.	ا
955.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nda tespit edilememiştir.	ب
956.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 368 numaralı Seçilmiş Tek Beyitler bölümünde kayıtlıdır.	ت
957.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1648 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت

958.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1709 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
959.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2044 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
960.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1055 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
961.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1467 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
962.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1303 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
963.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1386 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
964.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1290 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
965.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1483 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
966.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 927 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
967.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2208 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
968.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1381 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
969.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2214 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
970.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2263 numaralı gazelinde bulunuyor.	ث
971.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2780 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
972.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2967 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
973.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2655 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
974.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4324 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
975.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2977 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
976.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3334 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
977.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3853 numaralı gazelinde bulunuyor.	د

978.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2723 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
979.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nında tespit edilememiştir.	د
980.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nında tespit edilememiştir.	د
981.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3171 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
982.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2627 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
983.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 314 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
984.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3549 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
985.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nında tespit edilememiştir.	د
986.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4217 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
987.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3284 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
988.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4567 numaralı gazelinde bulunuyor.	ر
989.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nında tespit edilememiştir.	ز
990.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5162 numaralı gazelinde bulunuyor.	ف
991.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6323 numaralı gazelinde bulunuyor.	ن
992.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6323 numaralı gazelinde bulunuyor.	ن
993.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2687 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
994.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3954 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
995.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3879 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
996.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3879 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
997.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3762 numaralı gazelinde bulunuyor.	د

998.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nında tespit edilememiştir.	د
999.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2900 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
1000.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6557 numaralı gazelinde bulunuyor.	ه
1001.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6697 numaralı gazelinde bulunuyor.	ی
1002.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 171 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
1003.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nında tespit edilememiştir.	ا
1004.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2202 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
1005.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1411 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
1006.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2003 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
1007.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2201 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
1008.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2201 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
1009.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nında tespit edilememiştir.	ت
1010.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2558 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
1011.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 342 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
1012.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 342 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
1013.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6566 numaralı gazelinde bulunuyor.	ه
1014.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6566 numaralı gazelinde bulunuyor.	ه
1015.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6566 numaralı gazelinde bulunuyor.	ه
1016.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6566 numaralı gazelinde bulunuyor.	ه
1017.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6566 numaralı gazelinde bulunuyor.	ه

1018.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nında tespit edilememiştir.	ه
1019.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nında tespit edilememiştir.	ه
1020.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6566 numaralı gazelinde bulunuyor.	ه
1021.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nında tespit edilememiştir.	ه
1022.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6566 numaralı gazelinde bulunuyor.	ه
1023.	Hafız Divanı'na aittir.	و
1024.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nında tespit edilememiştir.	د
1025.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 968 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
1026.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1450 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
1027.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1029 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
1028.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1276 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
1029.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 988 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
1030.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1290 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
1031.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1888 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
1032.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2130 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
1033.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1602 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
1034.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2058 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
1035.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 960 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
1036.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 937 numaralı gazelinde bulunuyor.	ز
1037.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1046 numaralı gazelinde bulunuyor.	ش

1038.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1443 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
1039.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1030 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
1040.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3889 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
1041.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3889 numaralı gazelinde bulunuyor.	ن
1042.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2726 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
1043.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2903 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
1044.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5047 numaralı gazelinde bulunuyor.	ش
1045.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5040 numaralı gazelinde bulunuyor.	ش
1046.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6372 numaralı gazelinde bulunuyor.	ن
1047.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 549 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
1048.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3306 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
1049.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4737 numaralı gazelinde bulunuyor.	ر
1050.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4821 numaralı gazelinde bulunuyor.	ز
1051.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3127 numaralı gazelinde bulunuyor.	ر
1052.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1411 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
1053.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2665 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
1054.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4834 numaralı gazelinde bulunuyor.	س
1055.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3299 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
1056.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3175 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
1057.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3782 numaralı gazelinde bulunuyor.	د

1058.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5969 numaralı gazelinde bulunuyor.	ن
1059.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 555 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
1060.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1602 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
1061.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1020 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
1062.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 961 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
1063.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6697 numaralı gazelinde bulunuyor.	ن
1064.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nda tespit edilememiştir.	ت
1065.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nda tespit edilememiştir.	د
1066.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6897 numaralı gazelinde bulunuyor.	ی
1067.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nda tespit edilememiştir.	د
1068.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2707 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
1069.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 394 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
1070.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 914 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
1071.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nda tespit edilememiştir.	ر
1072.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nda tespit edilememiştir.	ر
1073.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 796 numaralı gazelinde bulunuyor.	ش
1074.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4984 numaralı gazelinde bulunuyor.	ش
1075.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2387 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
1076.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3433 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
1077.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 965 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت

1078.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1874 numaralı gazelinde bulunuyor.	ی
1079.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4478 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
1080.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4395 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
1081.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2736 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
1082.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3464 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
1083.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6006 numaralı gazelinde bulunuyor.	ن
1084.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 311 numaralı gazelinde bulunuyor.	ن
1085.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3983 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
1086.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2056 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
1087.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 205 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
1088.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4373 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
1089.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3008 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
1090.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2330 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
1091.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6702 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
1092.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4136 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
1093.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2137 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
1094.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2231 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
1095.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2005 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
1096.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1710 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
1097.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3446 numaralı gazelinde bulunuyor.	ن

1098.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4196 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
1099.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2436 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
1100.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5557 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
1101.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4196 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
1102.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3357 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
1103.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1985 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
1104.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nda tespit edilememiştir.	ا
1105.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 106 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
1106.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 106 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
1107.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 882 numaralı gazelinde bulunuyor.	ب
1108.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 691 numaralı gazelinde bulunuyor.	ق
1109.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6292 numaralı gazelinde bulunuyor.	ن
1110.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 341 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
1111.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nda tespit edilememiştir.	ت
1112.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4832 numaralı gazelinde bulunuyor.	ر
1113.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4876 numaralı gazelinde bulunuyor.	ش
1114.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6934 numaralı gazelinde bulunuyor.	ی
1115.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1980 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
1116.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nda tespit edilememiştir.	د
1117.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4199 numaralı gazelinde bulunuyor.	د

1118.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3930 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
1119.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3372 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
1120.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2345 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
1121.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3107 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
1122.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2545 numaralı gazelinde bulunuyor.	ی
1123.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4084 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
1124.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4462 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
1125.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2487 numaralı gazelinde bulunuyor.	ب
1126.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4297 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
1127.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 570 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
1128.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2820 numaralı gazelinde bulunuyor.	ب
1129.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3584 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
1130.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3112 numaralı gazelinde bulunuyor.	ق
1131.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3349 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
1132.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3847 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
1133.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2730 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
1134.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3850 numaralı gazelinde bulunuyor.	ن
1135.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3210 numaralı gazelinde bulunuyor.	ر
1136.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3471 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
1137.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2968 numaralı gazelinde bulunuyor.	د

1138.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2755 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
1139.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4457 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
1140.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2903 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
1141.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2903 numaralı gazelinde bulunuyor.	ن
1142.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2601 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
1143.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2850 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
1144.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3338 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
1145.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3035 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
1146.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3035 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
1147.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4221 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
1148.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2667 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
1149.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2667 numaralı gazelinde bulunuyor.	ن
1150.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3700 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
1151.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3602 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
1152.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3602 numaralı gazelinde bulunuyor.	ش
1153.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3937 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
1154.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3937 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
1155.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3446 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
1156.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3448 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
1157.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4639 numaralı gazelinde bulunuyor.	ر

1158.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4597 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
1159.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4660 numaralı gazelinde bulunuyor.	ر
1160.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4735 numaralı gazelinde bulunuyor.	ر
1161.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4717 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
1162.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4726 numaralı gazelinde bulunuyor.	ر
1163.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4691 numaralı gazelinde bulunuyor.	ر
1164.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4792 numaralı gazelinde bulunuyor.	ن
1165.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4852 numaralı gazelinde bulunuyor.	س
1166.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4826 numaralı gazelinde bulunuyor.	س
1167.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4825 numaralı gazelinde bulunuyor.	س
1168.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4826 numaralı gazelinde bulunuyor.	س
1169.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4834 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
1170.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4870 numaralı gazelinde bulunuyor.	ش
1171.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5171 numaralı gazelinde bulunuyor.	ق
1172.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5185 numaralı gazelinde bulunuyor.	ق
1173.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5194 numaralı gazelinde bulunuyor.	ق
1174.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5213 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
1175.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5196 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
1176.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5211 numaralı gazelinde bulunuyor.	ك
1177.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5238 numaralı gazelinde bulunuyor.	ل

1178.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5248 numaralı gazelinde bulunuyor.	ل
1179.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5898 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
1180.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5947 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
1181.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5685 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
1182.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5374 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
1183.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5297 numaralı gazelinde bulunuyor.	ز
1184.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1538 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
1185.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5557 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
1186.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5911 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
1187.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5638 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
1188.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nda tespit edilememiştir.	ت
1189.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nda tespit edilememiştir.	م
1190.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5571 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
1191.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5554 numaralı gazelinde bulunuyor.	م
1192.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6295 numaralı gazelinde bulunuyor.	ن
1193.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6108 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
1194.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6065 numaralı gazelinde bulunuyor.	ی
1195.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6206 numaralı gazelinde bulunuyor.	ن
1196.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6065 numaralı gazelinde bulunuyor.	ن
1197.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6064 numaralı gazelinde bulunuyor.	ن

1198.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6491 numaralı gazelinde bulunuyor.	و
1199.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6486 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
1200.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6583 numaralı gazelinde bulunuyor.	ه
1201.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6623 numaralı gazelinde bulunuyor.	ه
1202.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2571 numaralı gazelinde bulunuyor.	د
1203.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6825 numaralı gazelinde bulunuyor.	ی
1204.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6825 numaralı gazelinde bulunuyor.	ی
1205.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 370 numaralı gazelinde bulunuyor.	ی
1206.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 101 numaralı gazelinde bulunuyor.	ا
1207.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 101 numaralı kasidesinde bulunuyor.	ر
1208.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 3 numaralı kasidesinde bulunuyor.	ر
1209.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nda tespit edilememiştir.	ت
1210.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nda tespit edilememiştir.	ت
1211.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nda tespit edilememiştir.	ت
1212.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4 numaralı kasidesinde bulunuyor.	ب
1213.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nda tespit edilememiştir.	ا
1214.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nda tespit edilememiştir.	ا
1215.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nda tespit edilememiştir.	ا
1216.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nda tespit edilememiştir.	ا
1217.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nda tespit edilememiştir.	ا

1218.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 14 numaralı kasidesinde bulunuyor.	ر
1219.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 14 numaralı kasidesinde bulunuyor.	ر
1220.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nında tespit edilememiştir.	ر
1221.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 18 numaralı kasidesinde bulunuyor.	ن
1222.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nında tespit edilememiştir.	ش
1223.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6774 numaralı gazelinde bulunuyor.	ی
1224.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6774 numaralı gazelinde bulunuyor.	ی
1225.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6774 numaralı gazelinde bulunuyor.	ی
1226.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2 numaralı kasidesinde bulunuyor.	ر
1227.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2 numaralı Türkçe Şiirleri bölümünde bulunuyor.	ب
1228.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 2 numaralı Türkçe Şiirleri bölümünde bulunuyor.	ب
1229.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1 numaralı Türkçe Şiirleri bölümünde bulunuyor.	ه
1230.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 1 numaralı Türkçe Şiirleri bölümünde bulunuyor.	ه
1231.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 4 numaralı Türkçe Şiirleri bölümünde bulunuyor.	ر
1232.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5 numaralı Türkçe Şiirleri bölümünde bulunuyor.	ر

1233.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5 numaralı Türkçe Şiirleri bölümünde bulunuyor.	ر
1234.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5 numaralı Türkçe Şiirleri bölümünde bulunuyor.	ر
1235.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 5 numaralı Türkçe Şiirleri bölümünde bulunuyor.	ر
1236.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6 numaralı Türkçe Şiirleri bölümünde bulunuyor.	ر
1237.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6 numaralı Türkçe Şiirleri bölümünde bulunuyor.	ر
1238.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 6 numaralı Türkçe Şiirleri bölümünde bulunuyor.	ر
1239.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 7 numaralı Türkçe Şiirleri bölümünde bulunuyor.	ر
1240.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 7 numaralı Türkçe Şiirleri bölümünde bulunuyor.	ر
1241.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 7 numaralı Türkçe Şiirleri bölümünde bulunuyor.	ر
1242.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 9 numaralı Türkçe Şiirleri bölümünde bulunuyor.	ز
1243.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 9 numaralı Türkçe Şiirleri bölümünde bulunuyor.	ز
1244.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 9 numaralı Türkçe Şiirleri bölümünde bulunuyor.	ز

1245.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 9 numaralı Türkçe Şiirleri bölümünde bulunuyor.	ز
1246.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 10 numaralı Türkçe Şiirleri bölümünde bulunuyor.	ز
1247.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 10 numaralı Türkçe Şiirleri bölümünde bulunuyor.	ز
1248.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 10 numaralı Türkçe Şiirleri bölümünde bulunuyor.	ز
1249.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 11 numaralı Türkçe Şiirleri bölümünde bulunuyor.	ش
1250.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 12 numaralı Türkçe Şiirleri bölümünde bulunuyor.	ش
1251.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 12 numaralı Türkçe Şiirleri bölümünde bulunuyor.	ش
1252.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 12 numaralı Türkçe Şiirleri bölümünde bulunuyor.	ش
1253.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 12 numaralı Türkçe Şiirleri bölümünde bulunuyor.	ش
1254.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 13 numaralı Türkçe Şiirleri bölümünde bulunuyor.	گ
1255.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 13 numaralı Türkçe Şiirleri bölümünde bulunuyor.	گ
1256.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 13 numaralı Türkçe Şiirleri bölümünde bulunuyor.	گ

1257.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 13 numaralı Türkçe Şiirleri bölümünde bulunuyor.	گ
1258.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 13 numaralı Türkçe Şiirleri bölümünde bulunuyor.	گ
1259.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 13 numaralı Türkçe Şiirleri bölümünde bulunuyor.	گ
1260.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 13 numaralı Türkçe Şiirleri bölümünde bulunuyor.	گ
1261.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 13 numaralı Türkçe Şiirleri bölümünde bulunuyor.	گ
1262.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 14 numaralı Türkçe Şiirleri bölümünde bulunuyor.	ن
1263.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 14 numaralı Türkçe Şiirleri bölümünde bulunuyor.	ن
1264.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 14 numaralı Türkçe Şiirleri bölümünde bulunuyor.	ن
1265.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 15 numaralı Türkçe Şiirleri bölümünde bulunuyor.	ن
1266.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 15 numaralı Türkçe Şiirleri bölümünde bulunuyor.	ن
1267.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 14 numaralı Türkçe Şiirleri bölümünde bulunuyor.	ن
1268.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 14 numaralı Türkçe Şiirleri bölümünde bulunuyor.	ن

1269.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 16 numaralı Türkçe Şiirleri bölümünde bulunuyor.	ى
1270.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 16 numaralı Türkçe Şiirleri bölümünde bulunuyor.	ى
1271.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 16 numaralı Türkçe Şiirleri bölümünde bulunuyor.	ى
1272.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 16 numaralı Türkçe Şiirleri bölümünde bulunuyor.	ى
1273.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 16 numaralı Türkçe Şiirleri bölümünde bulunuyor.	ى
1274.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 935 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
1275.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 935 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
1276.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 935 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
1277.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 935 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
1278.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 935 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
1279.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 935 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
1280.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 935 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
1281.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 935 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
1282.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 935 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
1283.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 935 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
1284.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 935 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
1285.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 935 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت

1286.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 935 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
1287.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 935 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
1288.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 935 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
1289.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 935 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
1290.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 935 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
1291.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 935 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
1292.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 935 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
1293.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 935 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت
1294.	Sâ'ib-i Tebrîzî Dîvânı'nın 935 numaralı gazelinde bulunuyor.	ت

Süleymaniye Kütüphanesi ve Sermet Çifter Kütüphanesi'nde şerh edilen 1273 beyit vardır. Buna ilaveten Millî Kütüphane'de 21 beytin daha şerhi yapılarak beyit sayısı 1294'e ulaşmıştır. Mehmed Hulûsî Efendi, şerh ettiği 1112 beyti Sâ'ib'in gazellerinden, 36 beyti Seçilmiş Tek Beyitleri'nden, 47 beyti Türkçe Şiirleri'nden, 2 beyti Metâlî' başlığından, 1 beyti Müteferrikât başlığından, 7 beyit ise kasidesinden almıştır. Bu şekilde Sâ'ib-i Tebrîzî Divanı'ndan 1205 beytin şerhi yapılmıştır. Geri kalan 89 beyitten 85 beytin Sâ'ib-i Tebrîzî'ye ait olup olmadığı tespit edilememiştir. Bu durum Sâ'ib-i Tebrîzî Divanı'nın çok hacimli bir divan olup beyitlerin Ganjoor sitesinde bulunmamasına rağmen divanın farklı nüshalarında yer alabileceğini ya da farklı şairlere ait olup Mehmed Hulûsî tarafından Sâ'ib-i Tebrîzî'ye atfettiğini akla getirmektedir. Şerh edilen 4 beytin Gânî-i Keşmîr, Hâkânî-i Şîrvânî, Hafız ve Kemal-i Hucendî'ye ait olması bu düşünceyi güçlendirir niteliktedir. Ama net bir hüküm ortaya koymak mümkün değildir.

2.2. Muhteva

Eserin ilk bölümü, 1b-7b varaklarını kapsayan mukaddime kısmıyla başlamaktadır. Mukaddime bölümünde, Sâ'ib-i Tebrîzî'nin hayatı, edebî kişiliği ve divanına dair kapsamlı bir inceleme yapılmaktadır. Müellif, Sâ'ib-i Tebrîzî'nin edebî

kariyerine ve şiir anlayışına dair derinlemesine bir bakış sunarak, onun edebî mirasını geniş bir perspektifte ele almaktadır. Ayrıca, Sâ'ib-i Tebrîzî'nin şiirleri ve onun edebî kişiliği hakkında dönemin diğer önemli şahsiyetlerinin görüşlerine de yer verilmektedir. Özellikle, Şems-i Tebrîzî ve İbnü's-Samman gibi önemli şairlerin Sâ'ib-i Tebrîzî hakkındaki düşünceleri detaylandırılmakta, bu düşüncelerin hangi eserlerde yer aldığına dair örnekler verilmektedir.⁵⁴ Bu bağlamda müellif, bu şairlerin Sâ'ib-i Tebrîzî'ye olan bakış açılarını ve onun edebî mirası üzerindeki etkilerini daha iyi kavrayabilmemiz için bir temel sunmaktadır.

Mehmed Hulûsî mukaddimesi, Sâ'ib-i Tebrîzî'nin eserlerinin sayısı hakkında da bilgi vermektedir. Kendisi, Sâ'ib-i Tebrîzî'nin kırk bine yakın beyti bulunduğunu belirtmiş, ancak bu beyitlerin tamamının bir arada basılmış bir divanının olmadığını ifade etmiştir. Hindistan'da basılan bir divanının mevcut olduğunu ve bu divanın da yaklaşık olarak kırk bin beyte yakın bir içeriğe sahip olduğunu belirtmektedir.⁵⁵ Bu açıklamalar, Sâ'ib-i Tebrîzî'nin eserlerinin genişliğini ve çeşitliliğini gözler önüne sererken ayrıca bu geniş külliyyatın tam anlamıyla bir araya getirilememiş olmasının tarihsel ve kültürel bir eksiklik olduğuna da işaret etmektedir.

Mehmed Hulûsî, eserini inşa ederken hangi konuları ele almayı tercih ettiğini de açıkça ifade etmektedir. Mukaddimede, eserin tematik yapısını tanıtan Mehmed Hulûsî, beyitleri belirli başlıklar altında sınıflandırarak şerh etme yöntemini açıklamaktadır. Bu başlıklar şunlardır: “Felsefe, İctimâ'ıyyât, Tasavvuf; Mevâ'iz ve Hayr-Hahlık; Ahlâkıyyât; Aşk ve Garâmiyyât; Iyş u Nûş; Durûb-ı Emsâl; İsti'âne ve Tazarru'ât; Mûze-i Edebî.”⁵⁶ Mehmed Hulûsî, bu başlıkların her birini bir fasıl olarak kabul etmiş ve beyitleri bu temalar çerçevesinde seçerek, şerh edilmesi gereken parçalara yönelmiştir. Bu yöntemle, Sâ'ib-i Tebrîzî'nin şiirsel dünyasını daha derinlemesine anlamayı amaçlamıştır. Mehmed Hulûsî'nin açıklamasına göre her bir fasıl, Sâ'ib-i Tebrîzî'nin şiirlerinde yer alan temel düşünce akımlarını ve edebî temaları yansıtmaktadır. Ayrıca, “Mûze-i Edebî” başlığı altında müellif, Sâ'ib-i Tebrîzî'nin edebî mirasını tanıtmayı ve onun şiirlerini yeniden gündeme getirmeyi hedeflemiştir. Bu şekilde, hem şairin adını

⁵⁴ Hulûsî, Hikemiyât-ı Sâ'ib-i Tebrîzî, 2b.

⁵⁵ Hulûsî, Hikemiyât-ı Sâ'ib-i Tebrîzî, 1b.

⁵⁶ Hulûsî, Hikemiyât-ı Sâ'ib-i Tebrîzî, 7b.

yaşatmayı hem de onun şiirsel birikimini edebiyat dünyasına tekrar tanıtmayı amaçlamaktadır.

Her beyit, ilgili başlık altında sunulmuş ve bu beyitlerin içeriği açıklanarak, okuyucunun şairin düşünsel ve estetik dünyasına dair daha kapsamlı bir anlayış geliştirmesi sağlanmıştır. Buna ek olarak, eserin “Kasâ’idden Müntehab-ı Ebyât” başlığı altında yer alan beyitler ile “Türkçe Eş’ârından Müntehab-ı Ebyât” başlığı altındaki beyitler de eserin sonunda yer almaktadır. Bu bölümler, eserin tamamlayıcı bir parçası olarak, Sâ’ib-i Tebrîzî’nin divanındaki en dikkat çekici beyitlerin ve Türkçe olarak yazılmış şiirlerinin derlendiği kısımlar olarak işlev görmektedir. Verilen başlıklar ve içerikler, Sâ’ib-i Tebrîzî’nin şiirlerine olan yaklaşımı daha iyi anlamamıza olanak tanımaktadır.

Mehmed Hulûsî, hem Sâ’ib-i Tebrîzî’nin şiirsel dünyasını yeniden keşfetmemizi sağlamış hem de onun edebî mirasını modern okuyucuya tanıtmak için titiz bir çaba sarf etmiştir. Eserin, hem edebî hem de düşünsel açılardan önemli bir kaynak olmayı sürdürdüğü açıktır. Bu çerçevede, eserde yer alan başlıkların ve bu başlıklar altında geliştirilen içeriklerin her biri, detaylı bir biçimde incelenerek kapsamlı bir şekilde tartışılacaktır. Başlıklarda, eserdeki belirli beyitlerden seçilen örnekler sunulmuştur. Bu örnek beyitler, içeriklerinin ve tematik özelliklerinin doğrultusunda her bir konuya uygun başlıklarla ilişkilendirilerek düzenlenmiştir.

FELSEFE, TASAVVUF, İCTİMÂ’İYYET

Klasik şiirin gönül aynasında yansıyan derin bir anlayış vardır: Dünya, geçici bir misafirliktir; asıl olan, insanın manevî tekâmülü ve Allah’a yönelişidir. Şairler, bu fanî âlemin aldaticılığı karşısında insanı uyanıklığa, sabra ve tevekküle davet eder. İşte bu nazım parçaları, insanın iç yolculuğuna ışık tutan irfan damlalarıdır.

Dünya Endişesinden Sonsuzluğa Yolculuk

Dünyevî kaygılar, insana ait fitrî bir meşguliyettir. Ancak şair, bu meşguliyetin asıl hakikatten uzaklaştırıcı bir gölge olduğunu hatırlatır. Fanî olanın ardında koşan, bâkî olanı ıskalayabilir:

Mâ çerâ endîşe-i derd-i ser [ü] sâ mân künîm

Ân ki ser-dâdest âhir mî-dihed sâ mân-ı mâ

insana düşen, bu geçici âlemde takdirin hükmünü kabul edip, ilâhî olana yönelmek; zira sonunda tüm düzen, Allah’ın kudretiyle şekillenir.

Talih Döngüsünde Sabrın Hikmeti

Hayatın inişleri çıkışları, zamanın rüzgârında savrulan bir yaprak gibi sürükleyebilir insanı. Fakat şair, kaderin bu değişken tabiatını anlamaya ve her zorlukta sabrı kuşanmaya çağırır:

Gerdiş-i ikbâl dâred lağziş-i idbâr hâ
Yek-dü-hatve bâz reften per dihed visâb râ

her darlığın ardında bir genişlik, her gecenin ardında bir seher vardır. Sabırla yürüyen, vuslata bir adım daha yaklaşır.

Fırtınalar Arasında İlâhî Güvene Sığınmak

Hayatın tufanları güçlülere bile sarsar. Ancak bazı gemiler vardır ki, en büyük dalgaları bile yara almadan aşar. Şair, bu geminin adını “tevekkül” koyar:

Ez-za’îfân dest-i tûfân-ı havâdis kûtehest
Keşî-i Nûhest her mevcî has u hâşâk râ

bu beyitte Nuh’un gemisi, Allah’a güvenenlerin selâmet sembolüdür. Her dalga bir sınav, her sınavda sığınılacak tek liman Allah’tır.

Rızıkın Takdirine Sessizce Boyun Eğmek

İnsan çoğu zaman elindekiyle yetinmek yerine ulaşamadığına odaklanır. Oysa rızık, kulun çabasıyla değil Yaratıcı’nın takdiriyle gelir:

Güşâd ‘ukde-i rûzî be-dest-i takdîrest
Me-kün zi rızık şikâyet be-în ü ân zinhâr

rızıkla dair şikâyet, ilâhî nizama bir serzenîştir. Oysa tevekkül, kalbin huzurla dolmasını sağlayan sır kapısıdır.

Kendi Yolunu Aramak ve Rehbersiz Yürümek

Her ruh kendi rotasını bulmakla mükelleftir. Zira kalabalıkların gösterdiği yol her zaman hakikatle örtüşmeyebilir:

Nefes şümürde zen ez-kayd-ı sübha fâriğ bâş
Kadem be-râh nih ü râhber be-çâh endâz

bu beyitte şair, kişinin iç sesine kulak vermesi gerektiğini, hakikatin ancak ilâhî sezgiden öğrenileceğini söyler. Hak yol, dıştan değil içten aydınlanır.

Gerçek Saadetin Peşinde: Aldanıslardan Arınmak

Maddî kazançların peşinde koşmak, cenneti oyun sanmak, insanı aldatır. Şair, aslolanın ruhsal kemâl ve erdemli yaşamak olduğunu hatırlatır:

Bâzî-i cennet me-hor ez-hâl-i Âdem pend-gîr
Der-güzer merdâne zîn gendüm-nümâ-yı cev-fürûş

insan, Âdem misali bir aldanişa düşmemeli; dünyevî güzelliklere takılmadan hakikî saadeti aramalıdır.

Geçmişe Tutunmanın Beyhûdeliği

İnsan çoğu kez elinden kaçanı kovalar, oysa şair uyarır: Kayıp olan bazen kaybolması gerektiği için gitmiştir:

Güm kerde râ künend taleb halk v'în 'aceb
K'ânâ ki yâftend torâ cüst cû künend

bu beyitte, geçmişe takılıp kalmanın beyhûdeliği ve bugünü ıskalamanın tehlikesi dile getirilir. Aramak yerine olana razı olmak gerekir.

Umudun Işığı: Karanlıkta Bile İlâhî Tecellî

Kimi zaman öyle anlar olur ki, taş gibi karanlık bir umutsuzluk çöker insanın ruhuna. Fakat şair der ki, Allah'ın ışığı en katı kalpte bile parlayabilir:

Tecellî seng râ nevmîd negzâşt
Meters ez-dûr-bâş-ı *len-terânî*

her karanlık, içinde bir doğuş taşır. Allah'tan ümit kesilmez; çünkü o, uzak sanıldığında bile en yakındır.

İstikamet Üzere Olmak

Yol bazen dikenli, bazen engebeli olsa da hak yol, sabırla yürünürse kolaylaşır. Şair, istikamet dışına çıkmanın bedelini hatırlatır:

Te’emmül râh-ı nâ-hemvâr râ hemvâr mî-sâzed
Hatar dârî zi râh-ı râst tâ der-ser-hevâ dârî

doğruluk yolu zorludur ama kalbi temkinle yürüyen, tehlikelerden korunur. Hak yolda olmak, yoldan çok yönü doğrultmaktır.

Şikâyetin Sükûtu: Tevekkülün Dinginliği

Hayata karşı sürekli serzenişte bulunmak, ruhu yorar. Şair, göğe şikâyet edenin yere ne verdiğini sorgular:

Zi âsumân ü zemîn şekve mî-künî şeb ü rûz
Çi dâdeî be-zemîn zi âsumân çi mî-hâhî

tevekkül, şikâyetin yerini alan bir sükûttur. Gökten bekleyen, önce yere şükretmelidir.

Tüm bu beyitlerde ortak bir çağrı vardır: Dünya geçicidir; asıl olan, insanın kalbini, fikrini ve hayatını Allah’a adaması, sabırla ve sükûnetle hakikatin peşinden gitmesidir. Her sıkıntı bir imtihan, her imtihan bir tekâmül vesilesidir. İnsan, maddeden mânâyâ geçtikçe hakiki saadeti bulur.

MEVÂ’İZ VE HAYR-HÂHLİK

Klasik şiirde nasihat; ahlâkî bir öğreti ve ruhsal diriliş çağrısıdır. Şair, insanın dünyevî hırs ve arzularla kendini kaybettiği bir dünyada, ona asıl istikameti hatırlatır. Bu hatırlatmalar bazen sert, bazen zarif bir dille gelir; ama amacı birdir: İnsanı uyandırmak.

Geçici Dünyanın Kalıcı Aldanışı

Dünya hayatının cazibesi, çoğu zaman insanı hakikatten uzaklaştırır. Geçici zevkler ve maddî çıkarlar, ruhun asıl yolculuğunu kesintiye uğratır. Şair, insanın kendi içine dönerek bu aldatıcı parıltıdan sıyrılması gerektiğini hatırlatır:

Deh der şeved güşâde eger beste şod derî
Engüşter tercümân-ı zebânest lâl râ

bu beyit, dış dünya engellerle dolu olsa bile insanın iç dünyasında daima bir yol açık olabilir denmektedir. Dil sustuğunda parmak konuşur; dış imkânsızlıklar içinde bile içte bir farkındalık mümkündür.

İki Âlem Arasında Hikmetli Bir Denge

Dünya ve ahiret, bir terazinin iki kefesi gibidir. Ağırlığı birine vermek insanı dengesizliğe götürür. Gerçek huzur, her iki âleme hakkını vererek yaşamakla mümkündür:

Dünyâ vü âhiret çi buved pîş-i cûd-ı Hak
Himmet bülend dâr ez-o her dü râ taleb

her şeyin kaynağının Allah olduğu hatırlatılır. İnsan, ne dünyadan yüz çevirmeli ne de ona teslim olmalıdır. Himmeti yüksek tutan, iki âlemde de payına düşeni alır.

Tevbede Gecikmenin Pişmanlığı

Nefse kapılmak kolay, ondan yüz çevirmekse zordur. Ama zorluk ne kadar büyükse mükâfat da o kadar yücedir. Şair, ibadetin ve tevbeye yönelmenin yalnızca yaşlılığa bırakılmaması gerektiğini söyler:

Der-civânî tevbe kün tâ ez-nedâmet ber-horî
Nîst çün dendân leb-i hod râ gezîden müşkilest

yaş geçmeden, kalp katılaşmadan dönmek gerekir. Çünkü sonradan gelen pişmanlık, acıyı söndürmez; içte bir yanık bırakır.

Şeker Tadındaki Zehir: Dünyevî Hazlar

Geçici zevkler, şarap gibi insanı sarhoş eder; nefsin tatmini, kalbin uyanışını erteler. Oysa gerçek huzur, bu tatlı tuzaklara karşı gösterilen direnişle kazanılır:

Der me-yendûz ki çün hâne pür ez-şehd buved
Ân zamân vakt-ı celâ-yı vatan-ı zenbûrest

bal dolu bir kovanda bile arının gözü yine yuvaya yöneliktir. İnsan da böylesi dikkatle yönünü maneviyata çevirmelidir. Zevklerin ardında kaybolan, yurdunu unuttur.

Dil ile Gelen Azap: Gıybetin Ateşi

Söz, hem şifa hem de yara olabilir. Şair, dedikodu ve gıybetin, cehennemin anahtarlarından biri olduğunu söyler. Dilin temizliği, kalbin safiyetine açılan kapıdır:

Kesî ki pâk ne-sâzed dehen zi gıybet-i halk
Hemân kilîd-i der-i dûzahest misvâkeş

gıybetle kirlenen bir dil, başkasını değil sahibini yakar. Söz temiz değilse kalp de kararmaya başlar.

Kendi Nefsiyle Savaşamayanın Dünyası Dağılır

İnsan, kendi iç dünyasında barış kuramamışsa dış dünyada da ayakta duramaz. İradesini başkasına bırakan, rüzgârla savrulan bir yaprak gibi olur:

Ber-âyed her ki bâ-hod ber-neyâyed ‘âlemî bâ-o
Şeved ez-mûr ‘âciz her ki bâ-hod ber-ne-mî âyed

kendiyle yüzleşemeyen, karıncadan bile aciz kalır. İnsan, önce kendini tanımalı, sonra yönünü belirlemelidir.

Vakit Varken Hazırlık: Ölümün Habersiz Misafirliği

Ölüm, davetsiz gelir ve gelişini önceden bildirmez. Bu yüzden her anı farkında olarak yaşamak, insana hazırlığın kapısını aralar:

Cevâb râ ne-tüvân fıkır kerd rûz-ı ecel
Çü hest fursatî âmâde kün cevâb încâ

hayat bir fırsattır; cevabını dünyadayken hazırlamayan, ecel gününde söyleyecek söz bulamaz. Her an, sorulacak büyük soruların provasıdır.

Bu beyitlerde yankılanan en büyük hakikat, fânî dünyanın cazibesine kapılmadan yaşamanın gerekliliğidir. Manevî değerlerden uzaklaşan birey, huzuru ne dışarıda ne içeride bulabilir. Şair, okura içten bir sesle seslenir: Kendini unutma, Allah’ı unutma! Asıl yurt, kalbindedir.

AHLÂKIYYÂT

Ahlâk, insanın hem iç âleminde hem de dış dünyayla olan ilişkisinde iz sürdüğü bir irade çizgisidir. Bu çizgi, bireyin ruhsal kemâlini aradığı yolculukta onun hem rehberi hem de muhasebecisidir. Klasik beyitlerde dile gelen ahlâkî nasihatler, bireysel davranışlarda ve toplumun dokusunu onarmada derin bir çağrıdır. Bu yazıda, söz konusu beyitler üzerinden bireyin ve toplumun inşasında rol oynayan temel erdemler, edebî bir anlatımla yeniden yorumlanacaktır.

Tatlı Dilin Gölgesinde Yumuşak Kalplilik

Sözün kıymetli olması için ne söylendiği değil nasıl söylendiği önemlidir. Nazik ve hoş bir ifade, kalpleri yumuşatır, aradaki mesafeleri kaldırır. Öfkeyi bal eyleyen dil, toplumsal barışın teminatıdır.

Tüvân kerdî be-endek rûzgârî seng râ âdem
Leb-i şîrîn ü rûy-ı germ bâyed kâr-fermâ râ

bu beyitte, bir yöneticinin –ve elbette her bireyin– tatlı dilli ve sıcak yüzlü olması gerektiği hatırlatılır. Sertliğiyle taşı yontan zamana karşı, insanı insan yapan şeyin gönül yumuşaklığı olduğu vurgulanır. Çünkü bazen bir tebessüm, bin öfkeyi siler.

Gönlü Zehirleyen Karanlık: Haset ve Kıskanma

İçten içe yanan bir ateştir kıskanmak; sahibini tüketirken başkalarına da zarar verir. Ahlâkî kemâlin en büyük düşmanlarından biri olan haset, hem iç huzuru hem toplumsal güveni zedeler.

Yûsuf ez-bî-mihrî-i ihvân be-çâh üftâde est
Bî-hased ne-bûd birâder ger peyâmbere-zâde est

kardeşler arası kıskançlığın nelere mâl olabileceği Hz. Yusuf kıssasıyla aktarılır. Ancak bu hikâyede asıl değer, Yusuf'un kıskançlık karşısında gösterdiği sabır, affedicilik ve yücelikte yatar. Haset, en parlak kalbi bile kararır; Yusuf gibi sabreden ise karanlık kuyulardan aydınlığa çıkar.

Doğrunun Göğsünde Saklı Hakikat

Doğruluk ve dürüstlük, ahlâkın temel sütunlarıdır. Sözün özüyle bir olması, kişinin içtenliğini ve güvenilirliğini ortaya koyar. Yalan; bir sözü, bir karakteri çökertebilir.

Suhan şümürde vü sencîde gûy bî-sevgend
Ki şâhid-i suhanân-ı dürûğ sevgendest

söz, tartılıp ölçülerek sarf edilmelidir. Zira yalan söyleyenin sözü yerine yemini konuşur. Beyit, kişinin sözünde sadık kalmasının ahlâkî sorumluluk olduğunu hatırlatır. Dürüstlük, sadece kişisel bir erdem değil; toplumun adalet terazisidir.

Hakkı Gözetmenin Sırrı: Adalet, Tevazu ve Merhamet

Güç karşısında adaletle eğilen, kibirlenenden daha evladır. Şair, adaleti bir yönetim ilkesi olarak vermez. İnsanın kendi nefesine karşı gözetmesi gereken bir ölçü olarak sunar. Tevazu ve merhamet ise bu ölçünün inceliğidir.

Mî-şevd ‘ârif hacel nâdân çü mülzem mî-şevd

Mî-keşed nâmûs-ı ‘âlem her ki âdem mî-şevd

gerçek bilgelik yalnızca bilgiyle olmaz, davranışla da ölçülür. Bu beyitte, nefisini terbiye edenin, dünyaya namus (şeref) taşıdığı ifade edilir. Âdil olanın adı kalır; kibirlinin sesi bile unutulur.

Kusur Aynasında Kendine Bakabilmek

İnsanın önce kendi kusurlarına eğilmesi, ahlâkî yükselişin ilk adımıdır. Başkalarının hatalarını araştırmakla meşgul olan, kendi eksikliğini göremez ve içsel olgunluğa eremez.

Zi ‘ayb-ı hîş hüner nîst çeşm pûşîden

Ki perde pûşî-i ‘ayb-ı kesân hüner bâşed

hüner, başkalarının aybını örtmekte, onların kusurunu açığa çıkarmamakta gizlidir. Kendi hatasını görmeyen, başkasınınkini büyütür. Bu ahlâkî duruş, hem bireyin özüne hem toplumun barışına hizmet eder.

Kusur Avcılığından Dayanışma Ruhuna

Ahlâk, bireysel davranış değil; topluma karşı bir mesuliyet biçimidir. Kişi başkasının açığını gözetmek yerine acısına odaklanırsa toplumsal huzur mümkün olur.

Tıflîst râh-ı hâne-i hod kerde est güm

Her nâkısî ki der-saded-i ‘ayb-cüstenest

başkasının aybını aramak, bir çocuğun evin yolunu kaybetmesi gibi, kişinin kendi hakikatinden sapmasıdır. Bu beyit, dayanışmanın ve yardımlaşmanın ancak anlayış ve sabırla mümkün olduğunu işaret eder. Her bireyin kendi iç muhasebesini yapması, toplumsal ahlâkın da temelidir.

Fânî Dünyada Kalıcı Olmayan Güzellikler

Dünyevî hazların ve nimetlerin cazibesi, çoğu zaman manevî değerleri gölgede bırakır. Oysa gerçek güzellik, kalıcı olana yönelmekte, yani ruhun sesine kulak vermektedir.

Nisbet be-bedân der çi şümârend nikûyân

Deryâ çi kadar âb-ı güher dâste bâşed

iyiler, bedenden ziyade ruhla ölçülür. Beyitte deniz, ne kadar değerli su barındırsa da nihayetinde geçicidir. Kalıcılık ancak ruhî erdemlerle mümkündür. Maddî olanın değeri, maneviyatla taçlandırıldığında gerçek anlamına kavuşur.

Beyitlerde yankılanan ahlâkî öğütler, bireyin davranışlarına odaklanmakla kalmaz onun ruh dünyasını şekillendirme amacı taşır. Doğruluk, hoşgörü, tevazu, merhamet ve adalet gibi erdemler; insanı toplum içinde değil Allah katında değerli kılar. Ahlâk, bir kimliğin değil bir ömrün mayasıdır. Bu mayayı saf tutan, hem kendi iç huzuruna kavuşur hem de yaşadığı toplumda adaletin, barışın ve sevginin izini bırakır.

AŞK VE GARÂMİYYÂT

Divan edebiyatında aşk, sadece bir hissiyat yahut mecazi tema olarak işlenmez. Bireyin benliğini yoğuran, akı sarhoş eden, kalbi terbiye eden bir manevî iklimdir. Âşık, bu iklimde zamanla olgunlaşır ya da yanılırlar içinde kaybolur. Aşk, gönlün sınandığı bir meydan, ruhun kemâle doğru yürüdüğü ince bir yoldur. Bu yazıda, divan şiirindeki aşkın tecellileri, birey üzerindeki etkileriyle birlikte beyitler ışığında edebî bir bakışla ele alınacaktır.

Gençliğin Serabında Yanılsayan Gönül

Gençlik, hevesin harman olduğu, duyguların en yoğun yaşandığı mevsimdir. Bu çağda aşk, aldatıcı bir parıltıyla gönlü celb eder; fakat zamanla bu parıltının bir seraptan ibaret olduğu anlaşılır. Meczâî aşk, işte bu serabın ta kendisidir.

Ebced-i ‘aşk-ı mecâz ez-nev-niyâzân hoş-nümâst

Pîr geştî vâ-güzâr ân bâzî-i tıflâne râ

bu beyitte, mecazî aşkın gençlikte ne kadar cazip görüldüğü, fakat zamanla terk edilmesi gereken bir çocukluk oyunu olduğu ifade edilir. Aşkın nefsanî yönü, bireyi geçici hazlara sürükler; fakat gerçek aşk, zamanla bu geçiciliği terk edip hakikate yürümeyi gerektirir.

Bir Tutku, Bir Tuzak: Meczâî Aşkın Aldatıcı Cazibesi

Aşkın sahte cilvelerine kapılan gönül, hakikat denizinden uzaklaşır. Meczâî aşk, içkinin coşkusuna benzer; önce sarhoş eder, sonra pişmanlık getirir. Aklı baştan alan bu heves, hakiki aşkın önünde bir perdedir.

Mevcîst zemîn-gîr zi deryâ-yı hakîkat
În şûr ki der-mey-kede-i ‘aşk-ı mecâzest

meczâî aşkın insanı hakikatin derin denizinden uzaklaştıran bir dalga olduğu dile getirilir. Bu şûr (coşku), bireyin gönlünde fırtına koparır; fakat hakikate erişmeye mani olur. Aşkın sarhoşluğu geçince geriye boşluk kalır.

Vefâ ile Cefâ Arasında: Aşkın Çifte Yüzü

Divan şiirinde aşk, hem nimet hem mihnettir. Âşık, bir yandan sevdiğinin vefâsına muhtaçtır, öte yandan cefâsına razıdır. Bu ikilik, aşkın çilesiyle yoğrulan ruhun kemâle ermesini sağlar.

Sâ’ib şikâyet ez-sitem-i yâr çün küned
Her câ ki ‘aşk hest vefâ ü cefâ yekîst

aşk; mutlulukla ve sabırla örülür. Beyit, âşığın şikâyet etme hakkının olmadığını, çünkü aşkın doğasında hem sefa hem cefa bulunduğunu dile getirir. Gerçek aşk, acıya sabreden gönülde yeşerir.

Gönül Terbiyesi mi Yoksa Gönül Tükenişi mi?

Aşk, kimi zaman ruha bir inci gibi işlenir, kimi zaman ise kalpte yıkım getirir. Her gönül bu ateşle yanmayı kaldıramaz. Aşk, birini olgunlaştırır, diğerini perişan eder.

Âdemî râ ‘aşk Sâ’ib mî-küned kâmil-‘ayâr
Nîst herkes râ ki derd-i ‘aşk âdem key şevad

beyitte, aşkın bazı kişileri olgunlaştırarak kâmil bir insan hâline getirdiği; ancak herkesin bu sınavı geçemeyeceği belirtilir. Aşk, her gönülde aynı cevheri açığa çıkarmaz. Biri olgunlaşır, diğeri yok olur.

İki Zıt Kudret: Aşk ile Akıl Kavgası

Divan edebiyatında aşk ve akıl, çoğu zaman bir arada bulunamayan iki kutuptur. Aşk, akli devre dışı bırakır; akıl ise aşkı sorgular. Kalp ile zihin arasındaki bu çatışma, âşığı içten içe tüketir.

‘Aşk bâ-‘akl muhâlest şeved der-dil cem’
În dü-tîğest ki hem-hâne ne-gerded hergiz

aşk ile akıl aynı kalpte barınmaz. Çünkü bu iki kılıç, tek kınıya sığmaz. Beyitte bu zıtlık veciz bir şekilde dile getirilir. Âşık, aklını terk etmeyi göze alır; çünkü aşk, mantığın ötesinde bir yakarıştır.

Hazan Rüzgârı: Ayrılık ve Hüsranın Yankısı

Aşk, vuslat olmakla kalmaz o firakla şekillenir. Âşık, sevgilisinden ayrı düştüğünde gönül dünyası dağılır, dünya manasını yitirir. Bu hüsrân, aşkın en derin izlerinden biridir.

Pes ez- küşten çi hâsıl girye kerdên ber-ser-i hâkem
Ki bî-hâsıl buved ebrî ki bî-hengâm mî-bâred

ayrılık sonrası dökülen gözyaşları, zamanında yağmayan bulutun faydasız yağmuru gibidir. Beyit, ayrılık acısının hem bireyin iç âleminde hem de hayatında bıraktığı boşluğu gözler önüne serer.

Solan Yüzler, Sönmeyen Özler: Güzellikten Hakikate

Fizikî güzellik, aşkın ilk durağıdır; fakat kalıcılığı yoktur. Gönül, bu geçicilikten hakiki olana yönelmelidir. Zira yüzler solar, fakat ruhun güzelliği daimîdir.

Hüsn-i bî-şerm reved zûd be-târâc-ı heves
Şehd-i bî-perde çü şod harc meges mî-gerded

utanması olmayan bir güzelliğin hevesle tükendiği anlatılır. Bal örtüsüz kaldığında sineğin malı olur; güzelin edebi yoksa güzellik de değersizleşir. Bu yüzden aşkın kaynağı suret değil, sîret olmalıdır.

Divan şiiri, aşkı bir imtihan olarak sunar. Bu imtihanı geçenler, ruhen arınır; geçemeyenlerse benlik denizinde boğulur. Aşk, hisle olmaz irade ile dengelenmesi

gereken bir iksirdir. Onu akılla yoğuramayan, gönlünde dertle yanar. Oysa aşk, doğru yaşanırsa kulun Allah’a yürüyen ayak sesidir; yanlış yaşanırsa, nefsin oyuncağı olur.

IYŞ U NÛŞ

Divan edebiyatında anlamın gizli derinliklerinde “şarap” ve “sarhoşluk” yalnızca nefsin oyunu, geçici bir haz olarak işlenmez; aşkın dili, vecdin kıyısı, benlikten geçişin kapısıdır. Bu iki sembol, gönlün maddîden manevîye yürüyüşünde bir köprü olur. Harâbâtın kapısından geçerek hakikat meyhanesine varan ruhun yol haritasını çizer. Bu yazıda, şairlerin “mey” ve “mestî” üzerinden dile getirdiği hakikat arayışı, vecd hâli ve içsel arınma temaları edebî ve tasavvufî bir yorumla ele alınmaktadır.

Gönlün Hesaptan Uzak Vecdi: Sarhoşluğun Unutturduğu Dünya

Şarapla arınan bir gönül, dünya hesaplarının telaşından kurtulur. Bu sarhoşluk, aklın hükmünü aşan bir hâl değil midir ki, o hâlde artık ne söz düşer dile ne endişe kalır kalpte?

Gam-ı hesâb ne-dârem zi mey-perestîhâ

Ki nîst kâbil-i ta’bîr h’âb-ı mestîhâ

beyitte şair, dünya kaygılarından uzaklaşmanın, sarhoşluğun getirdiği bilinç hâliyle mümkün olduğunu söyler. “Mey-perestîhâ”, burada içkiye yönelme değil; dünyevî olandan ruhsal bir uzaklaşmadır. “Hâb-ı mestîhâ” ise, tasavvufî anlamda aşk sarhoşluğunda kaybolmanın, yani benliğin silinişinin bir ifadesidir.

Sarhoşlukla Açılan Kapı: Aklın Düşüp Gönlün Yükseldiği An

Her sarhoşluk hikmet doğurmaz. Çünkü mey, hakikate götürdüğü gibi harama da sürükleyebilir. Şarap her elin kadehi değildir; onu içenin niyeti, gideceği yönü belirler.

Âh eger mestî nümûdî her harâmî çün şarâb

Ân zamân ma’lûm gerded der-cihân hüşyâr kîst

şair, meyın ve mestînin herkes için aynı anlamı taşımadığını vurgular. Şarap, hakikati arayana nur; heva peşindekine ateştir. Gerçek sarhoşlukla hakiki uyanıklık, ancak bu ayırım yapıldığında kendini belli eder.

Meyhaneden Hakikate: Vecd Yolunun Sırlı Kapısı

Şairin meyhanesi, sarhoşların sığınma yeri değil; aşk yolcularının ilhamla vecde geldiği dergâhtır. Şarap burada kadehten içilmez gönülden içilir. Sarhoşluk, bir aşkın eseridir.

Mey be-dih mey be-sitân dest be-zen pâ-y be-kûb
Be-harâbât ne ez-behr-i namâz âmedeî

“mey” aşkın alevi, “harâbât” ise benliğin yakıldığı mekândır. Namaz, ritüel olarak aşk içinde arınma ve fâniyi terk ediş olarak yorumlanır. Şair burada, ruhun bu dünyadan kopup başka bir varlık hâline erişmesinin yolunu, mecazî bir dans ve içsel sarhoşlukla betimler.

Tevbe ile Sarhoşluk Arasında Salınan Ruh

Bir yanda tövbe ile arınmak, diğer yanda mestî ile aşkı yaşamak. Şair, bu iki zıt görünen kavramın aslında insanın içsel dönüşümünde nasıl iç içe geçtiğini gösterir.

Ez-tevbe harf mî-zenî vü bâde mî-horî
Bîdâr mî-şevî vü diger h'âb mî-künî

hem uyanış hem uyku hâlini bir arada yaşayan ruhun hâli anlatılır. Tévbe, pişmanlığın sesi; bâde ise aşkın çağrısıdır. Ruh, bazen birinden birine savrulur, bazen her ikisinde birden kendi hakikatini arar. Bu salınım, manevî tekâmülün özüdür.

Şairlerin mey ve mestî ile anlattığı dünya, basit bir sarhoşluk hâliyle ifade edilmez. Bu dünya, içsel dönüşümün ta kendisidir. Şarap, mecazdan hakikate yürüyen yolun iksiridir. Sarhoşluk ise bu yolculukta benliğin sustuğu, kalbin konuştuğu hâlin adıdır. Ancak bu hâl, doğru yaşanmazsa kişiyi heder eder; hakikat ehli ise o kadehten kevser içer.

DURÛB-I EMSÂL

Atasözleri, halk irfanının imbikten süzülmüş hikmet damlalarıdır. Her biri, geçmişin tecrübelerinden süzülen bir bakışla insanı hakikate çağırır. Divan edebiyatı ise bu irfanı, zarafetle harmanlayıp beyitlere işler. Şairler, durûb-ı emsâli sadece nasihat amacıyla vermez. Bir ahlâk atlası, bir toplum muhasebesi, bir nefis terbiyesi olarak yorumlarlar. Bu metinlerde, insanın iç dünyasıyla hesaplaşması, dış dünyayla uyum

içinde yaşaması öğütlenirken; adalet, sabır, merhamet, nefisle mücadele gibi temalar, şiirin diliyle evrensel hakikate dönüşür.

Gençliğin Serin Sularında Saklı Tehlike

Baharın getirdiği serinlik, bazen derinliklerinde bulanıklık taşır. Gençliğin arzu dolu çağında, nefsin sesi gür çıkar; ama her cazip su, içilmez.

Ez-civânân pâk-dâmânî tama' kerden hatât

Der-bahârân âbhâ der-cûybârân sâf nîst

şair burada, gençlikteki isteklerin her zaman saf niyetlerden doğmadığını, aksine nefsin oyununa dönüşebileceğini söyler. Baharın taze suları gibi görünen arzuların altında gizli bulanıklıklar vardır. Nefsine söz geçiremeyen bir genç, hakikatin akışına set çeker. Bu beyit, hayranlık uyandıran bir zarafetle nefsin cilvelerine karşı uyanık kalmayı salık verir.

Zulmün Kül Ettiği Eller: Gücün Sınavı

Güç, yüceltmek için bir imkânken, zulme dönüştüğünde hem mazlumu hem zalimi yakar. Ateş, kanatları olmayanı kavurur. Çünkü adalet, yalnız zayıf için değil güçlü için de mihenk taşıdır.

Ber-za'îfân zulm kerden zulm ber-hod kerdenest

Şu'le hem bî-bâl ü per şod tâ has u hâşâk sûht

şair, zalimin ateşle oynadığını söyler. Çünkü zulüm, dönüp dolaşır ve sahibini yakar. “Şu’le”nin (alev) hem kanatsız hem kıymetsiz dokunduğunu söyleyerek adaletin evrenselliğini hatırlatır. Güçlü olan, elini uzatırken yumruk yapmamalı şefkat göstermelidir. Aksi hâlde ateş, her yeri sarar; hası, haşâğı ayırt etmeden kül eder.

Kendi Gölgesini Görmeyen Adamın Yargısı

Kusur, en çok dışarıda aranır; oysa en belirgin gölge, kişinin kendi ardından yürüyendir. Şaire göre en büyük hüner, kendi kusurunu görme erdemidir.

Hüner-i dîgerân ne-dîden ‘ayb

Dîden-i ‘ayb-ı h’îştên hünerest

burada insan, başkalarının ayıplarına perde çekmek yerine kendi iç dünyasını arındırmaya çağrılır. Asıl kemal, başkalarının hatalarını dillendirmek yerine kendi nefsini dile

getirebilmektir. Her eleştiri, önce insanın kalbine yönelmelidir. Çünkü hakiki terbiye içeriden başlar.

Ağdan Kurtulan Balık: Bağımlılıklardan Arınma

Şair, insanın dünyaya bağlanmasını, balığın oltaya takılması gibi görür. Özgürlük, ağdan sıyrılabilen dudakta gizlidir. Susmak, bazen kurtuluşun ta kendisidir.

Halka-i dâm-ı giriftârî dehen vâ kerdenest
Mâhî-i leb-beste râ kullâb netvâned girift

dünyanın tuzaklarına karşı suskun kalan, kurtuluşu tadar. Şair, konuşmaktan ziyade susmayı, arzulara değil iradeye teslim olmayı önerir. Düşkünlük, çoğu zaman sözle başlar ama sükût, kurtuluşun en derin sesidir.

Demiri Er Meydanında Erit: Sabırla Yoğrulmuş Azim

Hayatın zorlu yolları, ancak sabrın gölgesinde geçilir. Şair, her kapının bir anahtarı olduğunu ama bazı kapıların ancak imanla açılacağını söyler.

Der-mesâf-ı saht-rûyân-ı cihân süstî me-kün
Kufl-ı âhen râ ne-mî-sâzed kesî mûmîn kilîd

sert yüzlü dünyanın kapıları ancak sarsılmaz bir inançla aralanır. Her adım, bir sınav; her duraksama, bir tercih. Azimle yürüyen kişi, sonunda hakikatin kapısını açar. Mumdan anahtar, demir kilidi açmaz; ama sabırla dövülmüş bir iman, her engeli aşar.

Nefsin Boynuna İlmek Atmak: İçsel Cihadın Hikmeti

Nefse gösterilen merhamet, bazen zulmün ta kendisidir. Çünkü nefis, tanıdığı toleransı kullanarak insanı hataya sürükler. Onu durdurmak, en büyük zaferdir.

Me-kün ber-nefs rahmet ber-to çün râh-ı hatâ gîred
Sezâ-yı küştenest ân seg ki pâ-y-ı âşinâ gîred

nefis bir köpeğe benzetilir. Ehlileşmeyen nefis, sahibine zarar verir. Nefse yöneltilen aşırı hoşgörü, onun gemlenmesini engeller. Bu beyit, nefis terbiyesinin bireysel bir ahlâk olmadığını, bir varoluş biçimi olduğunu hatırlatır.

Divan şairleri, beyitlerde sadece sanat gayesi gütmeyizler. İnsanlık dersi vermeyi de amaçlarlar. Atasözleri gibi onların sözleri de zamandan bağımsız birer hakikat pusulasıdır. Gençlikte nefsin oyununa düşmemek, güç sahibiyken adil olmak, başkasının

ayıbına değil kendi eksiğine eğilmek, dünyevî bağlardan kurtulmak, sabırla yolda yürümek ve en sonunda nefsin ipini çekmek... Hepsi, insanı hem dünyada hem kalpte bir dengeye davet eder. Bu çağrı, geçmişin bir yankısı değil; bugün de insan ruhunun en derin ihtiyacına karşılık gelen bir sesleniştir.

İSTİ'ÂNE VE TAZARRU'ÂT

Divan edebiyatında, kalbin Rabbi'ne açılan kapıları, sözle değil yakarışla aralanır. Bu edebî dünya, insanın dünyevi bağlardan sıyrılarak ilahi huzura ulaşma arzusunu derinlemesine işler. Tasavvufî metinlerde bireyin acziyetini fark edip Allah'a sığınışı, hem içsel bir arınmanın hem de ruhsal bir yükselişin ilk adımıdır. Kul, fânî dünyanın geçici aldanışlarından silkelenip ebedi saadetin peşine düştüğünde, gönlünden süzülen her niyaz, bir şairin beytinde yankı bulur. İstî'âne (yardım isteme) ve tazarru'ât (yalvarış), bu edebî mirasta dua ve varoluşun anlamıdır.

Hidayetin Doğusuna Açılan Kalp: İlahi Işığın Tuluu

Gönül karanlıkları, ne kadar bastırırsa bastırsın bir sabahın nuruna gebedir. Şairin yakarışı, gönlün doğusunda hidayet güneşinin doğmasıdır. Çünkü hakikatin ışıyla yıkanmayan bir kalp, ebediyen üşür.

Yâ Rab ez-dil maşrık-ı nûr-ı hidâyet kün merâ
Ez-fürûğ-ı 'aşk hûrşîd-i kıyâmet kün merâ

kul, Rabbinden sadece yol istemez, gönlünde o yolun ışığını da ister. Hidayet, akılla değil kalple doğar ve aşkın nuru, kıyametin güneşi gibi bir aydınlanma getirir. Burada aşk, bir sevda değil varoluşun özü, aydınlanmanın anahtarıdır. Manevî yolculuk, ışığı arayan değil ışıkla yanmayı göze alan kalplerin işidir.

Teslimiyetin Terazisi: Nefsin Zincirlerinden Kurtuluş

Özgürlük arayışı, bazen en derin esarettir. Şair, insanın bağımsızlık tutkusu içinde nefsinin kölesi olabileceğini sezer ve dua eder: Ey Rabbim, beni bana bırakma!

Lezzet-i âzâdegî yâ Rab bed o bâdâ harâm
Bende-i hod halk râ herkes be-ihsân mî-küned

burada, özgürlüğün lezzetinden ziyade teslimiyetin huzuru övülür. Gerçek özgürlük, nefsin zincirlerini kırmakla olmaz. Kulluk bilincini kuşanmakla mümkündür. Çünkü

halkına ihsan eden Allah, kulunu da bu ihsanla donatır. Beyitteki ruh, dünyaya değil ihsan ve itaatle bezenmiş bir kulluğa ram olur.

Topraktan Yıldızlara: Mana Semasında Gezinen Ruh

İnsanın etten ve kemikten olan varlığı, göğün sırlarına erişemez ama ruh, arınırsa semanın iznine erişebilir. Beyitte dünyevi unsurlar, bir çeperdir; ruh ise o çeperi aşmak isteyen kanatsız bir kuştur.

Çâr-ı dîvâr-ı ‘anâsır nîst meydân-ı semâ’

Ruhsat-ı cevân merâ der-‘âlem-i envâr deh

beyit, fiziksel bir sınırlamaya odaklanmaz, zihinsel ve kalbî perdeleri yıkmayı öğütler. Elementlerin duvarı, ilahi hakikatin meydanına engel olamaz. Kul, “envâr âlemi” yani saf nurdan oluşan hakikat derinliklerine geçmek için Allah’tan izin ister. Burada cevân, bir gezinti ve varlığın sırlarına yapılan seyr ü sülûttür.

Aşkın Yakıcı Işığında Arınmak: Kalbin Meşalesi

Aşk, yakar ama kül etmez. Şairin kalbi daralmış, içindeki boşluk bir ışıkla dolsun ister. Bu ışık, maddi bir aydınlıkla mümkün olmaz. Bu, gönlün karanlıklarında parlayan ilahi bir kıvılcımdır.

Der-dil-i tengem zi dâğ-ı ‘aşk şem’î ber-fürûz

Hâne-i mâ râ çerâğî ez-dil-i bîdâr deh

burada aşk, bir his değil ilahi nurun kalpteki yankısıdır. Kalp, uyanık olmadıkça bu ışığı taşıyamaz. Şair, aşkın ateşinden bir şem’a (mum) ister. Çünkü o mum, hem karanlığı boğar hem de insanı arındırır. Ev dediği bedendir belki ama چراغ istediği yer, hakikate açılan bir kalptir. Bu beyitte aşk, ateş olarak nitelendirilmez, bir aydınlatıcı olduğu hatırlatılır; ama bu ışık, uyanmamış gönüllerde yanmaz.

Her yakarış, bir iç döküş değildir. Varlığın anlamına dair bir arayıştır. Divan edebiyatında bu arayış, estetikten çok derinlik arar. Aşk, yalnızca bir tema olarak ele alınmaz. O var oluşun sebebidir. Nefse karşı duruş, sadece ahlâkî bir erdem değil; hakikate ulaşmanın tek yoludur. Şairler, duayı bir metin değil bir ruh hâli olarak işler. Her beyit, secdeye duran bir kalbin fısıltısıdır. Çünkü kul, ancak acziyetini anladığında hakikate ulaşır. Bu beyitlerdeki istî’âne ve tazarru’ât, Allah’a sadece yardım çağrısı değil; kalpten kalbe yankılanan bir teslimiyet ilanıdır. Her beyit, hakikatin kıyısında gezinen bir

ruhun Allah’a açtığı bir kapı gibidir. Ve o kapı, ancak aşkın, sabrın, tevekkülün anahtarıyla açılır.

MÛZE-İ EDEBÎ

Edebiyat; kelimelerin, hikmetin ve irfanın barındığı bir sığınaktır. Bu sığınakta, insanın iç âlemine dair en mahrem hâlleri, hayatın geçici yüzüyle yüzleştiği anlar ve ruhun hakikate yönelişi derin bir ahenkle dile getirilir. Şair, duygulara tercüman olmakla kalmaz; hayatı anlamlandırma çabasında olan insana, kalpten kalbe uzanan ince bir yol haritası sunar. Bu metinlerde yer alan öğretiler, bireyin kişisel gelişimini, toplumla olan ilişkilerini şekillendiren ahlâkî ve manevî pusulalardır.

Kanaatin Gözle Görülmeyen Bereketi

Bazı öğütler vardır ki yalnızca söze değil hayata yansır.

Âdemî râ ni’metî bih-ter zi çeşm seyr nîst

(İnsan için, sahip olduğu nimetin değerini görmek, başkalarınınkini izlemekten daha iyidir.)

bu dize, gözün değil kalbin görmesi gerektiğini fısıldar. İnsan, başkasının sofrasına imrenmek yerine kendi elindekine şükrettiğinde huzura yaklaşır. Kanaat, azla yetinmek değil; azı çoğa çevirecek bir gönül genişliğidir. Aşırı hırsın ruhu çoraklaştırdığı bir dünyada, kanaatkâr olmak içsel bir devrimdir. Ve bu devrim, insanı huzura, sadeliğe ve hakikate taşır.

İzzetle Yaşamak, Onurla Ölmek

Be-‘izzet mürden ez bâ-i’tibârî zîsten hoş-ter

(İzzetle ölmek, itibarsızca yaşamaktan daha güzeldir.)

bu mısra, bir ömrün ağırlığını tek bir cümleyle tartar. Şerefli bir yaşam, insanın kendini hakikat çizgisinde tutabilmesiyle mümkündür. Geçici menfaatlere kapılıp kişiliğinden ödün vermek yerine, izzetle yaşayıp gerekirse bu uğurda ölmek esas olgunluktur. Bu anlayış, bireysel bir duruş değil; topluma ilham veren bir erdem örneğidir. Çünkü haysiyetle geçen bir hayat, sessiz ama sarsılmaz bir iz bırakır ardında.

Nefs Aynasında Kendi Yüzünü Görmek

Ne-bîned ‘ayb hod herkes ki ‘ayb dîgerân bîned

(Kendi kusurunu göremez kişi, başkalarınınkini görmeye çalıştıkça.)

insanın en büyük sınavı, kendini olduğu gibi görebilmesidir. Başkalarının hatalarıyla meşgul olan bir kalp, kendi eksikliklerini görmezden gelir. Oysaki içsel olgunluk, dışarıya değil içeriye bakabilmekle başlar. Eleştiri oklarını başkasına yöneltmeden önce, insan kendi nefsinin terbiye etmeli, kendi yetersizlikleriyle yüzleşmelidir. Gerçek temizlik, dışta değil; içte, kalpte başlar.

Misafirin Ağırlığı, Ev Sahibinin Ahlâkıdır

Mîhmân bî-edeb ber mî-zebân bâşed girân

(Edebsiz misafir, sofranın başında ağır gelir.)

bu mısra, yalnızca bir ev âdâbı öğütü değildir. İnsan ilişkilerinin inceliklerine dair bir ders niteliğindedir. Misafire gösterilen hürmet, ev sahibinin kalitesini gösterir. Fakat misafir de edeple gelmeli, sofranın kadar gönlü de paylaşmayı bilmelidir. Bu öğretici, toplumsal ilişkilerdeki ahlâkî ölçüyü belirler. Edep, hem verenin hem alanın ortak dilidir. Bir toplumun ruhu, bu dilin yaşatılmasıyla olgunlaşır.

Terakki’nin Sırrı: Gönülden Yükselmek

Ez-tenezzül mî-tüvân âsân terakkî yâften

(Alçalmayı bilen, kolayca yücelebilir.)

manevî yükseliş, kibri bırakıp tevazuyla eğilmeyi bilenlere açıktır. İnsan, ruhunun derinliklerine indikçe, hakikate yaklaşır. Burada bahsedilen “tenezzül”, basit bir alçalış değil; nefsin gururunu kırarak, aşkın ve irfanın penceresinden dünyaya bakmayı öğrenmektir. Maddi kazançlar gelip geçer; fakat manevî terakki, insanın iç âleminde kalıcı bir iz bırakır. Gerçek yükseliş, görünmeyen peşine düşmeyi gerektirir.

İnsaniyet, Kendinden Öteyi Düşünmektir

Merdân be-dîgerî ne-güzârend kâr hîş

(Gerçek er kişiler, başkalarını kendi işleriyle baş başa bırakmazlar.)

bu dize, insanı yalnızlıktan kurtarıp toplumsal faydanın merkezine çeker. Gerçek erdem, sadece kendi hayatını düzene koymakla bitmez, başkalarının yükünü paylaşmayı da

bilmeyi gerektirir. Yardımseverlik, vicdanın fiile dönüşmüş hâlidir. Etrafındaki insanların derdine ortak olabilen birey, hem insanlığını yaşar hem de yaşatır.

Zorluklarla Yoğrulan İnsan: Rüzgarla Gelen Olgunluk

Hîç kes bî-gûşmâl rûzgâr âdem ne-şod

(Hiç kimse, zamanın tokadını yemeden insan olamaz.)

olgunluk, kolay elde edilen bir hâl değildir. Zamanın yonttuğu birey; sabırla, sükûnetle ve dirençle yoğrularak gerçek kimliğini bulur. Her zorluk, insana yeni bir yön çizer; her imtihan, kişiyi bir adım daha olgunlaştırır. Bu yüzden sabır, beklemek değil; olanı olduğu hâliyle kabul edip ondan hikmet devşirebilmektir. Gerçek insan, rüzgârla savrulmaz; rüzgârı ardına alıp yönünü bulur.

“Mûze-i Edebî”de sergilenen her öğretisi, hayata dair sessiz ama derin bir yankıdır. Bu mısralar, şiirsel bir estetik değil; yaşanmışlıkların, tefekkürlerin ve manevî yükselişlerin izdüşümüdür. Kanaat, izzet, sabır, tevazu ve yardımseverlik gibi değerler, bireyi hem içsel huzura hem de toplumsal dengeye taşır. Edebî metinler; insanın dünyevî ihtiyaçlarına, ruhunun susuzluğuna cevap verir. Bu cevaplar, çağlar boyunca yankılanan bir irfan mirası olarak yaşamaya devam eder.

2.3. Metin Kurulurken İzlenen Yol

Eserin varak numaraları, ilgili kütüphanelerin kısaltmalarıyla belirtilmiştir. Süleymaniye Kütüphanesi’ne ait nüsha “S”, Millî Kütüphane’ye ait nüsha “M”, Sermet Çifter Kütüphanesi’ne ait nüsha ise “SÇ” olarak tanımlanmıştır.

Metin kuruluşunda transkripsiyon sistemine yer verilmemekle birlikte uzatma işareti, ñ ve ayn (‘) işaretleri kullanılmıştır.

Eserin içeriğinde yer alan bazı beyitlerde aruz ölçüsüne aykırı hatalar tespit edilmiştir. Bu aruz kusurları, metnin daha düzgün ve anlamlı bir hâle gelmesi için çeşitli yöntemlerle düzeltilmeye çalışılmıştır. Aruz hatalarının düzeltilmesi sürecinde, bazı beyitlerdeki kelimelerde takdim ve tehir yoluyla eklemeler veya çıkarımlar yapılmıştır. Bu düzeltmelerin amacı, metnin orijinal yapısını bozmadan daha düzgün bir aruz ölçüsü sağlamaktır. Metinden çıkarılan ibareler < > ile, eklenen ibareler ise [] ile belirtilmiştir.

Eserin M nüshasında şerh edilen bazı beyitlere dipnot düşülmüştür. Dipnotlar, * işaretiyle gösterilmiştir.

Yapılan tenkitli metin çalışmasında, bazı Arapça ve Farsça kelimelere eklenmiş olan ekler, kelimenin yapısını bozmamak amacıyla olduğu gibi kullanılmıştır. Bu ekler, kelimenin orijinal biçimini koruyarak anlam bütünlüğünü sağlamak için özel olarak seçilmiştir. Arapça ve Farsça kelimelerin günümüzdeki yaygın kullanımları esas alınmış ve dildeki modern kullanım eğilimlerine uygun bir şekilde yazılmıştır. Örneğın, Farsça “kûr” kelimesinin Türkçeye “kôr” olarak, “ser-hoş” kelimesinin ise “sarhoş” olarak aktarılması gibi kelimelerin yerleşik ve halk arasında yaygın biçimlerine sadık kalınmıştır. Ayrıca, “müsâfir” kelimesinin “misâfir” olarak kullanılması gibi dildeki önemli farklılıklar da dikkate alınmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NÜSHA TAVSİFİ VE TENKİTLİ METİN

3.1. Nüshaların Tavsifi

Hikemiyât-ı Sâ'ib-i Tebrîzî adlı eserin birden fazla yazma nüshası mevcut olup, bu nüshalar çeşitli kütüphanelerde ve koleksiyonlarda farklı şekillerde korunmaktadır. Eserin farklı nüshaları, farklı zaman dilimlerinde ve coğrafi bölgelerde çoğaltılmış. Bu yüzden nüshalarda bazı farklılıklar gözlemlenebilir. Aşağıda bu nüshalar açıklamalarıyla birlikte verilmektedir.

Hikemiyât-i Sâ'ib: Bu eser, Farsça-Osmanlıca bir metin olup, 1922 yılına tarihlenmektedir ve rik'a hattıyla yazılmıştır. Toplamda 326 sayfadan oluşan bu nüsha, Rizeli Hasanefendioğlu Hafız M. Hulûsî tarafından imzalanmıştır. Eserin mevcut nüshası, Millî Kütüphane'nin koleksiyonunda MK. YZ. A 2126 numarasıyla yer almakta olup, bir müsvedde nüsha olarak sınıflandırılmaktadır.⁵⁷ Nüshadaki mukaddimenin sonunda 1930 tarihi düşülmüştür. Bu tarihin diğer nüshalardaki mukaddimelerde olmaması nedeniyle eserin gözden geçirildikten sonraki tarih olması muhtemeldir.

Hikemiyât-ı Sâ'ib-i Tebrîzî: Eser, İstanbul'da 1927 yılında yazılmış olup, toplamda 103 varaktan oluşmaktadır. Bu nüsha, Rizeli Hasanefendioğlu M. Hulûsî Efendi tarafından imzalanmıştır. Nüsha üzerinde, eserin Koska'da bulunan Ragıp Paşa Kütüphanesi'ne sunulduğuna dair “Koska'da Ragıp Paşa Kütüphanesine naçiz bir tuhfedir” şeklinde bir yazılı kayıt bulunmaktadır. Eser, Süleymaniye Kütüphanesi'nde yer alan Yazma Bağışlar koleksiyonunun 2068 numarasıyla kayıtlıdır.⁵⁸

Hikemiyât-ı Sâ'ib-i Tebrîzî: Bu eser, 1927 yılında İstanbul'da yazılmış olup, talik hattı ile kaleme alınmıştır. Eser, Rizeli Hasanefendioğlu Hafız M. Hulûsî Rizevî

⁵⁷ “Hafız M. Hulusi Karadeniz”

⁵⁸ “Hafız M. Hulusi Karadeniz”

tarafından imzalanmıştır. Bu nüsha, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi'nde Türkçe Yazmalar koleksiyonunda 101 numarayla kaydedilmiştir.⁵⁹

Hikemiyât-ı Sâ'ib-i Tebrîzî: Osmanlıca olarak 1927 yılında yazılmıştır. Rik'a hattı ile kaleme alınan eser, toplamda 126 sayfadan oluşmaktadır. Metnin mütercimi ve şairi, Rizeli Hasanefendioğullarından M. Hulûsî'dir ve onun adıyla imzalanmıştır. Eserin üzerinde yer alan "Bayazid'da Kütüphane-i Umumî'ye tuhfe-i nacizedir" şeklindeki not, eserin Bayazid'deki Kütüphane-i Umumî'ye hediye olarak sunulduğunu ve dolayısıyla bir bağış niteliği taşıdığını ifade etmektedir. Bu nüsha, Taksim Atatürk Kitaplığı'nda, Osman Ergin Türkçe Yazmalar koleksiyonunun 130 numarasında kayıtlıdır. Ayrıca, eserin MK. YZ. A 2126 numaralı yazma nüshasının tebyiz edilmiş hâli olduğu belirtilmektedir; bu da eserin, orijinal müsveddesinden sonra yapılan düzenlemeler ve düzeltmelerle son hâlini almış olduğunu göstermektedir. Eserin bu hâli, metin tarihi açısından önemli bir kaynak teşkil etmekte olup, yazma ve basım süreçlerindeki farklı aşamaları yansıtmaktadır.⁶⁰

⁵⁹ "Hafız M. Hulusi Karadeniz"

⁶⁰ "Hafız M. Hulusi Karadeniz"

3.2. Tenkitli Metin

[1b S, 1b M, 1b SÇ]

HİKEMİYÂT-I SÂ'İB-İ TEBRİZÎ⁶¹

MUKADDİME

Eş'arından intihâbda bulunduğumuz mîr Sâ'ib aslen Tebrîzli ve Şems-i Tebrîzî akrabâsından Muhammed 'Alî nâm zât olup târîh-i tevellüdi hakkında ma'lûmât yoktur. Onuncu 'asr-ı hicrîde Îrân'ın pâ-yı tahtı olan Isfahân'da kesb-i iştihâr ederek şâh 'Abbâs-ı Sâni'nin iltifâtına mazhariyyetle Müste'id Hân 'üvânına nâ'il olmuştur. Bu iştihârını kendisi şu beyitle anlatıyor:⁶²

Ne hemîn der-şehr-i Isfâhân kıyâmet mî-küned
Fikr-i Sâ'ib der-heme âfâk şûr endâhtest

Sâ'ib'in fıkrları yalnız Isfâhân'da değil bütün âfâka velvele salmış, kıyâmet koparıyor diyor.⁶³ Uzun seneler yaşamış olan şâ'ir biñ seksen yedi⁶⁴ târihinde Isfâhân'da vefât ederek Sa'dâbâd nâm mahalldeki zâviyeye defn olunmuştur.⁶⁵ Sâ'ib; hayâtında dîvân tertîb etmiş şu'arâdan olduğundan bugün elde tedâvül eden dîvânlarının hiçbirisi diğeriniñ 'aynı değildir. Kırk biñe karîb olan ebyâtını bir yerde görebilmek güçtür. [2a M] Bulup tedkîk edebildiğim otuz kadar dîvân arasında üç biñ beyitlik olanı da vardır. [2a SÇ] Hindistân'da basılmış olan Dîvân'ı kırk biñ beyite yakındır. Sâ'ib Dîvânı vaktiyle Gülistân ve⁶⁶ Hâfız gibi her yerde okutturulduğundan, pek çok yazması vardır. 1262 soñ 'asr'⁶⁷ ricâlınden Fehîm⁶⁸ Efendi nâm zât tarafından kısmen şerh ve tercüme ve⁶⁹ Cevdet Pâşâ tarafından da ikmâlîne sa'y edilmiş olan kitâbda yirmi biñ beyitlik bir dîvâna â'iddir ki bunuñ birer nüshasını⁷⁰ Dârü'l-Fünûn ve Râgıb Pâşâ kütüphânelerinde gördüm.⁷¹

⁶¹ Hikemiyât-ı Sâ'ib-i Tebrîzî: -M.

⁶² Anlatıyor: anlatır S.

⁶³ değil bütün âfâka velvele salmış, kıyâmet koparıyor diyor: kıyâmet koparmıyor bütün âfâka velvele salmıştır diyor M, SÇ.

⁶⁴ biñ seksen yedi: 1087 M.

⁶⁵ zâviyeye defn olunmuştur: zâviyede medfûndur M, SÇ.

⁶⁶ Ve: - S.

⁶⁷ Soñ 'asr: - S.

⁶⁸ Yazmada: Fehmi şeklindedir.

⁶⁹ Ve: - M, SÇ.

⁷⁰ Nüshasını: nüshası M, SÇ.

⁷¹ Gördüm: vardır M, SÇ.

Gördüğüm dîvânların eñ büyüğü Millet Kütüphanesi içindeki Pertev Pâşâ Kütüphanesindedir. Bundan sonra Râgıb Pâşâ da ve ‘aynı kütüphanedeki Yahyâ Efendi de ve Çarşamba’daki Mollâ Murâd, Vefâ’daki Âtîf ve Nûr-ı Osmaniye Kütüphanelerindeki dîvânlar gelir ki bunlar da vasatı otuz beş biñe karîb dîvânlardır.⁷² [2a S] Dîvânların böyle muhtelif mertebede müretteb⁷³ bulunmaları tedkîk husûsunda da⁷⁴ haylî müşkilât îrâs ettiğinden hemân hepsini sırasıyla okumak zahmetini iktihâmla uğraşmış [2b M] ve ancak bu mecmû’adaki biñ iki yüz⁷⁵ kûsür beyit intihâb edilmiş ise de ekserîsi bâkir mazmûnları nâ-şinîde felsefe ve durûb-ı emsâli hâvî olduğundan her biri bir mücevher ıtlâkına şâyândır. Bundan yirmi sene⁷⁶ mukaddem⁷⁷ elime geçen ve oldukça büyük olan bir dîvândan intihâb etmiş olduğum yüz seksen kadar beyti o zamânlarda “Mücevherât-ı Sâ’ib-i Tebrîzî” unvânı altında neşr etmiştim ki; âhîren Damga müdürî⁷⁸ edîb-i muhterem Nûzhet Beyefendi bunları “Akvâl-i Sâ’ib’e” nâmı altında nazmen tercüme ve neşr etmiştir. [2b SÇ] Bu def’aki intihâb ve tercümeler onları da muhtevî olduğundan Sâ’ib’in muntehâb olan eş’arı tercümeleriyle berâber şu sûretle kül hâline getirilmiş ve hazretiñ yüksek olan nâmı ihyâ edilmiş olacaktır. ‘Abbâs-ı Sâniye ve bi’l-âhire Şâh Cihân’a intisâbını aramaya muvaffak olan Sâ’ib, gördüğü teveccühler sâyesinde Îrân ve Türkistân’da ve seyâhat ettiğî⁷⁹ Keşmîr ve Hindistân’da da⁸⁰ fevka’l-ade⁸¹ [3a M] şöhret kazanmıştır.

Şems-i Tebrîzî’niñ medh-i işihârı olan Konya’ya gelirken dîvânını berâber⁸² getirmediğiniñ sebebini soranlara “Deryâ-yı ma’rifete katre-i nâ-çîz getirmek⁸³ haddini bilmemektir” demiştir. Dîvânının bi’l-âhire seyâhatle ma’rûf âsitâneli Dervîş Hasan Zihnî Efendi tarafından Türkiye’ye getirildiğî “Semâ’hâne-i Edeb” nâm⁸⁴ tezkirede

⁷² Dîvânlardır: dîvândır S.

⁷³ Müretteb: - S.

⁷⁴ husûsunda da: husûsunda S, SÇ.

⁷⁵ biñ iki yüz: 1200 M.

⁷⁶ yirmi sene: on altı SÇ.

⁷⁷ Mukaddem: evvel M, SÇ.

⁷⁸ Damga müdürî: -M.

⁷⁹ Ettiğî: - M.

⁸⁰ Da: - SÇ.

⁸¹ fevka’l-ade: fevka’l-ade ettiğî M.

⁸² Berâber: - M, SÇ.

⁸³ Getirmek: götürmek S.

⁸⁴ Nâm: nâmındaki SÇ.

muharrerdir. Bu sûretle tarîk-i Mevlevîye duhûle muvaffak olmasına rağmen her nasılsa Mevleviyyete de⁸⁵ şu mısraıyla seng-endâz olarak

Sikke ez-behr-i revâyîst ki püşteş be-zerest

demıştır. Sâ'ib'in Türkçe'de on yedi kadar gazeli var ki bunlar yukarıda yerlerini yazdığım⁸⁶ büyük dîvânlarda vardır.

Fârisî tercümeleriñ hitâmında Türkçe gazellerden de⁸⁷ intihâb edilen ebyât ayrıca kaydedilmiştir. [2b S] Pertev Pâşâ'da⁸⁸ 386 numarada mukayyed bulunan mühim dîvânın baş tarafında meşhûr “İbnü's-Semmân-ı Dimaşkî” nâm edîbiñ kendi eliyle Arabça yazılmış [3a SÇ] bir takrîzi [3b M] var ki mühim aksamının me'âlen tercümesi şöyledir:

İbnü's-Semmân diyor ki: Dîvân-ı Sâ'ib'in bir 'aybı var ki o da; efvâh, âzân henüz nûş zevki olmadan ezhânı sarhoş etmesidir. Mütenebbî eş'âr-ı seyfiyyâtıyla, Bahterî gazeliyyâtıyla, Ebû Temmâm hamâsiyyâtıyla, İbn-i Mu'tez teşbihâtıyla. Ebû Nûvâs hamriyyâtıyla Bedî'ü'z-zamân bedî'yâtıyla berâber deryâ-yı belâgat olan bu dîvân huzûrunda bir nokta su mesâbesinde kalırlar. Enverî bunu göreydi mutlakâ nûrundan iktibâs eder, Hayyâm da çeşme-sâr-ı feyzinde muhakkak haymesini kurardı. Firdevsî de “radîtehu Firdevsî”⁸⁹ Nizamî dahî “fiden lehû Nizamî”⁹⁰ ‘Örfî ise “yâ day’ate ‘Örfî”⁹¹ Camî de “min hâzihi'l-hâneti imlâ'u câmî”⁹² derdi diyor. Sâ'ib'in yalnız⁹³ medâyhde yed-i tûlâsı olmadığını beyândan sonra dîvânın hey'et-i umûmiyyesi⁹⁴ hakkında Sâ'ib'e hitâben: Kitâb-ı fazlının evrâkını saymak için parmak uçlarını [4a M] ıslatmaya bile bir deñiziñ suyu kâfi değildir. Me'âlindeki:

Kitâb-ı fazl-ı to râ âb-ı bahr kâfi nîst

Ki ter künî ser-i engüşt safha bûşmârî

⁸⁵ De: - M

⁸⁶ yerlerini yazdığım: bahsettiğim S.

⁸⁷ De: - M

⁸⁸ Mehmed Hulûsî tarafından verilen bu koleksiyon bilgisinde yanlışlık yapılmıştır. Aslında “Külliyât” ismiyle Millet kütüphanesi Ali Emiri Farsça Koleksiyonu'nda 386'da kayıtlıdır.

⁸⁹ “Ben onu Firdevsî olarak kabul ettim.”

⁹⁰ “Nizamî ona feda olsun.”

⁹¹ “Ey Örfî kayboldun.”

⁹² “Bu meyhaneden kadehimi doldurun.”

⁹³ Yalnız: - S.

⁹⁴ Umûmiyyesi: umûmiyye S.

beytini îrâdla Sâ'ib'i değerinden ziyâde tevkîr ve i'zâz ediyor. Sâ'ib'in kasâ'idde şöhrati olmamakla berâber mezkûr büyük dîvânlarda haylî [3b SÇ] kasîdesi de⁹⁵ var ki bunlardan da intihâb edilen beyitler, mecmû'amızın sonunda sırasıyla gösterilecektir. Şurada yalnız nev' ve mikdârları hakkında bir fikr vermek için tasnîflerini kayda lüzûm gördüm. Medh-i şâha dâ'ir sekiz kasîde yazmıştır ki bunların birisi doksan sekiz, diğeri yüz beş⁹⁶ ve diğerleri de⁹⁷ altmış yedi, doksan, yetmiş altı, yetmiş, yüz altmış iki elli yedi⁹⁸ beyitten ibâretdir. Ayrıca Cûlûs-ı Şâhî'ye dâ'ir seksen dokuz ve Âyîne-hâne-i Şâhî hakkında dahı altmış sekiz, ve Kasr-ı Şâhî için de altmış dört Kande-hâr'ın fethi için de yüz dört beyitlik kasîdeler yazıldığı gibi Hazret-i Peygamber hakkında dahı kırk üç beyitlik bir na'at ve İmâm Mûsâ Kâzım için de birisi yüz otuz altı [4b M] diğeri yüz beyitlik olmak üzere iki kasîde ve İmâm 'Alî hakkında elli sekiz ve doksan altı ve İmâm Hasan için dahı yüz on sekiz beyitlik nu'ût ve kasâ'id tertîb etmiştir. Yine bunlardan başka vezîr-i a'zam hakkında da üç kasîde nazm edip bunların birisi yüz yetmiş diğerleri otuz iki ve otuz üç beyti câmi'dir.⁹⁹

Hazret-i İmâm 'Alî hakkında müstakillen yüz kırk beş muhammeslik bir kasîdesi vardır. [3a S] Yine bir kasîdesiyle Bağdat'ı medh etmiş ve otuz üç¹⁰⁰ beyitlik¹⁰¹ bir de sâkinâme yazmıştır.¹⁰² Harem-i Hazret-i¹⁰³ Hüseyin'e isâle edilen su hakkında dahı¹⁰⁴ altmış beş¹⁰⁵ beyitlik bir kasîde tanzîm etmiştir. Bir değirmeniñ tavsîfi için yazdığı on yedi beyitlik [4a SÇ] şi'rinden câlib-i nazar olan şu iki beyti burada îrâd ediyorum ki

⁹⁵ kasîdesi de: kasîdeleri de M, kasîdeleri S.

⁹⁶ Doksan sekiz, diğeri yüz beş: 98 diğeri 105 SÇ.

⁹⁷ De: -M, S.

⁹⁸ altmış yedi, doksan, yetmiş altı, yetmiş, yüz altmış iki elli yedi: 67, 90, 76, 162, 57 SÇ.

⁹⁹ Ayrıca Cûlûs-ı Şâhî'ye dâ'ir seksen dokuz ve Âyîne-hâne-i Şâhî hakkında dahı altmış sekiz, ve Kasr-ı Şâhî için de altmış dört Kande-hâr'ın fethi için de yüz dört beyitlik kasîdeler yazıldığı gibi Hazret-i Peygamber hakkında dahı kırk üç beyitlik bir na'at ve İmâm Mûsâ Kâzım için de birisi yüz otuz altı diğeri yüz beyitlik olmak üzere iki kasîde ve İmâm 'Alî hakkında elli sekiz ve doksan altı ve İmâm Hasan için dahı yüz on sekiz beyitlik nu'ût ve kasâ'id tertîb etmiştir. Yine bunlardan başka vezîr-i a'zam hakkında da üç kasîde nazm edip bunların birisi yüz yetmiş diğerleri otuz iki ve otuz üç beyti câmi'dir: Ayrıca Cûlûs-ı Şâhî'ye dâ'ir 89 ve Âyîne-hâne-i Şâhî hakkında dahı 68, ve Kasr-ı Şâhî için de 64 Kande-hâr'ın fethi için de 104 beyitlik kasîdeler yazıldığı gibi Hazret-i Peygamber hakkında dahı 43 beyitlik bir na'at ve İmâm Mûsâ Kâzım için de birisi 136 diğeri 100 beyitlik olmak üzere iki kasîde ve İmâm 'Alî hakkında 58, 96 ve İmâm Hasan için 118 beyitlik nu'ût ve kasâ'id tertîb etmiştir. Yine bunlardan başka vezîr-i a'zam hakkında da üç kasîde nazm edip bunların birisi 170 diğerleri 32, 33 beyti câmi'dir SÇ, -S.

¹⁰⁰ otuz üç: 33 SÇ.

¹⁰¹ Beyitlik: beyitte S.

¹⁰² Yazmıştır: yazılmıştır S.

¹⁰³ Hazret-i: Cenâb-ı SÇ.

¹⁰⁴ Dahı: -M, SÇ.

¹⁰⁵ altmış beş: 65 SÇ.

Sâ'ib'in ileride görülecek olan rindâne ve perde-bîrûn-âne şikâyet ve telehhüflere rağmen dindâr ve mu'tekid bir şâ'ir olduğu gerek aşağıki beyitlerden ve gerek birçok şi'rlерinden tebeyyün edecektir. Hele kazâ ve kadere teslîmiyyetde çok ısrarı vardır.¹⁰⁶ Kasâ'idiyle de muhibb-i Âl-i 'Abâ olduğu pek bârizdir ki şu beyit o zümredendir:

Sâ'ib ez-Hind-i ciger-h'âr birûn mî-âyem
Dest-gîr-i men eger Şâh-ı Necef h'âhed şod

Sâ'ib! Şâh-ı Necef himmet ederse Hind-i ciğer-h'ârın ciğerini çıkarırım diyor. [5a M] Ve:

Çün muharrem şod der-i meyhâne mî-bâyed güşûd¹⁰⁷

Demekle de mâteme hürmet gösteriyor. Değirmen için:

Bî-tereddüd dâmen-i rûzî ne-mî-âyed be-dest
Mî-küned bâ-kâhilân in nükte telkîn âsiyâ

Dönüp dolaşmadan dâmen-i rızık ele girmez. İşte değirmen bu nükteyi [4b SÇ] tenbellere telkîn ediyor.

Tâze-şod îmân-ı men tâ-dîdem¹⁰⁸ ân sun'-ı İlâh
Mî-küned bî-âb seyr ü devr çendîn âsiyâ

Cenâb-ı Hakkın böyle ne kadar hesâbsız değirmenleri “küreleri” susuz döndürmekteki sun'ı kudretini görmekle îmânım tâzelendi diyor. Cenâb-ı Sâ'ib; Hazret-i Mevlânânın; vefâtından sonra türbemi zemînde aramayınız bizim mezârımız 'ârifânın sînesidir me'alinde ki: [3b S]

Ba'd ez-vefât türbet-i mâ der-zemîn me-cû
Der-sînehâ-yı merdüm-i 'ârif mezâr-ı mâst

beytini me'âlen îrâdla:

Men ez-endîşe-i tertîb-i dîvân fâriğem Sâ'ib
Ki levh-i sîne-i rûşen-dilân dîvân-ı men bâşed

¹⁰⁶ Hele kazâ ve kadere teslîmiyyetde çok ısrarı vardır: - M.

¹⁰⁷ Yazmada “keşîd” şeklindedir.

¹⁰⁸ Yazmada “dîd” şeklindedir.

Ve yine:¹⁰⁹

Sâ'ib ez-endîşe-i tertîb-i dîvân fâriğest
Her ki bâşed sîne-i rûşen-dilân dîvân-ı o

demesine rağmen hayâtında ve muhtelif devre-i şâ'iriyetinde dîvânlar [5b M] tertîb ettiği görülen¹¹⁰ nüshalar muhteviyâtından anlaşılıyor.

Ve yine:¹¹¹

Kuvvet-i gûyâyî tâ der-zebân-ı hâme hest
Sebt kün der-safha-i eyyâm-ı Sâ'ib nâm-ı h'îş

Sâ'ib! Zebân-ı hâmede söylemek kudreti¹¹² mevcûd oldukça nâmını sahife-i eyyâma [5a SÇ] tesbîte çalış. Ve kezâ:¹¹³

Bâkî ne-sâzed ân ki be-âsâr nâm-ı h'îş
Der-zindegî ü merg be-hayvân berâberest

Âsâr ile ibkâ-yı nâm etmeyenler hayâtta da memâtda da hayvânla müsâvîdir. Ve yine:

Devlet-i câvîd eger Sâ'ib temannâ mî-künî
Mülk-i ma'nâ râ be-şemşîr-i zebân bâyed girift

Sâ'ib! Eğer¹¹⁴ ebedî bir devlet istiyorsañ mülk-i ma'nâyı şemşîr-i zebân ile feth etmek lâzımdır diyerek ibkâ-yı nâma sa'y etmiş ve muvaffak da olmuştur.

Râgıb Pâşâdaki Yahyâ Efendi kitâbları arasında üç yüz yirmi altı¹¹⁵ numarada mukayyed olan ve biñ altmış altı¹¹⁶ târihinde İsfahân'da, 'Abbâs Âbâd'da meşhûr şikeste-nüvîs¹¹⁷ 'Ârif-i Tebrîzî [6a M] hattıyla muharrer olan dîvânın ketebetesindeki hâşiye 'aynen şu me'âldedir: "Hulâsa-i kebîr tesmiye olunan bu nüsha kâ'il-i güftâr-ı ebkâr olan Sâ'ib'in huzûr-ı kesîrû's-sürûrunda [4a S] evvelinden âhirine kadar okunmuştur."

¹⁰⁹ Ve yine: -M

¹¹⁰ Görülen: - SÇ.

¹¹¹ Yine: kezâ SÇ.

¹¹² söylemek kudreti: kudret-i güftâr SÇ.

¹¹³ Kezâ: yine SÇ.

¹¹⁴ Eğer: - S.

¹¹⁵ üç yüz yirmi altı: 326 SÇ.

¹¹⁶ biñ altmış altı: 1066 SÇ.

¹¹⁷ nüvîs: -S.

Ve kezâ Eyûb'deki Hasan Hüsnü Pâşâ Kütüphânesi'nde 961¹¹⁸ numarada mukayyed ve üç biñ beyite karîb olan dîvânîñ soñ sahîfesinde de şikeste hattıyla muharrer hâşiyeniñ Sâ'ib'e nisbeti kabûl edildiği sûretde Sâ'ib orada bu nüsha-i sakîmiñ nazar-ı fakîr Sâ'ib'e resîde olduğunu ve mikdâr-ı mahdûd [5b SÇ] ıslâhına çalışıldığını yazıyor ve lede't-tedkîk-i dîvânda da birçok mahv u isbât yapıldığı anlaşılıyor.

Zâten Sâ'ib bir beyitte:

Ez-seng-i kûdegân ser-i mâ lâle-zâr şod
Hatt-ı şikeste bûd meger ser-nüvişt-i mâ

Ve yine:¹¹⁹

Merâ zi tecrîbe-kârân nasîhatî yâdest
Ki tevbe-nâme be-hatt-ı şikeste mî-bâyed

demekle hattınıñ şikeste olduğunu îmâ ediyor.

Dârü'l-fünûndaki Hâlis Efendi kısmetde ba'zı kıta'ât [6b M] ve rubâ'ıyyâtı hâvî olan dîvânçeniñ üzerinde “Bâ-hatt-ı Sâ'ib” denilmiş ise de soñundaki Sâ'ib diye yazılı olan kelimededen başka delâleti yoktur. Ve kitâb da güzel bir ta'likle yazılmıştır.

Âteş-kede nâm tezkirede ve Harâbât'da Sâ'ib'in İsfahânlı olduğu yazılıyor ki doğru değildir. Kendisi:

Sâ'ib ez-hâk-i pâk-i Tebrîzest
Hest Sa'dî ger ez-gil-i Şîrâz

diyerek Sa'dî'niñ Şîrâz çamurundan ve kendisiniñ Tebrîz'in pâk toprağından olduğunu beyân ediyor.¹²⁰ [6a SÇ] Âteş-kede, Sâ'ib'e beyne'l-üdebâ melikü'l-keâm denildiğini ve kendine mahsûs bir tarzı olup mütekaddimîne beñzemediğini kaydediyor.

Sâ'ib; şi'rde Hâfız'ı tahsîn ve ba'zen de¹²¹ taht-ı te'sîrinde kaldığını îmâ ediyor ki şu beyitler [4b S] o cümledendir:

Zi bûlbûlân-ı gazel-h'ân in çemen Sâ'ib
Mürîd-i zemzeme-i Hâfız-ı hoş-elhânest

¹¹⁸ 961: dokuz yüz altmış bir M.

¹¹⁹ Ve yine: -M, yine SÇ.

¹²⁰ beyân ediyor: söylüyor S.

¹²¹ De: - SÇ.

Sâ'ib! Sen bu çemeniñ gazel-h'ân bülbüllerinden bulunursuñ! [7a M] Hâfız-ı hoş elhânıñ zemzemelerine mürîd ol! Ve kezâ:

Be-fikr-i Sâ'ib ez-ân mî-künend rağbet-i halk
Ki yâd mî-dihed ez-tarz-ı Hâfız-ı Şîrâz

Halkıñ fikr-i Sâ'ib'e rağbeti Hâfız-ı Şîrâzî'niñ tarzını hâtıra getirdiğinden dolayıdır diyor. Kâsım-ı Envâr'a olan meclûbiyyetini de şu beyitle ifâde ediyor:

Sâ'ib ez-kâse-i deryûze-i mâ rîzed nûr
Tâ gedâ-yı der-i Şeh Kâsım-ı Envâr şodîm

Sâ'ib! Biz Şâh Kâsım-ı Envârıñ kapısı, gedâsı¹²² olduğumuzdandır ki kâse-i deryûzemizden nûr sızıyor demektedir.

Sâ'ib Cenâb-ı Mevlâna'yı vesâ'ir birçok şu'arâyı tanzîr etmiş ise de [6b SÇ] bunlardan hiçbir beyit intihâb edilememiştir. Kendisi Ganî-i Keşmîrî'niñ:

Hüsn-i sebzî be-hat-ı sebz merâ kerd esîr
Dâm-ı hemreng-i zemîn bûd giriftâr şodem

beytini görünce dîvânıma mukâbil yalnız şöyle bir beyit söylemiş olaydım dediği mervîdir. Şâha mensûbiyyetle müftehir bulunan Sâ'ib, eş'ârında 'ale'l-ekser tezellül-i dervîşânda bulunmakla berâber şi'r ve belâgat vâdîsinde¹²³ tefâhürden de vâreste kalamıyor ki şu beytler o zümredendir:

Sâ'ib efkâr-ı to dil-râ zinde mî-sâzed be-'aşk
Zîn-sebeb sâhib-dilân cûyâ-yı dîvân-ı to end

[7b M] Sâ'ib! Seniñ fikrleriñ göñlü 'aşk ile ihyâ ettiğindendir ki sâhib-diller dîvânıñı aramaktadır. Ve yine: [5a S]

Sâ'ib ez-gülşen-i firdevs şeved müstagnî
Âşinâ dîde-i herkes ki be-dîvân-ı to şod

Sâ'ib! Dîvânıña âşinâ olanlar gülşen-i firdevsden müstagnî kalır.

Ve yine:

¹²² Gedâsı: dilencisi M.

¹²³ Vâdîsinde: vâdîde S.

Yârân telâş nâzikî-i lafz mî-künend
Sâ'ib telâş ma'nî-i bigâne mî-küned¹²⁴

[7a SÇ] Sâ'ib! Arkadaşlar, lafzın inceliğine bakarlar.¹²⁵ Ben ise yabancı bir mazmûn kullanmamaya dikkat ederim.

Ve yine:

Endîşeeş zi nâhun-ı Ye'cûc-ı dahl nîst
Bâşed metîn çü sedd-i Sikender kelâm-ı men

Benim kelâmım sedd-i İskender kadar metîn olduğundan Ye'cûc-ı ta'nîñ nâhun ta'aruzuyla rahnedâr olmaktan korkusu yoktur.

Ve yine:

Dırâz kün be-eser 'ömr-i h'îş râ Sâ'ib
Ki hest merg-i düvüm der-zamân bî-eserî

Sâ'ib! 'Ömrünü eserle temdîd et! Zîrâ eser terk etmeden dünyâdan gitmek ikinci bir ölümdür.

Ve yine:

Me-kün bî-behre yâ Rab ez-kabûl-i dil beyânem râ
Be-zehr-i çeşm-i hûbân âb deh tîğ-i zebânem râ

Yâ Rab! Beyânâtımı gönülleriñ kabûlünden nasîbedâr et! Tîğ-i zebânıma da hûbânıñ zehr çeşminden su ver!

Ve yine:

Nâm-ı herkes ki bülend ez-suhan-ı Sâ'ib şod
Tâ suhan hest der-evrâk-ı cihân mî-mâned

Sâ'ib'in sözleriyle şöhret alanlar söz dünyâda pâyidâr oldukça [7b SÇ] sahîfe-i kâ'inâtda şöhretlerini muhâfaza ederler diyor!

[8a M] Şahsiyyet ve ahlâkı hakkında da kendi ağzından çıkan şu beyitler birer numûnedir:

¹²⁴ Ve yine:

Yârân telâş nâzikî-i lafz mî-künend
Sâ'ib telâş ma'nî-i bigâne mî-küned: -M.

¹²⁵ Bakarlar: bakar SÇ.

[5b S]

Hezl ü hicv ü pûç netvân yâft der-dîvân-ı men
Mî-resâned fâl-ı nîk-i men be-devlet halk râ

Dîvânımda hicv,¹²⁶ hezl ve mühmel gibi şeyler bulunamaz. Güzel tefe'ül eden herkesi devlete kavuşturur.

Ve yine:

Çün hü mâ bâ-her-çi peyvestem sa'âdet-mend şod
Sâye-i men mî-küned ehl-i sa'âdet halk râ

Hü mâ kuşu gibi râst geldiğimi sa'âdete kavuştururum. Gölge herkesi ikbâl ve sa'âdet sâhibi yapar.

Ve yine:

Harf-i hak ez-düşmenân-ı hod ne-mî-dârem dirîğ
Mî-künem vâkıf zi esrâr-ı hakikat halk râ

Hak ve hakikati düşmenlerimden bile dirîğ etmem, esrâr-ı hakikatden herkesi haberdâr ederim.

Ve yine:

Sîne-i Sâ'ib ziyâret-gâh-ı erbâb-ı dilest
Ger müselmân-zâdeî in Ka'be râ virân me-kün

[8a SÇ] Sâ'ib'in sînesi erbâb-ı diliñ ziyâret-gâhıdır. Eğer hakîki bir müselmân-zâde iseñ bu Ka'beyi yıkma!

Ve yine:

Ez-medh ü hicv ü hezl ü tama' şüstem varak
Pend ü nasîhatest ser-â-ser kelâm-ı men

Mecmû'am medh ü hicvden, kadh ü tama'dan vârestedir. Bütün sözlerim nush ü pendden 'ibâretidir.

[8b M]

¹²⁶ Hicv: hicv ve M.

Ve yine:

Merâ ez-sâfî-i meşreb zi hod dânen her kavmi
Ki her zarfî be-reng-i hod ber-âred âb-ı rûşen râ

Temîz tıynetli oluşumdan dolayı beni her millet prezantesiz tanır, añlar. Çünkü her kab suyu kendi renginde gösterir diyor.

Sâ'ib'in İrân ve Türkistân'da, Keşmîr ve Hindistân'da seyâhatlerde bulunduğunu tezkireler kaydettiği gibi aşağıdaki ebyât da bunları gösteriyor:

[6a S]

Sûzed çü seng-i sürme dilet ger beyân künem
Ber men çü der-mufârakat-ı İsfahân güzeşt

İsfahân'ın firâkıyla nelere giriftâr olduğumu beyân etmiş olsam kalbîñ sürme taşı gibi yanar diyor. [8b SÇ] Bağdâd ve Necef'e¹²⁷ olan iştiyâkını da şöyle anlatıyor:

Yâd-ı Bağdâd ü tavâf-ı merkad-ı şâh-ı Necef
Ez-dil-i Sâ'ib huzûr-ı İsfahân râ mî-bered

Bağdâd'ın ve merkad-ı İmâm 'Alî'niñ yâd ve iştiyâkı İsfahân'daki huzûr ve rahâtımı da târâc ediyor. Ve yine İsfahân'ın iştiyâkıyla:

Sâ'ib ez-Hind mecû 'işret-i İsfâhân râ
Feyz-i subh-ı vatan ez-şâm-ı garîbân matlab

Sâ'ib! İsfahân'ın zevk ve râhatını Hindistân'da arama! Vataniñ feyzli sabâhını şâm-ı garîbândan isteme!

[9a M] Şâhın iltifâtıyla mübâhî bulunan Sâ'ib, şâ'irlik şevkiyle ba'zen de me'yûs oluyor. Şu'âraniñ sehlü'l-inkisâr oluşu Sâ'ib'de de meşhûddur. Şu beyit oña delîldir:

Ser ber-âverdest Sâ'ib dâne-i ümîd-i mâ
Der-çünîn 'ahdî ki der-çeşm-i mürüvvet âb nîst

“Sâ'ib! Bizim dâne-i ümîdimiz çeşme-i mürüvvetde hiç su kalmadığı bir zamânda yerden baş göstermiştir” diyor.¹²⁸ [9a SÇ] Şu kıt'ada:

¹²⁷ Necef'e : Necef'e dâ'ir SÇ.

¹²⁸ Diyor: - S, M.

Latîfe-perdâzlığına delîldir ki ağırdığından dolayı gözünü bağlayan mahbûbuna:

Beste-i çeşm-i hod ey serv-kad ü hoş endâm

Serv-i âzâd ki dîdest ki bended bâ-dâm

“Ey serv kadd, endâmı güzel mahbûbum!¹²⁹ Gözünü neden bağladıñ? Mîveden, hâdisât-ı fusûldan¹³⁰ âzâde olan serviñ bağla¹³¹ bağlandığını kim görmüştür?” demesi üzerine çocuk da¹³² bi’l-bedâhe

[6b S]

Ne behr-i derd-i men in çeşm-i hûn-feşân bestem

Nazar be-gayr-ı to hayfest behr-i ân bestem

“Hûn-feşân gözümü hastalıktan değil senden gayrısına [9b M] bakmaya acıdığımından dolayı bağlamışım” diyerek vefâkârlık göstermiş olduğunu Devlet Şâh tezkiresiyle¹³³ Lugat-ı Tarîhiyye kaydediyor. Sâ’ib Şâh ‘Abbâs’ı ‘işretten vazgeçirmek için de takdîm ettiği bir kasîdede dahı:¹³⁴

Tevbe-i ‘ahd-i cüvânî râ kabûl-ı dîgerest

Bügzer ez-mey der-cüvânî ey bahâr-ı rûzgâr

Gençlikte yapılan tevbeniñ mertebe-i kabûlü büsbütün başkadır. Ey kâ’inâtıñ gençliği senden ‘ibâret olan şâh! ‘İşretten genç iken tevbe et! Yolunda [9b SÇ] serbest temenniyyâtda bulunmuştur. Sâ’ib’iñ felsefesi intihâb ettiğimiz beyitlerinde tecellî edecektir. Ba’zen itrâdsız görünmesine¹³⁵ rağmen herhâlde îmânlı bir şâ’ir olup dervîşâne, hakîmâne bir i’tikâda mâlikîyyetini pek bâriz olarak gösterirler.¹³⁶

Eş’ârınıñ kesretine nisbeten pek az olan müntehabâtındaki zevk ve¹³⁷ asâlet ve irsâl-i meseldeki kudret sâyesinde Sâ’ib hem beyne’l-üdebâ ‘âlem-gîr bir şöhret kazanmış hem de mutasavvife nazarında ma’nevî bir mevki’ ihrâz etmiştir ki Rûhu’l-Beyân tefsîri buña delîldir.

¹²⁹ serv kadd, endâmı güzel mahbûbum: servi boylu hoş endâmlı güzel M.

¹³⁰ Mîveden, hâdisât-ı fusûldan: - M, SÇ.

¹³¹ Bağla: - M, SÇ.

¹³² Da: - S, M.

¹³³ Devlet Şâh tezkiresiyle: - S, M.

¹³⁴ Dahı: - M, SÇ.

¹³⁵ Görünmesine: görölmesine M, SÇ.

¹³⁶ Gösterirler: gösterir S.

¹³⁷ Ve: - SÇ.

Cenâb-ı Mevlânâ'yı şu beyitle tevkîr ediyor:

Sâlhâ ehl-i suhan bâyed ki hûn-ı dil horend

Tâ çü Sâ'ib âşinâ-yı tarz-ı Mevlânâ şevend

“Ehl-i suhan benim gibi tarz-ı Mevlânâ'ya vâkıf olmak için çok sene hûn-ı dil içmelidir” diyor.¹³⁸ [10a M] Mevleviyyeti tevkîr yolunda da:

‘Akl fermân-pezîr teklîfest

‘Aşk seylâb-ı küfr ü îmânest

İktidâ tâ be-Mevlevî kerdest

Şî'r-i Sâ'ib tamâm-ı ‘irfânest

[7a S, 10a SÇ] ‘Akl evâmîr ve teklîfâtı kabûl eder. ‘Aşk ise küfr ü îmân için bir seyldir. Sâ'ib, cenâb-ı Mevlânâ'ya iktidâ ettikten sonra bütün eş'ârı mebnî'-i ‘irfân olmuştur diyor ve¹³⁹ zikr-i cehrî hakkında da:

Bî-sadâ mümkün ne-gerded kat'-ı râh-ı devr-i ‘aşk

Sâlikân vâsıl ne-mî-gerdend bî-zikr bülend

“Dolaşkan¹⁴⁰ ve uzak olan râh-ı ‘aşkı sadâsızca kat’ etmek mümkün değildir. Sâlikân-ı râh-ı ‘aşk yüksek sesle zikretmedikçe vâsıl-ı menzil olamazlar” dedikten sonra:¹⁴¹

Zi zikr-i cehr me-kün men' sûfiyân zâhid

Ki ‘âşıkend be-bâng-ı bülend ber-Allâh

Zâhid! Sûfileri zikr-i cehrîden men' etme! Onlar da ‘alenen Allâh’a ‘âşıktır diyor.¹⁴² Ney hakkıñ ki uzun gazelî de mecmû'anıñ soñundadır.¹⁴³ ‘Âcizleri mecmû'adaki¹⁴⁴ ebyâtı muhassiren kendi zevk ve ma'nâsıyla ‘ilâvesiz tercümeğe gayret ettim. Görülen pek cüz'î zevâ'id; Türkçeniñ ahengini ve tercümedeki selâseti takviye içindir.

¹³⁸ Ehl-i suhan benim gibi tarz-ı Mevlânâ'ya vâkıf olmak için çok sene hûn-ı dil içmelidir diyor: - M.

¹³⁹ Ve: - SÇ.

¹⁴⁰ Dolaşkan: Dolaşık M.

¹⁴¹ dedikten sonra: -M, SÇ.

¹⁴² Zi zikr-i cehr me-kün men' sûfiyân zâhid

Ki ‘âşıkend be-bâng-ı bülend ber-Allâh

Zâhid! Sûfileri zikr-i cehrîden men' etme! Onlar da ‘alenen Allâh’a ‘âşıktır diyor: -M.

¹⁴³ Ney hakkıñ ki uzun gazelî de mecmû'anıñ soñundadır: - S, SÇ.

¹⁴⁴ mecmû'adaki: mecmû'a M.

[10b M, 10b SÇ] Kütüphânelerde Sâ'ib'den birçok¹⁴⁵ müntehâb gördümse de ekserîsi bir beyit için bir gazel intihâbı gibi yorucu şeyler ve bir¹⁴⁶ kısmı da¹⁴⁷ gayr-ı müntehab¹⁴⁸ beyitler olduğundan beğenemedim. Ezvâkîñ tenevvü'ü dolayısıyla ihtimâl ki benim müntehabâtımı da¹⁴⁹ beğenmeyen az veya çok 'addeden zevâtîñ keyfine dokunmak 'aklımdan geçmemekle berâber muhtelif hissiyât ve felsefeler üzerinde Sâ'ib'îñ şöhretini idâmeye hâdim bunlardan başka intihâba şâyân asârı kalmadı denilecek derecede vüs'amdan ziyâde tedkîkâtta bulunduğumu ve yalnız dîvân nüshalarının ihtilâfından vâreste kalmak imkânı olmadığını 'arz ederim.

Ziyâ Pâşâ Harâbât'ında Sâ'ib hakkında şöyle diyor:

Vâdî-i cedîd açtı Sâ'ib
Buldu nice nûkte-i münâsib
Nazmında eder ziyâde külfet
Andan görünür birâz betâ'et
İrsâl-i meselde misli yoktur
Ammâ bıkaçak kadar da çoktur

[7b S] Nâcî merhûm da Sâ'ib'le meşgûl olarak Sânihâtü'l-'Acem'inden¹⁵⁰ başka Mehmed Muzaffer nâmıyla tertîb ettiği mecmû'ada da¹⁵¹ eş'âr-ı Sâ'ib'den birkaçını alıp tercüme [11a SÇ] ve nakl ettiği gibi "Sâ'ib'de Söz" 'ünvânıyla da çıkardığı risâlede dört kadar beytini [11a M] mufassalan şerh eylemişlerse de Sâ'ib'i tamâmıyla tettebbu' zahmetine sabr ve tahammül bu 'âcize nasîb olmuştur.

Ma'a-hâzâ intihâb ettiğim felsefeler bence tamâmıyla şâyân-ı kabûl¹⁵² olduğu zehâbı hâsıl olmamalıdır. "Huz mâ safâ da'imâ keder"¹⁵³ söyler ve hazretiñ şu beytine iştirâke cür'et eylerim:

Çeşm-i tahsîn nîst Sâ'ib râ ez-ân güftârâ
Ez-'azîzân-ı cihân dâred du'âyî mültesem

¹⁴⁵ Birçok: pek çok S.

¹⁴⁶ Bir: - S.

¹⁴⁷ Da: - M.

¹⁴⁸ Gayr-ı müntehab: intihâba muvâfık olamayan S.

¹⁴⁹ Da: - M.

¹⁵⁰ Sânihâtü'l-'Acem'inden: sânihâtından S.

¹⁵¹ Da: - M.

¹⁵² Kabûl: tahsîn S.

¹⁵³ "Hoşuna gideni al, gitmeyeni bırak"

Kâri'ine suhûlet için beyitleri 'â'id oldukları felsefe, ictimâ'ıyyât, tasavvuf; mevâ'iz; ahlâkiyyât; 'aşk ve garâmiyyât; 'ıyş u nûş; durûb-ı emsâl; isti'âne ve teferru' gibi fasıllara taksîm ettim ve mısra' olarak intihâba mecbûr kaldığım parçalardan da "mûze-i edebî" nâmıyla bir fasl teşkîl ederek hazretiñ nâmını ihyâ ve ebkâr-ı şî'riyesini üdebâ ve heveskârân-ı hikmete yeñiden tanıttırmakla zevk-yâb oldum.

10 Ramazân 1345 ve 9 Şubat 1927¹⁵⁴

İstânbûl Bâyezid¹⁵⁵ 1927¹⁵⁶

Rîzeli Hasan Efendioğullarından

Hâfız¹⁵⁷ M. Hulûsî

[8a S]¹⁵⁸

[11b M]¹⁵⁹

[12a M]¹⁶⁰

[12b M]¹⁶¹

[13a M]¹⁶²

[13b M]¹⁶³

[11b SÇ]¹⁶⁴

¹⁵⁴ Miladi takvim ile Hicrî takvim birbiriyle uyuşmamaktadır. Eserin Millî Kütüphane'deki nüshasında Hicrî 10 Ramazân 1348 Miladi 9 Şubat 1930 kaydı bulunmaktadır.

¹⁵⁵ İstânbûl Bâyezid: İstânbûl SÇ.

¹⁵⁶ 1927: - S, M.

¹⁵⁷ Hâfız: - S.

¹⁵⁸ Varağın bu yüzü boş bırakılmıştır.

¹⁵⁹ Varağın bu yüzü boş bırakılmıştır.

¹⁶⁰ Varağın bu yüzü boş bırakılmıştır.

¹⁶¹ Varağın bu yüzü boş bırakılmıştır.

¹⁶² Varağın bu yüzü boş bırakılmıştır.

¹⁶³ Varağın bu yüzü boş bırakılmıştır.

¹⁶⁴ Varağın bu yüzü boş bırakılmıştır.

[8b S, 14a M, 12a SÇ]

FELSEFE, TASAVVUF, İCTİMÂ'İYYET

چاره ناخوشی وضع جهام بی خبری است

اوست بیدار کم در خواب گرام است اینجا

[Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilün]

1. Çâre-i nâ-hoşî-i vaz'-ı cihân bî-haberîst

Ost bî-dâr ki der-h'âb-ı girânest încâ

Cihânîñ¹⁶⁵ münâsebetsiz vaz'iyetleriniñ çâresi hîç aldırmamaktır. Burada ağır uykuya dalanlar hakikatde ayık olanlardır.

جز بیانی ندارد حاصل طول امل

چند بیانی مکرر این ره پیموده را

[Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün]

2. Cüz peşîmânî ne-dâred hâsıl-ı tûl-ı emel

Çend-peymâyî mükerrer îñ reh-i peymûde râ

Tûl-ı emeliñ netîcesi nedâmetden 'ibâret olduğu ma'lûm iken bu ölçülmüş yolu kaçınıcı def'a ölçmek istersin?

نکرد آسمان راست قامت در اینجا

تو خواهی کنی راست کار جهام را

[Fe'ûlün/Fe'ûlün/Fe'ûlün/Fe'ûlün]

3. Ne-kerd âsumân râst kâmet der-încâ

To h'âhî kûnî râst kâr-ı cihân râ

Âsumân; şurada kendi kanburunu düzeltmeye muvaffak olamıyor. Sen ise bütün cihânîñ eğri işlerini düzeltmek istiyorsun.

کار موقوف به وقت است کم چوم وقت رسد

غولبی از بند رهانیدم کنعام را

[Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilün]

¹⁶⁵ Cihânîñ: dünyânîñ S.

4. Kâr-ı mevkûf be-vaktest ki çün vakt resed
H'âbî ez-bend rehânîd meh-i Ken'ân râ

Her işiñ mu'ayyen bir vakti vardır, vakti¹⁶⁶ gelince olur.¹⁶⁷ Yûsuf'ıñ zindândan halâsına sebep Mısır melikiniñ bir rü'yâsıdır?

[14b M, 12b SÇ]

سبکروا به هانخانم عدم رفتند

بر آستانم چو نعلین مانده قالبها

[Mefâ'ilün/Fe'ilâtün/Mefâ'ilün/Fe'ilün]

5. Sebük-revân be-nihân-hâne-i 'adem reftend
Ber-âsitâne çü na'leyn mânde kâlibhâ

Nihân-hâne-i 'ademe hafîf ve serî' gidebilenleriñ hepsi gitti. Şu güzer-gâhda yalnız ayak izleri kaldı.

دشمن خوشخوار را کتوم به اسباب ساز دست

چچ ذخیری به از سیری نباشد شیر را

[Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün]

6. Düşmen-i hûn-h'âr râ kûteh be-ihsân sâz dest
Hiç zencîrî bih ez-sîrî ne-bâşed şîr râ

[9a S]

Hûn-h'âr olan düşmeniñ elini ihsânla kısaltmalıdır. Arslâna tokluktan iyi zencîr olmaz.¹⁶⁸

دل عارف غبارآلوده کثرت نمی گردد

نیندازد غفل در وحدت آیینم صورتها

[Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün]

7. Dil-i 'ârif gubâr âlûde-i kesret ne-mî-gerded
Ne-yendâzed halel der-vahdet âyîne-i sûrethâ

¹⁶⁶ Vakti: - S.

¹⁶⁷ Vakti gelince olur: - SÇ.

¹⁶⁸ Olmaz: olamaz SÇ.

Ârifîñ gönîlü hâdisât kesret ve¹⁶⁹ tozlarıyla âlûde olamaz.¹⁷⁰ Çünkü âyîne;¹⁷¹ sûver ve eşkâlîñ tahallûfünden müte'essir değildir.¹⁷²

ما چرا اندیشم درد سر [و] سامان کنیم

آه کم سر داده است آخر می دهد سامان ما

[Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün]

8. Mâ çerâ endîşe-i derd-i ser [ü] sâ mân künîm

Ân ki ser-dâdest âhir mî-dihed sâ mân-ı mâ

Biz,¹⁷³ servet ve sâ mân için neden endîşe ediyoruz? Bize hayât¹⁷⁴ veren elbette servet ve sâ mân da verir.

[15a M, 13a SÇ]

شود مشور در سلک بخیلانم در صف مشر

اگر شهرت ز احسانم مطلب افتاده است حاتم را

[Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün]

9. Şevêd mahşûr der-silk-i bahîlân der-saf-ı mahşer

Eger şöhet zi ihsân matlab üftâdest Hâtem râ

İhsânla müştehir Hâtem'in şâyed ihsândan maksadı şöhet ise kıyâmetde bahîllerle haşr olacağı tabî'idir.

از بخت سیم نیست گریز اهل رقم را

بی چاله کم دیده است گریبانم قلم را

[Mef'ûlû/Mefâ'ilû/Mefâ'ilû/Fe'ûlün]

10. Ez-baht-ı siyeh nîst gürîz ehl-i rakam râ

Bî-çâk ki dîdest girîbân-ı kalem râ

Erbâb-ı kalemiñ tâli'sizlikden sakınması mümkün değildir. Zîrâ girîbân-ı kalemiñ çatlak olmadığını gören yoktur.

¹⁶⁹ kesret ve: - S, SÇ.

¹⁷⁰ Olamaz: olmaz M.

¹⁷¹ Âyîne: - M.

¹⁷² tahallûfünden müte'essir değildir: tahallûfû âyîneniñ vahdetine haleldir M.

¹⁷³ Biz: - SÇ.

¹⁷⁴ Hayât: kafa M.

مزه چین بر جبین آیینم سام از هر که به دینی

به روی خود می آور وضع نا هموار دشمن را

[Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün]

11. Me-zen çîn ber-cibîn âyîne sân ez-her ki be-dînî

Be-rûy-ı hod me-yâver vaz'-ı nâ-hemvâr-ı düşmen râ

Gördüğün münâsebet-sizliklerden hâsıl ettiğün infî'âlleri âyîne gibi cebîniñe 'aks ettirip de¹⁷⁵ suratını açık gösterme; düşmeniñ münâsebet-sizliklerini dâ'imâ göz önünde tutma!¹⁷⁶

از تیر آه مظلوم ظالم امام نیابد

بیس از نشان خیزد از دل فغانم کهام را

[Mef'ûlü/Fâ'ilâtün/Mef'ûlü/Fâ'ilâtün]

12. Ez-tîr-i âh-ı mazlûm zâlim amân ne-yâbed

Pîş ez-nişâne hîzed ez-dil figân kemân râ

Zâlimler, mazlûmuñ tîr âhından halâs bulamaz. Yayın iniltisi okuñ hedefe isâbetinden evveldir!

[15b M, 13b SÇ]

هر سری دارد درین بازار سودای دگر

هر کسی بندد به آیین دگر دستار را

[Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün]

13. Her serî dâred der-în bâzâr-ı sevdâ-yı dîger

Herkesî bended be-âyîn-i dîger destâr râ

Şu kâ'inâtda herkesiñ başka başka ârzûsı vardır. Herkesiñ ser-pûş telebbüsü bile bir türlü değildir!¹⁷⁷

[9b S]

بر تواضعهای دشمن تکلم کردم ابله‌بیت

¹⁷⁵ De: - M, SÇ.

¹⁷⁶ münâsebet-sizliklerini dâ'imâ göz önünde tutma: münâsebet-sizliklerine tecâhülden gel kendi yüzüne alma M.

¹⁷⁷ Değildir: değil S.

* پای بوس سیل از پا آفتند دیوار را

[Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün]

14. Ber-tevâzu'hâ-yı düşmen tekye kerdn eblehîst

Pây-bûs-ı seyl ez-pâ efkened dîvâr râ

Düşmeniñ tevâzu'larına i'timâd etmek hamâkatdır. Seyliñ dîvârîñ ayağını öperek gitmesi dîvârı temelinden yıkmak içindir.

ز مکر سپهر شمارام خدا گم دارد

کم صد سرست به یک حلقه کمند اینجا

[Mefâ'ilün/Fe'ilâtün/Mefâ'ilün/Fe'ilün]

15. Zi mekr-i subha-şümârân Hudâ nigh dâred

Ki sad-serest be-yek-halka-i kemend încâ

Tesbîh çekenleriñ¹⁷⁸ hîlesinden Allâh herkesi¹⁷⁹ muhâfaza buyursun. Çünkü onlar yüz başı bir ipliğe dizmiştir.

چو داغ لاله سوخته نانی است روزم

آه هم فلک به خونه جگر می دهد مرا

[Mef'ûlû/Fâ'ilâtün/Mefâ'ilû/Fâ'ilün]

16. Çü dâğ-ı lâle sûhte nânîst rûziyem

Ân hem felek be-hûn-ı cîger mî-dihed merâ

Rızkım dâğ-ı lâle gibi yanmış bir ekmekten 'ibâret olduğu hâlde felek onu da baña¹⁸⁰ ciğer kanı mukâbilinde veriyor!

[15a M, 14a SÇ]

اختلاف کفر و دین آخر به یک جا می کشد

* خواب یک خواب است و باشد متناقض تعبیرها

* Râgıbâ düşmeniñ aldanma tevâzu'larına
Seyl dîvârîñ ayağın öperek hedm eyler (Râgıb)

¹⁷⁸ Çekenleriñ: - M.

¹⁷⁹ Herkesi: halkı M.

¹⁸⁰ Baña: - S, SÇ.

* Bu fûrû'ât-ı tehâlûf ki şu'ûnâtıñdır
Asla 'avdetde bu gavgâ bu keşâkeş basılır (Râgıb)

[Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün]

17. İhtilâf-ı küfr ü dîn âhir be-yek-câ mî-keşed

H'âb yek-h'âbest ü bâşed muhtelif ta'bîrhâ

Küfr ve dîn ihtilâfları¹⁸¹ nihâyet bir noktada birleşir. Çünkü görülen rü'yâ birdir. İhtilâf ta'bîrlerdendir.

گردم اقبالدارد لغزم ادبارها

یله دوخطوه باز رفتن پر دهد وناب را

[Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün]

18. Gerdiş-i ikbâl dâred lağziş-i idbârâ

Yek-dü-hatve bâz reften per dihed visâb râ

Yükselmenin¹⁸² ba'zen geri kaymaları da vardır. Çünkü¹⁸³ sıçrayacak kimseye bir iki adım geri gitmek kanat kuvveti verir.

چوم شود دشمن ملايم احتياط از كف مده

مكرها در پرده باشد آب زیر گاه را

[Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün]

19. Çün şevved düşmen mülâyim ihtiyât ez-kef me-dih

Mekrhâ der-perde bâşed âb zîr-i kâh râ

Düşmen; mülâmiyyet gösterince sen ihtiyâtlı davran! Zîrâ¹⁸⁴ hîleler perde arkasından yapılır. Su, samanın altından yürür.

به آهي می توانم از خود برآوردم بجهانی را

کم یک رهبر به منزل می رساند کاروانی را

[Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün]

20. Be-âhî mî-tüvân ez-hod ber-âverden cihânî râ

Ki yek-rehber be-menzil mî-resâned kârvânî râ

¹⁸¹ dîn ihtilâfları: dîniñ ihtilâfı M.

¹⁸² Yükselmenin: -M.

¹⁸³ Çünkü: zîrâ S.

¹⁸⁴ Zîrâ: çünkü S.

Yürekten kopan bir tek âh ile bütün kâ'inâtı alt üst etmek mümkündür. Zîrâ bir rehber koca kârvânı menzile kavuşturur.

[10a S, 15b M, 14b SÇ]

دنیا به اهل خویشم ترم نمی کند

آتم امام نمی دهد آتم پرست را

[Mef'ûlû/Fâ'ilâtûn/Mefâ'ilû/Fâ'ilûn]

21. Dünyâ be-ehl-i h'îş terahhum ne-mî-küned

Âteş amân ne-mî-dihed âteş-perest râ

Dünyâ kendine perestiş edenlere bile merhamet etmez.¹⁸⁵ Âteş kendisine tapınanları yakmamazlık ediyor mu?

ز خانه پدری کی شوند مانع فرزندان

* ز ما دریغ ندارد خدا بهشت برین را

[Mefâ'ilûn/Fe'ilâtûn/Mefâ'ilûn/Fe'ilâtûn]

22. Zi hâne-i pederî key şevend mâni'-i ferzend

Zi mâ dirîg ne-dâred Hudâ behişt-i berîn râ

Baba evinden evlâdı men' etmek nasıl olur? Cenâb-ı Hakk baba yurdu olan-cennet-i mu'allâyı- bizden esirgemez.

شرکت روزی غیلام را به فریاد آورد

بر سر نام پاره گله دشمن بود درویشم را

[Fâ'ilâtûn/Fâ'ilâtûn/Fâ'ilâtûn/Fâ'ilûn]

23. Şirket-i rûzî hasîsân râ be-feryâd âvered

Ber-ser-i nân-pâre seg düşmen buved dervîş râ

Rızk iştirâkı bed-mâyeleri feryâd ve iştikâya sevk eder. Kelp, bir ekmek parçası üzerine zavallı fakîre husûmet gösterir.

نیت اندیشم ام از خواب عدم می ترم

¹⁸⁵ Etmez: etmiyor M.

* Kimdir bizi men' eyleyecek bâğ-ı cinândan
Mîrâs-ı pederdir gireriz hâne bizimdir (Nâbî)

کم فراموشه شود چاشنی درد مرا

[Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilün]

24. Nîst endîşeem ez-h'âb-ı 'adem mî-tersem

Ki ferâmûş şevd çâşnî-i derd merâ

Ölümden hiç endişem yoktur. Yalnız zevk-i derdi¹⁸⁶ unuturum diye¹⁸⁷ korkuyorum.

[16a M, 15a SÇ]

موت و اثبات هجمه در عالم هیرت یکی است

فارغ است آیینم از آمد شود غمناکها

[Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün]

25. Mahv u isbât cihân der-'âlem-i hayret yekîst

Fâriğest âyîne ez-âmed şevd¹⁸⁸ timsâlâ

'Âlem-i hayretde cihânîñ mahv u isbâtı müsâvîdir. Âyîne, eşkâl ve suverîñ tebeddül ve tağayyürüne¹⁸⁹ karşı 'aynı vaz'iiyyetdedir.

زدولت نیست جز تشویم خاطر حاصل دیگر

بزرگی مایه طوفان بود پیوسته دریا را

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

26. Zi devlet nîst cüz teşvîş-i hâtır hâsıl-ı dîger

Büzürgî mâye-i tûfân buved peyveste deryâ râ

Devlet ve ikbâl teşvîş-i hâtırdan başka bir şey değildir. Deryâda fırtınanın eksik olmaması büyüklüğü yüzündendir.¹⁹⁰

موج از حقیقت گهر بحر غافل است

حادث چگونه درک نماید قدیم را

[Mef'ûlü/Fâ'ilâtü/Mefâ'ilü/Fâ'ilün]

¹⁸⁶ zevk-i derdi: derdiñ M.

¹⁸⁷ unuturum diye: unutacağımı S, SÇ.

¹⁸⁸ Şevd: şod M, SÇ.

¹⁸⁹ tebeddül ve tağayyürüne: gelip gidişine M.

¹⁹⁰ Yüzündendir: yüzündür M.

27. Mevc ez-hakikat-ı güher-i bahr gâfilest

Hâdis çi gûne derk ne-mâyed kadîm râ

Dalgalar, deryânîñ hakikat ve mâhiyetinden¹⁹¹ haberdâr değildir. Hâdis,¹⁹² kadîmi nasıl idrâk edebiliyor?

[10b S]

شکوه با عمر هرگز نگرده جمع در یک جا
حال است آن کم با هم نعمت و دندانه شود پیدا

[Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün]

28. Şükûfe bâ-semer hergiz ne-gerded cem' der-yek-câ

Muhâlest ân ki bâ-hem ni'met ü dendân şevêd peydâ

Yemişle çiçek¹⁹³ hiçbir zamân bir yerde¹⁹⁴ ictimâ' edemez. Rızık bulununca dişler dökülmüş olur. İkisiniñ 'aynı zamânda bulunması muhâldir.¹⁹⁵

[16b M, 15b SÇ]

دل عاشق هم غم از شورسم محشر دارد
نیست اندیش سیلاب ده ویرانه را

[Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilün]

29. Dil-i 'âşık çi gam ez-şûriş-i mahşer dâred

Nîst endîşe-i seylâb dih-i vîrân râ

'Âşık, mahşerdeki şûrişi düşünmekle¹⁹⁶ mükedder değildir. Zâten harâb olan bir köy seylâbdan endîşe eder mi?

عقل میزانه تفاوت در میام می آورد
عشق در یک بلم دارد کعبه و بتخانه را

[Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün]

30. 'Akl mîzân-ı tefâvüt der-miyân mî-âverd

¹⁹¹ deryânîñ hakikat ve mâhiyetinden: deryâdaki temevvüden hakikatden M.

¹⁹² Hâdis: hâdis olan SÇ.

¹⁹³ Yemişle çiçek: çiçek yemişle M.

¹⁹⁴ Yerde: arada S.

¹⁹⁵ Rızık bulununca dişler dökülmüş olur. İkisiniñ 'aynı zamânda bulunması muhâldir: -M.

¹⁹⁶ Düşünmekle: düşünmekten M.

‘Aşk der-yek pille dâred Ka’be vü büt-hâne râ

Ortada¹⁹⁷ tefâvüt ve ihtilâfât¹⁹⁸ mi’yârını îcâd eden¹⁹⁹ ‘akldır. Yoksa ‘aşk; Ka’be ile büt-hâneyi ‘aynı terâzû kefesinde müsâvî²⁰⁰ farz eder.

با اختیار هم بود اختیار ما

با نور آفتاب هم باشد شرار ما

[Mef’ûlû/Fâ’ilâtün/Mefâ’ilû/Fâ’ilün]

31. Bâ-ihitiyâr-ı²⁰¹ Hak çi buved ihtiyâr-ı mâ

Bâ-nûr-ı âfîât çi bâşed şerâr-ı mâ

Hakkın irâdesine karşı bizim irâdemiziñ ne kıymeti olur? Güneşin nûruna karşı kıvılcımın ne değeri var?²⁰²

به اعتبار همایم هیچ کار نیست مرا

دماغ دشمنی روزگار نیست مرا

[Mefâ’ilün/Fe’ilâtün/Mefâ’ilün/Fe’ilün]

32. Be-i’tibâr-ı cihân hiç kâr nîst merâ

Dimâğ-ı düşmenî-i rûzgâr nîst merâ

Ne cihâna i’tibârla uğraşıp durur ne de feleke karşı husûmet besleyip yorulurum.

[17a M, 16a SÇ]

به یابانی اوقات غویم مشغولم

به هیچ کار همایم هیچ کار نیست مرا

[Mefâ’ilün/Fe’ilâtün/Mefâ’ilün/Fe’ilün]

33. Be-pâsbânî-i evkât-ı h’îş meşgûlem

Be-hîç kâr-ı cihân hiç kâr nîst merâ

¹⁹⁷ Ortada: fark ve M.

¹⁹⁸ Ve ihtilâfât: - M.

¹⁹⁹ îcâd eden: ortaya koyan M.

²⁰⁰ terâzû kefesinde müsâvî: kefedeki tutar ve bir M.

²⁰¹ Bâ-ihitiyâr-ı: be-ihitiyâr-ı S, M, SÇ.

²⁰² Var: vardır S.

Ancak kendi vaktlerimi hüsn-i muhâfâza ile meşgûlüm. Cihânîñ işleriyle hiç
'alâkadâr bile değilim!

گذشتم از سر مطلب تمام شد مطلب

نظاب چهره مقصود بود مطلبها

[Mefâ'ilün/Fe'ilâtün/Mefâ'ilün/Fe'ilün]

34. Güzeştem ez-ser-i matlab tamâm şod matlab

Nikâb-ı çehre-i maksûd bûd matlabhâ

Emel ve ârzû sevdâsından vazgeçince maksadım derhâl hâsıl oldu. Meğerse
ârzûlar çehre-i maksûda nikâb imiş!

آسمان آورده است از بیقراریهای ما

گریه طفلان نمی‌سوزد دل گهواره را

[Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün]

35. Âsumân âsûdeest ez-bî-karârîhâ-yı mâ

Girye-i tıflân ne-mî sûzed dil-i gehvâre râ

[11a S]

Felek bizim râhatsızlıklarımıza iltifâtından müstağnîdir. Beşik, çocuğun
ağlamasından hiç müte'essir olur mu?

تلخی از زهر [و] علالت ز شکر مطلوب است

دشمن آنم به کم به خوبی نکند یاد مرا

[Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün]

36. Telhî ez-zehr [ü] halâvet zi-şeker matlûbest

Düşmen ân bih ki be-hûbî ne-küned yâd merâ

Zehrden acılık şekerden tatlılık beklenir. Düşmeniñ beni iyilikle yâd etmemesi
hayrlıdır.

[17b M, 16b SÇ]

عیرانم اطوار خودم درمانده کار خودم

هر لحظه دارم نیتی چو قرع رمالها

[Müstef'îlün/Müstef'îlün/ Müstef'îlün/ Müstef'îlün]

37. Hayrân-ı etvâr-ı hodem der-mânde-i kâm-ı²⁰³ hodem

Her lahza dârem niyyetî çün kur'a-i remmâlâ

Kendi etvârıma hayrân olur, kendi ârzûlarımı tahsîlden 'âciz bulunurum. Fâl bakan remmâlci gibi her lahza bir niyyet tutarım!

ز پاس هیچ دل غافل مشو در عالم وعده

کم دارد در بغل هر غنیم اینجا گلستانی را

[Mefâ'îlün/Mefâ'îlün/Mefâ'îlün/Mefâ'îlün]

38. Zi pâs-ı hîç dil gâfil me-şev der-'âlem-i vahdet

Ki dâred der-bagal her gonca încâ gülsitânî râ

'Âlem-i vahdetde herhangi bir kalbi muhâfazadan gâfil olma!²⁰⁴ Çünkü orada her goncanın koltuğunda bir gülistân vardır.

ز تنگنای قدمی جهد بروم چو تیر

سکروی کم سبکبار شد ز بار اینجا

[Mefâ'îlün/Fe'ilâtün/Mefâ'îlün/Fe'ilün]

39. Zi tengnâ-yı lahad mî-cehed birûn çün tîr

Sebük-revî ki sebük-bâr şod zi-bâr încâ

Şu 'âlemden hafif yükle râhat ve serî' giden mahşerde de dar olan kabirden ok gibi dışarı sıçrar!

از ضعیفام دست طوفانم هواش کورم است

کشتی نوح است هر موجی خس و فاشا را

[Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün]

40. Ez-za'îfân dest-i tûfân-ı havâdis kûtehest

Keştî-i Nûhest her mevcî has u hâşâk râ

²⁰³ Kâm-ı: kâr-ı S.

²⁰⁴ Olma: bulunma SÇ.

Za'îfâ şu kâ'inâtın Tûfân hâdisâtından vârestedir. Deñizdeki çör çöp için her dalga Nûh'un gemisi²⁰⁵ hükmündedir.

[18a M, 17a SÇ]

مرا گمنامی از وحدت بی کثرت می کشد صائب
و گردن گوشه عزلت کمینگاهی است شهرت را

[Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün]

41. Merâ gümnâmî ez-vahdet be-kesret mî-keşed Sâ'ib
Vegerne gûşe-i 'uzlet kemîn-gâhîst şöhet râ

Sâ'ib!²⁰⁶ Münzevî olmak beni bi'l-'akis vahdetden kesrete düşürüyor.²⁰⁷ Meğerse
'uzlet gûşesi meşhûr olmak için pusu imiş!

مکن از جور گردوب شکوه ای جویای آزاده
گشایم نیست بی سرگشتگی سگه فلاخن را

[Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün]

42. Me-kün ez-cevr-i gerdûn şükûh ey cûyâ-yı âzâde
Güşâyîş nîst bî-ser-geşteğî seng-i felâhan râ

Yâ hû! Ferâgat arıyorsañ felekin cevr ü siteminden şikâyet etme! Sapandaki taşın
dönüp sersem olmaktan²⁰⁸ halâsı mümkün değildir.

[11b S]

عنا به دست فرومایانم مده زهار
کم در مصالح خود خرج می کنند ترا

[Mefâ'ilün/Fe'ilâtün/Mefâ'ilün/Fe'ilün]

43. 'Înân be-dest-i fûrû-mâyegân me-dih zinhâr
Ki der-mesâlih-i hod harc mî-künend torâ

²⁰⁵ Nûh'un gemisi: sefine-i Nûh S.

²⁰⁶ Sâ'ib: - M, SÇ.

²⁰⁷ Düşürüyor: çekiyor M.

²⁰⁸ Sapandaki taşın dönüp sersem olmaktan: sapan taşının başı tutkun M.

‘Înân-ı irâdeñi sakın alçak ellere²⁰⁹ teslîm etme! Zîrâ onlar seni kendi işlerine harc u tebâh ederler.

چرخ را آرا مغاه عافیت پنداشتم

آشیام کردم تصور خانه صیاد را

[Fâ’ilâtün/Fâ’ilâtün/Fâ’ilâtün/Fâ’ilün]

44. Çarh râ ârâm-gâh-ı ‘âfiyet pendâstem

Âşiyân kerdem tasavvur hâne-i sayyâd râ

Şu ‘âlemi ‘âfiyetle yaşanılabilir²¹⁰ bir ârâm-gâh zannettim. Zavallı ben! Avcıñ pususunu yuva zannetmişim!

[18b M, 17b SÇ]

یا منم بیروم ز حد خویشم تا بینا شوی

نیست حاجت با عصا در خانه خود کور را

[Fâ’ilâtün/Fâ’ilâtün/Fâ’ilâtün/Fâ’ilün]

45. Pâ me-nih bîrûn zi hadd-i h’îş tâ bînâ şevî

Nîst hâcet bâ-‘asâ der-hâne-i hod kûr râ

Basîret sâhibi olmak istersen iktidârîñdan fazla adım atma! Körüñ kendi hânesinde ‘asâya ihtiyâcı yoktur.²¹¹

به هر چه می نگرم موی نشانی توست

به هر چه ز کم پرسد کی نشانه ترا

[Mefâ’ilün/Fe’ilâtün/Mefâ’ilün/Fe’ilün]

46. Be-her çi mî-nigerem mahv-ı bî-nişânî-i tost

Be-hayretem zi ki porsid kesî nişân-ı to râ

Yâ Rab! Kime baktıysam seni taharrîde mustağrak gördüm. İnsân seniñ iziñi kimden su’âl edeceğîñi bilememekle ben de hayret de kaldım.²¹²

گر چه از آنم زبانی شمع این نه مغفم

²⁰⁹ Alçak ellere: alçaklar eline S.

²¹⁰ Yaşanılabilir: yaşanılacak SÇ.

²¹¹ Yoktur: olmaz S.

²¹² edeceğîñi bilememekle ben de hayret de kaldım: etmiş M.

نیست رزقه [ی] جز سرانگشت پشیمانی مرا

[Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün]

47. Gerçi ez-âteş zebânî şem'-i în ne mahfelem

Nîst rûzî²¹³ cüz ser-engüşt-i peşimânî merâ

Şu kâ'inâtda âteş zebân bir şâ'ir olmakla meşhûr isem de nedâmetle parmak ısırmaktan gayrı bir rızık ve²¹⁴ mükâfâta²¹⁵ nâ'il olamadım.

گر کنی دل را جو سرو آزاد از فکر بهشت

ذیر پای خویشم بینی کوثر و تسنیم را

[Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün]

48. Ger künî dil râ çü serv-i âzâd ez-fikr-i behişt

Zîr-i pâ-y-ı h'îş bînî kevser ü tesnîm râ

Göñlüñü serv gibi²¹⁶ cennet ârzûsundan müstağnî kılsañ havz-ı kevseri, nehr-i cenneti ayağının altında görürsün!

[19a M, 18a SÇ]

ای مروت سر برآر از جیب انصاف و بین

تا چها از گرده افلا می بینم ما

[Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün]

49. Ey mürüvvet ser-ber-âr ez-ceyb-i insâf ü be-bîn

Tâ çehâ ez-gerdiş-i eflâk mî-bînîm mâ

Ey insâf ü mürüvvet nerdesiñ? Başıñı kaldır da felekiñ bize neler ettiğini bir kere gör!

تا چه آید روشن است از دست این یک قطع خاک

چرخ نتوانست کردم زه کیمام عشق را

[Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün]

50. Tâ çi âyed rûşenest ez-dest-i în yek-kıt'a hâk

²¹³ Rûzî: rızık S.

²¹⁴ Rızık ve: - S, M.

²¹⁵ Mükâfâta: nasîbe M.

²¹⁶ Serv gibi: - S, SÇ.

Çarh netvânest kerdên zih kemân-ı ‘aşk râ

[12a S]

‘Aşkıñ yayını felek bile çekmeye kâdir olamazken bir pârça topraktan ‘ibâret olan şu insânîñ elinden neler geldiği meydândadır.

افتد همای دولت اگر در کمند ما

از همت بلند رها [می] کنیم ما

[Mef’ûlü/Fâ’ilâtü/Mefâ’ilü/Fâ’ilün]

51. Üfted hümâ-yı devlet eger der-kemend-i mâ

Ez-himmet-i bülend rehâyiş²¹⁷ künîm mâ

Devlet kuşu bizim tuzağımıza düşmüş olsa²¹⁸ ‘uluvv-ı himmetimiz onu tevkîfe mâ’ildir.

به ظاهر روگن بادام و گوگردند در باطن

مگر آسم کند اصلاح این ناقص عیار [ام] را

[Mefâ’ilün/ Mefâ’ilün/ Mefâ’ilün/ Mefâ’ilün]

52. Be-zâhir revgan-ı bâdâm ü gûgirdend der-bâtın

Meger âteş küned ıslâh-ı îñ nâkıs-‘ayârân²¹⁹ râ

İnsânlarıñ bir kısmı zâhirde bâdem yağı, bātında kükürt gibidir. Bu ‘ayârı bozukları âteşden başkası ıslâh edemez.

[19b M, 18b SÇ]

از کجی گردند خاوم از صید مطلب کامیاب

راستی خالی ز بحر آرد بروم قلاب را

[Fâ’ilâtün/Fâ’ilâtün/Fâ’ilâtün/Fâ’ilün]

53. Ez-kecî gerdend halk ez-sayd-ı matlab kâm-yâb

Râstî hâlî zi bahr âred birûn kullâb râ

²¹⁷ Rehâyiş: rehâ S, SÇ.

²¹⁸ Düşmüş olsa: düşerse de M.

²¹⁹ ‘ayârân: ‘ayâr S.

İnsânlar hîle²²⁰ sâyesinde sayd-ı matlab ederek²²¹ nâ'il-i merâm olur.²²² Doğru olta avlanmadan²²³ deñizden boş²²⁴ çıkar!²²⁵

ز بی دردالم علاج درد چوم جستن به آم ماند

کم خار از پا بروم آرد کسی با نیسم عقرب ها

[Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün]

54. Zi bî-derdân 'ilâc-ı derd çün cüsten be-ân mâned

Ki hâr ez-pâ birûn âred kesî bâ-nîş-i 'akrebhâ

Derdsizlerden²²⁶ zevk-i derde vâkıf olmayanlardan devâ aramak ayaktaki dikenî 'akrebiñ iğnesiyle çıkarmaya beñzer.

تا مباد آگاه از ذوق گرفتاری شوند

می کنم آزاد طفلان را ز مکتب خانه ها^{*227}

[Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün]

55. Tâ me-bâd âgâh ez-zevk-i giriftârî şevend

Mî-künem âzâd tıflân râ zi mekteb-hânehâ

Giriftârlık zevkinden haber-dâr olmasınlar diye çocukları mektebden âzâd ediyorum.

هر کی را صبح امید ی است در دلهای شب

تشنه آب و خواهم زر گه استخوانم ببند بخواب

[Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün]

56. Herkesî râ subh-ümîd[î]est der-dilhâ-yı şeb

Teşne âb u h`âce zer seg üstüh`ân bîned be-h`âb

²²⁰ Hîle: eğrilik M.

²²¹ sayd-ı matlab ederek: avdan M.

²²² Olur: olurlar M.

²²³ Doğru olta avlanmadan: doğruluk, oltayı M.

²²⁴ Boş: - S, SÇ.

²²⁵ Çıkar: çıkarır M.

²²⁶ Derdsizlerden: - S, SÇ.

* Mekteb-hâne terkîbî doğru değildir.

Herkes seherlerde bir subh-ı ümîde mazhardır. Susamış yatan²²⁸ rü'yâsında su, efendi²²⁹ altın, kelb de²³⁰ kemik görür.

[20a M, 19a SÇ]

اهل همت را مکرر در دسر دادم خفاست

آرزوی هر دو عالم را اذو یکجا طلب

[Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün]

57. Ehl-i himmet râ mükerrer derd-i ser dâden hatâst

Ârzû-yı her dü-'âlem râ ez-o yek-câ taleb

Himmet ve ihsân ehlini iki def'a tasdî' muvâfık değildir. Dünyâ ve âhirete müte'allik ârzûlarını Cenâb-ı Hak'dan bir def'ada iste!

[12b S]

عالم دیگر به دست آور کم در زیر فلک

گر هزاردم سال می مانی همین روز و شب است

[Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün]

58. 'Âlem-i dîger be-dest âver ki der-zîr-i felek

Ger hezârân-sâl mî-mânî²³¹ hemîn rûz u şebest

Başka bir 'âlem elde etmeye çalış ki şu kâ'inâtda biñlerce yıl²³² kalmış olsañ göreçeğîñ bugün,²³³ geceden 'ibâdetdir.

نشد ز نغم دل فقط ای مرا معلوم

اگر هم عمر به تصحیح این رسالہ گذشت

[Mefâ'ilün/Fe'ilâtün/Mefâ'ilün/Fe'ilün]

59. Ne-şod zi nüsha-i dil noktaî merâ ma'lûm

Egerçi 'ömr be-tashîh-i îñ risâle güzeşt

²²⁸ Susamış yatan: susayan M.

²²⁹ Efendi: tüccâr M.

²³⁰ De: - S.

²³¹ mî-mânî: mî-mânî ki S.

²³² Yıl: sene SÇ.

²³³ Bugün: bu gündüz M.

Göñül kitâbını²³⁴ okudum. Fakat²³⁵ bir noktasını aňlamak baňa²³⁶ nasîb olmadı. Hâlbuki bütün ‘ömrüm bu risâleniñ tashihiyle geçti.

به آسمان هم گریزی ز حادثات جهان
کم دست تیغ درازست و این سپر تنگ است

[Mefâ’ilün/Fe’ilâtün/Mefâ’ilün/Fe’ilün]

60. Be-âsumân çi gürîzî zi hâdisât-ı cihân

Ki dest-i tîğ dırâzest ü in siper tengest

Hâdisât-ı cihândan muzdarib olunca neden âsumâna el açıp feryâd ve ilticâda bulunuyorsuñ? Muharrik-i tîğ-i kazâ olan yed-i kudret çok uzun, seniñ güvendiğîñ bu siper oña nisbetle pek dar ve küçüktür.

[20b M, 19b SÇ]

شکایت از ستم هرغ ناهوارمردی است
کم گوشال پدر غیر خواهی پرست

[Mefâ’ilün/Fe’ilâtün/Mefâ’ilün/Fe’ilün]

61. Şikâyet ez-sitem-i çarh nâ-civân-merdîst

Ki gûş-mâl-ı peder hayr-h’âhî-i püserest

Felekiñ zulmünden şikâyet yiğitliğine²³⁷ münâfidir. Çünkü pederiñ te’dîb için oğlunuñ kulağını çekmesi çocuğunuñ iyiliğini ârzû ettiğindendir.

سپل از بساط خانم بدوشام هم می برد
ملک حراب را غی اد ترکناز نیست

[Mef’ûlû/Fâ’ilâtü/Mefâ’ilû/Fâ’ilün]

62. Seyl ez-bisât-hâne be-do-şân çi mî-bored

Mülk-i harâb râ gamî ez-türk ü²³⁸ tâz nîst

²³⁴ Kitâbını: kitâbınıñ M.

²³⁵ Okudum fakat: - M.

²³⁶ Baňa: - S, SÇ.

²³⁷ Yiğitliğe: yeñiliğe S.

²³⁸ Ü: - S.

Bütün sermâyesi²³⁹ -üzerindeki eşyâya münhasır olan fakîriñ- seyl-i hâdisât nesini götürebilir? Zâten harâb olan bir mülk öyle didişmeden müte'essir olur mu?

پیراهنی کجاست کم بر اهل روزگار

روشن شود کم دیده یعقوب کور نیست

[Mef'ûlü/Fâ'ilâtü/Mefâ'ilü/Fâ'ilün]

63. Pîrâhenî kücâst ki ber-ehl-i rûzgâr

Rûşen şevd ki dîde-i Ya'kûb kûr nîst

Ya'kûb'ün kör olmadığını anlatmak için şu insânlara kamîs-i Yûsuf gibi bir gömlek nerede bulmalı?

هشیار زیستن نه ز قانون حکمت است

در کارخانم ای کم نظامم به غفلت است

[Mef'ûlü/Fâ'ilâtü/Mefâ'ilü/Fâ'ilün]

64. Hüşyâr zîsten ne zi kânûn-ı hikmetest

Der-kâr-hâneî ki nizâmeş be-gafletest

[13a S]

Bir kâ'inât²⁴⁰ ki onun²⁴¹ nizâm ve intizâmı gaflet üzerine mü'essesdir. Orada gâfilâne yaşamak kânûn-ı hikmete mugâyirdir.

[21a M, 20a SÇ]

یک کشتی درست به ساحل نمی رسد

زین شورشی کم در سر دریای وحدت است

[Mef'ûlü/Fâ'ilâtü/Mefâ'ilü/Fâ'ilün]

65. Yek-keştî-i dürüst be-sâhil ne-mî-resed

Z'în şûrişî ki der-ser-i deryâ-yı vahdetest

²³⁹ Bütün sermâyesi: mâ mülkü S.

²⁴⁰ Bir kâ'inât: kâr-hâne M.

²⁴¹ Onuñ: - M.

Deryâ-yı vahdet o kadar dalgalı, fırtınalıdır ki onda seyâhat eden gemilerin hiçbirisi sağlam olarak sâhil-i selâmete²⁴² vâsıl olamıyor.

غرضم ز وسعت میدلم لامکام شاه است

وگرنه غیر دل تنگ جاده ملام نیست

[Mefâ'ilün/Fe'ilâtün/Mefâ'ilün/Fe'ilün]

66. Garaz zi vüs'at-ı meydân-ı lâ-mekân şânest

Vegerne gayr-ı dil-i teng cilve-gâheş nîst

Mekândan münezzeh olan Cenâb-ı Hakkın sâha-ı ceberrûtunuñ vüs'atini beyândan maksad i'lâ-yı şân ve şöhetidir. Yoksa onun kalb-i insânîden gayrı tecellî-gâhı yoktur.

هستی دنیای فانی انتظار مردم است

ترک هستی ز انتظار نیستی وارستن است

[Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün]

67. Hestî-i dünyâ-yı fânî intizâr-ı mürdenest

Terk-i hestî zi intizâr-ı nîstî vârestenest

Hayât-ı fâniyye²⁴³ ölüme intizârdan 'ibâretdir. Terk-i hayât da; ölüm intizârından kurtulmaktan başka bir şey değildir.

سفلطهم را نزد چرخ چو نیکام بر سنگ

میگسم و زراز بهر مس و آهن نیست

[Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilün]

68. Siflegân râ ne-zeded çarh çü nîkân ber-seng

Mihek-i sîm ü zer ez-behr-i mis ü âhen nîst

Felek; bed-mâyeleri iyiler gibi taş vuruş tecrübe etmez. Çünkü altına, gümüşe mahsûs olan²⁴⁴ mihek taşına; bakır, demir sürülmez.

[21b M, 20b SÇ]

²⁴² Sâhil-i selâmete: sâhile S.

²⁴³ Hayât-ı fâniyye: fânî dünyânın cânı M.

²⁴⁴ Olan: -M.

هر کم گم کرد غمی در دل من می آید

و عده ماه غم عالم دل افکار من است

[Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilün]

69. Her ki güm kerd²⁴⁵ gamî der-dil-i men mî-âyed

Va'de-gâh-ı gam-ı 'âlem dil-i [efgâr-ı]²⁴⁶ menest

Herhangi bir şahsın gâ'ib ettiği gam ve keder benim gönlüme ilticâ eder. Çünkü kâ'inâtdaki âlâmın telâkî-gâhı benim gamlı²⁴⁷ gönlümdür.

[13b S]

بامن بیرون ز حد خود سعادتند بام

نیت کمتر از هما تا جغد در ویران است

[Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün]

70. Pâ me-nih bîrûn zi hadd-ı hod sa'âdet-mend bâş

Nîst kemter ez-hümâ tâ cuğd²⁴⁸ der-vîrâneest

Liyâkat ve iktidârından ziyâde adım atma ki mes'ûd olasıñ! Baykuş, kendi vîrânesinde bulundukça râhatı hümâdan aşağı değildir.

دست شستن نیت جز آن کار از موج سراب

دامن افشاندن ز دنیا از قصور همت است

[Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün]

71. Dest şüsten nîst cüz ân kâr ez-mevc-i serâb

Dâmen efşânden zi dünyâ ez-kusûr-ı himmetest

Serâbın temevvücâtına aldanıp da me'yûs olmak 'âkıl kârı, hayrlı bir iş değildir. Umûr-ı²⁴⁹ dünyâdan ferâgat; gayret ve²⁵⁰ himmetsizliktir.²⁵¹

موقوف به آسایم هرج است قارم

²⁴⁵ güm kerd: güm kered S, M, SÇ.

²⁴⁶ efgâr-ı: âgâh-ı S, M, SÇ.

²⁴⁷ Gamlı: vâkıf M.

²⁴⁸ cuğd: ca'd S, M, SÇ.

²⁴⁹ Umûr-ı: -M.

²⁵⁰ gayret ve: -SÇ.

²⁵¹ ferâgat; gayret ve himmetsizliktir: el çekmek himmetsizliktendir M.

هر کار کم موقوف مال است مال است

[Mef'ûlû / Mefâ'ilû / Mefâ'ilû / Fe'ûlûn]

72. Mevkûf be-âsayîş-i çarhest karârem

Her kâr ki mevkûf-ı muhâlest muhâlest

Râhat ve sükûnum; feleki sükûnuna vâbestedir. Binâen-'aleyh²⁵² muhâle mu'allak olan her iş de muhâldir.

[22a M, 21a SÇ]

شکوه از گردنم گردنم ز بصیرت دور است

گوی چو طم قضا در حرکت مجبور است

[Fe'ilâtûn/Fe'ilâtûn/Fe'ilâtûn/Fe'ilûn]

73. Şekve ez-gerdiş-i gerdûn zi basîret dûrest

Gûy çevgân-ı kazâ der-hareket mecbûrest

Felekiñ cevri ü siteminden²⁵³ şikâyet; basîretten çok²⁵⁴ uzaktır. Kazâ ve kaderiñ çomağı²⁵⁵ öñüne düşen top; yuvarlanmaya mecbûrdur.

آه افسوس است صائب حاصل موج سراب

دامن دنیای بی حاصل نمی باید گرفت

[Fâ'ilâtûn/Fâ'ilâtûn/Fâ'ilâtûn/Fâ'ilûn]

74. Âh-ı efsûsest Sâ'ib hâsıl-ı mevc-i serâb

Dâmen-i dünyâ-yı bî-hâsıl ne-mî-bâyed girift

Serâbiñ temevvücâtına aldanmak boş²⁵⁶ bir eyvâhdan 'ibâretidir. 'Âkıbeti bir²⁵⁷ hiç olan dünyânın eteğine yapışmak lâıyk değildir.²⁵⁸

نیست پروای عدم دل زده متی را

²⁵² Binâen-'aleyh: -M.

²⁵³ cevri ü siteminden: derdinden M.

²⁵⁴ Çok: -M.

²⁵⁵ kaderiñ çomağı: kader çomağı M.

²⁵⁶ aldanmak boş: aldanmanın neticesi M.

²⁵⁷ Bir: -M, SÇ.

²⁵⁸ yapışmak lâıyk değildir: yapışmamalı M.

*از قفس مرغ به هر جا که رود بستانم است

[Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilün]

75. Nîst pervâ-yî 'adem dil-zede-i mestî râ
Ez-kafes murg be-her-câ ki reved bostânest

Mest vicdân²⁵⁹ için 'adem korkusu yoktur. Kafesten uçan bir kuş için her yer bostândır.

[14a S]

روی هفتاد [و] دو ملت جز بر آیم درگاه نیست

عالی سرگشته اند و هیچ کس گمراه نیست

[Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün]

76. Rûy-ı heftâd [ü] dü-millet cüz ber-ân dergâh nîst
'Âlemî ser-geşteend ü hîç kes gümrâh nîst

Yetmiş iki milletiñ yüzü dergâh-ı ilâhîden başkasına müteveccih değil! Gerçi²⁶⁰ herkes hayretde²⁶¹ ise de yolunu gâ'ib eden yoktur.

[22b M, 21b SÇ]

می توانم از یک ورقه خواندم کتابی را تمام

اینقدر بر دفتر ایام گردیدم نداشت

[Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün]

77. Mî-tüvân ez-yek varak h'ânden kitâbî râ tamâm
În kadar ber-defter-i eyyâm ger dîden ne-dâşt

Bütün kitâbı bir yaprağından okuyup anlamak mümkündür. Defter-i eyyâmı bu kadar karıştırmaya lüzûm yoktur. "Hâdisât tekerrürden 'ibâretidir."

کوری خود گر نبیند اهل دنیا دور نیست

هیچ کوری در مقام و ممکن خود کور نیست

* Herkese bâr-ı belâ kendisinin varlığıdır. ('Akif Pâşâ): -S, SÇ.

²⁵⁹ Mest vicdân: varlıktan bîzâr olan M.

²⁶⁰ Gerçi: - M.

²⁶¹ Hayretde: sersem M.

[Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün]

78. Kûrî-i hod ger ne-bîned ehl-i dünyâ dûr nîst
Hîç kûrî der-makâm ü mesken-i hod kûr nîst

Ehl-i dünyânî²⁶² kendi basîretsizliğini görememesi hâ'iz-i ehemmiyyet değildir.²⁶³ Çünkü hîçbir kör kendi makâm ve meskeninde kör sayılmaz.²⁶⁴ (Ya'ni onlar da körlüklerini dünyâdan çıkmayınca anlayamazlar.)²⁶⁵

این پریشان سفرانی کم درین دایره اند
هم را روی توهم به در خانم اوست

[Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilün]

79. İn perîşân seferânî ki der-în dâ'ireend
Heme râ rûy-ı teveccüh be-der-i hâne-i ost

Şu dâ'ire-i 'âlemde muhtelif yollarda perîşân dolaşanların hedefi; ancak dost kapısıdır.

جام نورانی نیردازد به جسم تیره روز
بیسم پای غویسم دیدم شع را مقدور نیست

[Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün]

80. Cân-ı nûrânî ne-perdâzed be-cism-i tîre rûz
Pîş-i pâ-y-ı h'îş dîden şem' râ makdûr nîst

Nûrânî olan rûh; serseri bir hayât süren cismle i'tilâf edemez.²⁶⁶ Mûmuñ; kendi ayağını tenvîre kudreti yoktur.

[23a M, 22a SÇ]

از سحاب ظلمت آسم است بیروم آمد
سالكام را سد راهی چو عجب نور نیست

[Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün]

²⁶² Dünyânî: dünyâ M.

²⁶³ basîretsizliğini görememesi hâ'iz-i ehemmiyyet değildir: körlüğünü göremiyorsa istî'âr edilmemelidir M.

²⁶⁴ Sayılmaz: değildir M.

²⁶⁵ Ya'ni onlar da körlüklerini dünyâdan çıkmayınca anlayamazlar: - S, SÇ.

²⁶⁶ serseri bir hayât süren cismle i'tilâf edemez: muzlim olan cismi parlatamazlar M.

81. Ez-sehâb-ı zulmet âsânest bîrûn âmeden
Sâlikân râ sedd-i râhî çün hicâb-ı nûr nîst

Karañlık buluttan sıyrılıp kurtulmak pek kolaydır. Fakat; sâlikler için hicâb-ı nûr²⁶⁷ gibi bir sedd-i râh olamaz!

[14b S]

عمر کوته تر ازامه است کم غم باید خورد

مدت خنده برفه گذرامه اینهم نیست

[Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilün]

82. 'Ömr kûteh-ter ez-ânest ki gam bâyed hord
Müddet-i hande-i berk-i güzerân îh heme nîst

'Ömr; yaşamak endîşesiyle mükedder olmak²⁶⁸ için lâzım gelen müddetden çok kısadır. Pek serî' olan²⁶⁹ şimşegiñ parıltısı²⁷⁰ bile bu kadar az değildir.²⁷¹

کشور تدبیر را زیر و زبر سازد قضا

ورنم در ملک رضا نوشیرواه عادل است

[Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün]

83. Kışver-i tedbîr râ zîr ü zeber sâzed kazâ
Verne der-mülk-i rızâ Nûşîrevân-ı 'âdilest

Mülk-i rızâda Nûşîrevân gibi 'âdil bir hükümdâr ve teslimîyyet olmasaydı, takdîr-i Hudâ kışver-i tedbîri altüst ederdi.²⁷²

ای برفه بی مروت پا را شمرده بگذار

هر خار این بیابانم رزقه برهمنه پای است

[Mef'ûlü/Fâ'ilâtün/Mef'ûlü/Fâ'ilâtün]

84. Ey berk-i bî-mürüvvet pâ râ şümürde bûgzâr

²⁶⁷ Nûr: nûrânî SÇ.

²⁶⁸ yaşamak endîşesiyle mükedder olmak: gam yemek M.

²⁶⁹ Pek serî' olan: hepsi şu geçici M.

²⁷⁰ Parıltısı: çakışı SÇ.

²⁷¹ parıltısı bile bu kadar az değildir: -M.

²⁷² Mülk-i rızâda Nûşîrevân gibi 'âdil bir hükümdâr ve teslimîyyet olmasaydı, takdîr-i Hudâ kışver-i tedbîri altüst ederdi: -M.

Her hâr-ı în beyâbân rızk-ı bürehne-pâyîst

Ey mürüvvetsiz şimşek! Ayakları saymadan geçme!²⁷³ Bu çölde biten her diken bir ayağı çıplağın rızkıdır.

[23b M, 22b SÇ]

ز طعن بیخردام اهل دل نیندیشند
کم نقل مجلس دیوانه سنگ اطفال است

[Mefâ'ilün/Fe'ilâtün/Mefâ'ilün/Fe'ilün]

85. Zi ta'n-ı bî-hiredân ehl-i dil ne-yendişend
Ki nukl-ı meclis-i dîvâne seng-i etfâlest

Ehl-i dil olan²⁷⁴ aklsızların zemm ü kadhından mükedder olmaz. Zîrâ dîvâne meclisiniñ mezesi çocukların attığı taşdır.

خواهی که کعبه رو کن و خواهی به سومات
از اختلاف راه هم رهنمایکی است*

[Mef'ûlü/Fâ'ilâtü/Mefâ'ilü/Fâ'ilün]

86. H'âhî ki Ka'be rû kün ü h'âhî be-sûmnât
Ez-ihtilâf-ı râh çi gam reh-nümâ yekîst

İster Ka'be; ister büt-hâneye müteveccih ol! Yol ihtilâfının ehemmiyeti yoktur. Çünkü reh-nümâ birdir.

روزگار خوشدلی چو خنده گل بی وفاست
با گلاب تلخکامی ها وفای دیگرست

[Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün]

87. Rûzgâr-ı hoş-dilî çün hande-i gül bî-vefâst
Bâ-gülâb-ı telh-kâmîhâ vefâ-yı dîgerest

²⁷³ Ayakları saymadan geçme: adımını hesâblı at M.

²⁷⁴ Olan: - S.

* Geh deyr ü geh Ka'be gehî sûmnâtta
Hak-cûy kande olsa Hudâsın arar bulur (Râgıb)

Hayâtîñ zevkli günleri gülûñ ‘ömrü kadar kısa ve bî-vefâdır. Nikbet ve felâket gülleriniñ suyunda başka bir vefâdârdır.

[15a S]

نیت ز اندیشم فردا غم امروز مرا
وقت آه غم که ندانستم کم فردایی نیست

[Fe’ilâtün/Fe’ilâtün/Fe’ilâtün/Fe’ilün]

88. Nîst zi endîşe-i ferdâ gam-ı imrûz merâ
Vakt-i ân hoş ki ne-dâniste ki ferdâyî nîst

Yarın ne olacak diye²⁷⁵ düşünüp de bugün mükedder olmuyorum. Bir ferdâ olup olmadığını bilmeyenler ne kadar râhat yaşar.²⁷⁶

[24a M, 23a SÇ]

نسبت دنیا بزندام بس همین کز قید آه
هر که شد آزاد میل باز گر دیدم نداشت

[Fâ’ilâtün/Fâ’ilâtün/Fâ’ilâtün/Fâ’ilün]

89. Nisbet-i dünyâ be-zindân bes hemîn k’ez kayd-ı ân
Her ki şod âzâd meyl-i bâz ger dîden ne-dâşt

Dünyâ bir habs-hâneye beñzer ki kaydından halâs olanıñ ‘avdete hîç meyli olmaz.

هر که راه گفتگو در پرده اسرار یافت
چو کلمه کن ترانی لذت دیدار یافت

[Fâ’ilâtün/Fâ’ilâtün/Fâ’ilâtün/Fâ’ilün]

90. Her ki râh-ı güft gû der-perde-i esrâr yâft
Çün kelîm-i *len-terânî* lezzet-i dîdâr yâft

Perde-i esrâr arkasında konuşmaya yol bulan; *len-terânî* söyleten kelîm gibi lezzet-i dîdârı bulmuştur.

کعبه جو یام ز همت شگلیر بیجا می کشند

²⁷⁵ Yarın ne olacak diye: ben yarını M.

²⁷⁶ Bir ferdâ olup olmadığını bilmeyenler ne kadar râhat yaşar: gerçi râhat yaşayanlar olduğunu bilmeyenlerdir M.

چاره کوتاهی این ره به خود پیچیدم است

[Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün]

91. Ka'be-cûyân zahmet-i şeb-gîr bî-câ mî-keşend

Çâre-i kûtâhî-i îh reh be-hod pîçidenest

Ka'beyi arayanlar; gece yollarda bî-hûde zahmet çekerler. Bu yolu kısaltmanın çâresi; olduğu yerde büzülüp teveccüh ve istiğrâk 'âlemine dalmaktır.

نظام عالم اسباب بی سبب نشود

خدا هوالم کشتی بنا خدا کر دست

[Mefâ'ilün/Fe'ilâtün/Mefâ'ilün/Fe'ilün]

92. Nizâm-ı 'âlem-i esbâb bî-sebeb ne-şaved

Hudâ havâle-i keştî be-nâ-hûdâ kerdest

'Âlem-i esbâb olan dünyânın nizâm ve intizâmı sebebsiz olamaz. Cenâb-ı Hakk bile gemiyi kaptana havâle etmiştir.

[24b M, 23b SÇ]

از سرنوشت هر دو بجهانم سربر آورد

خود را اگر کسی بشناسد چنانم کم هست

[Mef'ûlû/Fâ'ilâtü/Mefâ'ilû/Fâ'ilün]

93. Ez-ser-nüvişt-i her dü-cihân ser-ber âvered

Hod râ eger kesî be-şinâsed çünân ki hest

Kendini olduğu gibi gören; her iki cihânın mukadderâtından ferâgat eder!

میام کعب و بتخان مانده ام هیرام

کم جای کودک بی معرفت در اعراف است

[Mefâ'ilün/Fe'ilâtün/Mefâ'ilün/Fe'ilün]

94. Miyân-ı Ka'be vü bût-hâne mândeem hayrân

Ki câ-yı kûdek-i bî-ma'rifet der-a'râfest

Ka'be ile büt-hâne arasında hayretde kalmışım. Çünkü²⁷⁷ kendini bilmeyen çocukların yeri a'râfdir.

[15b S]

باطل محجوب دیده هم بین نمی شود

دنیا بهشت در نظر هم پرست ما

[Mef'ûlü/Fâ'ilâtü/Mefâ'ilü/Fâ'ilün]

95. Bâtıl hicâb dîde-i Hak-bîn ne-mî-şaved

Dünyâ behîşt der-nazar-ı Hak-perest-i mâ

Hakîkati gören göze bâtıl hicâb olamaz. Bizim Hak-perest gözümüz için dünyâ cennettir.

سنگ نشام به کعبه رسانید حاج را

هم را نیافتی تو به چندین نشام کم هست

[Mef'ûlü/Fâ'ilâtü/Mefâ'ilü/Fâ'ilün]

96. Seng-i nişân be-Ka'be resânîd hâcc râ

Hakk râ ne-yâftî to be-çendîn nişân ki hest

Yollarda dikili olan nişân taşları hâcıyı Ka'be'ye ulaştırıyor da; sen, Hakkıñ vücûduna delîl olan bunca mevcûdât sâyesinde hâlâ Hakkı bulamıyorsun!

[25a M, 24a SÇ]

کار بهام چنانم کم تو خواهی اگر شود

ایام نیاوری به خدای بهام کم هست

[Mef'ûlü/Fâ'ilâtü/Mefâ'ilü/Fâ'ilün]

97. Kâr-ı cihân çünân ki to h'âhî eger şaved

Îmân ne-yâverî be-Hudâ-yı cihân ki hest

Kâ'inâtıñ işleri tamâmıyla istediğîñ gibi olsa yine sen²⁷⁸ Hudâ-yı kâ'inâta îmân etmezsin!

²⁷⁷ Çünkü: zîrâ S.

²⁷⁸ Sen: - S, SÇ.

شد چو عالمگیر غفلت جاهل و دانا یکی است

خانم چو تاریک شد بینا و نابینا یکی است

[Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün]

98. Şod çü 'âlim-gîr gaflet câhil ü dâna yekîst

Hâne çün târîk şod bînâ vü nâ-bînâ yekîst

Karañlık bir evde gözü görenle görmeyen müsâvî olduğu gibi kâ'inâtı da gaflet istîlâ ettiğinden câhil ile 'âlim bir oldu.

با هم زشتی دنیا چشم بستن مشکل است

هیچ مکروه اینقدر در دیده ها مرغوب نیست

[Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün]

99. Bâ-heme ziştî-i dünyâ çeşm besten müşkilest

Hîç mekrûh in kadar der-dîdehâ mergûb nîst

Bütün çirkinliklerine rağmen yine dünyâdan ferâgat müşkildir. Hiçbir mekrûh: göze bu kadar sevimli olamaz.

یک دل آسوده نتوان یافت در زیر فلک

در بساط آسایش دانه شکست نیست

[Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün]

100. Yek-dil-i âsûde netvân yâft der-zîr-i felek

Der-bisât-ı âsyâ yek-dâne-i nişkeste nîst

Şu kâ'inâtda²⁷⁹ âsûde-dil bir kimse²⁸⁰ bulmak mümkün değildir. Değirmen taşları arasında kırılmadık dâne olamaz.

[16a S, 25b M, 24b SÇ]

تیر آه خاکسارام را نمی باشد خطا

برهذر باهم از کجاندازی کم بر زانو نشست

[Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün]

101. Tîr-i âh-ı hâk-sârân râ ne-mî-bâşed hatâ

²⁷⁹ Şu kâ'inâtda: felekiñ altında M.

²⁸⁰ Kimse: kimseyi S.

Ber-hazer bâş ez-kemân-dârî ki ber-zânû nişest

Yerlere kapanan mazlûmuñ tîr-i âhında²⁸¹ hatâ olmaz. Diz üstü nişân alıp atan silâhşöörden sakınmak lâzımdır.

با ما سبب کنیم گردوم دغا چیت

تقصیر هم و جرم کدام است و غفا چیت

[Mef'ûlû/Mefâ'ilû/Mefâ'ilû/Fe'ûlûn]

102. Bâ-mâ sebeb-i kîne-i gerdûn-ı degâ çîst
Taksîr çi ü cürm küdâ mest ü hatâ çîst

Kalpazan felekiñ baña karşı husûmetiniñ sebebini bilemiyorum. Ne taksîrim, hangi cürmüm, ne hatâm vardır?

با کمال قرب از جانام دل ما غافل است

زنده از دریا است ماهی و ز دریا غافل است

[Fâ'ilâtûn/Fâ'ilâtûn/Fâ'ilâtûn/Fâ'ilûn]

103. Bâ-kemâl-i kurb ez-cânân dil-i mâ gâfilest
Zinde ez-deryâst mâhî ü zi deryâ gâfilest

Cânânıñ- Allâh'ıñ- bize soñ derece²⁸² yakın olmasına rağmen yine gönlümüz ondan gâfildir. Balık deñizde yaşadığı hâlde deñizi bilmez.

[26a M]

اگر ز عالم تسلیم گوسه داری

بهشت و طوبی و حورالع غوسه لقا اینجا است

[Mefâ'ilûn/Fe'ilâtûn/Mefâ'ilûn/Fe'ilûn]

104. Eger zi 'âlem-i teslîm gûşeî dârî
Behîst ü tûbâ vü hûrân-ı hoş-likâ încâst

Teslîmiyyet 'âleminde bir gûşe ihtiyâr edebilirseñ cennet, Tûbâ ile güzel hûrîleri burada bulursuñ!

²⁸¹ Âhında: âhından S.

²⁸² soñ derece: pek M.

[25a SÇ]

در صومعه ها جو سه اتالحه نتوانم زد
این زمزمه در گوش میخانه عشق است

[Mef'ûlû/Mefâ'ilû/Mefâ'ilû/Fe'ûlûn]

105. Der-savma'ahâ cûş "Ene'l-Hakk" ne-tüvân zed
În zemzeme der-gûşe-i mey-hâne-i 'aşkest

'İbâdet-hânelerde²⁸³ "Ene'l-Hakk" söyleyecek²⁸⁴ kadar taşkınlık yapmak mümkün değildir. Bu zemzeme 'aşk mey-hânesi köşesinde söylenir.²⁸⁵

هر مائده ای که دست ساز فلک است
یا بی نعلت و یا سر اسر نعلت

[Mef'ûlû/Mefâ'ilûn/Mefâ'ilû/Fe'ûl]

106. Her mâ'ide[î] ki dest sâz-ı felekest
Yâ bî-nemekest ü yâ ser-â-ser nemekest

Herhangi sofradaki felekiñ matbahından çıkmıştır; ya hiç tuzu yoktur yâhûd tamâmıyla tuzdan 'ibâretidir.

[16b S]

وقت آن کس خوشم کم چو به برده از گریه به وجود
سر بروم آورد و در وضع بهام خندید و رفت

[Fâ'ilâtûn/Fâ'ilâtûn/Fâ'ilâtûn/Fâ'ilûn]

107. Vakt ân kes hoş ki çün berk ez-girîbân-ı vücûd
Ser-birûn âverd ü der-vaz'-ı cihân handîd ü reft

Dünyâda eñ râhat yaşamış o kimsedir ki girîbân-ı vücûddan şimşek gibi başını gösterip de cihânîñ vaz'iyetine güldükten sonra geçip gitmiştir.

[26b M]

خواب غفلت برده چشم غلط بین می شود

²⁸³ 'İbâdet-hânelerde: tekyelerde M.

²⁸⁴ Söyleyecek: diyecek M.

²⁸⁵ Söylenir: olur M.

ورنم در مهد زمین آسودگی موجود نیست

[Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün]

108. H'âb-ı gaflet perde-i çeşm-i galat-bîn mî-şevd

Verne der-mehd-i zemîn âsûdegî mevcûd nîst

Esâsen yañlış gören gözümüze gaflet uykusu da ayrıca²⁸⁶ bir perde oluyor. Yoksa şu dünyâda²⁸⁷ râhatın vücûdu yoktur.

[25b SÇ]

تو نداری سر آزادی این بند گرام

ورنم هر موج این بحر بلا سوهام است

[Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilün]

109. To ne-dârî ser-âzâdî-i [ez]-în bend-i girân

Verne her mevce-i îb bahr-ı belâ sûhânest

‘Azîzim! Sen de²⁸⁸ bu bahr-ı belâdan kurtulmak hevesi yoktur.²⁸⁹ Yoksa bunun her mevcesi onun zencîri için bir törpüdür.

نه همین موج ز آمد شد خود بی خبر است

هیچ کس را خبر از آمدن و رفتن نیست

[Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilün]

110. Ne hemîn mevc zi âmed şod hod bî-haberest

Hîç kes râ haber ez-âmeden ü reften nîst

Gelip gitmesinden haber-dâr olmayan; yalnız hâdisât dalgası değildir. Hîçbir kimse niçin geldiğinden nereye gittiğinden²⁹⁰ haber-dâr değildir.

از گرفتاری خلاصی نیست هرگز عقل را

هست اگر آزادی زیر فلک در مکتب است

[Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün]

²⁸⁶ Ayrıca: - M.

²⁸⁷ Dünyâda: dünyâ beşiginde M.

²⁸⁸ De: - SÇ.

²⁸⁹ Hevesi yoktur: hevesinde değilsin SÇ.

²⁹⁰ niçin geldiğinden nereye gittiğinden: gelip gidişinden M.

111. Ez-giriftârî halâsî nîst hergiz ‘akl râ
Hest eger âzâdî-i zîr-i felek der-mektebest

‘Akl için hiçbir vakt esâretten halâs imkânı yoktur. Şâyed dünyâda hürriyet varsa o da ancak²⁹¹ mektebde -Zamân tahsîlindedir.-

[27a M]

سخن عشق با فرد گفتن
بر دل مرده نیست ز دست

[Fe’ilâtün/ Mefâ’ilün/ Fe’ilün]

112. Suhan-ı ‘aşk bâ-hîred güften
Ber- rek mürde nîşter zedenest

‘Ukalâya ‘aşkdan bahsetmek; ölmüş damara nîşter urmaya beñzer.

[17a S, 26a SÇ]

چو هر چه می رسد به تو از کرد های توست
هرم فلک کدام و گناه زمانه نیست

[Mef’ûlü/Fâ’ilâtü/Mefâ’ilü/Fâ’ilün]

113. Çün her çi [mî]-resed be-to ez-kerd hâ-yı tost
Cürm-i felek kûdâm ü günâh zamâne çîst

Dûçâr olduğun herhangi bir²⁹² felâket; kendi kusûrlarındandır.²⁹³ Felekin ne cürmü, zamânın ne günâhı var?

دل بی وسوسه از گوشه نشینام مطلب
کم هوس در دل مرغام قفس بیارست

[Fe’ilâtün/Fe’ilâtün/Fe’ilâtün/Fe’ilün]

114. Dil-i bî-vesvese ez-gûşe-nîşînân matlab
Ki heves der-dil-i murgân-ı kafes bisyârest

²⁹¹ Ancak: - S, M.

²⁹² Herhangi bir: - S, SÇ.

²⁹³ Kusûrlarındandır: kusûrlarındır SÇ.

İnsânlardan ‘uzlet edenlerde vesveseden hâlî gönül arama! Kafesdeki kuşlarda uçmak ârzûsu daha ziyâdedir.

[27b M]

غافل کند از کوفتی عمر شکایت

شب در نظر مردم بیدار بلندست

[Mef’ûlû/Mefâ’îlû/Mefâ’îlû/Fe’ûlûn]

115. Gâfil küned ez-kûtehî-i ‘ömr şikâyet
Şeb der-nazar-ı merdüm-i bîdâr bülendest

Gâfil olan, ‘ömrün kısalığından şikâyet eder. Ayık kalan insâna²⁹⁴ gece çok uzun görünür.

از کثرت روزم نشود مهر مکرر

ای کج نظرالم کعبه و بتخانم کدام است

[Mef’ûlû/Mefâ’îlû/Mefâ’îlû/Fe’ûlûn]

116. Ez-kesret-i revzen ne-şevved mihr-i mükerrer
Ey kec-nazarân Ka’be vü bût-hâne kûdâмест

Pencerenin çokluğundan güneşin ta’addüdü lâzım gelmez. Ey hakîkati göremeyenler! Ka’be hangisi? Bût-hâne hangisi?

[26b SÇ]

سیر و دور فلک ناهوار

* پیوه تو هموار شوی هموارست

[Fe’îlâtûn/Fe’îlâtûn/Fe’îlûn]

117. Seyr ü devr-i felek-i nâ-hemvâr
Çün to hemvâr şevi²⁹⁵ hemvârest

Sen müstakîm olunca münâsebsiz felekiñ seyr ve hareketi de müstakîmdir.

لعل و یاقوت به ناقصی گهرالم ارزانی

²⁹⁴ Ayık kalan insâna: uyanık adama M.

* Sipihriñ vaz’-ı nâ-hemvârı hemvâr olduğumdandır. (Nâbî)

²⁹⁵ Şevi: şodi S.

یاکی ظاهر و باطن گهر مردام است

[Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilün]

118. La'l ü yâkût be-nâkıs-güherân erzânî

Pâkî-i zâhir ü bâtin güher-i merdânest

İnci ve yâkûta; mâyesi bozuk olanlar muhtâcdır. İnsânî²⁹⁶ ziyneti zâhir ve bâtınî²⁹⁷ temîzliğidir.

[28a M]

آقامه را تلزل خاطر گرفتم است

آرام در بهشت قناعت نمانده است

[Mef'ûlü/Fâ'ilâtü/Mefâ'ilü/Fâ'ilün]

119. Âfâk râ tezelzül-i hâtır girifteest

Ârâm der-behişt-i kanâ'at ne-mândeest

[17b S]

Göñüllerdeki sarsıntı bütün²⁹⁸ âfâka²⁹⁹ sirâyet ettiğinden kanâ'at cennetinde de³⁰⁰ kimsede râhat kalmamıştır.

پیداست هیئت حاصل آیینم هیات

از رفتم چو به غیر ندامت نمانده است

[Mef'ûlü/Fâ'ilâtü/Mefâ'ilü/Fâ'ilün]

120. Peydâst çîst hâsıl âyîne-i hayât

Ez-refte çün be-gayr-ı nedâmet ne-mândeest

Hayât safahâtını³⁰¹ ne olduğu anlaşılmış,³⁰² geçmişe nedâmetden başka elde bir şey kalmamıştır.

[27a SÇ]

²⁹⁶ mâyesi bozuk olanlar muhtâcdır insânî: cevheri eksik olanlara yaraşır erleriñ M.

²⁹⁷ Bâtın: bâtin S.

²⁹⁸ Bütün: - M, SÇ.

²⁹⁹ bütün âfâka: âfâka da SÇ.

³⁰⁰ De: - M, SÇ.

³⁰¹ Safahâtını: âyinesiniñ şimdi M.

³⁰² Anlaşılmış: açıktır M.

ز روزگار جوانی خبر می‌پرسی

چو برده آمد و چو به ابرنوبهار گذشت

[Mefâ'ilün/Fe'ilâtün/Mefâ'ilün/Fe'ilün]

121. Zi rûzgâr-ı civânî haber çi mî-porsî
Çü berk âmed ü çün ebr-i nev-bahâr güzest

Gençlik hayâtından³⁰³ ne soruyorsun? O, şimşek gibi geldi, ilkbahâr bulutu gibi geçip gitti.

معنی توفیق غیر از نعمت مردانم چیست

انتظار خضر برده ای دل فرزانه چیست

[Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün]

122. Ma'nî-i tevfik gayr ez-himmet-i merdâne çîst
İntizâr-ı Hızır borden ey dil-i ferzâne çîst

Muvaffakiyyetiñ sırr ve ma'nâsı adam 'akıllı çalışmaktan³⁰⁴ başka ne olabilir? Ey mütefennin gönül! Hızır'ı, Mehdî'yi beklemek ne oluyor?

[28b M]

مضور خاطر اگر در نماز معتبر است

امید ما بنماز نکرده بیشتر است

[Mefâ'ilün/Fe'ilâtün/Mefâ'ilün/Fe'ilün]

123. Huzûr-ı hâtır eger der-namâz mu'teberest
Ümîd-i mâ be-namâz-ı ne-kerde bîş-terest

Huzûr-ı hâtır eğer namâzda şart ise; kılmadığımız namâzlardan daha ziyâde ümîd-vârız.³⁰⁵

سالکام ره تحقیق نشانی دارد

هر کم مایل به دو عالم نبود مایل اوست

[Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilün]

³⁰³ Hayâtından: zamânından M.

³⁰⁴ adam 'akıllı çalışmaktan: merdce himmet ve irâdeden M.

³⁰⁵ daha ziyâde ümîd-vârız: ümîdimiz daha ziyâdedir M.

124. Sâlikân-ı reh-i tahkîk nişânî dâred

Her ki mâyl be-dü-‘âlem ne-buved mâyl-i ost

Hakîkat yoluna gidenleriñ ‘alâmeti vardır. Dünyâ ve âhirete ikisine de³⁰⁶ meyledenler, hakîkat yoluna meyli olmayanlardır.

[27b SÇ]

بفکر زینت ظاهر کسی نمی افتد

مدار مردم عالم به ظاهر آرایست

[Mefâ’ilün/Fe’ilâtün/Mefâ’ilün/Fe’ilün]

125. Be-fıkr-i ziynet zâhir kesî ne-mî-üfted

Medâr-ı merdüm-i ‘âlem be-zâhir ârâyîst

Zâhirdeki tezyînâta kimse ehemmiyet vermiyor. Hâlbûki insânlarıñ³⁰⁷ hedefi zâhirdeki süs ve âlâyışden ‘ibâretidir.

[18a S]

به درد کهنه و نو روز و شب شود معایم

به عالمی کم من آفتاب و ماهی نیست

[Mefâ’ilün/Fe’ilâtün/Mefâ’ilün/Fe’ilün]

126. Be-derd-i köhne ü nev rûz u şeb şeved ma’lûm

Be-‘âlemî ki menem âfitâb u mâhî nîst

Ben öyle bir ‘âlemdeyim ki orada ay, güneş yoktur. Geceyi, gündüzü, eski âlâmıñ gidip de³⁰⁸ yeñisiniñ gelmesinden anılarım.

[29a M]

میدهد قطره و سیلاب عوصم میگردد

شهرت بحر همت غلط مشهورست

[Fe’ilâtün/Fe’ilâtün/Fe’ilâtün/Fe’ilün]

127. Mî-dihed katre ü seylâb ‘ivaz mî-gerded

³⁰⁶ İkisine de: -S, SÇ.

³⁰⁷ İnsânlarıñ: dünyâ adamlarınıñ M.

³⁰⁸ De: - SÇ.

Şöhret-i bahr be-himmet galat-ı meşhûrest

Bir damladır fakat³⁰⁹ mukâbilinde bir seylâb almadıkça bir damla su vermez.³¹⁰
Deñiziñ cûd ve sehâ ile olan şöhreti galat-ı meşhûrdan ‘ibâretdir.

آه کم ما سرگشته اویم در دل بوده است

دوری ما غافلانه از قرب منزل بوده است

[Fâ’ilâtün/Fâ’ilâtün/Fâ’ilâtün/Fâ’ilün]

128. Ân ki mâ ser-geşte-i oyîm der-dil bûdeest
Dûrî-i mâ gâfilân ez-kurb-ı menzil bûdeest

Taharrisinde yorulup perîşân olduğumuz yâr; meğerse gönülde imiş! Biz gâfilleriñ menzili³¹¹ uzak görüşü çok yakın olduğu için lâıykıyla göremeyişimizden ileri geliyordu.³¹²

[28a SÇ]

ما ازین هفتی ده روزه بجا آمده ایم

وای بر خضر کم زندانی عمر ابدست

[Fe’ilâtün/Fe’ilâtün/Fe’ilâtün/Fe’ilün]

129. Mâ ez-în hestî-i deh³¹³ rûze be-cân âmedeîm
Vây ber-Hızır ki zindânî-i ‘ömr-i ebedest

Şu on günlük hayât bizim cânımıza tak dedi de ebedî yaşamaya mahkûm olan zavallı Hızır’a acıyorum.

در کاروانم ما جرس قیل و قال نیست

در عالم مشهده راه دلیل نیست

[Mef’ûlü/Fâ’ilâtü/Mefâ’ilü/Fâ’ilün]

130. Der-kârvân-ı mâ ceres-i kîl ü kâl nîst
Der-‘âlem-i müşâhede râh-ı delîl nîst

³⁰⁹ Bir damladır fakat: - S, SÇ.

³¹⁰ almadıkça bir damla su vermez: alma M.

³¹¹ Menzili: -S, SÇ.

³¹² Geliyordu: geliyormuş M.

³¹³ Deh: dü S.

Bizim yolcu kâfilemizde kîl ü kâl çanı çalınmaz. ‘Âlem-i müşâhede de rehber
ihtiyâc yoktur.

[29b M]

هرغ کبود دشمن فرعونیا بود
ورنم کلیم را خطر از رود نیل نیست

[Mef’ûlû/Fâ’ilâtü/Mefâ’ilû/Fâ’ilün]

131. Çarh-ı kebûd düşmen-i Fir’avniyân buved
Verne kelîm râ hatar ez-rûd-ı Nîl nîst

Şu mâ’î felek Fir’avnlr’ın düşmenidir. Yoksa Nîl Nehri; Hazret-i Mûsâ için
tehlikeli değildir.

[18b S]

این چه حرفست کم در عالم بالاست بهشت
هر کجا وقت خوشی رو دهد آنجاست بهشت

[Fe’ilâtün/ Fe’ilâtün/ Fe’ilâtün/ Fe’ilün]

132. İn çi harfest ki der-‘âlem-i belâst behîşt
Her kücâ vakt-i hoşî rû dihed âncâst behîşt

Cennetiñ ‘âlem-i belâda olduğı³¹⁴ ne kelimedir? Göñlünñ hoş olduğı her yer
cennetdir!

[28b SÇ]

از دروم سیم توست بجهام جویم دوزخ
دل اگر تیره نباشد همه دنیااست بهشت

[Fe’ilâtün/ Fe’ilâtün/ Fe’ilâtün/ Fe’ilün]

133. Ez-derûn-ı siyeh-i tost³¹⁵ cihân çün dûzah
Dil eger tîre ne-bâşed heme dünyâst behîşt

³¹⁴ Olduğı: oluşu S.

³¹⁵ Tost: püşt S, SÇ, M.

İçiniñ karalığından³¹⁶ rûy-ı zemîn cehennem görünür. Eğer gönül mükedder deęilse³¹⁷ dünyânın her yeri cennettir.

عمر زاهد بر آمد به تمنای بهشت
نشد آگاه کم در تر تمناست بهشت

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

134. 'Ömr-i zâhid be-ser âmed be-temennâ-yı behişt
Ne-şod âgâh ki der-terk-i temennâst behişt

Zâhid'in bütün 'ömrü cennet talebinde³¹⁸ geçti.³¹⁹ Hâlbûki cennetin; terk-i talebde³²⁰ olduğundan haberi olmadı!³²¹

[30a M]

نه ز آغاز خبر دارم و نه از انجام
منزل دور مرا پا و سری پیدا نیست

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

135. Ne zi âgâz haber dârem ü ne ez-encâm
Menzil-i dūr merâ pâ vū serî peydâ nîst

Ne ibtidâdan haberim var, ne intihâdan! Uzak olan karârgâhımın da başı, kıcı belli değil!

صائب نشد از منزل مقصود کسی آگاه
از نغم قدم گر چه فزونه را هنا داشت

[Mef'ûlû/ Mefâ'ilû/ Mefâ'ilû/ Fe'ûlün]

136. Sâ'ib ne-şod ez-menzil-i maksûd kes âgâh
Ez-nakş-ı kadem gerçi füzûn râh-nümâ dâşt

³¹⁶ İçiniñ karalığından: müzlim bir gönülden S, SÇ.

³¹⁷ Eğer gönül mükedder değilse: parlak bir gönül için S, SÇ.

³¹⁸ talebinde: kuruntusuyla M.

³¹⁹ Geçti: geçer S, SÇ.

³²⁰ terk-i talebde: kuruntuyu terkde M.

³²¹ Olmadı: yok S, SÇ.

Sâ'ib! Ortada ayak izinden ziyâde³²² rehber bulunmakla berâber yine kimseniñ menzil-i maksûddan haberi yoktur!³²³

[29a SÇ]

اثر گذار اگر عمر جاودام خواهی
کم زندگانی هر کس به قدر آثارست

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

137. Eser güzâr eger 'ömr-i câvidân h'âhî
Ki zindegânî-i herkes be-kadr-ı âsârest

Ebedî bir hayâta nâ'il olmak istersen bir eser bırak! Herkesiñ yaşayışı âsârı mikdârıncadır.

عالم بی انقلابی هست اگر زیر فلک
بیم ادبای نظر دارالامام میرتست

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün]

138. 'Âlem-i bî-inkılâbî hest eger zîr-i felek
Piş-i erbâb-ı nazar dârü'l-emân-ı hayretest

İyi görenler için şu kâ'inâtda inkılâbdan vâreste bir 'âlem varsa o da ancak eñ emîn bir³²⁴ yer olan makâm-ı hayretdir!

[19a S, 30b M]

پنهانتر ازانی کم تواند بنشام یافت
پیداتر ازانی کم بیرسند نشانت

[Mef'ûlû/ Mefâ'ilû/ Mefâ'ilû/ Fe'ûlûn]

139. Pinhân-ter ez-ânî ki tüvâned be-nişân yâft
Peydâ-ter ez-ânî ki be-porsend nişânet

Yâ Rab! Hem iziñi bulmak kâbil olmayacak derecede nihânsiñ hem de su'âlden, taharrîden vâreste kalınacak kadar 'ayânsiñ!

³²² Ziyâde: fazla SÇ.

³²³ Yoktur: yok M.

³²⁴ Bir: - S, M.

آفتاب از اوج عزت می همد رو در زوال
ساده لوحست آه کم با اقبال دشمن دشمنست

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

140. Âfitâb ez-evc-i 'izzet mî-nihed rû der-zevâl
Sâde levhest ân ki bâ-ikbâl-i düşmen düşmenest

Güneş istikrâr bulunca derhâl zevâle yüz tutar. Düşmeniñ ikbâline hased eden sâf-derûndur!

[29b SÇ]

بلم دین و کفر در میزانه
دو نمایند ولی زبانم یکبیت

[Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

141. Pele-i dîn ü küfr der-mîzân
Dü nümâyend velî zebâne yekîst

Küfr ve îmân her ne kadar terâzûda iki kefe gibi³²⁵ görünüyorsa da ortada 'adâleti tanzîm eden dil birdir.

در سر هر هام طینت نشتم منصور نیست
هر سغالی را صدای ماست فغفور نیست

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

142. Der-ser-i her hâm-tıynet neş'e-i Mansûr nîst
Her sifâlî râ sadâ-yı kâse-i Fağfûr nîst

Nâ-puhte olan herhangi bir kafada Mansûr'uhn zevk ve neşesi bulunamaz. Her küp kâse-i Fağfûr sadâsını veremez.

[31a M]

ههه سخت تو سوهام بخود نمی گیرد
وگر نه هست و بلند زمام سوهانست

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

³²⁵ Gibi: - S, SÇ.

143. Nihâd-ı saht-ı to sûhân be-hod ne-mî-gîred
Vegerne pest ü bülend-i zamân[e] sûhânest

Seniñ sert tabî'atıña törpü te'sîr etmiyor. Yoksa hâdisât-ı cihân, hayât için bir törpüden 'ibâretidir.

هر محنتی مقدم راحتی بود

شد هم ذبانهم چو ذبانه کلم سوخت

[Mef'ûlü/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

144. Her mihnetî mukaddime-i râhatî buved
Şod hem-zebân-ı Hak çü zebân-ı kelîm sûht

'Âlemde her mihnet, bir râhatıñ mukaddimesidir. Mûsâ kelîm çocuklukta³²⁶ lisânı yanması yüzünden Cenâb-ı Hakla mükâlemeye mazhar oldu.

[19b S, 30a SÇ]

هر کرا آسوده تر دانی درین وهشترا

ذیر شمشیر حوادث دست و پا گم کرده است

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

145. Her ki râ âsûde-ter dâni der-în vahşet-serâ
Zîr-i şemşîr-i havâdis dest ü pâ güm kerdeest

Şu 'alem-i vahşetde eñ râhat zannettiğîñ kimse bile hâdisât-ı 'âlemiñ kılıcı altında el, ayak gâ'ib etmiştir.

صحرای عدم آذین پست و بلندست

در ملک وجودست اگر صلحی و جنگست

[Mef'ûlü/ Mefâ'ilü/ Mefâ'ilü/ Fe'ûlün]

146. Sahrâ-yı 'adem sâde ez-în pest ü bülendest
Der-mülk-i vücûdest eger sulhî vü cengest

Sahrâ-yı 'adem, tefâvütten, galibiyet ve mağlûbiyyetden vârestedir. Harbiñ, sulhuñ hepsi şu vücûd memleketindedir.

³²⁶ Çocuklukta: çocukluğunda S.

[31b M]

رختم از هر بن مویست در ملک بدم
هفط این منزل ز چندین باب کردم مشکلت

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

147. Rahneî ez-her bün-i mûyest der-mülk-i beden
Hıfz-ı in menzil zi çendîn bâb kerdên müşkilest

Burc-ı bedeniñ her kıl dibinden bir kapısı vardır. Bu kadar kapısı olan bir menziliñ muhâfazası güçtür.

هفط صورت میتوانم کردم بظاهر در نماز
روی دلرا جانب مراب کردم مشکلت

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

148. Hıfz-ı sûret mî-tüvân kerdên be-zâhir der-namâz
Rûy dil-râ cânib-i mihrâb kerdên müşkilest

Namâzda insân zevâhirini muhâfaza etmek mümkün ise de gönölü mihrâb cihetine tevcîh müşkildir.

[30b SÇ]

از کنار آب هیوام باز گردد خشک لب
چون سکندر هر کم مستظهر باقبال خودست

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

149. Ez-kenâr-ı âb-ı hayvân bâz ger der-huşk-ı leb
Çün Sikender her ki müstazhir be-ikbâl-i hodest

Kendi ikbâl ve sa'âdetine güvenen; İskender gibi âb-ı hayâtıñ kenârından susamış olarak döner.

چون رزق تو بر سفره افلاک نوشتم است
ای ست یقین این هم اندیشم نام چیست

[Mef'ûlü/ Mefâ'ilü/ Mefâ'ilü/ Fe'ûlün]

150. Çün rızk-ı to ber-sofra-i eflâk nüvişteest

Ey süst yakîn in heme endîşe-i nân çîşt

Mâdâmki rızkıñ ‘âlem-i ezelde takdîr edilmiş ve sofrâ-i eflâke yazılmıştır. Ey za’îf îmânlı! Hâlâ sende bu ekmek korkusu nedir?

[20a S, 32a M]

مردم هم میهمان لب کشته خویشند

از گردش چرخ این هم فریاد و فغان چیست

[Mef’ûlû/ Mefâ’îlû/ Mefâ’îlû/ Fe’ûlûn]

151. Merdüm heme mihmân-ı leb-i kişte-i hîştend
Ez-gerdiş-i çarh in heme feryâd ü figân çîşt

İnsânlar³²⁷ kendi ektiği tarlanıñ³²⁸ kenârında misâfır olduğundan³²⁹ felekiñ cevır ü siteminden her zamân feryâd ve şikâyet ne lüzûm var?³³⁰

در ذره بچشم نگردد دیده عارف

هر خرد درین گوش میغان بزرگست

[Mef’ûlû/ Mefâ’îlû/ Mefâ’îlû/ Fe’ûlûn]

152. Der-zerre be-haşmet nigered dîde-i ‘ârif
Her hurd der-in gûşe-i meyhâne büzürgeşt

‘Ârif baksa bir zerreyi bile hakîr görmez. Şu kâ’inâtda³³¹ eñ ufak bir şeyiñ bile büyük bir mertebesi vardır.

[31a SÇ]

کار مردم نیست با نامرد گردیدم طرف

وردم دستم از گریبان فلک کوتاه نیست

[Fâ’ilâtûn/ Fâ’ilâtûn/ Fâ’ilâtûn/ Fâ’ilûn]

153. Kâr-ı merdüm nîst bâ-nâmerd gerdîden taraf
Verne destem ez-girîbân-ı felek kûtâh nîst

³²⁷ İnsânlar: insân her M.

³²⁸ Tarlanıñ: ekiniñ M.

³²⁹ Olduğundan: iken M.

³³⁰ Şikâyet ne lüzûm var: şikâyet ne umuyor M.

³³¹ kâ’inâtda: kâ’inât köşesinde M.

Nâmerd siteminde bulunmak yiğitliğe yakışmaz. Yoksa felekiñ yakasına yapışmak benim için hiç işten bile değil!

نیست در قافلہ ریگہ رواہ پیسہ و پی
مردہ بیچارہ تر از زندہ درین مکن نیست

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

154. Nîst der-kâfile-i rîg revân pîş ü pesî
Mürde bî-çâre-ter ez-zinde der-în mesken nîst

Cereyana kapılarak uçup³³² giden kum kafilesinde ileri, geri gibi³³³ teşrîfât aranmaz.³³⁴ Yoksa³³⁵ bu 'âlemde; ölü, diriden daha zavallı değildir.

[32b M]

نہ لب از گفتن خبر دارد نہ گوہ از استماع
در میام اهل دل گفت و شنید دیگرست

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

155. Ne leb ez-güften haber dâred ne gûş ez-istimâ'
Der-miyân-ı ehl-i dil güft u şenîd dîgerest

Ehl-i dil muhâveresi öyledir ki ne dudak söyleyişten haberdârdır ne kulak işitmeden!

قرب و بعد از طرف تست ز ہم نشانی
نسبت نقطہ ز اطراف بیرطار یکیت

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

156. Kurb u bu'd ez-taraf-ı tost zi Hak ne şinâsî
Nisbet-i nokta zi etrâf be-pergâr yekîst

³³² Uçup: akıp M.

³³³ Gibi: - SÇ.

³³⁴ gibi teşrîfât aranmaz: yoktur M.

³³⁵ Yoksa: onuñ gibi M.

Cenâb-ı Hakka uzak ve yakın olmak seniñ eliñde³³⁶ olduğunu anlamıyorsuñ!
Çünkü³³⁷ bir dâ'iredeki merkez noktasınıñ muhît-i dâ'ireye nisbeti pergâra nazaran
dâ'imâ müsâvîdir.³³⁸

[20b S, 31b SÇ]

کثرت دائره کردست ترا سرگردام
وردن چو مینگری مرکز پرکاریست

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

157. Kesret-i dâ'ire kerdest torâ ser-gerdân
Verne çün mî-nigerî merkez-i pergâr yekîst

Seni şaşırtan dâ'ireleriñ çokluğudur.³³⁹ Yoksa dikkatli bakarsañ pergârıñ merkez
noktası birdir. “Suver ve nukûşa aldanma!”³⁴⁰

بهر دھی کم روی میرو د بخانم نوم
ز هر دری کم در آیی ز معرفت بابیست

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

158. Be-her rehî ki revî mî-reved be-hâne-i Hak
Zi her derî ki der-âyî zi ma'rifet bâbîst

Herhangi yoldan isterseñ git!³⁴¹ Bütün yollar dergâh-ı Hakka muntehîdir.³⁴²
Herhangi³⁴³ kapıdan isterseñ gir, her kapı bir³⁴⁴ bâb-ı ‘irfândır.

[33a M]

چم کم تن بعاجزی ندھم
کم زمین سخت و آسمان دورست

[Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

³³⁶ uzak ve yakın olmak seniñ eliñde: uzaklık ve yakınlık seniñ tarafından M.

³³⁷ Çünkü: yoksa S, SÇ.

³³⁸ pergâra nazaran dâ'imâ müsâvîdir: dâ'imâ birdir M.

³³⁹ dâ'ireleriñ çokluğudur: dâ'iredeki kesrettdir M.

³⁴⁰ Suver ve nukûşa aldanma: ya'ni bir kânûnedir M.

³⁴¹ isterseñ git: gidersen M.

³⁴² dergâh-ı Hakka muntehîdir: Hak evine varır M.

³⁴³ Herhangi: hangi M, SÇ.

³⁴⁴ Bir: - S, SÇ.

159. Çi künem ten be-‘âcizî ne-dihem
Ki zemîn saht u âsumân dûrest

Ye’se kapılmayıp³⁴⁵ da ne yapayım? Zemîn merhametsiz; âsumân ise çok uzak!

هیچ قفلی بکلید دیگری وا نشود
هر زبانه گوی و هر گوسه زبانی دارد

[Fe’ilâtün/ Fe’ilâtün/ Fe’ilâtün/ Fe’ilün]

160. Hîç kufî be-kilîd-i digerî vâ ne-şevêd
Her zebân gûşî vû her gûş zebânî dâred

Hîçbir kilîd kendi anahtarından gayrisıyla açılmaz. Her lisânîñ işittireceği kulak ve her kulağîñ aňlayacağı lisân vardır.

[32a SÇ]

شکست ناخن تدبیر بر تو دشوارست
و گرنه هر گره‌ای صد گره‌کش دارد

[Mefâ’ilün/ Fe’ilâtün/ Mefâ’ilün/ Fe’ilün]

161. Şikest-i nâhun-ı tedbîr ber to düşvârest
Vegerne her girihî sad girih-güşâ dâred

Seniñ için dest-i tedbîri kırmak güçtür. Yoksa her düğümün yüz açıcısı bulunur.

مضرب خاطر اگر در نماز شرط شده است
عبادت هم روی زمین قضا دارد

[Mefâ’ilün/ Fe’ilâtün/ Mefâ’ilün/ Fe’ilün]

162. Huzûr-ı hâtır eger der-namâz şart şodeest
‘Îbâdet-i heme rûy-ı zemîn kazâ dâred

Namâz için huzûr-ı hâtır şart ise ‘âlemde kılınan bütün³⁴⁶ namâzların tamâmen³⁴⁷ kazâsı lâzımdır.

[33b M]

³⁴⁵ Ye’se kapılmayıp: ‘acze düşmeyeyim M.

³⁴⁶ Bütün: -S.

³⁴⁷ Tamâmen: -M, SÇ.

تا دماغ ما بهوسه آمد بجهام افرده گشت

عید طفلان بود تا دیوانم در بازار بود

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

163. Tâ dimâğ-ı mâ be-hûş âmed cihân efsürde geşt
'İyd-ı tıflân bûd tâ dîvâne der-bâzâr buved

[21a S]

'Aklımız başımıza gelene kadar hayât kocadı.³⁴⁸ Dîvâne, pazarda oldukça çocukların bayramı var idi.

بی مگس هرگز نماند عنکبوت

* رزم را روزی رسام پر میدهد

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

164. Bî-meges hergiz ne-mâned 'ankebût
Rızk râ rûzî-resân per mî-dihed

Örümcek hiçbir vakt sineksiz kalmaz. Rezzâk-ı 'âlem -sür'at-i telâkî için- rızka kanat veriyor!

[32b SÇ]

دل عبت چندین ز تقدیر الهی میتپد

میشود قلاب محکمتر چو ماهی میتپد

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

165. Dil 'abes çendîn zi takdîr-i İlâhî mî-teped
Mî-şevved kullâb muhkem-ter çü mâhî mî-teped

Gönlün; takdîr-i Hudâ'dan fazla muvaffak olacağım diye çırpınması boştur. Balık çırpındıkça olta daha ziyâde kendisine³⁴⁹ saplanır.

نیت آسام بحر را در کوه بنهام ساختن

³⁴⁸ gelene kadar hayât kocadı: gelince cihân soğuklaştı, doñakaldı M.

* Añlayan gam mı çeker mezra'a-i kudretde
Sâhibin bulmağa me'mûr idüğün erzakın (Nâbî)

³⁴⁹ Kendisine: kendine S.

عارفانرا دل ز اسرار الهی میتبد

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

166. Nîst âsân bahr râ der-kûh³⁵⁰ pinhân sâhten
'Ârifân râ dil zi esrâr-ı Îlâhî mî-teped

Deñizi dağda gizlemek kolay değildir. 'Ârifleriñ kalbi dâ'imâ esrâr-ı Îlâhî ile çırpınıyor.

[34a M]

صائب ز موج حادثم ابروی ترسم مکن

آنکور چو رسیدو گلدمال میشود

[Mef'ûlü/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

167. Sâ'ib zi mevc-i hâdis ebrû-yı turş me-kün
Engûr çün resîd ü leged-mâl mî-şevd

Sâ'ib! Hâdisâtüñ tehâcümünden kızıp da³⁵¹ suratıñı asma!³⁵² Üzüm yetişip ezildikten soñra mâl oluyor!³⁵³

بسم اهل دل ندارد فوت مطلب حاصلی

بیشتر از فوت وقت اینجا مصیبت میشود

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

168. Pîş-i ehl-i dil ne-dâred fevt-i matlab hâsılî
Bîş-ter ez-fevt-i vakt încâ musîbet mî-şevd

Ehl-i dil nazarında bir matlabıñ zâyî' olmasınınñ ehemmiyeti yoktur. Onlar için vaktiñ zayâ'ı daha büyük bir musîbetdir.³⁵⁴

[33a SÇ]

مرا ز روز قیامت غمی کم هست اینست

³⁵⁰ Bu kelime farklı kaynaklarda "kûze" şeklinde geçmektedir. Bu açıdan mısranın anlamını da "Denizi testide gizlemek kolay değildir" şeklinde vermek mümkündür.

³⁵¹ Kızıp da: -M.

³⁵² Asma: ekşitme M.

³⁵³ yetişip ezildikten soñra mâl oluyor: olunca tekmeletir çiğnetirim M.

³⁵⁴ Onlar için vaktiñ zayâ'ı daha büyük bir musîbetdir: daha ziyâde vaktiñ zayâ'ı onlar için musîbet olur M.

کم روی مردم عالم دو بار باید دید

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

169. Merâ zi rûz-ı kıyâmet gamî ki hest înest
Ki rûy-ı merdüm-i 'âlem dü-bâr bâyed dîd

[21b S]

Kıyâmet gününe müte'allik bir düşüncem varsa; o da insânların ikinci bir def'a daha yüzünü görmek sıkıntısıdır.

عارفانہ صائب ز سعد و نحس انجم فارغند

صلح کل با ثابت و سیار گردوم کرده اند

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

170. 'Ârifân Sâ'ib zi sa'd ü naḥs-ı encüm fâriğend
Sulh-ı kül bâ-sâbit ü seyyâr-ı gerdûn kerdeend

Sâ'ib! 'Ârifler yıldızların mes'ûd veya menhûs olmasından müstağnîdir. Onlar felekin sâbit ve seyyârıyla sulh-ı dâ'imî 'akdetmiştir.

[34b M]

ز فوت مطلب جزئی شو غین کم فلک

ستاره میبرد و آفتاب می آرد

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

171. Zi fevt-i matlab-ı cüz'î me-şev gamîn ki felek
Sitâre mî-bored ü âfitâb mî-âred

'Azîzim! Cüz'î bir matlabın zayâ'ından mükeddir olma! Felek; yıldızı götürmeden güneşi getirmiyor!³⁵⁵

دانستم قدم بر سرموری نهاده ام

صائب فلک سفلم خرابی برسم کرد

[Mef'ûlû/ Mefâ'ilû/ Mefâ'ilû/ Fe'ûlün]

172. Dânite kadem ber-ser-i mûrî ne-nihâdem

³⁵⁵ götürmeden güneşi getirmiyor: götürür de güneşi getirir M.

Sâ'ib felek-i sifle harâbî be-serem kerd

Sâ'ib! Bilerek bir karıncanın başına basmadığım hâlde süflâ felek bütün 'âlemiñ harâbîsini benim başıma doladı.

[33b SÇ]

یوسف از دامن اغواء بغریبی افتاد

خطر مردم آگاه ز مامن باشد

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

173. Yûsuf ez-dâmen-i ihvân be-garîbî üftâd

Hatar-ı merdüm-i âgâh zi me'men bâşed

Yûsuf kardeşleriniñ ihâneti yüzünden gurbete düştü. Vâkıf³⁵⁶ bir insân ekseriyyâ³⁵⁷ güvendiği yerden muhâtaraya; düşer!

کفر اچم وزم باشد یسم شکوه دریا

در چشم بی نیازام دنیا حقیر باشد

[Mef'ûlü/ Fâ'ilâtün/ Mef'ûlü/ Fâ'ilâtün]

174. Kef râ çi vezn bâşed pîş-i şükûh-ı deryâ

Der-çeşm-i bî-niyâzân dünyâ hasîr bâşed

Deryânıñ 'azametine karşı köpüğün ne sıkleti olur. Hîçbir şey'e minnet etmeyenler nazarında dünyânıñ hasîr kadar değeri vardır.

[22a S, 35a M]

دلیل راحت ملک عدم همین کافیت

*کم هر کم رفت بآم راه بر نمیگردد

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

175. Delîl-i râhat-ı mülk-i 'adem hemîn kâfîst

Ki her ki reft be-ân râh-ber ne-mî gerded

³⁵⁶ Vâkıf: samîmî S, SÇ.

³⁵⁷ Ekseriyyâ: - M.

* Görmedik hîç peşîmân olup 'avdet ideni
Añlanır kim var imiş mülk-i 'ademde râhat (Râgıb)

Şimdiye kadar gidenlerden kimseniñ ‘avdet etmemesi; mülk-i ‘ademde bir nev’ râhat bulunduğuna kâfi bir³⁵⁸ delîldir.

ایقدر کز تو بود چند دلی شاد بست

زندگانی بمراد هم کس نتوان کرد

[Fe’ilâtün/ Fe’ilâtün/ Fe’ilâtün/ Fe’ilün]

176. İn kadar k’ez to buved çend dilî şâd besest
Zindegânî be-murâd-ı heme kes netvân kerd

Senden birkaç kişiniñ memnûn olması kâfidir. Yoksa herkesiñ ârzûsu üzere yaşamak insân için muhâldir.

[34a SÇ]

از هانم زنبور حوادث نخوری شهید

تا در رگ جانم ندود نیشتری چند

[Mef’ûlû/ Mefâ’ilû/ Mefâ’ilû/ Fe’ûlün]

177. Ez-hâne-i zenbûr-ı havâdis ne-horî şehd
Tâ der-reg-i cânê ne-deved nîşterî çend

Cân damarına birkaç iğne saplanmadıkça hâdisât kovanından bal yiyemezsiñ!³⁵⁹

علم رسمی وره سینم سیم ساهتنست

عارفانم کودک خود را بدبستانم ندهند

[Fe’ilâtün/ Fe’ilâtün/ Fe’ilâtün /Fe’ilün]

178. ‘İlm-i resmî varak-ı sîne-siyeh sâhtenest
‘Ârifân kûdek-i hod râ be-debistân ne-dihend

‘Ulûm-ı zâhire; siyâh yazılı kağıtları cem’ ve tanzîmden ‘ibâretdir. ‘Ârifler çocuklarını mektebe vermezler.

[35b M]

کسی کز خلق خواهد حاجت خود مردنم اولی

³⁵⁸ bir: - S.

³⁵⁹ Yiyemezsiñ: mümkün değildir SÇ.

غریوم بحر بہ آنکس کم دستم ناخدا گیرد

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

179. Kesî k'ez halk h'âhed hâcet-i hod mordenêş evlâ
Garîk-i bahr be-ân kes ki desteş nâ-hudâ gîred

Hakkı unutup da hâcetini halkdan isteyenîñ mahrûmiyetle ölmesi evlâdır. Deñize düşeniñ kolundan kaptanıñ tutması elbette daha iyidir.

حاصل عمر ز خود بیخبر آه بود

هر کم از خویشتن آلاه شد آلاه بود

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün /Fe'ilün]

180. Hâsıl-ı 'ömr zi hod bî-haberân âh buved
Her ki ez-h'îšten âgâh şod âgâh buved

Kendini bilmeyenleriñ yaşaması netîce i'tibârıyla bir âh-ı te'essüfden 'ibâretidir. 'Ârif-i âgâh ancak nefsinı bilendir.

[22b S, 34b SÇ]

غافل از مور مشو گریم سلیمان باشی

کم ز هر ذره بدرطه خدا راه بود

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün /Fe'ilün]

181. Gâfil ez-mûr me-şev gerçi Süleymân bâşî
Ki zi her zerre be-dergâh-ı Hudâ râh buved

Süleymân kadar şükûh ve saltanata³⁶⁰ mazhar olursañ bile karıncanıñ hâlinden gâfil olma! Zîrâ her zerreniñ³⁶¹ dergâh-ı Hudâ'ya ilticâ için³⁶² bir yolu³⁶³ vardır.

بر خرابی صبر کن کز انقلاب روزگار

دشتهای معموره و معمور ها صحرا شوند

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

182. Ber-harâbî sabr kün k'ez inkılâb-ı rûzgâr

³⁶⁰ şükûh ve saltanata: sutûh ve şükûha SÇ.

³⁶¹ Zerreniñ: zerreden M.

³⁶² ilticâ için: -M, iltica edecek SÇ.

³⁶³ Yolu: yol M.

Deşthâ ma'mûre vü ma'mûrhâ sahrâ şevend

Felekiñ cevr ü ezâsına³⁶⁴ tahammül et! Zîrâ inkılâb-ı zamândan nice sahrâlar
ma'mûr ve nice ma'mûreler çöl hâline gelir!

[36a M]

پیرانہ سر شہای سعادت بہن رسید

وقت زوال سایہ دولت بہن رسید

[Mef'ûlü/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

183. Pîrâne-ser hümâ-yı sa'âdet be-men resîd
Vakt-i zevâl sâye-i devlet be-men resîd

Devlet³⁶⁵ kuşunuñ gölgesi ihtiyârlıkda başıma tesâdüf etti. Sâye-i devlet vakt-i
zevâlde baña ulaştı.

بی آسیا ز دامن ہم لذت برد کی

* دندانه نموده بود که دولت بہن رسید

[Mef'ûlü/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

184. Bî-âsyâ zi dâne çi lezzet bered kesî
Dendân ne-mânde bûd ki devlet be-men resîd

Öğütmemiş dânededen lezzet alınır mı? Devlet; baña dişlerim döküldükten soñra
geldi.

[35a SÇ]

دستگیری نتوانم داشت توقع ز غریب

اهل دنیا ہم درمانده تر از یکدیگرند

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

185. Dest-gîrî ne-tüvân dâşt tevakku' zi garîk
Ehl-i dünyâ heme der-mânde-ter ez-yek-digerend

³⁶⁴ Ezâsına: sitemine S.

³⁶⁵ Devlet: sa'âdet SÇ, M.

* Gitdi dendân geldi ni'met oldu zâyî' lezzeti
Devlet ikbâl itse ammâ nâ-be-hengâm olmasa! (Nâbî)

Boğulmak üzere olan kimseden mu'âvenet talep edilemez. Ehl-i dünyâ yek-diğerinden 'âciz bir hâldedir.

ره‌نوردانرا سبکباری بود باد مراد

کف بعضی اندک از دریا ساحل میرسد

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

186. Reh-neverdân râ sebük-bârî buved bâd-ı murâd
Kef be-sa'y-ı endek ez-deryâ be-sâhil mî-resed

Yolcuların yükü hafif gerek! Köpük; muvâfık bir rûzgârın küçük bir mu'âvenetiyle sâhil-i selâmete çıkıyor.

[23a S, 36b M]

بادشاهی نه بیم و زور و گوهر باشد

هر کرا در رمق هست سکندر باشد

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

187. Pâdişâhî ne be-sîm ü zer ü gevher bâşed
Her ki râ sedd-i ramak hest Sikender bâşed

Pâdişâhlık altın, gümüş ve mücevherâtla değildir. Ölmeyecek kadar yiyeceği olan kimse İskender kadar hükümdârdır.

سفينه ای کم بدریای بیکنار افتاد

بم احتیاج بتدبیر نافدا گیرد

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

188. Sefînei ki be-deryâ-yı bî-kenâr üftâd
Çi ihtiyâc be-tedbîr-i nâ-hudâ gîred

Sâhilsiz deñize düşen bir³⁶⁶ sefinenin kaptana ne ihtiyâcı olur.

[35b SÇ]

بنای بصاحب نظری جوهر خود را

عیسی نتوانم گشت بتصدیق خری چند

³⁶⁶ Bir: - SÇ.

[Mef'ûlû/ Mefâ'ilû/ Mefâ'ilû/ Fe'ûlûn]

189. Bünmây be-sâhib-nazarî cevher-i³⁶⁷ hod râ
'Îsâ ne-tüvân geşt be-tasdîk-i har[î] çend

Cevherini, iyi anlayan ehl ü erbâbına göster. Birkaç budalânın tasdîkiyle 'Îsâ oluvermek mümkün değildir.

نعمتی نیست کم چشتی نبود در پی آن
تر وصل شکر از بهر مگس نتوانم کرد

[Fe'ilâtûn/ Fe'ilâtûn/ Fe'ilâtûn/ Fe'ilûn]

190. Ni'metî nîst ki çeşmî ne-buved der-pey-i ân
Terk-i vasl-ı şeker ez-behr-i mekes netvân kerd

Dünyâda bir ni'met yok ki arkasında kimseniñ gözü olmasın. Sinekten dolayı şekerini terk etmek mümkün³⁶⁸ değildir.

[37a M]

خوشدلی نیست درین دائره گوز و کبود
وقت آن خوشکم ازین دائره بیرون باشد

[Fe'ilâtûn/ Fe'ilâtûn/ Fe'ilâtûn/ Fe'ilûn]

191. Hoş-dilî nîst der-în dâ'ire-i gûj³⁶⁹ [u] kebûd
Vakt-ı ân hoş ki ez-în dâ'ire bîrûn bâşed

Şu kuble-i semâ altında tamâmıyla gönlü hoş bir³⁷⁰ kimse yoktur. Yalnız bu dâ'ireniñ muhîtinden hâric kalanın vakti iyidir.

اگر بجنوب من پس کیست در روی زمین عاقل
وگر عاقل تویی دیوانم در عاقل نمی باشد

[Mefâ'ilûn/ Mefâ'ilûn/ Mefâ'ilûn/ Mefâ'ilûn]

192. Eger mecnûn menem pes kîst der-rûy-ı zemîn 'âkil

³⁶⁷ cevher-i: gevher-i M, SÇ.

³⁶⁸ Mümkün: doğru S.

³⁶⁹ Gûj: kör M, SÇ.

³⁷⁰ Bir: -S.

Ve ger ‘âkil toyî dîvâne der-‘âlem ne-mî-bâşed

Eğer ben mecnûn isem dünyâda ‘akıllı kimdir? Eğer³⁷¹ ‘akıllı da sen iseñ dünyâda dîvâne yok demektir.

[23b S, 36a SÇ]

زاه مغلوب میگرددی کم بر خود نیستی غالب

اگر بر خود برآیی با تو عالم بر نمی آید

[Mefâ’îlün/ Mefâ’îlün/ Mefâ’îlün/ Mefâ’îlün]

193. Ez-ân mağlûb mî-gerdî ki ber-hod nîstî gâlib
Eger ber-hod ber-âyi bâ-to ‘âlem ber-ne-mî âyed

Nefsiñe gâlib olmadığından mağlûb oluyorsuñ!³⁷² Nefsiñe hâkim olursañ; kâ’inât seniñle³⁷³ başa çıkamaz.

از صبح هشر تیره هزادام ام کشند

یوسف ز روی آینه هجلیت نمی کشد

[Mef’ûlû/ Fâ’îlâtû/ Mefâ’îlû/ Fâ’îlün]

194. Ez-subh-ı haşr tîre-nihâdân elem keşend
Yûsuf zi rûy-ı âyine haclet ne-mî-keşed

Mahşer sabâhından endîşe edenler, tabî’atı bulanık, hissiyâtı bozuk olanlardır. Yûsuf-ı Ken’ân âyîneye bakmaktan mahcûb olmaz.

[37b M, 38a M]³⁷⁴

بیسم یا دیدم بلا گردام سنگ تغرقم است

ایمنت از سنگ هر شاهی کم خود خم میشود

[Fâ’îlâtün/ Fâ’îlâtün/ Fâ’îlâtün/ Fâ’îlün]

195. Piş-i pâ dîden belâ-gerdân seng-i tefrikaest³⁷⁵

³⁷¹ Eğer: şâyed S.

³⁷² Oluyorsuñ: olduñ S.

³⁷³ kâ’inât seniñle: señinle kâ’inât M, SÇ.

³⁷⁴ 195-202.beyitlerin yer aldığı bu varaklar Millî Kütüphane’den temin edilemediği için tenkitli metin yöntemi bu beyitlerde yapılamamıştır.

³⁷⁵ Tefrikaest: tefrikast SÇ.

Îmenest ez-seng her şâhî ki hod ham mî-şevêd

İstikbâli görmek insânı seng-i belâ ve tefrikadan muhâfaza eder. Kendiliğinden yere eğilmiş olan dala kimse taş atmaz.

بآهی خرمن افلا را بر هم زدم صائب
ز یک دل آنجی می آید ز صد لشکر غمی آید

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

196. Be-âhî hırmên-i eflâk râ ber-hem zedem Sâ'ib
Zi yek-dil ânçi mî-âyed zi sad-leşker ne-mî-âyed

Sâ'ib! Bir âh ile bütün eflâkı birbirine kattım. Bir kalbiñ elinden gelen yüz ordunuñ elinden gelmez!

[36b SÇ]

هر کم جوهر رستم ز باریک خیالام گردید
روزیسم تنگتر از دیده سوزم باشد

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

197. Her ki çün rişte zi bârîk hayâlân gerdîd
Rûziyeş teng-ter ez-dîde-i sûzen bâşed

İplik kadar ince düşünmek kudretine mâlik olan mütefekkirîniñ ma'îşeti iğne deliğinden daha ziyâde darlaşır.

هر جام غمی که کف ایام چشیدم
گفتا سبک آشام که جام دگر آمد

[Mef'ûlû/ Mefâ'ilû/ Mefâ'ilû/ Fe'ûlün]

198. Her câm-ı gamî k'ez kef-i eyyâm çeşîdem
Güftâ sebûk-âşâm ki câm-ı diger âmed

Felekiñ elinden bir câm-ı gam içerken baña: “Biraz ‘acele et! Ki³⁷⁶ diğeri de hâzırdır” der!

[24a S]

³⁷⁶ Ki: - S.

مہیای فنا را از علایم نیست پروایی

نیندیشد زغار آنکس کم دامن بر کمر دارد

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

199. Müheyyâ-yı fenâ râ ez-'alâyık nîst pervâyî
Ne-yendişed zi hâr ân kes ki dâmen ber-kemer dâred

Fenâfillâh olmaya hâzırlananın 'alâyıkdan pervâsı olmaz. Eteklerini bile kaldırmış olan; dikenlere ilişmekten endişe etmez!

مهر زم بر لب افسوس کم سامان بھام

آہ قدر نیست کم آہ از جگری بر فیزد

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

200. Mühr-zen ber-leb-i efsûs ki sâ mân-ı cihân
Ân kadr nîst ki âh ez-cigerî ber-hîzed

Hîçbir şeyiñ zevâlınden müte'essir olma ki bütün cihânıñ servet ve sâ mânı ciğerden bir âh koparacak kıymetde değildir.

[37a SÇ]

بھره خواهم ز اسباب بجز محنت نیست

عرفہ بار گرام قیمت همال شود

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

201. Behre-i h'âce zi esbâb be-cüz mihnet nîst
'Arak-ı bâr-girân kısmet-i hammâl şevd

Esbâba fazla i'timâd edeniñ mihnet ve endişeden gayrı nasîbi yoktur. Ağır yük altındaki hammâlın kısmeti terlemekten 'ibâretidir.

بر غی دارد زمین خاکساری امتیاز

در فتادم سایہ شاه و گدا یکساہ بود

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

202. Ber-ne-mî-dâred zemîn-i hâksârî imtiyâz
Der-fütâden sâye-i şâh u gedâ yeksân buved

Şâh ile fakîriñ yere düşen gölgesi müsâvîdir. Şu bataklık kimseye bir hakk-ı terciîh ve³⁷⁷ imtiyâz vermez.

[38b M]

عالم خاله بود منتظم از پست و بلند
مصلحت نیست ده انگشت برابر باشد

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

203. 'Âlem-i hâk buved muntazam ez-pest ü bülend
Maslahat nîst deh-engüşť ber-â-ber bâşed

Kürre-i 'arziñ intizâmı; alçak yüksek olmaklardır. On parmağıñ müsâvî olması maslahata muhâlifdir.³⁷⁸

یوسف زندانی ما راحت از دنیا ندید
از عزیزانم هیچ کس خوابی برای ما مزید

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

204. Yûsuf-ı zindânî-i mâ râhat ez-dünyâ ne-dîd
Ez-'azîzân hîç kes h'âbî berây-ı mâ ne-dîd

Esîr-i zindân olan bizim³⁷⁹ Yûsufumuz dünyâda râhat etmedi. 'Azîzlerden hîçbir kimse bizim için³⁸⁰ bir rû'yâ göremedi mi?

[24b S, 37b SÇ]

آدمی پیر چو شود حرص خواب میگرد
خواب در وقت سحر باده گرام میگرد

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

205. Âdemî pîr çü şevêd³⁸¹ hîrs-ı civân mî-gerded
H'âb der-vakt-i sehergâh girân mî-gerded

Âdemoğlu ihtiyârladıkça hîrs ve emeli gençleşir. Seher vakti uyku ağır olur.

³⁷⁷ Terciîh ve: - S.

³⁷⁸ maslahata muhâlifdir: maslahat yoktur M.

³⁷⁹ Esîr-i zindân olan bizim: bizim esîr-i zindân olan M.

³⁸⁰ Bizim için: bizim için bizim için bizim için SÇ.

³⁸¹ Şevêd: şod M, SÇ.

اثر بگذارد تا این شوی از مرگ گمنامی

کم از آیینم اسکندر مصار آهتین دارد

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

206. Eser bügzâr tâ îmen şevî ez-merg güm nâmî

Ki ez-âyîne İskender hisâr-ı âhenîn dâred

Vefâtından soñra nâmîniñ gâ'ib olmamasını isterseñ bir eser bırak!³⁸² İskender; îcâd ettiğî âyîne sâyesinde demir sed gibi bir âbideye mâlikdir.

[39a M]

آنم کم در مقام رضا آرمیده اند

کفرالم نعمتت بهشت آرزو کنند

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtû/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilün]

207. Ânân ki der-makâm-ı rızâ âremîde end

Küfrân-ı ni'metest behişt ârzû künend

Makâm-ı rızâda mukîm olanlarıñ cennet ârzû etmeleri küfrân-ı ni'metdir.

با هبی دستی قناعت کن کم نی

بی نوا گردد چو پر شکر شود

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

208. Bâ-tehî-destî kanâ'at kün ki ney

Bî-nevâ gerded çü pür şeker şeved

Tehî-dest olmakla kanâ'at et ki şeker kamışınıñ sadâ vermek ve ney olabilmekten nasîbi yoktur.³⁸³

[38a SÇ]

افتلاط دیده عینک را حروف آموز کرد

صحبت روشنضمیرالم کورد را بینا شود

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

³⁸² Bırak: terk et M, SÇ.

³⁸³ şeker kamışınıñ sadâ vermek ve ney olabilmekten nasîbi yoktur: kamış şeker dolu olunca ney gibi nevâlî olmaz, ötemez M.

209. İhtilât-ı dîde ‘aynek râ hurûf-âmûz kerd
Sohbet-i rûşen-zamîrân kûr râ bînâ şevêd

Gözle ihtilât gözlüğü okuryazar etti. ‘Ârif billâhın sohbeti dahı hakîkati
göremeyenlere dîde-i basîret olur.

میشود غارتگر جامه چوبه کمال افتد زیاد
شاخ نازک بشکند چوبه بیشتر باز آورد

[Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilün]

210. Mî-şevêd gâret-ger-i cân çün kemâl üfted ziyâd
Şâh-ı nâzik be-şekend çün bişter bî-bâr âverd

Fazl u kemâlîñ³⁸⁴ çokluğu hayât için tehlikedir. Tâze³⁸⁵ dal çok meyve verince
kırılır!³⁸⁶

[39b M]

سمیر نیک و بد از یکدگر جدا نکند
تمیز گندم و جواز هم آسیا نکند

[Mefâ’ilün/ Fe’ilâtün/ Mefâ’ilün/ Fe’ilün]

211. Sipihr nîk ü bed ez-yek-diger cüdâ ne-küned
Temîz gendüm ü cev ez-hem âsyâ ne-küned

Felek iyiyi, fenâyı tefrîk etmez. Değirmen; buğday ve arpanın cinsini ayırmaz.

[25a S]

طریق کفر و دین در شاهراه دل یکی باشد
* دو راهت این کم در نزدیکی منزل یکی باشد

[Mefâ’ilün/ Mefâ’ilün/ Mefâ’ilün/ Mefâ’ilün]

212. Tarîk-i küfr ü dîn der-şâh-râh-ı dil yekî bâşêd
Dü râhest in ki der-nezdîkî-i menzil yekî bâşêd

³⁸⁴ Kemâlîñ: kemâl S.

³⁸⁵ Tâze: - S, SÇ.

³⁸⁶ dal çok meyve verince kırılır: çok meyve veren dal kırılır S.

* Tezâhümden sıyânetdir ta’addüd râh-cûyânı
Hakikatde degildir muhtelif-ârâ vü mezhebler (Râgıb)

Göñül şâh-râhında küfr ve dîn yolları birleşir. Menzil yakınlaşınca iki görünen³⁸⁷ bu³⁸⁸ yol bir olur.

[38b SÇ]

شد مهربان سپهر بن آخر حیات
در وقت صبح خواب فراغت بن رسید

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtû/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilûn]

213. Şod mihribân sipihr be-men âhir-i hayât
Der-vakt-ı subh h'âb-ı ferâgat be-men resîd

Felek baña hayâtımıñ soñlarında merhamet-kâr bulunur. Râhat uykusu gün doğarken nasîb oldu.

دست بر خاطر آله ندارد ابلیس
گرگ در گم ز تقصیر شباه می آید

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilûn]

214. Dest ber-hâtır-ı âgâh ne-dâred iblîs
Gürg der-gele zi taksîr-i şubân mî-âyed

‘Ârifîñ göñlüne şeytân el uzatamaz. Koyun sürüsüne kurt düşmesi³⁸⁹ çûbânıñ dikkatsizliğindendir.

[40a M]

بهر فردوس گروهی کم ز دنیا گذرند
از هوایی بهوای دگر آویخته اند

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilûn]

215. Behr-i Firdevs gürûhî ki zi dünyâ güzerend
Ez-hevâyî be-hevâ-yı diger âvîhteend

³⁸⁷ Görünen: olan M.

³⁸⁸ Bu: - S.

³⁸⁹ Düşmesi: gelmesi M.

Cennet hevesiyle terk-i dünyâ eden zühhâd gürûhu,³⁹⁰ ârzûdan vazgeçmiş değil!
Bir hevesten ferâğat edip diğerine takılmıştır.

چاوه رنگین ندارد عاقبت هشیار باہم

شہپر طاووسرا آخر مگر اہم میکنند

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

216. Cilve-i rengîn ne-dâred 'âkıbet hüşyâr bâş
Şehper-i tâvûs râ âhir meges-rân mî-künend

Eñ parlak hayâtın yine soñu hiçdir. 'Akıllı davran! Tâvûsuñ müzeyyen kanatlarını
nihâyet yelpâze yaparlar.

[39a SÇ]

میشود چاوه بت را هشیار باہم بہ خدا

گر باخلاص کسی خدمت بتخانہ کند

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

217. Mî-şevêd cilve-i bût râh-nümâyiş be-Hudâ
Ger be-ihlâs kesî hıdmet-i bût-hâne küned

Hulûs-ı kalb ile bût-hâneye hıdmet edene, Hakka vusûl için biteñ cilvesi bile
rehberlik edebilir!

[25b S]

روزی ہر کسی کم از راہ نصیب افتادہ است

قمت گرگ محالت بقصاب رسد

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

218. Rûzî-i herkes ki ez-râh-ı nasîb üftâdeest
Kısmet-i gürg muhâlest be-kassâb resed

Herkesiñ rızkı, nasîbi ezelde mukadderdir. Kurduñ nasîbiniñ kassâba isâbeti
muhâldir.

[40b M]

³⁹⁰ zühhâd gürûhu: -M.

کشتی غافل خطرها دارد از موج سراب
تر نگردد پای عارف گر زد دریا بگذرد

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

219. Keşfî-i 'âkil hatarhâ dâred ez-mevc-i serâb
Ter ne-gerded pâ-y-ı 'ârif ger zi deryâ bûgzered

'Aklına güveneniñ gemisi serâbıñ temevvücâtında bile muhâtara görür. 'Ârif-i mütevekkil deryâdan dahı mürûr etse ayağı ıslanmaz.

جهانرا میکند از روزم خود سیر هر چینی
کم غلبین عالمی را همچو خود غنا میداند

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

220. Cihân râ mî-küned ez-revzen-i hod seyr her çeşmî
Ki gam-gîn 'âlemî râ hemçü hod gamnâk mî-dâned

Her göz; cihânı kendi penceresinden seyredir. Mükedder bir insân bütün insânları kendi gibi mükedder zanneder.

[39b SÇ]

تدبیر بنده سایم تقدیر ایزدست
ورنم کدام کار بتدبیر میشود

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

221. Tedbîr-i bende sâye-i takdîr-i Îzedest
Verne küdâm kâr be-tedbîr mî-şevad

Kuluñ tedbîre muvaffak olması da takdîr-i İlâhî sâyesindedir. Yoksa yalnız tedbîr ile hangi iş meydâna geliyor.

اهل دلرا بیدی یاد مکن بعد از مرگ
خواب و بیداری این طائفم یکدام باشد

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

222. Ehl-i dil râ be-bedî yâd me-kün b'ad-ı ez-merg
H'âb u bîdârî-i in tâ'ife yeksân bâşed

Ehl-i dili öldükten soñra bile fenâlıkı yâd etme! Çünkü³⁹¹ bu tâ'ifeniñ uyumasıyla ayık³⁹² bulunması müsâvîdir.

[41a M]

دیگری دارد عنان ترا چو طفل نو سوار
گر چه در ظاهر عنانم اختیار داده اند

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

223. Dîgerî dâred 'inânet râ çü tıfl-ı nev-süvâr
Gerçi der-zâhir 'inân-ı ihtiyâret dâdeend

Saña her ne kadar zâhirde bir irâde ve ihtiyâr³⁹³ verilmiş ise de hakikatde yeñi at³⁹⁴ binen çocuklar gibi dizginiñ başkasınıñ elindedir.

[26a S]

صائب دو چیز قیمت اشعار بشکند
تسین بی وقوف و سکوت وقوفند

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

224. Sâ'ib dü-çiz kıymet-i eş'âr bişkened
Tahsîn-i bî-vukûf u sükût-ı vukûf-mend

Sâ'ib! Şi'riñ kıymet ve i'tibârını düşüren iki şeydir. Câhillik tahsîni; 'âlimiñ sükûtu!

[40a SÇ]

هر کم تسلیم بفرمانم قضا میگردد
بر سر سه ابر بلا بال هما میگردد

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

225. Her ki teslîm be-fermân-ı³⁹⁵ kazâ mî-gerded
Ber-sereş ebr-i belâ bâl-ı hümâ mî-gerded

³⁹¹ Çünkü: - M, SÇ.

³⁹² Ayık: uyanık M.

³⁹³ ve ihtiyâr: - SÇ.

³⁹⁴ At: ata M.

³⁹⁵ Fermân-ı: fermâ-ı S.

Fermân-ı kazâya teslîm olan kimseniñ başı üzerine belâ bulutu hümâ gibi kanat gerip kendisini muhâfaza eder.

کلید قفل اجابت زبانه خاموشیت

قبول نیست دعا تا دعا توانی کرد

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

226. Kilîd-i kufî-ı icâbet zebân-ı hâmûşest

Kabûl nîst du'â tâ du'â tüvânî kerd

İcâbet kilîdiniñ anahtarı susmaktır. Du'âya kudretiñ mevcûd oldukça³⁹⁶ du'â kabûl edilmez. (Hitâmına mütevakkıfır)³⁹⁷

[41b M]

مژگانه بگشاید و ببندید زبانه را

آفامه پراز جلوه یارست ببینید

[Mef'ûlû/ Mefâ'ilû/ Mefâ'ilû/ Fe'ûlûn]

227. Müjgân be-güşâyîd ü be-bendîd zebân râ

Âfâk pür ez-cilve-i yârest be-bînîd

Ağzınızı kapayıp gözünüzü açınız! Her taraf dostuñ tecelliyâtıyla doludur. Fakat siz göremiyorsunuz.

همیشه خانه ز شه‌دست از حلاوت عیسم

کسی کم خانه چو زنبور مختصر گیرد

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

228. Hemîşe hâzin-i şehdest ez-halâvet-i 'ıyş

Kesî ki hâne çü³⁹⁸ zenbûr muhtasar gîred

Hânesini arı gibi küçük ve muntazam yapan her zamân râhat ve tatlı yaşar.

[40b SÇ]

خشن یوشی گزیدم هر زهر نفس ازین غافل

³⁹⁶ Du'âya kudretiñ mevcûd oldukça: du'â edebildiği müddetce M.

³⁹⁷ (Hitâmına mütevakkıfır): -S, SÇ.

³⁹⁸ Hâne çü: hâneî M, SÇ.

کم آتسم فریم از پیراھن غاشاک میگردد

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

229. Haşin-pûşî güzîdem behr-i zecr-i nefis ez-în gâfil
Ki âteş ferbih ez-pîrâhen hâşâk mî-gerded

Nefsi zecr³⁹⁹ için yırtık, pırtık şeyler giymeyi ihtiyâr etmiştim. Hâlbûki âteş
'aleviniñ çör çöpten daha ziyâde kabarcacağından haberim yoktu.

از خود نشانام مطلب دیده مقبین

مقرا یم نشانند ز خود بیخبری چند

[Mef'ûlû/ Mefâ'ilû/ Mefâ'ilû/ Fe'ûlûn]

230. Ez-hod ne-şinâsân me-taleb dîde-i hak-bîn
Hak râ çi şinâsend zi hod bî-haberî çend

Kendinden⁴⁰⁰ haberi olmayandan hak ve hakîkati görmek ârzû etme! Kendini
bilmeyenler Hakkı nasıl bilebilir?

[26b S, 42a M]

این ناکام کم فیر باجداد میکند

چونم سد باشخوانم دل خود شاد میکند

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtû/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilûn]

231. İn nâ-kesân ki fahr be-ecdâd mî-küned
Çün seg be-üstühân dil-i hod şâd mî-küned

Bu fûrûmâyelerin ecdâdla iftihârı; köpeğini kemikle sevinmesine beñzer.

باهل صبر ذلک بیسم میکند کاوسم

کم تیر بر هدف پایداری می آید

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

232. Be-ehl-i sabr felek bîş mî-küned kâviş
Ki tîr ber-hedef-i pâydâr mî-âyed

³⁹⁹ Zecr: tecrübe S,SÇ.

⁴⁰⁰ Kendinden: kendi hakîkatinden SÇ.

Sabr ve tevekkül erbâbını⁴⁰¹ felek daha ziyâde hırpalır. Çünkü ok, dâ'imâ sâbit hedefe isâbet eder.

[41a SÇ]

باعتبار عزیز مجام شد سهلست

عزیز اوست هزار اعتبار میگذرد

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

233. Be-i'tibâr-ı 'azîz-i cihân şoden sehlest
'Azîz ost hezâr i'tibâr mî-güzered

Hıdmet ve i'tibâr sâyesinde dünyânın eñ büyük⁴⁰² adamı olmak kolaydır. Asıl büyük odur ki biñ i'tibârı bir meteliğe almaz.

از برای عاقلانم نزل بلا آماده است

غافلانرا سر بصرای فراغت میدهند

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

234. Ez-berây-ı 'âkilân nüzl-i belâ âmedeest
Gâfilân râ ser-be-sahrâ-yı ferâgat mî-dihend

Belâ her zamân erbâb-ı 'akla⁴⁰³ mü'ekkeldir. Gâfiller dâ'imâ sahrâ-yı ferâgatde dolaşır.

[42b M]

هر کی را هر چه بایست از ازل

در کنار رغبتهم آم ریختند

سبح پیسم زاهدانم انداختند

نقل پیسم میپرستانم ریختند

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

235. Herkesî râ her çi bâyest ez-ezel
Der-kenâr-ı rağbeteş ân rîhtend

⁴⁰¹ ve tevekkül erbâbını: edenleri M.

⁴⁰² eñ büyük: kıymetli M.

⁴⁰³ erbâb-ı 'akla: 'âkillere M.

236. Sübha pîş-i zâhidân endâhtend
Nukl pîş-i mey-perestân rîhtend

Ezelde herkese ne lâyük ise onu; ârzûsu vechle kucağına dökmüşlerdir. “Telâşa mahal yok.”

Tesbîhimi zâhidleriñ öñüne attılar. Mezeyi de sarhoşlarıñ öñüne döktüler!

[41b SÇ]

صافی که بود ذقمت یارام رفت شد
دردی شرابخانه قمت بن رسید

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilün]

237. Sâfî [ki] bûd zi kismet-i yârân-ı refte şod
Dürd-i⁴⁰⁴ şarâbhâne-i kismet be-men resîd

Taksîm-i ezeliðe şarâbîñ hâlisi bizden evvel giden arkadaşlara nasîb oldu. Bizim hissemize⁴⁰⁵ de küpûñ⁴⁰⁶ tortusu kaldı.

[27a S]

بیانم ام ز رعش پیوی بخاک ریخت
بعد از هزار دور کم نوبت بن رسید

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilün]

238. Peymâneem zi ra'se-i pîrî be-hâk rîht
Ba'd ez-hezâr devr ki nevbet be-men resîd

Hâdisâtîñ biñ türlü tahavvülünden soñra ‘ıyş ve safâ nevbeti baña geldiyse de ne fâ'ide ki ihtiyârlık ra'sesinden peymânem yere döküldü.

[43a M]

دهد را بیش گرفتم کم ز غفلت برهم
برده غفلم از جبه و دستار فزود

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

⁴⁰⁴ dürd-i: Düzdi-i S, SÇ, M.

⁴⁰⁵ Bizim hissemize: benim hisseme M.

⁴⁰⁶ Küpûñ: -M.

239. Zühd râ pîşe giriftem ki zi gaflet be-rehem
Perde-i gafletem ez-cübbe vü destâr füzûd

Gafletden kurtulmak için zâhidliğe sülûk etmiştim. Cübbe, sarık perde-i gafletimi artırdı.

پذیرای نصیحت نیست دل اهل تنعم را
چو کاغذ چرب باشد نقم را دشوار میگردد

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

240. Pezîrâ-yı nasîhat nîst dil ehl-i tena''um râ
Çü kâğıd çerb bâşed nakş râ düşvâr mî-gerded

Nâz ve ni'mete müstağrak olanlar⁴⁰⁷ nasîhat kabûl etmez. Yağlı kâğıda yazı yazmak güçtür.

[42a SÇ]

بدام زاهدان افتاده ام از هوارى ظاهر
ندانم نيام تيغ اين قوم از عصا باشد

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

241. Be-dâm-ı zâhidân üftâdem ez-hem-vârî-i zâhir
Ne dânistem niyâm tîğ in kavm ez-'asâ bâşed

Zâhidleriñ istikâmet-i zâhiriyyelerine aldanıp da tuzaklarına düştüm. Bunlar 'asâlarını süngülerine kın yaptığını bilemiyordum.⁴⁰⁸

[43b M]

سختی دهر بمقدار هنر می باشد
سنگ بر نخل با ندازه بارسم باشد

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

242. Suhtî-i dehr be-mikdâr-ı hüner mî-bâşed

⁴⁰⁷ Olanlar: olañ gönlü M.

⁴⁰⁸ Bunlar 'asâlarını süngülerine kın yaptığını bilemiyordum: bilmedim ki bunların kılıç kını 'asâdan imiş M.

Seng ber-nahl be-endâze-i bâreş bâşed⁴⁰⁹

Felekiñ insânlara olan cevır ve ezâsı herkesiñ hûner ve iktidârı nisbetindedir.
Ağaca meyvesi mikdârınca taş atılır.

عبث از خواردی افواه شکایت میکند یوسف

عزیز مهر گردیده ازین کم برغی آید

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

243. 'Abes ez-h'ârî-i ihvân şikâyet mî-küned Yûsuf
'Azîz-i Mısr gerdiden ez-în kem ber-ne-mî âyed

Yûsuf' uñ; kardeşlerinin hıyânetinden şikâyeti bî-hûdedir. 'Azîz-i Mısr olmak için bundan az sermâye kifâyet etmezdi.

[27b S]

زینهار از خرق آرایدم مشو غافل کم من

هر غش پوشی کم دیدم خانم صیاد بود

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

244. Zînhâr ez-hırka ârâyân me-şev⁴¹⁰ gâfil ki men
Her haşin pûşî ki dîdem hâne-i sayyâd bûd

Yırtık hırkalar içindeki sûfilere aldanma! Nerede bir çör çöp örtülü hâne gördümse avcı pususu imiş!⁴¹¹

[42b SÇ]

چو لشکر شکست بصد راه میبرم

کو جذب ای کم قافلہ سالد من شود

[Mef'ûlü/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

245. Çün leşker şikeste be-sad-râh mî-berem
K'o cezbeî ki kâfile-sâlâr⁴¹²-ı men şeved

⁴⁰⁹ bâşed: âyed M.

⁴¹⁰ Me-şev: me-şev râ M.

⁴¹¹ Yırtık hırkalar içindeki sûfilere aldanma! Nerede bir çör çöp örtülü hâne gördümse avcı pususu imiş: - M.

⁴¹² Kâfile-sâlâr: kâfile-sâr S.

Bozuk ‘asker gibi yüz tarafa baş uruyorum. Beni yola alabilecek bir cezbe, bir rehber nerede?

[44a M]

علم تو چو مہیط باسرار غیب نیست

ز تھار لب ببند ز چوہ و چرا و چند

[Mef’ûlü/ Fâ’ilâtü/ Mefâ’ilü/ Fâ’ilün]

246. ‘İlm-i to çün muhît be-esrâr-ı gayb nîst
Zinhâr leb be-bend zi çün ü çerâ vü çend

Seniñ ‘ilmiñ esrâr-ı gaybı ihâta edemeyeceğinden⁴¹³ sakın çün ü çerâdan dem urma!⁴¹⁴

مرغام نغم سنج جلای وطن شدند

جز بیضم شکست درین آشیام نماند

[Mef’ûlü/ Fâ’ilâtü/ Mefâ’ilü/ Fâ’ilün]

247. Murgân-ı nağme-senc celâ-yı vatan şodend
Cüz beyza-i şikeste der-în âşiyân ne-mând

Nağmekâr kuşlarıñ hepsi terk-i vatan etti. Bu âşiyânda kırık yumurtadan gayrı bir şey kalmadı.

سخن بسیار دارد راه هم باریک شو صائب

کم موسی بی عصا در وادی ایمن نمی آید

[Mefâ’ilün/ Mefâ’ilün/ Mefâ’ilün/ Mefâ’ilün]

248. Suhan-ı bisyâr dâred râh-ı hak bârîk şev Sâ’ib
Ki Mûsâ bî-’asâ der-vâdî-i Eymen ne-mî-âyed

Sâ’ib! Müdekkik ol ki râh-ı hak çok söz getirir bir yoldur. Mûsâ bile vâdî-i Eymen’e ‘asâsız gelemiyordu.

[43a SÇ]

⁴¹³ Edemeyeceğinden: edemez M.

⁴¹⁴ çün ü çerâdan dem urma: nasıl niçin ve kaç diyip durma M.

گناه کجروی تست ناامیدی تو

کم تیر راست خطا کمتر از نشاندن شود

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

249. Günâh kec-revî-i tost nâ ümîdi-i to
Ki tîr-i râst hatâ kem-ter ez-nişâne şeved

‘Azîzim! Nevmîd olmaklığın; münâsebetsiz harekâtının cezâsıdır. Doğru bir okuñ hedefe ‘adem-i isâbeti⁴¹⁵ enderdir.

[44b M]

از جهام گردی ظاهر نشود کار تمام

هر کم در خویشم سفر کرد جهان دیده بود

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

250. Ez-cihân-gerdî-i zâhir ne-şeved kâr tamâm
Her ki der-hîş sefer kerd cihân-dîde buved

[28a S]

Seyâhat ve devr-i ‘âlem ile⁴¹⁶ iş bitmez. Hakikat-i kâ'inâtı⁴¹⁷ görenler kendi nefsinde⁴¹⁸ gönül iklimine sefer edenlerdir.

بر لب بام خطر باشد مکان اعتبار

خوب اینست نباشد در جهام اعتبار

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

251. Ber-leb-i bâm-ı hatar bâşed mekân-ı i'tibâr
Hûb-ı înest ne-bâşed⁴¹⁹ der-cihân-ı i'tibâr⁴²⁰

Mevki'-i ikbâl muhâtaralı bir dâm kenârıdır. Eñ iyisi, ‘izzet ve ikbâl ‘âleminde bulunmamaktır.

⁴¹⁵ ‘adem-i isâbeti: isâbet etmesi M.

⁴¹⁶ Seyâhat ve devr-i ‘âlem ile: cihânı dolaşmakla M.

⁴¹⁷ Hakikat-i kâ'inâtı: asl-ı cihânı M.

⁴¹⁸ kendi nefsinde: -S, SÇ.

⁴¹⁹ Ne-bâşed: ne-bâşî M, SÇ.

⁴²⁰ Bu mısranın vezni bozuktur. Ganjoor isimli sitede “hûb-ı înest” ibaresi “h'âb-ı emniyyet” şeklindedir. Bu şekilde vezin düzeltilmektedir. Beyit “hûb-ı înest” ibaresine uygun şekilde şerh edildiği için metin tamiri yöntemiyle bir düzeltme yapılmamıştır.

تا زمانی بی سرانجامی مکانی باشد

سعی در تعمیر دلهای کن زمام اعتبار

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

252. Tâ zamânî bî-serencâmî mekânî bâşedet
Sa'y der-ta'mîr-i dilhâ kün zamân-ı i'tibâr

Bir felâkete uğramadan mevki'-i ikbâlde bulundukça göñüllerini ta'mîrine çalış!

[45a M, 43b SÇ]

از هب جاه خواری دنیا شود لذت

از ذوق نشئ تلغی صہبا شود لذت

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilün]

253. Ez-hubb-ı câh h'ârî-i dünyâ şevved lezîz
Ez-zevk-i neş'e telhî-i sahbâ şevved lezîz

Zevk-i ikbâl; dünyânın redâ'etini insânlara tatlı gösterir. Zevk-i neş'eden dolayı bâdenin merâreti tatlı görünür.

بی تزلزل نیست بنیاد جہام آب و گل

کشتی خود را ازین دریای بی لنگر برآر

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

254. Bî-tezelzül nîst bünyâd-ı cihân-ı âb u gil
Keştî-i hod râ ez-în deryâ-yı bî-lenger ber-âr

Esâsı sudan, çamurdan 'ibâret olan şu cihân; tezelzûlden hâlî olamaz. Demir tutturmak mümkün olmayan şu deryâdan gemiâni sâhile çek!

ز پشت آینه روی مراد نتوانم دید

تراکم روی بخلقت از خدا هم خبر

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

255. Zi püşt-i âyine rûy-ı murâd netvân dîd
Torâ ki revî be-halkest ez-Hudâ çi haber

Rûy-ı murâd, âyineniñ ters tarafından görünmez. Dâ'imâ mahlûkât ve umûr-ı dünyâ ile meşgûl oldukça ma'rifetüllâhdan nasıl haberiñ olabilir?

صائب از هرج شکایت ز جو انگری نیست

این غبار از دل آله به یک آه بیر

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

256. Sâ'ib ez-çarh şikâyet zi civân-merdî nîst

În gubâr ez-dil-i âgâh be-yek âh be-ber

Sâ'ib! Felekten şikâyet yiğitliğe münâfidir. Dil-i âgâhıñdaki bu tozu bir âhla izâle et!

[28b S, 45b M, 44a SÇ]

در آستانم عشقت فتح باب امید

میر سجود بهر خاک آستانم زهار

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

257. Der-âsitâne-i 'aşkest feth-i bâb-ı ümîd

Me-ber sücûd be-her hâk-i âsitân zinhâr

Ümîd kapısının açılması; âsitâne-i 'aşka ilticâ iledir. Sakın her eşiğin toprağına⁴²¹ secde ve ilticâ etmeyesiñ!

گشاد عقده روزی بدست تقدیرست

مکن زرزق شکایت باین و آه زهار

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

258. Güşâd 'ukde-i rûzî be-dest-i takdîrest

Me-kün zi rızk şikâyet be-în ü ân zinhâr

Rızk ve ma'îşet 'ukdesiniñ güşâdı ancak cenâb-ı Hakk'ıñ yed-i kudretindedir. Rızkdan dolayı şuña buña sakın⁴²² derd yanma!

بشکر آه کم تراره درین چین دادند

مبایم در بی تاراج بوستانم زهار

⁴²¹ her eşiğin toprağına: toprak âsitânlara S, SÇ.

⁴²² şuña buña sakın: sakın şuña buña SÇ.

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

259. Be-şükr ân ki torâ reh der-în çemen dâdend
Me-bâş der-pey-i târâc-ı bûstân zinhâr

Şu çemenistâna girmeye saña yol verdiklerine teşekkür et! Sakın bûstânı yağma ârzûsunda bulunma!

ز شور عشق در وجدند ذرات مجام بکمر

اگر پای نکویی آستینی بر فشانم آخر

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

260. Zi şûr-ı 'aşk der-vecdend zerrât-ı cihân yek-ser
Eger pâyî ne-kûbî âstînî ber-feşân âhir

Zerrât-ı cihân baştan başa cezebât-ı 'aşk ile ser-mest ve hayrân dönüp yatmaktadır. Sen eğer bu zevkten haberdâr olup da raksa gelemiyorsañ bârî eteğini olsun bir⁴²³ salla!

[46a M, 44b SÇ]

در خزام از عندلیبام بانگ افسوسی نخواست

چو دره بر گشت چشم باری از یارام مدار

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

261. Der-hazân ez-'andelîbân bâng-ı efsûsî ne-hâst
Çün varak ber-geşt çeşm-i yârî ez-yârân me-dâr

Fasl-ı hazânda yeşilliğin zevâline karşı bülbülden bile bir sadâ-yı te'essüf yükselmedi. Yaprak ters dönünce hiçbir arkadaştan mu'âvenet ümîd edilemez.

گناه مانع ایجاد ما نشد اول

چو گونه مانع غفرانم شود در آخر کار

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

262. Günâh mâni'-i îcâd-ı mâ ne-şod evvel
Çi gûne mâni'-i gufrân şevêd der⁴²⁴-âhir-i kâr

⁴²³ Bir: - S.

⁴²⁴ Der: - S, SÇ.

Bidâyeten ceddimizden sudûr eden günâh,⁴²⁵ sahrâ-yı vücûda gelmemize mâni’
olmadı da nihâyetde mazhar-ı gufrân⁴²⁶ olmamıza nasıl mâni’ olabilir?

[29a S]

فرصت نمیدهد کم بشویم ز دیده خواب
از بکم تند میگردد جویبار عمر

[Mef’ûlû/ Fâ’ilâtû/ Mefâ’ilû/ Fâ’ilûn]

263. Fursat ne-mî dihed ki be-şûyem zi dîde h’âb
EZ⁴²⁷ bes ki tünd mî-güzered cûy-bâr-ı ‘ömr

‘Ömr ırmağı o kadar sür’atli akıp gidiyor ki gözümü yıkayıp gaflet uykusunu
izâleye bile fursat bırakmıyor!

گواهی دل آگاه غفر مطلبهاست
بهر طرف کم روی فال ازین کتاب بگیر

[Mefâ’ilûn/ Fe’ilâtûn/ Mefâ’ilûn/ Fe’ilûn]

264. Güvâhî-i dil-i âgâh Hızr matlabhâst
Be-her taraf ki revî fâl ez-în kitâb be-gîr

Dil-i âgâha karşı matlûb olan ârzûlar Hızr gibi rehberlik vazîfesi yapar.⁴²⁸
‘Azîzim! Her nereye giderseñ fâlî bu kitâbdan aç! “Harekâtını bu noktadan düşün”.⁴²⁹

[46b M, 45a SÇ]

از اوج اعتبار نیفتند اهل هم
مست غرور افتد ازین بام بیشتر

[Mef’ûlû/ Fâ’ilâtû/ Mefâ’ilû/ Fâ’ilûn]

265. Ez-evc-i i’tibâr ne-yüftend ehl-i hak
Mest-i gurûr üfted ez-în bâm bîş-ter

⁴²⁵ Bidâyeten ceddimizden sudûr eden günâh: günâh bidâyeten M.

⁴²⁶ Gufrân: ‘afv M.

⁴²⁷ Ez: zi S, SÇ.

⁴²⁸ Dil-i âgâha karşı matlûb olan ârzûlar Hızır gibi rehberlik vazîfesi yapar: uyanık kalbin şehâdeti rehber-i âmâldir M.

⁴²⁹ Harekâtını bu noktadan düşün: - S, SÇ.

Ehl-i hakikat hiçbir vakt makâm-ı ‘ulviyyet ve i’tibârdan düşmez. Bu dâmdan eñ çok düşenler sermest-i gurûr olanlardır.

بی تزل چشم نگشاید از خواب غرور

وای اگر میبود دولتهای دنیا پایدار

[Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilün]

266. Bî-tezelzül çeşm nüğşâyend ez-hâb-ı gurûr

Vây eger mî-bûd devlethâ-yı dünyâ pâydâr

Erbâb-ı ikbâl; zevk ve rahâtı sarsılmadıkça gaflet uykusundan göz açmaz. Dünyânın devlet ve ikbâli dâ’im olaydı zavâllıların hâli ne olurdu?

یوسف از زندام قدم بر مسند عزت گذاشت

چند روزی مصلحت را با جهام تنگ ساز

[Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilün]

267. Yûsuf ez-zindân kadem ber-mesned-i ‘izzet güzâşt

Çend rûzî maslahat râ bâ-cihân-ı teng sâz

Bir vaktler esîr-i zindân olan Yûsuf; nihâyet mesned-i ‘izzete su’ûd etti. Şu dar ve kasvetli cihânla birkaç gün idâre-i maslahat etmelisin!

نیت حاجت با وضو دست از علایع شستم را

تا قیامت میتوانم با این وضو کردم غماز

[Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilün]

268. Nîst hâcet bâ-vuzû’ dest ez-‘alâyık şüste râ

Tâ kıyâmet mî-tüvân bâ-în vuzû’ kerdên namâz

‘Alâyık-ı dünyâdan elini yıkamış olanın âbdeste ihtiyâcı olmaz.⁴³⁰ Bu âbdestle kıyâmete kadar namâz kılmak mümkündür.

[29b S, 47a M, 45b SÇ]

عارفانرا از عبادت چشم بر فردوس نیست

کار مردام نیست بهر رنگ و بو کردم غماز

⁴³⁰ Olmaz: yoktur M.

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

269. 'Ârifân râ ez-'ibâdet çeşm ber-fırdevs nîst
Kâr-ı merdân nîst be-her reng ü bû kerdên namâz

'Ârifânların 'ibâdetden maksadı cennet değildir. Bağ, bahçe, renk, koku için namâz kılmak merdân-ı Hudâ'nın kârı olamaz!⁴³¹

نفس شمرده ز من از قید سبعم فارغ بام

قدم براه نه و راهبر بجه انداز

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

270. Nefes şümürde zen ez-kayd-ı sübha fâriğ bâş
Kadem be-râh nih ü râhber be-çâh endâz

Hayâtda nefesiñi say⁴³² hesâblı hareket et de tesbîh kaydından vâreste kal; yolda hesâblı adım at da kılavuza ihtiyâc bırakma!

كجرويهای فلك نعت كچ بينی توست

تا نگرده سرت این خانم نگرده هرگز

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

271. Kec-revîhâ-yı felek himmet-i kec-bînî-i tost
Tâ ne-gerded seret in hâne ne-gerded hergiz

Felekiñ eğri büğrü harekâtı; seniñ istikâketsiz görüş ve harekâtından tevellüd ediyor.⁴³³ Sen sersemleyip başıñ dönmedikçe şu kâşâne-i felekiñ döner görüldüğü hiç vâki' değildir.

بر رخ هر کم گشودند در دل صائب

طالب كعبه و بتخانم نگرده هرگز

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

272. Ber-ruh-ı her ki güşûdend der-i dil Sâ'ib
Tâlib-i Ka'be vü büt-hâne ne-gerded hergiz

⁴³¹ Olamaz: değildir SÇ.

⁴³² Nefesiñi say: - S, SÇ.

⁴³³ istikâketsiz görüş ve harekâtından tevellüd ediyor: eğri görüşündür M.

Sâ'ib! Gönlünün kapısı açılmış olanların Ka'be'ye, büt-hâneye ihtiyâcı kalmaz.⁴³⁴

[47b M, 46a SÇ]

اجل یم کار کند با جماعتی صائب

کم تلخکامی مردم کشیده اند امروز

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

273. Ecel çi kâr küned bâ-cemâ'atî Sâ'ib
Ki telhkâmî-i mürden keşîdeend imrûz

Sâ'ib! Şu dünyâda merâret-i mevte çekmiş olanlara ecel ne yapabilir?

کلید قفل خود از جیب دیگرانم مطلب

کم غنچ از گره خود گر هکشا میاز

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

274. Kilîd-i kufl-ı hod ez-ceyb-i dîgerân matlab
Ki gonca ez-girih-i hod girih-güşâ mî-sâz

Kendi anahtarını başkalarının ceybinde ne arıyorsun? Gonca gibi kendi 'ukdeñe kendiñden bir açan⁴³⁵ bul!

[30a S]

تا شویی دست از دنیا میاور رو بجم

نیست جائز در شریعت بی وضو کردم نماز

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

275. Tâ ne-şûyî dest ez-dünyâ mî-âver rû be-Hak
Nîst câ'iz der-şerî'at bî-vuzû' kerdên namâz

Dünyâdan vazgeçmeden Hakka teveccüh etme! Şerî'atde âbdestsiz namâz câ'iz değildir.

دست خود ناهستم از دنیا تلاحم قرب هم

در حرم کعبه باشد بی وضو کردم نماز

⁴³⁴ Kalmaz: olmaz M.

⁴³⁵ 'ukdeñe kendiñden bir açan: 'ukdeñçün kendiñe bir açıcı M.

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

276. Dest-i hod nâ-şüste ez-dünyâ telâş-ı kurb-ı Hak
Der-harîm-i Ka'be bâşed bî-vuzû' kerden namâz

Dünyâdan el çekmeden Hakka takarrüb derdine düşmek harîm-i Ka'be'de âbdestsiz namâz kılmaya beñzer.

[48a M, 46b SÇ]

هر کس ز فوالم قمت خود رزم میخورد

از کم بضاعتی غل ازمیهمام میام

[Mef'ûlü/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

277. Herkes zi h'ân-ı kismet-i hod rızk mî-hored
Ez-kem bizâ'atî hacel ez-mîhmân me-bâş

Herkes; ezelde mukadder olan rızkını yiyebilir. Misâfire muntazam yemek yedirememekten mahcûb olma! Suç onun noksânî-i nasîbindedir.

باغ فردوست عالم چو نشاط قلب هست

دل که بر جانیت کوخت سلیمانی میام

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

278. Bağ-ı Firdevsest 'âlem çün neşât-ı kalb hest
Dil ki ber-cânîst k'o taht-ı Süleymânî me-bâş

Göñül hoş olunca dünyâ cennetdir.⁴³⁶ Keyfiñ yerinde olmayınca taht-ı Süleymân'a bile mâlikiyyet⁴³⁷ hîçdir.

زینت ظاهر چو کار آید دل افرده را

نقسم بر دیوار زندانم گر نباشد گو میام

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

279. Ziynet-i zâhir çi kâr âyed dil-i efsürde râ
Nakş ber-dîvâr-ı zindân ger ne-bâşed k'o me-bâş

⁴³⁶ Cennetdir: cennet gibidir M.

⁴³⁷ bile mâlikiyyet: mâlikiyyet bile SÇ.

Zevk hissi kapanmış bir gönül; tezyînâtdan bir şey anlamaz. Habs-hâne dîvârlarının nakşlı olup olmaması zavâllı mahkûm için müsâvîdir.

بر صلح و جنگ اهل جهان اعتماد نیست

* چو صلح میکنند مہیای جنگ باہ

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilün]

280. Ber-sulh u ceng-i ehl-i cihân i'timâd nîst
Çün sulh mî-künend müheyyâ-yı ceng bâş

Ehl-i cihânın sulh ve cengine i'timâd yoktur. Sulh etmeleri; yeñiden cenge hâzırlık içindir.

[48b M, 47a SÇ]

پادشاهی بی‌مضور قلب بار خاطرست

دل چو بر جانیت کو تخت سلیمانی مباه

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

281. Pâdişâhî bî-huzûr-ı kalb bâr-ı hâtırest
Dil çü ber-cânîst k'o taht-ı Süleymânî me-bâş

[30b S]

Huzûr-ı kalb olmayınca saltanat başa belâdır. Keyfiñ yerinde olmadıkça taht-ı Süleymân'a mâlik olmak bile⁴³⁸ hîçdir!

تمیز نیک و بد روزگار کار تونیت

چو چشم آیند در غوب و زشت میراہ باہ

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

282. Temîz-i⁴³⁹ nîk ü bed-i rûzgâr kâr-ı to nîst
Çü çeşm-i âyine der-hûb u zişt hayrân bâş

* Hazır ol cenge eger ister iseñ sulh u salâh. [Bu mısranın Abdülhâk Molla'ya ait olduğu tespit edilmiştir. Beytin tamamı şu şekildedir:

Bu mesel ile bulur cümle düvel fevz-ü felâh

Hazır ol cenge eger ister iseñ sulh u salâh]

⁴³⁸ mâlik olmak bile: bile mâlik olmak M.

⁴³⁹ Temîz-i: temyîz-i M.

Kâ'inât'ın nîk ü bedini temyîz eliñde⁴⁴⁰ değildir. İyiliğe, fenâlığa karşı âyine gibi gayr-ı müteharrik ol!⁴⁴¹

کدام جام به از پرده پوشی خلقت

بیوسه چشم خود از عیب خلق عریانم بام

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

283. Kūdâm câme bih ez-perde-pûşî-i halkest
Be-pûş çeşm-i hod ez-'ayb-ı halk 'üryân bâş

Halkın 'aybını örten elbiseden daha iyi elbise nerede bulunur. İnsânların 'aybından gözünü ört de isterseñ 'üryân ol!

گر ترا از کار کردم فرصت گفتار نیست

رفتم رفتم کار گویا میشود غلینم بام

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

284. Ger to râ ez-kâr kerdn fursat-ı güftâr nîst
Refte refte kâr gûyâ mî-şevd gam-gîn me-bâş

Eğer⁴⁴² işten fursat⁴⁴³ bulup da işiñ⁴⁴⁴ safahâtını aňlatmak için vakt⁴⁴⁵ bulamıyorsañ mükedder olma! İş git gide kendini gösterir.

[49a M, 47b SÇ]

از فریب صبح دولت ای جوانم غافل بام

خنده شیرست لطف آسمانم غافل بام

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

285. Ez-firîb-i subh-ı devlet ey civân gâfil me-bâş
Hande-i şîrest lutf-ı âsumân gâfil me-bâş

⁴⁴⁰ Eliñde: seniñ işiñ M.

⁴⁴¹ İyiliğe, fenâlığa karşı âyine gibi gayr-ı müteharrik ol: -M.

⁴⁴² Eğer: -S, SÇ.

⁴⁴³ Fursat: vakt M.

⁴⁴⁴ İşiñ: -S, SÇ.

⁴⁴⁵ Vakt: fursat M.

Ey genç! Devlet ve ikbâlîñ hîlesinden gâfil olma! Felekiñ; lutf ve ni'âmına⁴⁴⁶ da kat'iyyen aldanma ki arslânîñ gülmesine beñzer.⁴⁴⁷ “Şîriñ dahı kasd etmesi câna gülerektir.”⁴⁴⁸

چوم گل رعنا خزانرا در قفا دارد بهار
از ورق گردانی باد خزان غافل مباسم

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

286. Çün gül-i ra'nâ hazân râ der-kafâ dâred bahâr
Ez-varak gerdânî-i bâd-ı hazân gâfil me-bâş

Gül gibi; bahârîñ da arkasında bir⁴⁴⁹ hazân vardır.⁴⁵⁰ Onuñ, yaprakları alt üst ederek dökeceğini unutma!

بازی جنت خور اذ حال آدم پندگیر
در گذر مردانم زین گندم نمای چوفروسم

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

287. Bâzî-i cennet me-hor ez-hâl-i Âdem pend-gîr
Der-güzer merdâne zîn gendüm-nümâ-yı cev-fürûş

[31a S]

Âdem babanîñ hâlinden 'ibret al da cennet oyunlarına aldanma! Buğday gösterip de arpa satan bu yerden merdâne savuş!

خود را چو آفتاب نکردی بنور عشق
باری چو سایه در قدم آفتاب بام

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

288. Hod râ çü âfitâb ne-kerdî be-nûr-ı 'aşk
Bârî çü sâye der-kadem-i âfitâb bâş

⁴⁴⁶ Ni'âmına: en'âmına M, SÇ.

⁴⁴⁷ arslânîñ gülmesine beñzer: -SÇ.

⁴⁴⁸ Şîrîñ dahı kasd etmesi câna gülerektir: -S.

⁴⁴⁹ Bir: -M.

⁴⁵⁰ Vardır: var M.

Kendiñi nûr-ı ‘aşk ile güneş gibi yapamadıysañ bârî gölge gibi güneş⁴⁵¹ altında buluñ!

[49b M, 48a SÇ]

از فروغ عاریت دل بیشتر گردد سیاه

قانع از شمع و چراغم با دل بیدار خویسم

[Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilün]

289. Ez-fürû’-ı ‘âriyet dil bîş-ter gereded siyâh
Kâni’ ez-şem’ ü çerâğem bâ-dil-i bîdâr-ı h’îş

Müste’âr olan nûrdan gönül bi’l-‘aks daha ziyâde kararır. Uyanık gönlümü hîçbir lambaya değışmem! Onuñ ziyâsı baña kâfidir.

گوشه ای صائب در اقلیم رضا تحصیل کن

از قضا فارغ نشین و از قدر آسوده باشم

[Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilün]

290. Gûşei Sâ’ib der-iklîm-i rızâ tahsîl kün
Ez-kazâ fâriğ nişîn ü ez-kader âsûde bâş

Sâ’ib! İklîm-i rızâda bir gûşe elde et de orada kazâdan fâriğ, kaderden âsûde olarak yaşamaya bak!

ای کم میجویی گشاد کار خود از آسمان

آسمان از ما بود سرگشته‌تر در کار خویسم

[Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilün]

291. Ey ki mî-cûyî gûşâd-ı kâr-ı hod ez-âsumân
Âsumân ez-mâ buved sergeşte-ter der-kâr-ı h’îş

Ey umûrunda felekden teshîlât arayan zavallı! Bilmiş ol ki felek; kendi işinde bizden ziyâde sergeşte ve perîşândır.

برهن از حضور بت دل آسوده ای دارد

نباشد دل بجا آنرا کم در غیبت معبودم

⁴⁵¹ Güneş: güneşin ayağı M.

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

292. Berehmen ez-huzûr-ı büt dil-i âsûdeî dâred
Ne-bâşed dil be-câ ân râ ki der-gaybest ma'bûdeş

Papasıñ⁴⁵² gönlü putuñ huzûruyla âsûdedir. Ma'bûdı gâ'ib olanıñ gönlü yerinde olmaz. Hakka görür gibi 'ibâdet gerek.⁴⁵³ -Ma'bûduñ⁴⁵⁴ seni görür olduğunu unutmamalı.⁴⁵⁵

[50a M, 48b SÇ]

اگر چه خواب يوسف را ببنده انداخت، در آخر
تمام از محنت زندان بروم آورد تعبیرم

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

293. Egerçi h'âb Yûsuf râ⁴⁵⁶ be-bend endâht der-âhir
Hemân ez-mihnet-i zindân birûn âverd ta'bîreş

[31b S]

Gerçi Yûsuf'u zindâna düşürmeye sebep olan bir rû'yâdır. Fakat sonunda belâ-yı zindândan kurtaran da⁴⁵⁷ yine bir rû'yâ ta'bîridir.

من از خود نم کسی از حال من دارد خبر
دل مرا و من دل دیوانه را گم کرده ام

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

294. Ne-men ez-hod ne-kesî ez-hâl-i men dâred haber
Dil merâ ü men dil-i dîvâne râ güm kerdeem

Ahvâlîmden ne ben ne de kimse haber-dâr değildir. Gönlüm beni, ben de dîvâne gönlümü gâ'ib ettim!

چون تن دهم روز قیامت بزندگی
خوبم خورده تا ازین قفس تنگ رستم ام

⁴⁵² Papasıñ: berehmenin M.

⁴⁵³ Hakka görür gibi 'ibâdet gerek: -S, M.

⁴⁵⁴ Ma'bûduñ: Hakkıñ SÇ.

⁴⁵⁵ Unutmamalı: bilerek 'ibâdet lâzım M.

⁴⁵⁶ Râ: - SÇ.

⁴⁵⁷ Da: - M.

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtû/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilûn]

295. Çün ten dihîm rûz-ı kıyâmet be-zindegî
Hûn horde tâ ez-în kafes-i teng resteîm

Ba'sü ba'de'l-mevte nasıl vücûd verebilirim?⁴⁵⁸ Şu dar kafesten halâs için ne kadar kan kustum!

هلال شهرت من هر طاب خورشیدست

چم شد که بر سر خوانم نیست یک لب نامم

[Mefâ'ilûn/ Fe'ilâtûn/ Mefâ'ilûn/ Fe'ilûn]

296. Hilâl-ı şöhret-i men hem-rikâb-ı hûrşîdest
Çi şod ki ber-ser-i h'ân nîst yek-leb-i nânem

Gerçi hilâl-i şöhretim güneşe kadar yükseldi. Fakat ne fâ'ide ki sofrada yiyecek bir lokma ekmeğim yok!

[50b M, 49a SÇ]

چند سرگشته میام هم و باطل باشم

تاکی از کعبم برایم و بیتخانم شوم

[Fe'ilâtûn/ Fe'ilâtûn/ Fe'ilâtûn/ Fe'ilûn]

297. Çend sergeşte miyân-ı hak u bâtl bâşîm
Tâ key ez-Ka'be ber-âyîm ü be-büt-hâne şevîm

Daha ne vakte kadar hak ile bâtl arasında hayrân hayrân dolaşacağız? Ne⁴⁵⁹ vakte kadar Ka'be'den dönüp büt-hâneye geleceğiz?

لذت نمانده است در آینده هیات

از عیشهای رفتم دلی شاد میکنم

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtû/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilûn]

298. Lezzet ne-mândeest der-âyende-i hayât
Ez-'ıyşhâ-yı refte dilî şâd mî-künem

⁴⁵⁸ vücûd verebilirim: râzî olalım M.

⁴⁵⁹ Ne: ve ne M.

Müstakbel hayâtda hîç lezzet kalmadı. Geçmiş ezvâk ile gönîlümü şâd ediyorum.
-Halkîñ safâ zamânı geçen demlerindedir.⁴⁶⁰

اگر چه غویسم را گم کردم از نیام پیرها
به این شادم کم ایلم جوانی رفت از یادم

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

299. Egerçi h'îş râ⁴⁶¹ güm kerdem ez-nisyân-ı pîrîhâ
Be-ân şâdem ki eyyâm-ı civânî reft ez-yâdem

[32a S]

İhtiyârlıktan hâsıl olan unutkanlık yüzünden her ne kadar kendimi bile gâ'ib
ettimse de şunuñla mesrûrum ki gençlik günleriniñ hayâli de hâfızamdan silindi.
Tefekkürâtıyla dâğ-dâr⁴⁶² olmuyorum.⁴⁶³

در اصلاح عبت اوقات ضایع میکنند گردوم
من آم طفلم کم از شوخی معلم کرد آزادم

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

300. Der-ıslâhem 'abes evkât zâyî' mî-küned gerdûn
Men ân tıflem ki ez-şûhî mu'allim kerd âzâdem

Felek benim ıslâhım için bî-hûde vakt zâyî' ediyor. Ben öyle bir çocuğum ki
terbiyedeki⁴⁶⁴ haylazlığım⁴⁶⁵ yüzünden mu'allim bile beni mektebden tard u âzâd
etmiştir.

[51a M, 49b SÇ]

هیچ کس را خبری نیست ز خود ای صائب
من عاجز ز کم پرسم خبر خود هم کنم

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

301. Hîç kes râ haberî nîst zi hod ey Sâ'ib

⁴⁶⁰ Halkîñ safâ zamânı geçen demlerindedir: SÇ nüshasında dipnotta verilmiştir.

⁴⁶¹ h'îş râ: h'îşhâ S, SÇ.

⁴⁶² Dâğ-dâr: dil-hûn M.

⁴⁶³ Tefekkürâtıyla dâğ-dâr olmuyorum: -SÇ.

⁴⁶⁴ Terbiyedeki: - M.

⁴⁶⁵ Haylazlığım: kabiliyetsizliğim S, SÇ.

Men-i ‘âciz zi ki pürsem haber-i hod çi künem

Sâ’ib! Hîç kimse kendi mevcûdiyyetinden haberdâr değil! Zavâllı ben! Kendimi kimden sorayım, ne yapayım?

نمانده است مرا در بساط جز آهی

هزار دشمن و یک تیر در کمان دارم

[Mefâ’ilün/ Fe’ilâtün/ Mefâ’ilün/ Fe’ilün]

302. Ne-mândeest merâ der-bisât-ı cüz âhî

Hezâr düşmen ü yek tîr der-kemân dârem

Şu kâ’inâtta bir kuru⁴⁶⁶ âhdan başka bir şeye mâlik değilim! Biñ düşmene karşı; yayda atacak ancak bir okum vardır.⁴⁶⁷

خار و گل آب از چهار ستام و عدت میخورد

من ز غفلت در تمیز خوب و زشت افتاده ام

[Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilün]

303. Hâr u gül-âb ez-bahâristân-ı vahdet mî-hored

Men zi gaflet der-temîz-i hûb u zîşt üftâdeem

Gül, diken; ‘aynı vahdet bahâristânından su alıp hayât bulur. Zavallı ben! Gaflet sâ’ikasıyla hâlâ; şu iyidir, bu fenâdır diye eşyâyı tefrîk ve temîz dâ’iyesindeyim!

عذر عصیان نتوانم خواست درین عمر قلیل

نیست از غفلت اگر فکر اقامت دارم

[Fe’ilâtün/ Fe’ilâtün/ Fe’ilâtün/ Fe’ilün]

304. ‘Özr-i ‘isyân ne-tüvân h’âst der-în ‘ömr-i kalîl

Nîst ez-gaflet eger fikr-i ikâmet dârîm

Şu kısa ‘ömr içinde ‘isyândan tevbe ve i’tizâra bile imkân yoktur. Dünyâda birâz⁴⁶⁸ kalmayı düşündüğümüz gafletten değildir!

[32b S, 51b M, 50a SÇ]

⁴⁶⁶ Bir kuru: yalnız M.

⁴⁶⁷ Vardır: var M.

⁴⁶⁸ Birâz: -S, SÇ.

نه از منزل نه از ره نه همراهم خبر دارم
من آن کورم که رهبر کرده در صحرا فراموشم

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

305. Ne ez-menzil ne ez-reh ne zi⁴⁶⁹ hem-râhân haber dârem
Men ân kûrem ki rehber kerde der-sahrâ ferâmûşem

Ne gidilecek yerden ne yoldan ne de arkadaşlardan haberim vardır. Sahrâda rehberini gâ'ib etmiş bir kör gibiyim.

بتنگ حوصله بر نمیتوانم آمد
ز بحر بیسم من از جویبار میترسم

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

306. Be-teng havsalagân ber ne-mî-tüvân âmed
Zi bahr biş men ez-cûybâr mî-tersim

Havsalası dar olanları idâre mümkün değildir. Ben denizden ziyâde ırmağın taşmasından⁴⁷⁰ korkarım.

وفا و مردمی از روزگار دارم چشم
بین ساده‌دلها چم از کم میجویم

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

307. Vefâ vü merdümî ez-rûzgâr dârem çeşm
Be-bîn zi⁴⁷¹ sâde-dilîhâ çi ez ki mî-cûyem

Felekden vefâkârlık ümîd ediyorum. Sâf-derûnluğumu gör ki kimden ne istiyorum?

دانستم ام کم دزد من از غانم منست
از پستی و بلندی دیوار فارغم

[Mef'ûlü/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

308. Dânistem ki düzd men ez-hâne-i menest

⁴⁶⁹ Zi: - S, SÇ.

⁴⁷⁰ ırmağın taşmasından: -M.

⁴⁷¹ Zi: - S, SÇ.

Ez-pestî vü bülendî-i dîvâr fâriğem

Hırsızın kendi hânem içinden olduğunu bildiğim için dîvârın alçak, yüksek olması bence hîçdir.

[52a M, 50b SÇ]

شکوه از کجروی طالع واروم چه کنم

اژدها میشود این مار ز افسوس چه کنم

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

309. Şekve ez-kec-revî-i tâli'-i vârun çi künem
Ejdehâ mî-şevêd in mâr zi efsûn çi künem

Tâli'in ma'kûsiyyetinden bî-hûde yere ne şikâyet edeyim! Efsûn okudukça bu yılan bi'l-'aks ejdehâ kesiliyor!

چشم سخت فلک از آب مروت غالیست

طبع باده ازین کاس واروم چه کنم

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

310. Çeşm-i saht-ı felek ez-âb-ı mürüvvet hâlîst
Tama'-ı bâde ez-in kâse-i vârun çi künem

Felekin taş kesilmiş gözünde âb-ı mürüvvet bulunmaz. Bu ters dönmüş kâsedan bâde içmeyi bî-hûde ne tama' edeyim?

نازدن ترانی چو کلم از طور نو میدم

نک پرورده عشقم زبانه ناز میدانم

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

311. Ne sâzed *len-terânî* çün kelîm ez-Tûr nevmîdem
Nemek-perverde-i 'aşkem zebân-ı nâz mî-dânem

[33a S]

Len-terânî hitâbı; beni hazret-i Mûsâ gibi Tûr'daki tecelliyâtdan⁴⁷² nâ-ümîd etmez. Ben 'aşk içinde büyümüşüm. Nâz ve istiğnâ⁴⁷³ lisânından aňlarım.

نیست بی خار درین شوره زمین یک کف ها

مشو ای راهرو از چیدم دامام غافل

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

312. Nîst bî-hâr der-în şûre-zemîn yek-kef hâk

Me-şev ey râh-rev ez-çîden-i dâmân gâfil

Şu bataklıkta⁴⁷⁴ dikensiz bir avuç toprak yoktur. Ey yolcu! Eteğini toplamayı sakın unutma!

[52b M, 51a SÇ]

سوار دل شو اگر ذوق لامکام داری

کم نیست هیچ برافتی بخوسه عنانی دل

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

313. Süvâr-ı dil şev eger zevk-i lâ-mekân dârî

Ki nîst hîç Burâkî be-hoş 'inânî-i dil

Zevk-i lâ-mekânîye vâkıf iseñ gönül atına süvâr ol! Zîrâ öyle güzel dizginli, mutî' bir Burâk olamaz.

تکلیف بار عشق دوتا کرد چرخ را

من کیستم کم غم نشوم زیر بار عشق

[Mef'ûlü/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

314. Teklîf-i bâr-ı 'aşk düta kerd çarh râ

Men kîstem ki ham ne-şevem zîr-i bâr-ı 'aşk

Bâr-ı 'aşkdan 'ibâret olan emânetiñ 'arz ve teklîfî, felekiñ belini iki kat ettiği hâlde ben kim oluyorum ki 'aşk yükü altında kanburlaşmayayım.

مردم ز بیم آتسم دوزخ درآشت

⁴⁷² Tûr'daki tecelliyâtdan: Tûrdan M.

⁴⁷³ İstiğnâ: cilve M.

⁴⁷⁴ Bataklıkta: çorak yerde M.

مارا خدا پناه دهد از بهشت خالو

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilün]

315. Merdüm zi bîm-i âteş-i dûzah der-âteşest
Mârâ Hudâ penâh dihed ez-behişt-i halk

Birtakım insân, cehennem âteşi korkusuyla dünyâda âteş içindedir. Cenâb-ı Hak bizi mahlûkâtın cennetinden muhâfaza buyursun!

بغد و حماست در نظرم مرغ یکقفص

ز اقبال بی نیازم و ز ادبار فارغ

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilün]

316. Cuğd u hümâst der-nazarem murg-ı yek-kafes
Zi_ikbâl bî-niyâzem ü zi_idbâr fâriğem

Nazarımda baykuş ile hümânın her ikisi de 'aynı kafesin kuşudur. Ne ikbâl-i cihâna minnet eder ne de idbâr endişesi çekerim!

[33b S, 53a M, 51b SÇ]

دانستم ام شفا و مرصم از دکاه کیت

صائب ز نسیم بندی عطار فارغ

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilün]

317. Dânistem şifâ vü maraz ez-dükân kîst
Sâ'ib zi nüsha bendî-i 'Attâr fâriğem

Sâ'ib! Şifâ ve marazın hangi dükkândan geldiğini biliyorum da 'Attâr'ın nüshasına, doktorun reçetesine i'tibâr etmiyorum.

در اقلیم تجرد پادشاه وقت خود بودم

نمی دانم هم کردم تا بزندانم بدم افتم

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

318. Der-iklîm-i tecerrüd pâdişâh-ı vakt-ı hod⁴⁷⁵ bûdem

⁴⁷⁵ Hod: hoş S, SÇ.

Ne-mî dânem çi kerdem tâ be-zindân-ı beden üfitem⁴⁷⁶

İklîm-i tecerrüdde ‘asrımıñ pâdişâhı bulunurken ne kabahat yapıp da bu zindân-ı bedene düştüğümü bilemiyorum.

لبر ز کام روی بھانرا گرفتہ است

بیہودہ عود غویسم بجمہر گذاشتیم

[Mef’ûlû/ Fâ’ilâtün/ Mef’ûlû/ Fâ’ilâtün]

319. Ebr-i zükâm rûy-ı cihân râ girifteest

Bî-hûde ‘ûd-ı h’îş be-micmer güzâştım

Zükâm yapan rutubetli⁴⁷⁷ bulut yeryüzünü kaplamış ve kimseniñ koku almak kâbiliyyeti kalmamışken ‘ûdumu bî-hûde yere buhûr-dâna koymuşum!

بہ کم در دنیا دل باشم بھر جا میروم

من کم صائب کعبہ و بتخانہ را گم کردہ ام

[Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilün]

320. Bih ki der-dünbâl-ı dil bâşem be-her-câ mî-revem

Men ki Sâ’ib Ka’be vü bût-hâne râ güm kerdeem

Sâ’ib! Ben ki Ka’be ve bût-hâneyi gâ’ib ettim. Artık bundan sonra nereye gidersem iyisi gönlün⁴⁷⁸ kuyruğunu elden bırakmamaktır.

[53b M, 52a SÇ]

مشو غافل ز پاس وقت اگر از دور بینایی

کم چوہ شد وقت نتوانم این عبادت را قضا کردم

[Mefâ’ilün/ Mefâ’ilün/ Mefâ’ilün/ Mefâ’ilün]

321. Me-şev gâfil zi ye’s-i vakt eger ez-dûr bînâyî

Ki çün şod vakt ne-tüvân în ‘ibâdet râ kazâ kerdem

⁴⁷⁶ üfitem: refitem SÇ.

⁴⁷⁷ Rutubetli: râtibet SÇ.

⁴⁷⁸ Gönlün: gönül SÇ.

Eğer ehl-i basîretten iseñ ızâ'a-i vaktiden me'yûs olacağını unutma!⁴⁷⁹ Çünkü bu öyle bir 'ibâdetdir ki vakt geçtikten sonra kazâsı mümkün değildir.

از فقیر افزون توانگر آه حسرت میکشد

دود بیسم از خانم آباد می آید بروم

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

322. Ez-fakîr efzûn tüvânger âh-ı hasret mî-keşed

Dûd bîş ez-hâne-i âbâd mî-âyed birûn

Zengin fazla kazanamadığından dolayı fakîrden ziyâde âh-ı hasret çeker. Ma'mûr olan hâneniñ bacasından daha fazla duman çıkar.⁴⁸⁰

زاهدانرا نیست آه و ناله تر دامنم

دود بیسم از هیزم غنا می آید بروم

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

323. Zâhidân râ nîst âh u nâle-i ter-dâmenân

Dûd bîş ez-hîzem-i nem-nâk mî-âyed birûn

Zâhidlerde; biz ter-dâmenler -günâhkârlar- kadar âh ve nâle, niyâz ve ilticâ yoktur. Çünkü yaş odun fazla duman verir.

[34a S]

بیسم ازین بر رفتنم افسوس میخوردند غلام

میخوردند افسوس در ایلم ما بر ماندنم

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

324. Piş ez-în ber-reftegân efsûs mî-horend halk

Mî-horend efsûs der-eyyâm-ı mâ ber-mândegân

Evvelce insânlar vefât edenlere yanıp yakılıyordu. Zamânımızda ise yaşayanlara acıyorlar!

[54a M]

⁴⁷⁹ ızâ'a-i vaktiden me'yûs olacağını unutma: fevt-i ân etme M.

⁴⁸⁰ Bu beyit ve şerhi: - S, SÇ.

از قیمت گوهر خفیه نیست صدفرا

گنجینه خود عرصه بصاحب نظری کن

[Mef'ûlû/ Mefâ'ilû/ Mefâ'ilû/ Fe'ûlûn]

325. Ez-kıymet-i gevher haberî nîst sadeî râ
Gencîne-i hod 'arz be-sâhib-nazarî kûn

Sadeî hayvânî, içindeki cevherîñ kıymetinden haberdâr olamaz. Hazîneñi ehl ü erbâbına göster.

[52b SÇ]

از ماجرای پش و نمرود یاد گیر

در هیچ دشمنی بقتارت نظر مکن

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtû/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilûn]

326. Ez-mâcerâ-yî peşşe ü Nemrûd yâd gîr
Der-hîç düşmenî be-hakâret-nazar me-kûn

Sivrisinekle Nemrûd'ûñ mâcerâsını unutma da hîçbir düşmeni küçük görme!

پشت پا زه بدو عالم اگر از مردانی

کار اطفال بود با بزمن مالیده

[Fe'ilâtûn/ Fe'ilâtûn/ Fe'ilâtûn/ Fe'ilûn]

327. Püşt-i pâ zen be-dü-'âlem eger ez-merdânî
Kâr-ı etfâl buved pâ be-zemîn mâlîden

Yiğit iseñ her iki 'âlemde⁴⁸¹ ferâğat et! Yalnız⁴⁸² yerlerde sürünmek çocuk işidir.

یا ز سیلاب حوادث رو نباید تافتن

یا نباید غانم در صحرای امکان ساختن

[Fâ'ilâtûn/ Fâ'ilâtûn/ Fâ'ilâtûn/ Fâ'ilûn]

328. Yâ zi seylâb-ı havâdis rû ne-bâyed tâften

⁴⁸¹ De: - S.

⁴⁸² Yalnız: - S, SÇ.

Yâ ne-bâyed hâne der-sahrâ-yı imkân sâhten

Yâ seylâb-ı hâdisâtıdan yüz çevirmeyip tahammül etmeli yâhûd sahrâ-yı imkânda mesken ittihâz etmemeli!

ز خانم پدری کی شوند مانع فرزند

ز ما دریغ ندارد خدا بهشت برین را

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün]

329. Zi hâne-i pederî key şevend mâni'-i ferzend
Zi mâ dirîğ ne-dâred Hudâ behişt-i berîn [râ]

Cenâb-ı Hak cenneti bizden esirgemez. Babasınıñ hânesinden evlâdını kovmak nasıl olur?⁴⁸³

[54b M]

در یسم باطلام بجهانم حرف هم مگو

منصور شد هلاک ز هم گفتن این چنین

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtû/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilün]

330. Der-⁴⁸⁴pîş bâtlân-ı cihân harf-i hak me-gû
Mansûr şod helâk zi hak güften in çünîn

[53a SÇ]

Îmânsızlar huzûrunda hak ve hakikatden bahsetme! Mansûr hak söylemek yüzünden helâk oldu!

[34b S]

این چنین زیر و زبر عالم نمی ماند مدام

می نشاند هر کس را بجای خویش

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

331. İn çünîn zîr ü zeber 'âlem ne-mî-mâned müdâm
Mî-nişâned çarh herkes râ be-cây-ı hîştên

⁴⁸³ kovmak nasıl olur: kovarlar mı M.

⁴⁸⁴ Der: zi S, SÇ.

‘Âlemiñ bu keşmekeşi devâm edemez. Felek herkesi yerine oturtur.

تراکم چشم بخوبام بحسن معنی نیست

برو قلمر تصویر را تماشا کن

[Mefâ’ilün/ Fe’ilâtün/ Mefâ’ilün/ Fe’ilün]

332. Torâ ki çeşm be-hûbân be-hüsn ma’nî nîst
Be-rev kalem-rev-i tasvîr râ temâşâ kûn

Temâşâ-yı cemâlden maksadıñ bir zevk-i ma’nevîye müstenid değilse; bârî resmîñ çok bulunduğu memleketleri, fotoğrahâneleri⁴⁸⁵ gez dolaş!

تخم راز از سنگ غارا میجهد همچو شر

چیچ کرا مرم راز نهام خود مکن

[Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilün]

333. Tohm-ı râz ez-seng-i hârâ mî-cehed hemçün şerer
Hîç kes râ mahrem râz-ı nihân-ı hod me-kûn

Sır öyle bir tohmdur ki onu mermer üzerine bile ekseñ kıvılcım gibi intâş eder. Binâen-‘aleyh esrârîña kimseyi mahrem etme!

[55a M]

در خاک خیره دیدم نور صفا کمالست

هر طفل میتواند م را در آب دیدم

[Mef’ûlü/ Fâ’ilâtün/ Mef’ûlü/ Fâ’ilâtün]

334. Der-hâk-ı hîre-dîden nûr-ı safâ kemâlest
Her tıfl mî-tüvâned meh râ der-âb dîden

Asıl kemâl; bulanık çamurda nûr-ı sâfîyyeti görmektir. Yoksa berrâk suya ‘akseden ayı çocuklar bile görür.

[53b SÇ]

اوج دولت نه مقامیست کم غافل باشند

بر لب بام خطر جهل بود خوابیدم

⁴⁸⁵ Fotoğrahâneleri: resimhâneleri M.

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fâ'ilün]

335. Evc-i devlet ne-makâmîst ki gâfil bâşend
Ber-leb-i bâm-ı hatar cehl buved h'âbîden

Makâm-ı devlet ve ikbâl gâfil bulunacak yer değildir. Muhâtaralı dam kenârında uyumak cehâletden başka bir şey olmaz.

تلخی منت هلاوت میرد از جام ما

آب رو نتوام برای آب هیوام ریختن

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

336. Telhî-i minnet halâvet mî-bered ez-cân-ı mâ
Âb-ı rû netvân berây-ı âb-ı hayvân rîhten

İmtinân merâreti; gönülde zevk ve halâvet bırakmaz. Âb-ı hayât için âb-ı rû dökmek câ'iz değildir.

[35a S]

خروانرا دشمنی چو کشور بیگانه نیست

از سر غفلت مباد از حد خود بیروم مشو

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

337. Husrevân râ düşmenî çün kişver-i bigâne nîst
Ez-ser-i gaflet mebâd ez-hadd-ı hod bîrûn me-şev

Krallarıñ yabancı memleket gibi bir düşmeni olamaz.⁴⁸⁶ Sakın gaflet edip de hudûduñdan dışarı adım atma!

[55b M]

گردد چرخ بدو نیک ز هم نشاند

آیا تفرق از هم نکند گندم و جو

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

338. Gerdiş-i çarh bed ü nîk zi hem nişnâsed
Âsyâ tefrika ez-hem ne-küned gendüm ü cev

⁴⁸⁶ memleket gibi bir düşmeni olamaz: memlekettten başka düşmeni yoktur M.

Felek; insânlarda iyiyi, kötüyü ayırmaz. Değirmen buğdayı arpadan tefrîk etmez.

[54a SÇ]

گوهر دندان زبیری ریخت چو نه شبنم بخاک

عقده ها در رستم عمر از شمار سال ماند

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

339. Gevher-i dendân zi pîrî rîht çün şebnem be-hâk
'Ukdehâ der-rişte-i 'ömr ez-şümâr-ı sâl mând

Cevher gibi olan dişlerim ihtiyârlıktan şebnem gibi hâke döküldü. Yaşadığım senelerden⁴⁸⁷ rişte-i 'ömrümde ancak -diş yerlerinden⁴⁸⁸ 'ibâret⁴⁸⁹- düğümler kaldı.

از جوانی نیست غیر از داغ هسرت در دلم

نقش پای چند ازین طاووس زرین بال ماند

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

340. Ez-civânî nîst gayr ez-dâğ-ı hasret der-dilem
Nakş-ı pâyî çend ez-în tâvûs-ı zerrîn-bâl mând

Gençlik hâtıralarından gönlümde dâğ-ı hasretten gayrı bir şey yok! O altın kanatlı tâvûsdan ancak bir iki ayak izi kaldı.

نفس سرکشم گردد از اقبال دنیای غیس

مشت غاری آتشم افروده را رعنا کند

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

341. Nefs serkeş gerded ez-ikbâl-i dünyâ-yı hasîs
Müş-t-i hârî âteş-i efsürde râ ra'nâ küned

Nefs; dünyânın birtakım hasîs menfa'at ve ikbâli yüzünden itâ'atsiz olur. Bir avuç çör çöp sönük âteşi parlatır. Terbiyesiz eder.

[56a M]

مگر برند بدوزخ مرا سوال نکرده

⁴⁸⁷ Senelerden: seneleri saymaktan M.

⁴⁸⁸ diş yerlerinden: dişlerin yerinden SÇ.

⁴⁸⁹ 'ibâret: 'ibâret olan M.

وگر نه کیت کم از عهده جواب بر آید

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün]

342. Meger berend be-dûzah merâ su'âl ne-kerde
Vegerne kîst ki ez-'uhde-i cevâb ber-âyed

Mahşerdeki muhâsebeye kimseniñ tâkati olmadığından gâlibâ bizi bilâ isticvâb cehenneme sevk edeceklerdir.

[35b S, 54b SÇ]

درآذستی شیطان ز دل سیاهی ماست

چراغ دزد بشب خواب پاسبان باشد

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

343. Dırâz-ı destî-i şeytân zi dil-siyâhî-i mâst
Çerâğ-ı düzd be-şeb h'âb-ı pâsbân bâşed

Şeytânîñ tasallutuna sebep olan⁴⁹⁰ kalbimiziñ siyâhlığıdır. Geceleyin bekçiniñ uykusu hırsıza fenâr vazîfesi görür.

غی رسد چو بدامان دادرس دستم

گم از زمین و گم از آسمان کنم فریاد

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

344. Ne-mî resed çü be-dâmân-ı dâd-res destem
Geh ez-zemîn ü geh ez⁴⁹¹-âsumân künem feryâd

Felâketime yardım edecek bir kimse bulamıyorum da gâh zemînden gâh âsumândan⁴⁹² şikâyet edip duruyorum.

بود ملال بمقدار مال هر کس را

بقدر روغن خود هر چراغ میوزد

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

345. Buved melâl be-mikdâr-ı mâl herkes râ

⁴⁹⁰ Olan: -M.

⁴⁹¹ Ez: -SÇ.

⁴⁹² gâh zemînden gâh âsumândan: gâh âsumândan gâh zemînden SÇ.

Be-kadr-ı revgan-ı hod her çerâğ mî-sûzed

Dünyâda herkesiñ gam ve kederi servet ve sâ mânı mikdârıncadır. Her kandîl; içindeki yağ nisbetinde sûzân olur.

[56b M]

بهر فردوس گروھی کم ز دنیا گذرند

از هوایی هوای دگر آویخته اند

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

346. Behr-i firdevs-gürûhî ki zi dünyâ güzerend
Ez-hevâyî be-hevâ-yı diger âvîhteend

Zâhidleriñ cennete girmek hevesiyle dünyâdan ferâgatleri bî-hûdedir. Çünkü onlar bir ârzûdan vazgeçerek diğeriye takılıp kalmış demektir.

[55a SÇ]

چشم شوخ تو بعیب دگرانه مشغولست

ورنہ صد آیینہ در رهگذر آویخته اند

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

347. Çeşm-i şûh-ı to be-'ayb-ı digerân meşgûlest
Verne sad âyine der-reh⁴⁹³-güzer âvîhteend

Seniñ 'ârsız gözün dâ'imâ başkalarının 'aybını tedkîk ile meşgûldür de kendi 'aybını göremiyorsuñ! Yoksa her reh-güzârda; yüz âyine asılıdır.

بآبرو ز هیات ابد قناعت کن

کم حظی وقت بود هر کم آبرو دارد

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

348. Be-âb-ı rû zi hayât-ı ebed kanâ'at kün
Ki Hızr-ı vakt buved her ki âb-ı rû dâred

Âb-ı hayâtıdan vâzgeç de yüzünüñ suyuyla kanâ'at et! Zîrâ yüzünüñ suyunu muhâfaza edebilen vaktiñ Hızır sayılır!

⁴⁹³ Der-reh: der-her M, SÇ.

[36a S, 57a M]

برآز پرده هستی اگر آسودگی خواهی
کم طوفان حوادث بال و پر زین بادبان دارد

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

349. Berâ zi perde-i hestî eger âsûdegî h'âhî
Ki tûfân-ı havâdis bâl ü per z'în bâd-bân dâred

Dünyâda râhat yaşamak isterseñ varlık da'vâsından geç! Zîrâ tûfân-ı hâdisât saña
hücûm için bu şişkin yelkenden kol, kanat bulup kuvvet alıyor.

ما دل خود را بنومیدی تسلی داده ایم
ورنم مطلب را بهمت میتوان ایجاد کرد

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

350. Mâ dil-i hod râ be-nevmîdî tesellî dâdeîm
Verne matlab râ be-himmet mî-tüvân îcâd kerd

Biz gönlümüzü ümitsizlikle tesliye etmişiz.⁴⁹⁴ Yoksa 'azm ve himmet sâyesinde
maksadımızı îcâda kâdiriz.⁴⁹⁵

[55b SÇ]

نامهرست بال ملک در حریم دل
این خانه را بآه مگر رفت و رو کنند

[Mef'ûlü/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

351. Nâ-mahremest bâl-ı melek der-harîm-i dil
În hâne râ be-âh meger reft ü rû künen

Harîm-i kalbe⁴⁹⁶ melek kanadı bile nâ-mahremdir. Bu hâne yalnız⁴⁹⁷ âh ve
feryâdla silinip süpürülür.

گمکرده را کنند طلب خانه وین عجب

⁴⁹⁴ Etmişiz: etmişizdir M.

⁴⁹⁵ maksadımızı îcâda kâdiriz: maksadı îcâd mümkündür M.

⁴⁹⁶ Kalbe: kalbimize S, SÇ.

⁴⁹⁷ Yalnız: - S, SÇ.

کآھا کم یافتند ترا جستجو کنند

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilün]

352. Güm kerde râ künend taleb halk v'în 'aceb
K'ânâhâ ki yâftend torâ cüst cû künend

İnsânlar zâyî' ettikleri şeyi ararlar. Yâ Rab! Şâyân-ı ta'accübdür ki seni bulanlar yine ararlar.

[57b M]

فارغ از پوست بود هر کم رسیده ست بغز

چم عجب عاشم اگر دیر و حرم نشاند

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

353. Fâriğ ez-post buved her ki resîdest⁴⁹⁸ be-magz
Çi 'aceb 'âşık eger deyr ü harem nişnâsed

Hakîkatte vâsıl olan zevâhirden⁴⁹⁹ müstağnî olur.⁵⁰⁰ 'Âşıkîñ mescidle kilîsâyı tefrîk etmemesi şâyân-ı ta'accüb değildir.

بخار و فس نتوانه سیر کرد آتسرا

کم بار خواهم یکی صد ز جمع مال شود

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

354. Be-hâr u has ne-tüvân sîr kerd âteş râ
Ki bâr-ı h'âce yekî sad zi cem'-i mâl şeved

Âteşi çör çöple doyumak mümkün değildir. Efendiniñ yükünüñ yüz misli artması cem'-i mâle inhimâkindendir.

[56a SÇ]

چوہم مہ نوکم بدست افتد لب نانی مرا

خلعہ از انگشت اشارت تیربارانم کنند

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

⁴⁹⁸ Resîdest: resîdeest M, SÇ.

⁴⁹⁹ Zevâhirden: kabukdan M.

⁵⁰⁰ Olur: kalır SÇ.

355. Çün meh-i nev ki be-dest üftad leb-i nânî merâ
Halk ez-engüşt işâret tîr-i bârânem künend

[36b S]

Ay gibi hâs bir lokma çörek elime düşünce herkes beni parmakla göstermede
tehâcüm eder.

کیتند اهل بجهام بی سر و سامانی چند

در ره سیل حوادث ده ویرانی چند

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

356. Kîstend ehl-i cihân bî-ser ü sâ mânî çend
Der-reh-i seyl-i havâdis dih-i vîrânî çend

Ehl-i cihân kim oluyor? Seyl-i hâdisât önünde birkaç vîrân köy teşkîl etmiş
yurtsuz, çulsuz kimseler!

[58a M]

چنم از مشرب من کفر و دین یکرنگ شد با هم

کم از تسبیح بوی صندل بتخان می آید

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

357. Çünân ez-meşreb-i men küfr ü dîn yek-reng şod bâ-hem
Ki ez-tesbîh bûy-ı sandal-ı bût-hâne mî-âyed

Nazarımda⁵⁰¹ küfr ve dîn o kadar müsâvî⁵⁰² oldu ki tesbîhden bût-hânede yanan
sandal ağacının kokusunu alıyorum!

درین عبرت را سالک ره طاریک عقبی را

زدنیا چشم ظاهر تا نمی پوشد نمی بیند

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

358. Der-în 'ibret-serâ sâlik reh-i târîk-i⁵⁰³ 'ukbâ râ
Zi dünyâ çeşm-i zâhir tâ ne-mî pûşed ne-mî-bîned

⁵⁰¹ Nazarımda: meşrebimden M.

⁵⁰² o kadar müsâvî: öyle hemreng M.

⁵⁰³ târîk-i: bârîk-i S, SÇ.

Sâlik; şu ‘ibretgâhda zâhir gözünü kapamadıkça karanlık olan ‘ukbâ yollarını göremez.

[56b SÇ]

شکوه از قسمت ندارد جز پشیمانی عمر

شیر را خود طفل از پستانم گزیدم میکند

[Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilün]

359. Şekve ez-kısmet ne-dâred cüz peşîmânî semer
Şîr râ hûn tıfl ez-pistân güzîden mî-küned

Takdîr-i ezelîden şikâyet; nedâmetden gayrı⁵⁰⁴ semere vermez. Memeyi ısırın çocuk; sütünü kan yapar.

ندیدم یکنفس راحت ز نفس ظاهر و باطن

چم آسایم در آم کشور کم ده فرمانروا دارد

[Mefâ’ilün/ Mefâ’ilün/ Mefâ’ilün/ Mefâ’ilün]

360. Ne-dîdem yek-nefes râhat zi hiss-i zâhir ü bâtın
Çi âsâyiş der-ân kişver ki deh-fermân-revâ dâred

Havâss-ı zâhire ve bâtıneniñ şerrinden bir nefes râhat edemedim. On hükümdârılı bir ülkede huzûr ve âsâyiş olur mu?

[58b M]

نیست جویای نظر چوم م نو ماه تمام

خودنمایی نکنند هر کم کمالی دارد

[Fe’ilâtün/ Fe’ilâtün/ Fe’ilâtün/ Fe’ilün]

361. Nîst cûyâ-yı nazar çün meh-i nev mâh-ı tamâm
Hod-nümâyî ne-küned her ki kemâlî dâred

Bedr-i tâm hâlinde olan ay; hilâl gibi herkese kendini arattırmaz.⁵⁰⁵ Erbâb-ı kemâl tekebbürü, nümâyîşi sevmez.

⁵⁰⁴ Gayrı: başka M.

⁵⁰⁵ herkese kendini arattırmaz: nazar diletmez M.

[37a S]

دلی کم محرم اسرار غیب شد صائب

نسم را نفس جبرئیل میداند

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

362. Dilî ki mahrem-i esrâr-ı gayb şod Sâ'ib
Nesîm râ nefes-i Cebre'îl mî-dâned

Sâ'ib! Esrâr-ı gayba vâkıf olan gönül; nesîm-i sabâyı Cebra'îl nefesi 'addeder.

[57a SÇ]

گر بشاهام جهان مسند عزت دادند

گوش ای هم بن از ملک قناعت دادند

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

363. Ger be-şâhân-ı cihân mesned-i 'izzet dâdend
Gûşeî hem be-men ez-mülk-i kanâ'at dâdend

Cihân pâdişâhlarına mesned-i 'izzet verildiyse bize de mülk-i kanâ'atde bir köşe
ihsân edilmiştir.

دیده هر کم نشد باز درین عبرتگاه

روزگار هم در خواب پریشام گذرد

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

364. Dîde-i her ki ne şod bâz der-în 'ibret-gâh
Rûzgâreş heme der-h'âb-ı perîşân güzered

Şu 'ibret-gâhda gözünü açmayanın bütün hayâtı perîşân bir uykuda geçer.⁵⁰⁶

[59a M]

حیف و صد حیف کم در حلقم این سنگدلان

نیست گویی کم پذیرای نصیحت باشد

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

365. Hafy u sad hayf ki der-halka-i in seng-dilân

⁵⁰⁶ Geçer: mesrûr eder SÇ.

Nîst gûşî ki pezîrâ-yî nasîhat bâşed

Yazık biñ def'a yazık ki şu taş yüreklipler arasında nasîhat kabûl edecek bir kulak yok!

صائب از طول امل دست هوس کوت کن

کم ازین دام بجز صید مگس نتوانم کرد

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

366. Sâ'ib ez-tûl-ı emel dest-i heves kûteh kün

Ki ez-în dâm be-cüz sayd-ı meges netvân kerd

Sâ'ib! Tûl-ı emelden vazgeç ki⁵⁰⁷ bu tuzakla sinekten başka bir şey avlanamaz.

[57b SÇ]

مضبور اگر طلبی بی اراده شو صائب

کم آرمیده بود هر کم بی اراده بود

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

367. Huzûr eger talebî bî-irâde şev Sâ'ib

Ki âramîde buved her ki bî-irâde buved

Sâ'ib! Eğer râhat ve huzûr istiyorsañ irâdeyi terk edip tamâmıyla teslimiyet göster. Dünyâda eñ iyi râhat eden ârzû irâdesi bulunmayandır.

گر بقاله زاهد از دنیا کند پهلوی

از فریب او مشو غافل کم میدام میکشد

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

368. Ger be-zâhir zâhid ez-dünyâ küned pehlû tehî

Ez-firîb-i o me-şev gâfil ki meydân mî-keşed

Zâhid; zâhiren dünyâdan ferâgat eder gibi görünürse de hîlesine aldanma ki bu ferâgatı vakt kazanmak⁵⁰⁸ içindir.

[37b S, 59b M]

⁵⁰⁷ Ki: -M.

⁵⁰⁸ vakt kazanmak: meydân bulmak M.

مصور شد مرا این نکته در میراب از واعظ
کم هر کس رو بخلاف آرد رهنم از قبل برگردد

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

369. Musavver şod merâ in nükte der-mihrâb ez-vâ'iz
Ki herkes rû⁵⁰⁹ be-halk âred ruheş ez-kible ber-gerded

Vâ'izi kürsîde görünce hayâlimde şu nükte tecessüm etti ki: Mahlûkâta, mâ-sivâya teveccüh eden kible den yüz çevirir!

فنام دشمن یکدیگرندنگدلادم
کسی هم شکوه باینای روزگار کند

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

370. Fesân-ı deşne-i yek-dîgerend seng-dilân
Kesî çi şekve be-ebnâ-yı rûzgâr küned

Ebnâ-yı zamânı kimden kime şikâyet edeceksin? Taş yürekli; birbirini hançerini bilemek sûretiyle yek-diğerine mu'âvenet ederler.

[58a SÇ]

ازین هم سود کم در گلستان وطن دارم
مرا کم عمر چو نرگس بخواب میگذرد

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

371. Ez-în çi sûd ki der-gülsitân vatan dârem
Merâ ki 'ömr çü nergis be-h'âb mî-güzered

Nergis gibi 'ömrüm uykuda geçtikçe gülistânda oturduğumdan ne fâ'ide!

باطن و ظاهر خود هر کم کند صاف چو بحر
ظاهر و باطن او عنبر و گوهر باشد

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

372. Bâtın u zâhir-i hod her ki küned sâf çü bahr
Zâhir u bâtın-ı o 'anber ü gevher bâşed

⁵⁰⁹ Rû: reh SÇ.

Deñiz gibi zâhir ve bâtınını temîzleyeniñ içi, dışı da⁵¹⁰ cevher gibi parlar, ‘anber gibi kokar.

[60a M]

من و هم صحبتی در خلد با زاهد معاذله

کم در جای گرانجانی بود زندام من باشد

[Mefâ’îlün/ Mefâ’îlün/ Mefâ’îlün/ Mefâ’îlün]

373. Men ü hem-sohbetî der-huld bâ-zâhid ma’âzallâh
Ki der-cây-ı girâncânî buved zindân-ı men bâşed

Cennetde hâm sûfî ile bir yerde bulunmaktan Allâh’a sığınırım. Sakîl rûhuyla cenneti⁵¹¹ baña zindân eder.

بمقصد میرسانم بی کشاکش راست کیشانرا

کیماء هیرخ اگر در قبضه فرمام من باشد

[Mefâ’îlün/ Mefâ’îlün/ Mefâ’îlün/ Mefâ’îlün]

374. Be-maksad mî-resânem bî-keşâkeş râst kîşân râ
Kemân-ı çarh eger der⁵¹²-kabza-i fermân-ı men bâşed

Feleki idâre kudreti eğer⁵¹³ benim kabza-i fermânımda olsaydı;⁵¹⁴ erbâb-ı istikâmeti bilâ-tereddüd maksadlarına kavuştururdum.

چنین کز خودپرستی بیسم سیری نفس کافر را

حریم کعب هم بتغانه ما می تواند شد

[Mefâ’îlün/ Mefâ’îlün/ Mefâ’îlün/ Mefâ’îlün]

375. Çünîn k’ez hod-perestî bîş seyrî nefis-i kâfir râ
Harîm-i Ka’be hem büt-hâne-i mâ mî-tüvâned şod

[38a S, 58b SÇ]

⁵¹⁰ Da: - M.

⁵¹¹ Sakîl rûhuyla cenneti baña zindân eder: hâm ervâhîñ bulunduğu yer baña zindân olur M.

⁵¹² Der: - S.

⁵¹³ Eğer: - M.

⁵¹⁴ Olsaydı: olaydı M.

Terbiyesiz olan nefsimizde böyle hod-perestlik devâm ve terakkî ettikçe harîm-i Ka'be'yi de- gönlümüzü-⁵¹⁵ büt-hâneye çevireceğiz zannederim.

خضر در دامن صحرای طلب کمنا مت

وردم در هر سهی آب بقا میباشد

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

376. Hızr der-dâmen-i sahrâ-yı taleb güm-nâmet
Verne der-her siyehî âb-ı bekâ mî-bâşed

Hızr; âb-ı hayâtı ararken dağ eteklerinde gâ'ib oldu. Yoksa her karanlıkta bir âb-ı hayât mevcûddur.

[60b M]

نیست ممکن کم برویم نلشاید دری

هر کم در هلقم مردام خدا می باشد

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

377. Nîst mümkün ki be-rûyeş ne-güşâyend derî
Her ki der-halka-i merdân-ı Hudâ mî-bâşed

Merdân-ı Hudâ'nın kapısı halkasına yapışan kimseye kapının açılmaması mümkün değildir.

راه هزار سال بیک لثم قطع کرد

هر کس کم پشت با بجهام غراب زد

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilün]

378. Râh-ı hezâr-sâle be-yek gâm kat' kerd
Herkes ki püşt-i pâ be-cihân-ı harâb zed

Şu harâb dünyânın muhabbetini tepen; biñ senelik yolu bir adımda almış demektir.

چم ساده لوح فتادست صائب این زاهد

کم حق گذاشت و عور و قصور می جوید

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

⁵¹⁵ Gönlümüzü: -M.

379. Çi sâde-levh fütâdest⁵¹⁶ Sâ'ib in zâhid
Ki Hak güzâşte u hûr u kusûr mî-cûyed

Sâ'ib! Şu hâm sofî ne budalâ insândır ki Allâh'ı bırakıp da köşk arıyor, hûrî istiyor!

[59a SÇ]

سیم دل شکوه از وضع بجهام دارد غمی داند
کم عالم یوسف‌نام میشود چو دل جلا گیرد

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

380. Siyeh-dil şekve ez-vaz'-ı cihân dâred ne-mî dâned
Ki 'âlem Yûsufistân mî-şevêd çün dîl cilâ gîred

Kalbi zulmetde kalan; dâ'imâ felekden şikâyet eder. Zavallı bilmez ki mücellâ bir kalbe bütün kâ'inât güzel görünür.

[61a M]

نه از مجد فتوحی شد نه از میخان امدادی
بهر جانب که رفتم پای امیدم بنگاه آمد

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

381. Ne ez-mescid fütûhî şod ne ez-meyhâne imdâdî
Be-her cânib ki reftem pâ-yı ümîdem be-seng âmed

Ne mescidden gönlüm bir inkişâf buldu⁵¹⁷ ne de meyhânedan imdâd gördüm. Bir ümîd üzerine hangi tarafa gittiysem ayağım taşâ râst geldi!

[38b S]

ز تنگنای فلک حال من کسی داند
که همچو طفل مقید بظواهره شود

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

382. Zi tengnâ-yı felek hâl-ı men kesî dâned

⁵¹⁶ Fütâdest: fütâdeest M.

⁵¹⁷ inkişâf buldu: feyz-yâb oldu M.

Ki hemçü tıfl-ı mukayyed be-gâhvâre şeved

Şu tengnâ-yı felekde benim çektiğimi ancak çocuk gibi beşikte kundaklı yatan bilir.

موسی ز اشتیاده تجلی کباب شد

ایزد بطور وعده دیدار میدهد

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtû/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilûn]

383. Mûsâ zi iştiyâk-ı tecellî kebâb şod
Îzid be-Tûr va'de-i dîdâr mî-dihed

Cenâb-ı Hak; cebel-i Tûr'a tecellî va'd edince Mûsâ 'aleyhi's-selâm iştiyâkıdan yanıp kebâb oldu.

[59b SÇ]

ز آه کرم دو عالم مرا مهیا شد

ازین کلید دو صد در بروی من وا شد

[Mefâ'ilûn/ Fe'ilâtûn/ Mefâ'ilûn/ Fe'ilûn]

384. Zi âh-ı germ dü-'âlem merâ müheyyâ şod
Ez-în kilîd dü-sad der be-rûy-ı men vâ şod

Âteşli bir âh ile iki 'âlemi kendime râm ettim. Bu kilîdle⁵¹⁸ yüzüme iki yüz kapı açıldı.

[61b M]

ز هن عاقبت آه روز ناامید شدم

کم حرص پیر ز قد دوتا دوبالا شد

[Mefâ'ilûn/ Fe'ilâtûn/ Mefâ'ilûn/ Fe'ilûn]

385. Zi hüsn-i 'âkıbet ân rûz nâ-ümîd şodem
Ki hırs pîr zi kadd-ı dü-tâ dü-bâlâ şod

Hırs pîri şu kanbur vücûdumu aştığı gün, soñ nefesde î mânla gidebilmekten me'yûs oldum.

⁵¹⁸ Kilîdle: anahtarla M.

مشو در راه امن از احتیاط ای راهبر غافل

کم موسی بی‌عصا در وادی این نمی‌آید

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

386. Me-şev der-râh-ı emn ez-ihyât ey râh-ber gâfil
Ki Mûsâ bî-'asâ der-vâdî-i Eymen ne-mî-âyed

Ey rehber! Eñ emîn yolda bile ihtiyâtı elden bırakma! Zîrâ Mûsâ bile vâdî-i Eymen'e 'asâsız gitmedi.

تا بخودداری گمراه علم و دانشم ناقصی

چونم بنقص خود شدی قائل کمال اینست و بس

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

387. Tâ be-hod dârî kemâl-i 'ilm ü dâniş nâkısî
Çün be-naks-ı hod şodî kâ'il kemâl înest ü bes

Kemâl-i 'ilm ve 'irfânîña kâ'il bulundukça⁵¹⁹ nekâyıs içindesiñ! Cehl ve noksânîña kâ'il olduñ mu derece-i kemâldesiñ!

[60a SÇ]

دوزخ ارباب معنی صحبت قالت و بس

هست اگر دارالامانی مجلس هالت و بس

[Fâilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

388. Dûzah-ı erbâb-ı ma'nî sohbet-i kâlest ü bes
Hest eger dârü'l-emânî meclis-i hâlest ü bes

Kâl ehliyle sohbet; erbâb-ı 'urefânîñ cehennemidir. Onlara dârü'l-emân ancak ehl-i hâl meclisidir!

[39a S, 62a M]

آب حیات میطلبید حرص تشم لب

در وادی کم سربابی ندید کس

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

⁵¹⁹ Bulundukça: oldukça M.

389. Âb-ı hayât mî-talebed hırs-ı teşne-leb
Der-vâdiî ki mevc-ı serâbî ne-dîd kes

Kimseniñ bir serâb temevvücü göremediği bir vâdîde zavallı teşne-leb âb-ı hayât ister!

عرفیت این کم خضر بآب بقا رسید
زین چرخ دل سیم دم آبی ندید کس

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

390. Harfîst in ki Hızır be-âb-ı bekâ resîd
Z'in çarh-ı dil-siyeh dem-i âbî ne-dîd kes

Şu müzlim gönüllü felekden kimse bir yudum su içmemiştir. Hızır'ın âb-ı hayâta⁵²⁰ vâsıl olduğu da boş⁵²¹ lâfıdır!

از دانمم آیم دادکم از رزمه میکنند
چو آسمان درست هابی ندید کس

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

391. Ez-dâniş ânçi dâd kem ez-rızk mî-küned
Çün âsumân dürüst hesâbî ne-dîd kes

Felek insânlara 'ilm ve 'irfândan⁵²² ihsân ettiği sermâye mikdârı rızkdan tenkîs eder. Şu felek gibi işinde düzgün hesâb tutan yok!

[60b SÇ]

بی شعورالم از شراب کامرانی سرخوشند
زهر در پیامت ارباب ادراکت و بس

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

392. Bî-şu'ûrân ez-şarâb-ı kâmrânî ser-hoşend
Zehr der-peymâne-i erbâb-ı idrâkest ü bes

⁵²⁰ âb-ı hayâta: âb-ı bekâya M.

⁵²¹ Da boş: bir M.

⁵²² 'irfândan: dânişden M.

‘Akl ve şu’ûru olmayanlar; şarâb-ı kâmrânî ile sarhoştur. Zehr yalnız erbâb-ı idrâkiñ peymânesine konmuştur.

[62b M]

از هم آواز آمد شود زندان بهشت دگشا

وای بر مرغی کم افتادست تنها در قفس

[Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilün]

393. Ez-hem-âvâzân şeved zindân behişt-i dil-güşâ
Vây ber murgî ki üftâdest tenhâ der-kafes

Zindân bile muvâfık arkadaşlar sâyesinde cennet olur. Yalnız başına kafeste esîr kalan zavallı kuşa yazık!

گفتم از گردونه گشاید کار من شد بستم تر

آه کم روشنگر تصور کردم من ز نظر بود

[Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilün]

394. Güftem ez-gerdûn güşâyed kâr-ı men şod beste-ter
Ân ki rûşenger tasavvur kerd men jengâr bûd

Felekden güşâyîş-i âmâl istedikçe işlerim daha mu’akkad bir hâle geldi. Zavallı ben! Cilâ zannettiğim meğer pâs imiş!

[39b S]

فهم ییسم من زطاعات ریایی بهتر ست

استخوانم صد پیرهن باشد به از معز حرام

[Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilün]

395. Fısk pîş-i men zi tâ’ât riyâyî bih-terest
Üstühân sad pîrehen bâşed be ez-ma’z harâm

Benim nazarımda fisk ve günâh;⁵²³ gösteriş için yapılan tâ'âtiden⁵²⁴ çok hayrlıdır.⁵²⁵ Helâl kemik;⁵²⁶ harâm keçiden yüz def'a iyidir.⁵²⁷

[61a SÇ]

عالم بیخبری بود بهشت آبادم

تا بهوسم آمدم از عرس به فرسم افتادم

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

396. 'Âlem-i bî-haberî bûd behişt âbâdem

Tâ be-hûş âmedem ez-'arş be-ferş üftâdem

'Âlem-i ezelde⁵²⁸ her şeyden habersizce bî-hûş yaşamak; benim için ebedî⁵²⁹ bir cennet idi. 'Aklım başıma gelince 'arşdan zemîne düştüm.

[63a M]

تیرگی بیرون رفت از دل بعلم ظاهری

خانم را روشن نمی سازد چراغ پشت بام

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

397. Tîregî bîrûn ne-reft ez-dil be-'ilm-i zâhirî

Hâne râ rûşen ne-mî-sâzed çerâğ-ı püşt-i bâm

'İlm-i zâhiri⁵³⁰ gönüldeki şübühâtı⁵³¹ izâle edemedi. Damda yanan lamba, derûn-ı hâneyi nasıl tenvîr eder?

عالم روشن چشم غویسم میازد سیاه

چون عقیق از سادگی هر کس کند تحصیل نام

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

398. 'Âlem-i rûşen be-çeşm-i h'îş mî-sâzed siyâh

⁵²³ ve günâh: - M.

⁵²⁴ tâ'âtiden: tâ'âtlerden M.

⁵²⁵ Hayrlıdır: iyidir M.

⁵²⁶ Helâl kemik: kemik yemek M.

⁵²⁷ def'a iyidir: kat iyi olur M.

⁵²⁸ 'Âlem-i ezelde: habersizlik 'âlemi ya'ni çocuklukta M.

⁵²⁹ Ebedî: sağlam M.

⁵³⁰ Zâhiri: zâhir M.

⁵³¹ Şübühâtı: bulanıklığı M.

Çün ‘akîk ez-sâdegî herkes küned tahsîl-i nâm

‘Akîk gibi sâf-derûnlukla şöhret alan; cihânı kendine karâñlık etmiş olur.

کفر و دین را کرده ام تخییر از روشندلی

روشناس کعبه و بتخانه چو به آیینم ام

[Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilün]

399. Küfr ü dîn râ kerdeem teshîr ez-rûşen-dilî

Rû-şinâs Ka’be vü büt-hâne çün âyîneem

Kalbimiñ tenevvürü sâyesinde küfr ve îmânı kendime musahhar kıldım. Ka’be ve büt-hâneyi görüp añlamakta âyîne gibiyim.

[61b SÇ]

دل خوشتر ب ما داشت جوانم علما

شد بجهانم پیر همانم روز کم ما پیر شدیم

[Fe’ilâtün/ Fe’ilâtün/ Fe’ilâtün/ Fe’ilün]

400. Dil-i hoş-meşreb-i mâ dâşt civân ‘âlem râ

Şod cihân pîr hemân rûz ki mâ pîr şodîm

Gençlikte gönlümüz hoş iken cihânda delikanlı idi. Biz ihtiyârlanınca cihânda kocadı!

[40a S, 63b M]

نمی سازد دو دل آیینم بیارعارفرا

تویی منظوری از آیینم رویام هر کرا جویم

[Mefâ’ilün/ Mefâ’ilün/ Mefâ’ilün/ Mefâ’ilün]

401. Ne-mî-sâzed dü-dil âyîne-i bisyâr ‘ârif râ

Toyî manzûrî ez-âyîne rûyân her ki râ cûyem

Çok şey⁵³² görmek ‘ârif-i âgâhı iki gönüllü yapamaz. Gördüğüm her güzelde yine seniñ tecelliyâtıñı görüyorum.

اگر چه از رگه کرده تویی نزدیکتر با من

⁵³² Şey: âyine M.

ترا هر لحظه از جایی من سر در هوا جویم

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

402. Eger çi ez-reg kerden toyî nezdîk-ter bâ-men
Torâ her lahza ez-câyî men ser-der-hevâ cûyem

Yâ Rab! Baña her ne kadar şah damarından yakın iseñ de şaşkınlığımdan seni her dakîka yine başka bir yerde arıyorum.

هما از سایه ام کسب سعادت میکند صائب

نه بیمغرم کم دولت از پرو بال هما جویم

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

403. Hümâ ez-sâyeem kesb-i sa'âdet mî-küned Sâ'ib
Ne bî-mağzem ki devlet ez-per ü bâl-i hümâ cûyem

Sâ'ib! Hümâ; benim gölgemden sa'âdet kesb ediyor.⁵³³ Kuş kanadınıñ gölgesinden devlet arayacak kadar beyinsiz değilim!

[62a SÇ]

از باغ رفتن نه زیبی مهری گشت

چندام دعاغ نیست کم با گل بر کنم

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

404. Ez-bâğ reftenem ne zi bî-mihrî-i gülest
Çendân dimâğ nîst ki bâ-gül be-ser künem

Gülistândan çıkıp gittiğim; gülü sevmediğimden değil! Dâ'imâ gül ile oturacak derecede dimâğımda tahammül olmadığındandır.

[64a M]

جنگه دارد طرز من با مردم این روزگار

در میاه عالم وز اهل عالم نیستم

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

405. Ceng dâred tarz-ı men bâ-merdüm-i îñ rûzgâr

⁵³³ Ediyor: ediyorum S.

Der-miyân-ı ‘âlemem v’ez ehl-i ‘âlem nîstem

Benim tarz-ı hayâtım; bütün insânlarla⁵³⁴ hâl-i mücâdelede olmaktır. Gerçi⁵³⁵ ben de şu⁵³⁶ ‘âlem içindeyim. Fakat sanki ehl-i ‘âlemden⁵³⁷ değilim!

تا نوزد آرزو در دل نگردد سینم صاف

ما باین خاکستر این آیینم را پرداختیم

[Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilün]

406. Tâ ne-sûzed ârzû der-dil ne-gerded sîne-sâf
Mâ be în hâkister în âyîne râ perdâhtîm⁵³⁸

Ârzûları yakıp imhâ etmeden kalb; kesb-i sâfiyyet edemez. İşte biz; gönül âyînesini bu toprakla⁵³⁹ cilâ etmişiz!

[40b S]

در کعبه دلت شب و روز روی من

چو به آفتاب سجده هر در نمی کنم

[Mef’ûlû/ Fâ’ilâtü/ Mefâ’ilû/ Fâ’ilün]

407. Der-Ka’be-i dilest şeb u rûz rûy-ı men
Çün âfitâb secde-i her der-ne-mî-künem

Benim yüzüm gece gündüz gönül Ka’besine müteveccihdir. Güneş gibi her kapıya secde etmem!

[62b SÇ]

نه سرانجام اقامت نه امید بازگشت

مرغ بی بال و پریم از آشیاب افتاده ام

[Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilün]

408. Ne ser-encâm-ı ikâmet ne-ümîd-i bâz geşt

⁵³⁴ bütün insânlarla: bu zamâne adamıyla M.

⁵³⁵ Gerçi: - M.

⁵³⁶ Şu: - M.

⁵³⁷ İçindeyim fakat sanki ehl-i ‘âlemden: içinde isem de bu ‘âlemiñ ehlinden M.

⁵³⁸ perdâhtîm: perdâhtem S, SÇ.

⁵³⁹ Toprakla: kül ile M.

Murg-ı bî-bâl ü perem ez-âşiyân üftâdeem⁵⁴⁰

Ne soña kadar ikâmet ne de ‘avdet-i ümîdim vardır. Yuvadın düşmüş kolsuz,
kanatsız bir kuşum!

[64b M]

هر کم کرد ادراک من دریافت راز چرخ را

آسمان سر بسته مکتوبست و مضمونم منم

[Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilün]

409. Her ki kerd idrâk-i men der-yâft râz-ı çarh râ
Âsumân ser-beste mektûbest ü mazmûneş menem

Benim mâhiyyetimi anlayan; esrâr-ı feleki de anlamış demektir. Âsumân kapalı
bir mektûbdur ki me’âli benim!

آزادگاهم گر از سر دنیا گذشتم است

ما از سر گذشتن دنیا گذشتم ایم

[Mef’ûlû/ Fâ’ilâtü/ Mefâ’ilü/ Fâ’ilün]

410. Âzâdegân ger ez-ser-i dünyâ güzesteest
Mâ ez-ser-i güzesten-i dünyâ güzesteim

Âzâde-ser olanlar; eğer dünyâ ârzûlarından ferâğat etmişlerse, biz o ferâğat
ârzûsundan bile vazgeçmişiz!

مغز ما را نه جهانم عشق پریشانم کرده ست

کم مقید به پریشانی دستار شوم

[Fe’ilâtün/ Fe’ilâtün/ Fe’ilâtün/ Fe’ilün]

411. Mağz-ı mâ râ ne-çünân ‘aşk perîşân kerdest⁵⁴¹
Ki mukayyed be-perîşânî-i destâr şevîm

‘Aşk; dimâğımızı o kadar perîşân etmemiştir ki destârımızıñ perîşânlığıyla
mukayyed olalım!

⁵⁴⁰ üftâdeem: üftâdeim M.

⁵⁴¹ Kerdest: kerdeest M.

[63a SÇ]

از عزیزى شاد و از خواری مکدر نیستم

امتیازی ما باینای زمانم نپرده ام

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

412. Ez-'azîzî şâd u ez-h'ârî mükedder nîstem
İmtiyâzî mâ be-ebnâ-yı zamân ne-sipürdeem

Ne 'izzetden mesrûr ne de zilletden mükedderim. Ebnâ-yı zamâna dahı; bize böyle bir imtiyâz verilmesini emr ve⁵⁴² havâle etmemişiz!

[41a S, 65a M]

نه فتوحی از دعا شد نه گشادی از طلب

پاکشیدیم از طلب دست از دعا بر داشتیم

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

413. Ne-fütûhî ez-du'â şod ne-güşâdî ez-taleb
Pâ keşîdîm⁵⁴³ ez-taleb dest ez-du'â ber-dâştîm

Ne du'âdan rûhuma bir fütûh geldi ne de niyâzdan bir güşâyîş gördüm. Onuñ için ârzûdan ferâğat, du'âdan el çektim.

بی توکل وادی اعظم سر اسر چاه بود

راه شد هموار تا دست از دعا بر داشتیم

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

414. Bî-tevekkül vâdî-i imkân ser-â-ser çâh bûd
Râh şod hemvâr tâ dest ez-du'â ber-dâştîm

Tevekkül ve teslimiyyet göstermemişken⁵⁴⁴ vâdî-i imkânı serâpâ çukur⁵⁴⁵ ve tehlikeli gördüm.⁵⁴⁶ Teslîm olup da du'â ve niyâzdan vazgeçince ortalık⁵⁴⁷ dümdüz oldu!

⁵⁴² Emr ve: - S, SÇ.

⁵⁴³ Keşîdîm: keşîdem SÇ.

⁵⁴⁴ Göstermemişken: olmadan M.

⁵⁴⁵ Çukur: uçurdum M.

⁵⁴⁶ Gördüm: görmüşüm SÇ.

⁵⁴⁷ Ortalık: yol M.

خویم ما را ریخت گردوم در لباس دوستی

از سلیمی گرگ را صائب شبام پنداشتیم

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

415. Hûn-ı mâ râ rîht gerdûn der-libâs-ı dostî
Ez-selîmî gürg râ Sâ'ib şubân pindâştîm

Felek sahte muhabbet göstererek kanımı döktü. Zavallı ben, doğruluk, sâflık yüzünden kurdu çûbân zannetmişim!

[63b SÇ]

از کعب و بتخان گذشتیم بتعجیل

قانع بنقه در و دیوار نلشتیم

[Mef'ûlû/ Mefâ'ilû/ Mefâ'ilû/ Fe'ûlün]

416. Ez-Ka'be vü bût-hâne güzeştîm be-ta'cîl
Kâni' be-nigâh-ı der ü dîvâr ne-geştîm

Kapılara, dîvârlara bakmakla iktifâ edemediğimden hem Ka'be'den hem bût-hânedan sür'atle vazgeçtim!

[65b M]

دنی و عقبی تماشاگاه اهل غفلت

ما خداجویام ز فکر این و آن آورده‌ام

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

417. Dünyâ u 'ukbâ temâşâ-gâh-ı ehl-i gafletest
Mâ Hudâ-cûyân zi fikr-i îñ ü ân âsûdeîm

Dünyâ ve âhiret ehl-i gafletiñ temâşâ-gâhıdır. Talib-i dîdâr olan bizler, bu her iki endîşeden vâresteyiz!

نمی خوردم غم دنیا اگر دیندار میبودم

مال خویسم میدیدم اگر هشیار میبودم

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

418. Ne-mî hordem gam-ı dünyâ eger dîndâr mî-bûdem

Me'âl-i hîş mî-dîdem eger hüşyâr mî-bûdem

Eğer⁵⁴⁸ îmânım kavî⁵⁴⁹ olaydı âlâm-ı dünyâyı hîçe sayardım; 'aklım olaydı; kendi hakikatimden âgâh olurdum.

[41b S]

هر کجا غم نیت آنجا زندگانی مشکلت
زین سبب آدم بتعجیل از بهشت آید بروم

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

419. Her kücâ gam nîst âncâ zindegânî müşkilest
Z'în sebeb âdem be-ta'cîl ez-behişt âyed birûn

Gam, keder bulunmayan yerde yaşamak müşkildir. Âdem bundan dolayı cennetden 'acele edip çıktı!

[64a SÇ]

لب ببند از حرف نیک و بد درین عشرت را
فاطر آسوده خود شاهراه غم مکن

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

420. Leb be-bend ez-harf-i nîk ü bed der-în 'işret-serâ
Hâtır-ı âsûde-i hod şâh-râh-ı gam me-kün

Şu 'işret-serâda iyiden, fenâdan dem urup da râhat gönlünü gam güzer-gâhı yapma! -Teslimiyyet göster. –

[66a M]

هر چه صائب میدهد قسمت بآم هر سند باسم
فاطر خود را غنیمت از بهر بیسم و کم مکن

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

421. Her çi Sâ'ib mî-dihed kismet be-ân hursend bâş
Hâtır-ı hod râ gamîn ez-behr-i bîş ü kem me-kün

⁵⁴⁸ Eğer: - S, SÇ.

⁵⁴⁹ Kavî: sağlam M.

Sâ'ib! Kısmet-i ezelîden neye nâ'il oluyorsañ onuñla kanâ'at et de azdan, çoktan mükedder olma!

دلیل راحت ملک عدم همین کافی است

کم طفل گریه کنانم آید از عدم بیرون

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

422. Delîl-i râhat-ı mülk-i 'adem hemîn kâfîst

Ki tıfl girye-künân âyed ez-'adem bîrûn

Nev-zâdın ağlayarak dünyâya gelmesi mülk-i 'ademde bir nev' râhat bulunduğuna delîl-i kâfîdir.

باغ جنت مشت خاشاکست از طراز غیب

سرفرو بر دم گریه باغ و بستنرا بین

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

423. Bâğ-ı cennet müşt-i hâşâkîst ez-gül-zâr-ı gayb

Ser-fürû berden girîbân bâğ u bostân râ be-bîn

Cennet bahçesi; gülzâr-ı gaybdan müretteb bir avuç çör çöpten 'ibâretidir. Başını murâkabe girîbânına çek de gönül 'âleminde bâğ ve bostân seyret!

[64b SÇ]

مزم زهار لاف مقشانی

چو نتوانی بکنم خود رسیدم

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Fe'ûlün]

424. Me-zen zinhâr lâf-ı Hak-şinâsî

Çü netvânî be-kûnh-i hod resîden

Sakın hakikat-i İlâhiye'ye vukûfdan dem urma! Çünkü sen daha kendi⁵⁵⁰ hakîkatini bilmekten 'âcizsiñ!

[42a S, 66b M]

از گرام سنگی کوه گنم خود شادم

⁵⁵⁰ Kendi: -S, SÇ.

کم بیزان قیامت نتوان سنجید

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

425. Ez-girân-ı sengî-i kûh-ı güneh-i hod şâdem
Ki be-mîzân-ı kıyâmet ne-tüvân sencîden

Dağ, taş gibi olan günâhlarımıñ ağırlığından memnûnum. Çünkü mîzân-ı kıyâmet onları tartmaktan 'âcizdir.

غواهی کم بر تو آسم سوزان شود بهشت

امداد چو غلیل ز روح الدین بو

[Mef'ûlü/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

426. H'âhî ki ber to âteş-i sûzân şevêd behişt
İmdâd çün Halîl zi rûhu'l-emîn me-cû

Âteş-i sûzânîñ cennet olmasını isterseñ Halîllullâh gibi Cibrîl'den değil Allâh'dan imdâd iste!

گمکرده تو از تو بروم نیست زینهار

طهی ز آسمان و گهی از زمین بو

[Mef'ûlü/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

427. Güm-kerde-i to ez-to birûn nîst zînhâr⁵⁵¹
Gâhî zi âsumân u gehî ez-zemîn me-cû

Gâ'ib zannettiğîñ gönülden hâric değildir. Onu sakın gâh âsumândan gâh zemînden aramayasıñ!

[65a SÇ]

چاه این بادی از نقم قدم بیشتر ست

بی چراغ دل آتاه باین راه مرو

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

428. Çâh-ı îñ bâdiye ez-nakş-ı kadem bîş-terest
Bî-çerâğ-ı dil-i âgâh be-îñ râh me-rev

⁵⁵¹ Zînhâr: zînhâr S, SÇ.

Bir ‘ârif-i âgâhîñ şem’a-i himmeti olmadan bu yollarda sefer edilemez. Çünkü bu bâdiyedeki⁵⁵² tehlikeli çukurlar; ayak izinden ziyâdedir.

[67a M]

مغز تحقیق ز ادبای غایم مطلب

آنچم در سر نتوان یافت ز دستار میو

[Fe’ilâtün/ Fe’ilâtün/ Fe’ilâtün/ Fe’ilün]

429. Mağz-ı tahkîk zi erbâb-ı ‘amâyim matlab
Ânçi der ser ne-tüvân yâft zi destâr me-cû

Sarıklılardan künh-i hakâyika vusûl ârzû etme! Başîñ içinde olmayan şey’i destârdan arama!

هر چند کائنات گدای در تواند

یک آفریده نیست کم داند سرای تو

[Mef’ûlü/ Fâ’ilâtü/ Mefâ’ilü/ Fâ’ilün]

430. Her çend kâ’inât gedâ-yı der-i to end
Yek-âferîde nîst ki dâned sarây-ı to

Yâ Rab! Her ne kadar mahlûkât kapînda gedâ ise de sarâyıñı bilen bir mahlûk yok!

[42b S]

سبحم از دست بینداز کم بر دل بارست

میغروسم آنچم ز مقام نتانند بگرو

[Fe’ilâtün/ Fe’ilâtün/ Fe’ilâtün/ Fe’ilün]

431. Subha ez-dest be-yendâz ki ber dil bârest
Mî-fürûş ânçi zi mestân ne-sitâned be-giriv

Tesbîhi kaldır at! Pîr-i mugânîñ sarhoşlardan rehn almayacağı her şey; gönül için bî-hûde bir yüktür.

[65b SÇ]

⁵⁵² Bâdiyedeki: bâdiyede SÇ.

ز ذکر جهر مکن منع صوفیام زاهد

کم عاشقند بیانگ بلند بر الله

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

432. Zi zikr-i cehr me-kün men' sūfiyân zâhid
Ki 'âşikend be-bâng-ı bülend ber-Allâh

Zâhid! Sûfîleri⁵⁵³ zikr-i cehrîden men' etme! Çünkü onlarda yüksek sadâ ile
“alenen” Allâh'a 'âşıktır.

[67b M]

یابد ز اهل عاشنی قند مکرر

در زندگی آنکس کم میرد باراده

[Mef'ûlû/ Mefâ'ilû/ Mefâ'ilû/ Fe'ûlün]

433. Yâbed zi ecel çâşnî-i kand mükerrer
Der-zindegî ân kes ki be-mîred be-irâde

Hayâtda ârzûsuyla nefsinî öldüren; vefât ederken ölümü şeker gibi tatlı bulur.⁵⁵⁴

مرشدی نیست به از تر علایم صائب

از جهام چشم بیوشام نظر از پیر منواه

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

434. Mürşidî nîst be ez-terk-i 'alâyık Sâ'ib
Ez-cihân çeşm be-pûşân nazar ez-pîr me-h'âh

Sâ'ib! Terk-i mâsivâdan iyi mürşid olamaz. Ne dünyâyâ iltifât et ne de şeyhiñ
nazar-ı himmetini iste!⁵⁵⁵

مدیت قاف و عنقا را مدام افسان طغلام

کم کوه قاف کنج عزلت و عنقاقت تنهایی

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

435. Hadîs-i Kâf u 'Ankâ râ me-dân efsâne-i tıflân

⁵⁵³ Sûfîleri: Sûfiyânı M.

⁵⁵⁴ Bulur: olur S.

⁵⁵⁵ İste: - M.

Ki Kûh-ı Kâf künc-i ‘uzlet u ‘Ankâst tenhâyî

Kâf Dağını, ‘Ankâ hikâyâtını çocuk masalı zannetme! Kûh-ı Kâf’ dan ‘uzlet gûşesi ‘Ankâ’ dan da⁵⁵⁶ tenhâlık murâddır.

[66a SÇ]

حال دل گرفتہ بھر بی بھر مگوی

از دوزخی کلید بہشت برین مبر

[Mef’ûlû/ Fâ’ilâtü/ Mefâ’ilû/ Fâ’ilün]

436. Hâl-i dil-i girifte be-her bî-basar me-gûy
Ez-dûzahî kilîd-i behîst ber-în me-cû

Gönlünüñ sıkıntısını her basîretsize açma! Cehenneme nâm-zed olanda cennet anahtarı arama!

[43a S, 68a M]

هلقہ در از دروہ خانہ باشد بی خبر

مطلب دل را زبام تقریر نتوانست کرد

[Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilün]

437. Halka-ı der ez-derûn-ı hâne bâşed bî-haber
Matlab-ı dil râ zebân takrîr netvânest kerd

Kapınıñ halkası hâneniñ içinden⁵⁵⁷ haber-dâr olamaz. Gönlüñ ârzûsunu takrîre lisânıñ kudreti yoktur.

ہم ضرورت بتدبیر کنی مشکلتر

مشکلی را کم بتلیم توام آسام کرد

[Fe’ilâtün/ Fe’ilâtün/ Fe’ilâtün/ Fe’ilün]

438. Çi zarûrest be-tedbîr künî müşkil-ter
Müşkilî râ ki be-teslîm tüvân âsân kerd

⁵⁵⁶ Da: - S, SÇ.

⁵⁵⁷ İçinden: içinde olandan SÇ.

Rızâ ve teslîmiyetle hall ve âsân olacak olan herhangi bir müşkili tedbîr ile daha ziyâde⁵⁵⁸ işkâle ne ihtiyâc⁵⁵⁹ var?

از تکلیف زندگی بر مردمان مشکل شدت

چون کئی ترک تکلیف کار آسان میشود

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

439. Ez-tekellûf zindegî ber-merdümân müşkil şodest⁵⁶⁰

Çün künî terk-i tekellûf kâr-ı âsân mî-şaved

İhtiyâr edilmekte olan külfet yüzünden hayât; insânlar için müşkil bir hâle geldi. Külfeti terk edersen iş kolaylaşır.

[66b SÇ]

در دل پیر تمنای جوانم بسیارست

این بهاریست کم در فصل غزانم میباشد

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

440. Der-dil-i pîr temennâ-yı civân bisyârest

În bahârîst ki der-fasl-ı hazân mî-bâşed

İhtiyârın gönlünde gençlik ârzûları pek fazladır. İşte bu; fasl-ı hazânda gelen bir bahârdır.

[68b M]

خانم اهل تعالی شاهراه عادتست

درد هرگز در کمین کلیم درویش نیست

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

441. Hâne-i ehl-i ta'alluk şâh-râh-ı hâdisest⁵⁶¹

Derd hergiz der-kemîn-i külbe-i dervîş nîst

Ashâb-ı 'alâkânın hânesi hâdisât güzergâhıdır. Derdsiz yer dervîş kulübesidir.

⁵⁵⁸ Daha ziyâde: -S, SÇ.

⁵⁵⁹ İhtiyâc: lüzûm M.

⁵⁶⁰ Şodest: şodeest S, SÇ.

⁵⁶¹ Hâdisest: hâdisceest M, SÇ.

بهشت نيم خود نقد ميتوانی کرد

ز خلاقه اگر بمقام رضا شوی خرسند

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

442. Behişt-i nesye-i hod nakd mî-tüvânî kerd
Zî halk eger be-makâm-ı rızâ şevî hursend

Makâm-ı rızâda bulunmakla kanâ'at ederseñ veresiye olan cennetiñi peşîn elde etmiş olursuñ!

[43b S]

روح فلک سوار مقید جسم نیست

عیسی سوار مرکب دجال چوم کند

[Mef'ûlü/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

443. Rûh-ı felek süvâr mukayyed be-cism nîst
'Îsâ süvâr merkeb-i Deccâl çün küned

Göñlümüzde⁵⁶² dolaşan rûh; cism ile mukayyed kalamaz. 'Îsâ Deccâl'ın merkebine nasıl biner?

[67a SÇ]

برده وحدت مقام نغم منصور نیست

بی مل چوم مرغ بر آهنگ زدمل شود

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

444. Perde-i vahdet makâm-ı nağme-i Mansûr nîst
Bî-mahall çün murg ber-âheng zed besmil şeved

Perde-i vahdet; Mansûr'ın nağme-sâz olacağı makâm değildi. Vaksiz öten horosu keserler.

[69a M]

نغم مردانم میخواهد گذشتن از جهام

یوسفی باید کم بازار زلیفا بشکند

⁵⁶² Göñlümüzde: göñüllerde M, SÇ.

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

445. Himmet-i merdâne mî-hâhed güzeştan ez-cihân
Yûsufî bâyed ki bâzâr-ı Züleyhâ bişkened

Cihândan ferâgat için merdâne bir himmet ister. Züleyhâ'nın ârzûsunu ibtâl için bir Yûsuf lâzımdır.

تراهی جهام گرم تختان رنگند
تو یوسف ز پرده برآی هم یک آهنگند

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

446. Terânehâ-yı cihân gerçi muhtelif rengend
To çün zi perde ber-âyî heme yek-âhengend

Cihânın terâneleri gerçi muhtelif perdeden görünür. Fakat; sen perdeden dışarı çıkınca hepsinin nagamâtı 'aynı makâmdan olduğunu anlayacaksın!

سخن عشق اثر در دل زهاد نکرد
نفس صبح هم با غنیم تصویر کند

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

447. Suhan-ı 'aşk eser der-dil-i zühhâd ne-kerd
Nefes-i subh çi bâ-gonçe-i tasvîr küned

'Aşk sözü zâhidlerin gönlüne te'sîr etmez. Resmdeki çiçeğe sabâ rûzgârı güşâyış verebilir mi?⁵⁶³

[69b M, 67b SÇ]

در سر این غافلان طول امل دانی کم نیست
آشیام کردست ماری در کبوترخانای

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

448. Der-ser-i in gâfilân tûl-i emel dâni ki çîst
Âşiyân kerdest mârî der-kebûter hâneî

⁵⁶³ güşâyış verebilir mi: nasıl güşâyış verebilir M.

Gâfilleriñ dimâğındaki tûl-i emeliñ ne olduğunu bilir misiñ? Güvercin hânesinde yılan yuva tutmuş!

از هستی دو روز بتنگند عارفان

تو ساده لوح طالب عمر دوباره ای

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilün]

449. Ez-hestî-i dü-rûz be-tengend 'ârifân

To sâde-levh tâlib-i 'ömr-i dü-bâreî

'Ârifler şu iki günlük hayâtdan bile üzüntü içindedir. Sen ne kadar sâfsıñ ki ikinci def'a daha dirilmek istiyorsuñ.⁵⁶⁴

مردانم عنایم بدست توکل نداده اند

توست عزم اگر در گرو استغاره ای

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilün]

450. Merdân 'inân be-dest-i tevekkül ne-dâdeend

To süst 'azm⁵⁶⁵ der-⁵⁶⁶giriv-i istihâreî

'Azm-kâr insânlarıñ tevekküle i'timâdı yoktur. Eğer sen⁵⁶⁷ istihâreye merhûn yaşıyorsan çok irâdesiz bir adamsıñ!

[44a S]

بالب خشک سکندر سیاهی برگشت

یک دم آب بقمت نفراید تک و دو

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

451. Bâ-leb-i huşk Sikender be-siyâhî ber-geşt

Yek-dem-i âb be-kismet ne-fezâyid tek ü dü

İskender zulmetden teşne-leb olarak döndü. Dünyâda fazla koşup atlamak ezeldeki taksîmi bir damla olsun arttıramaz!

⁵⁶⁴ Bu beyit ve açıklaması: - S, SÇ.

⁵⁶⁵ 'azm: 'azm eger S, M.

⁵⁶⁶ Der: - M.

⁵⁶⁷ Eğer sen: sen eğer M.

[70a M]

در هیچ پرده نیست که نباشد نوای تو

عالم پرست از تو و غالبیت جای تو

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilün]

452. Der-hîç perde nîst ki ne-bâşed nevâ-yı to
'Âlem pürest ez-to vü hâlîst cây-ı to

Yâ Rab! Kâ'inâtda hiçbir perde yok ki orada seniñ nevâ-yı 'aşkıñ bulunmasın!
'Âlem seniñ mevcûdiyyetiñle dolu olduğu hâlde yine makâmdan münezzehsiñ!

[68a SÇ]

تجلی سنگ را نوید نگذاشت

مترس از دوربانه لن ترانی

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Fe'ûlün]

453. Tecellî seng râ nevmîd negzâşt
Meters ez-dûr-bâş-ı *len-terânî*

Tecelliyât-ı İlâhiyye dağları, taşları bile me'yûs etmedi. Sakın *len-terânîden*⁵⁶⁸
korkma!

قطره ای از قائم توحید باشد هر دلی

دست رد بر هیچ مخلوقی منه گر واصلی

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

454. Katreî ez-kulzüm-i tevhîd bâşed her dilî
Dest-i red ber-hîç mahlûkî⁵⁶⁹ me-nih ger vâsilî

Deryâ-yı tevhîdden her gönülde bir katre vardır. Eğer sen vâsıl iseñ hiçbir
mahlûku reddetme!

⁵⁶⁸ Mûsâ, tayin ettiğimiz vakitte (Tûr'a) gelip de rabbi onunla konuştuğunda o, "Rabbim! Bana görün; sana bakayım" dedi. Rabbi, "Sen beni asla göremezsın. Fakat şu dağa bak; eğer o yerinde durabilirse sen de beni görebilirsin" buyurdu. Rabbi o dağa tecelli edince onu paramparça etti; Mûsâ da bayılıp düştü. Kendine gelince dedi ki: "Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim, sana tövbe ettim; ben inananların ilkiyim." (Araf/ 143)

⁵⁶⁹ Mahlûkî: mahlûk S, SÇ.

از دور نیفتد قدح بزم مکافات

زهری کم میشدم نتوانی بخشانی

[Mef'ûlû/ Mefâ'ilû/ Mefâ'ilû/ Fe'ûlûn]

455. Ez-devr ne-yefted kadeh-i bezm-i mükâfât
Zehrî ki çeşîden ne-tüvânî ne-çeşânî

Hâdisât tekerrürden 'ibâretdir. Mükâfât meclisiniñ kadehi bir gün de saña sunulur. İçemeyeceğîñ zehri başkasına da içirme!

[70b M]

راه هفتاد و دو ملت میشود اینجا یکی

زینهار ای طالب هم از در دل نلذری

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilûn]

456. Râh-ı heftâd [û] dü-millet mî-şevêd încâ yekî
Zînhâr ey tâlib-i Hak ez der-i dil nügzerî

Yetmiş iki milletin yolu burada birleşir. Ey tâlib-i Hak ve hakikat! Sakın gönül kapısını kırıp ileri geçme!

[44b S, 68b SÇ]

تامل راه ناهموار را هموار میازد

خطر داری ز راه راست تادر سر هوا داری

[Mefâ'ilûn/ Mefâ'ilûn/ Mefâ'ilûn/ Mefâ'ilûn]

457. Te'emmül râh-ı nâ-hemvâr râ hemvâr mî-sâzed
Hatar dârî zi râh-ı râst tâ der-ser-hevâ dârî

Fikr ve te'emmül; münâsebetsiz işlere intizâm verir. Hevâ ve hevesiñe tâbi' oldukça doğru yolda bile tehlikede kalırsıñ!

این دزدوها تمام شریکند با عس

بیسم فلک شکایت دوانم هم میبری

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilûn]

458. İn düzdhâ tamâm şerîkend bâ-'ases

Pîş-i felek şikâyet-i dûnân çi mî-berî

Bu hırsızların hepsi bekçi ile ortaktır. Alçak nâmerdleri, feleke şikâyetden ne çıkar?

چنین کم قافلہ عمر میرود بشتاب

کجاست فرصت آن کم تو شم برداری

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

459. Çünîn ki kâfile-i 'ömr mî-reved be-şitâb
Kücâst fursat-ı ânem ki tûşe ber-dârî

Hayât kervânı öyle sür'atle geçip⁵⁷⁰ gidiyor ki yol tedârîki görmek fırsatını nerede bulayım?

[80a M]

منم زھار دل بر ساعت صد سال دنیا

کم آخر میشود چندان کم یک تسبیح گردانی

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

460. Me-nih zinhâr dil ber-sâ'at-ı sad-sâle-i dünyâ
Ki âhir mî-şevêd çendân ki yek-tesbîh gerdânî

Dünyânın yüz sâ'atden 'ibâret olan 'ömrüne gönül bağlama! Bir tesbîh çevirinceye⁵⁷¹ kadar hitâm bulur.

آسمان چوم خانم زنبور آسم دیده است

در تم این سقف آتشبار چوم خوابد کسی

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

461. Âsumân çün hâne-i zenbûr âteş-dîdeest
Der-teh-i in sakf-ı âteş-bâr çün h'âbed kesî

[69a SÇ]

⁵⁷⁰ Geçip: - S, SÇ.

⁵⁷¹ Çevirinceye: çevirene M.

Âsumân; âteş verilmiş bir arı kovanına beñzer. Âteş yağdıran bu sakf altında insân nasıl râhat oluyor?

گر نیست بر مراد تو دنیا مشو ماول

برای گو مباهم ترا بند محکمی

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilün]

462. Ger nîst ber-murâd-ı to dünyâ me-şev melûl
Ber-pây gû me-bâş torâ-bend-i muhkemî

Umûr-ı dünyâ ârzûñ üzre gitmezse melûl olma! Ayağında kuvvetli zencîr bulunmamak iyi ya!

شود ز یک دل بیدار عالمی بیدار

هزار هفتم برآید ز خواب از هوئی

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

463. Şeved zi yek-dil-i bîdâr 'âlemî bîdâr
Hezâr huftê ber-âyed zi h'âb ez-hûyî

Bir 'ârif-i âgâh bütün 'âlemi uyandırabilir. Çünkü biñ uykulu bir hû sadâsıyla uyanır!

[45a S, 80b M]

کثرت و تفرق در عالم گفتار بود

کر جهانی هم یکتا شود از خاموشی

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

464. Kesret ü tefrika der-'âlem-i güftâr buved
Ger cihânî heme yek-ten şeved ez-hâmûşî

Kesret⁵⁷² ve tefrika hep dedikodudan neş'et eder. Sükût; bütün dünyâyı ittihâd ettirebilir.

اگر ز سیل حوادث جهام شود ویران

خلل پذیر نگردد بنای درویشی

⁵⁷² Kesret: İttihâd S, SÇ.

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

465. Eger zi seyl-i havâdis cihân şevêd vîrân
Halel-pezîr ne-gerded binâ-yı dervîşî

Kâ'inât, seyl-i havâdisle vîrân olsa dervîşlik binâsına kat'iyen halel gelmez!

[69b SÇ]

در جهان آب و گل خفزی دوچار من نشد
میروم از غوشتن شاید کم بسم آید کسی

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

466. Der-cihân-ı âb u gil Hızrî düçâr-ı men ne-şod
Mî-revem ez-h'îşten şâyed ki pîş âyed kesî

Şu bataklıkta yaşadıkça bir Hızr'a râst gelemedim. Kendimden geçersen belki bir kimseye râst gelirim.

ز آسمان و زمین شکوه میکنی شب و روز
چم داده ای بزمن ز آسمان چم میخواهی

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

467. Zi âsumân ü zemîn şekve mî-künî şeb ü rûz
Çi dâdeî be-zemîn zi âsumân çi mî-h'âhî

Gece, gündüz âsumân ve zemînden şikâyet edersin! Zemîne ne verdiñ?
Âsumândan ne bekliyorsun?

[81a M]

بروم ز عالم رنگست اگر نشاطی هست
تو ساده دل ز بهار و خزان چم میخواهی

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

468. Birûn-ı 'âlem-i rengest eger neşâtî hest
To sâde-dil zi bahâr ü hazân çi mî-h'âhî

Kâ'inâtda bir zevk ve neş'e varsa o da ancak şu mütelevvin 'âlemiñ hâricindedir.
Ey sâf-derûn! Bahâr ve hazândan ne istiyorsun?⁵⁷³

کار بسیار و اندکست حیات

عمر در خورد کار بایستی

[Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

469. Kâr bisyâr ü endekest ü⁵⁷⁴ hayât

'Ömr der-hûrd-ı kâr bâyestî

Dünyâda yapılacak iş çok! Hâlbûki hayât pek azdır. Binâen-'aleyh⁵⁷⁵ 'ömrde iş nisbetinde olmalı idi.

عمرت روزگار بسیارست

چشم عمرت هزار بایستی

[Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

470. 'İbret-i rûzgâr bisyârest

Çeşm-i 'ibret hezâr bâyestî

Dünyâda 'ibret alınacak şeyler pek çoktur. İnsâna biñ dâne 'ibret gözü lâzım.

[70a SÇ]

چو دسی بطور همت ادنی مگو و بگذر

که نیرزد این تمنی جواب لن ترانی

[Mütefâ'ilün/ Fe'ûlün/ Mütefâ'ilün/ Fe'ûlün]

471. Çü resî be-tûr-ı himmet erinî me-gû u bûgzer

Ki ne-yerzed îñ temennâ be-cevâb *len-terânî*

[45b S]

Tûr-ı himmete kavuşursañ rû'yet-i dîdâr istemedен savuş! Zîrâ bu temennâ; *len-terânî* cevâbından mütehassıl ye'se değmez!

[81b M]

⁵⁷³ Bu beyit ve açıklaması: - S, SÇ.

⁵⁷⁴ Ü: - S, M.

⁵⁷⁵ Binâen-'aleyh: - M.

بکرد کعبه ز سنگه نشام ترا ره دام

باین شعورتو از بی نشام یم میخوالهی

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

472. Be-kerd Ka'be zi seng-i nişân torâ⁵⁷⁶ reh-dân⁵⁷⁷

Be-în şu'ûr to ez bî-nişân çi mî-h'âhî

Ka'be'de tavâf ederken hâlâ mebd'e'-i tavâfî; nişân olan Hacer-i Esvedle bulup da yol alıyorsun! Bu kadar şu'ûrla hiç nişânı olmayandan ne istiyorsun?

نیت سوی هم بجز تسلیم راهی بنده را

بستجوی این گهر گم میکند جوینده را

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

473. Nîst sûy-ı Hak be-cüz teslim râhî bende râ

Cüst-cûy-ı în güher güm mî-küned cûyende râ

Hak ve hakîkate⁵⁷⁸ vusûl için teslîmiyyetden başka yol yoktur. Bu cevheri bulmak için yol arayanlar gâ'ib olmuştur.

آنرا کم نیست وسعت مشرب درین سرا

در زندگی بتنگی قبرست مبتلا

[Mef'ûlü/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

474. Ân râ ki nîst vüs'at-ı meşreb der-în serâ

Der-zindegî be-tengî-i kabrest mübtelâ

Şu kâ'inâtda vüs'at-ı meşrebe mâlik olmayanlar daha hayâtda iken kabir darlığına mübtelâdır.

[70b SÇ]

قضا نتیجہ کردارهای باطل نت

تو ساده لوح کنی شکوه از قضای کم یم

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

⁵⁷⁶ Torâ: to M, SÇ.

⁵⁷⁷ reh-dân: reh-dânî S, SÇ, M.

⁵⁷⁸ Hak ve hakîkate: Hakka M.

475. Kazâ netîce-i kirdârâ-yı bâtil-ı tost

To sâde-levh künî şekve ez-kazâ-yı ki çi

Hatâ ve kazâ; seniñ yañlış harekâtıñnıñ netîcesidir. Sen ahmakcasına hâlâ kazâ ve kaderden şikâyet edersin! Bu ne hâl?

بقدر دانه دهد آرد آسیا بیروم

نبرده رنج میو کام ز آسمان زهار

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

476. Be-kadr-ı dâne dihed âred âsyâ bîrûn

Ne-borde renc me-cû kâm zi âsumân zinhâr

Değirmen aldığı dâne nisbetinde un verir. Meşakkate göğüs germeden felekden sakın nasîb arama!

[82a M]

میو دیگرانم نه بظاهر بود عبادت ما

حضور قلب نمازست در شریعت ما

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

477. Çü diğerân ne be-zâhir buved 'ibâdet-i mâ

Huzûr-ı kalb namâzest der-şer'at-i mâ

Bizim 'ibâdetimiz başkaları gibi zâhiri değildir. Bizim mezhebimizde huzûr-ı kalb namâzdan ma'dûddur!

[82b M]⁵⁷⁹

[46a S, 83a M, 71a SÇ]

MEVÂ'İZ VE HAYR-H'ÂHLİK

هی دستام قیمت را چه سود از رهبر کامل

کم خضر از آب میوالم تشنه باز آرد سکندر را

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

478. Tehî-destân-ı kismet râ çi sûd ez-rehber-i kâmil

⁵⁷⁹ Varağın bu yüzü boştur.

Ki Hızr ez-âb-ı hayvân teşne bâz âred Sikender râ

Ezelde nasîbi olmayana rehber-i kâmil bile fâ'ide te'mîn edemez. Hızr; âb-ı hayâtıdan İskender'i içiremeden geri getirmiştir.

تا توانی تا توانا ترا بچشم کم بین

* یاری یکر شتم جمعیت دهد کلدستم را

479. Tâ tüvânî nâ-tüvânân râ be-çeşm-i kem me-bîn
Yârî-i yek-rişte cem'ıyyet dihed gül-deste râ

Eliñden geldiği kadar zavallıları hakâret gözüyle görmemeye çalış! Gül demetini meydâna getiren bir iplik parçasının mu'âvenetidir.

ده در شود گشاده اگر بستم شد دری

انگشت ترجمان زبانت لال را

[Mef'ûlü/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

480. Deh der şevêd güşâde eger beste şod derî
Engüşť tercümân-ı zebânest lâl râ

Bir kapı kapanırsa on kapı açılır. Dilsiziñ tercümânı on parmağıdır.

کام خود شیرین اگر خواهی بکامِ غلوه باسه

تلخ باشد کامِ داتم مردم ناخود طمرا

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

481. Kâm-ı hod şîrîn eger h'âhî be-kâm-ı halk bâş
Telh bâşed kâm dâ'im merdüm-i hod-kâm râ

Ârzûlarıñın yolunda gitmesini isterseñ murâdıñı 'umûmuñ ârzûsuna tevîk et, hod-kâm, dâ'imâ telh-kâm olur!

[83b M, 71b SÇ]

بیدار کند بانگه نی افزوده دلانرا

نی صور سرافیل بود مرده دلانرا

[Mef'ûlü/ Mefâ'ilü/ Mefâ'ilü/ Fe'ûlün]

* Nâcî bu beyti Kelîm-i Hemedânî'ye 'atf ediyor.

482. Bîdâr küned bâng-ı ney efsürde-dilân râ
Ney sûr-ı Sirâfil buved mürde-dilân râ

Ney sadâsı vîrân gönülleri ihyâ edip uyandırır.⁵⁸⁰ Kalbleri ölmüş olanlar için; ney, sûr-ı İsrâfil te'sirini yapar!

مکن با ارتکاب جرم اظهار پشیمانی
چم لازم با دروغ آمیختن آلوده دلمانرا

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

483. Me-kün bâ-irtikâb-ı cürm izhâr-ı peşîmânî
Çi lâzım bâ-dürûğ âmîhten âlûde dâmân râ

Ma'siyyetde devâm ettikçe tevbe ve nedâmet bî-hûdedir. Zâten bulaşık olan eteğiñi bir de yalanla bulaştırmaya ne lüzûm var?

[46b S]

ساده لوحانم جنوم از بیم محشر فارغند
بیم رسوائی نباشد نام ننوشتم را

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

484. Sâde-levhân-ı cünûn ez-bîm mahşer fâriğend
Bîm-i rüsvâyî ne-bâşed nâme-i ne-nüvişte râ

'Alâyık-ı dünyâ ile ilişiği olmayan mecnûnlar için mahşer endîşesi yoktur. Yazılı olmayan kağıda hicâb korkusu olmaz.

گرد عصیانم رحمت حقرا نمی آرد بشور
مشرّب دریا نگردد تیره از سیلابها

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

485. Gerd-i 'isyân rahmet-i Hak râ ne-mî âred be-şûr
Meşreb-i deryâ ne-gerded tîre ez-seylâbhâ

Allâh'ın deryâ-yı rahmetini; 'isyânıñ tozu toprağı bulandıramaz. Deñiz; seyillerden hiç bulanır mı?

⁵⁸⁰ ihyâ edip uyandırır: uyandırıp ihyâ eder SÇ.

[84a M, 72a SÇ]

بر زور خود مناز کم یک مشت بال و پر

درهم شکست شوکت اصحاب فیل را

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtû/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilûn]

486. Ber-zûr hod me-nâz ki yek-müşţ bâl u per
Der-hem şikest şevket-i Ashâb-ı Fîl râ

Hîçbir vakt kuvveteîne mağrûr olma! Fîl ordusunu perîşân eden bir avuç kuş kanadıdır.

طریق عقل را بر عشق رجاء میدهد زاهد

عصای بهتر از صد شع کافوریت اعمی را

[Mefâ'ilûn/ Mefâ'ilûn/ Mefâ'ilûn/ Mefâ'ilûn]

487. Tarîk-i 'akl râ ber-'aşk rûchân mî-dihed zâhid
'Asâyî bih-ter ez-sad şem'-i kâfûrîst a'mâ râ

Zâhid; 'akl ve iz'ân dâ'iresinde yaşamayı 'âşıkâne yaşamaya tercîh ediyor. A'mâ için bir sopa yüz hâlis mûmdan iyidir.

نیست دل چو کعب در بند لباس عاریت

چلوه خوبی غذا دادست این بتخانم را

[Fâ'ilâtûn/ Fâ'ilâtûn/ Fâ'ilâtûn/ Fâ'ilûn]

488. Nîst dil çün Ka'be der-bend-i libâs-ı 'âriyet
Cilve-i hûbî Hudâ dâdest în bût-hâne râ

Kalbiñ libâsı Ka'be gibi 'âriyet değildir. Bu ma'bediñ sâfiyyet ve güzelliği Allâh vergisidir.

[84b M]

کلید قفل تو در اندروم خانم تست

بزور همت خود از جبین گره بگشا

[Mefâ'ilûn/ Fe'ilâtûn/ Mefâ'ilûn/ Fe'ilûn]

489. Kilîd-i kufl-ı to der-enderûn-ı hâne-i tost

Be-zûr-ı himmet-i hod ez-cebîn girih bûgşâ

Kilîdîniñ anahtarı; kendi hâneñiñ içindedir. Cebheñdeki ‘ukdeyi kendi kudret ve himmetiñle aç, beşûş ol!

[47a S, 72b SÇ]

نماز اگر نکنی اختیار آه با توست

مباد فوت کنی آه صبحگاهی را

[Mefâ’ilün/ Fe’ilâtün/ Mefâ’ilün/ Fe’ilün]

490. Namâz eger ne-künî ihtiyâr-ı ân bâ-tost
Mebâd fevt künî âh-ı subh-gâhî râ

Namâz kılıp kılmamak irâdesi eliñdedir. Fakat seherdeki niyâz ve tazarru’âtı zinhâr terk etme!

چنانکه کم شیر کند خواب طفل را شیرین

فزود غفلت من از سفیدمویمها

[Mefâ’ilün/ Fe’ilâtün/ Mefâ’ilün/ Fe’ilün]

491. Çünân ki şîr küned h’âb-ı tıfl râ şîrîn
Füzûd gaflet-i men ez-sefid-i mûyîhâ

Çocuk süt içip tatlı tatlı uyuduğu gibi benim de kıllarım ağardıkça gafletim arttı.

ز تنگنای لد میچهد بروم چوم تیر

سبکروی کم سبکبار شد ز بار اینجا

[Mefâ’ilün/ Fe’ilâtün/ Mefâ’ilün/ Fe’ilün]

492. Zi tengnâ-yı lahid mî-cehed birûn çün tîr
Sebük-revî ki sebük-bâr şod zi bâr încâ

Şu ‘âlemden hafîf yükle râhat giden; mahşerde de dar olan kabrden ok gibi dışarı sışrar!

[85a M]

بشکر آه کم داری فرصتی تعمیر دلها کن

کم کوتاهست عمر کامرانی برم فرصت را

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

493. Be-şükr-i ân ki dârî fursatî ta'mîr-i dilhâ kün
Ki kûtâhest 'ömr-i kâmrânî berk-i fursat râ

Mâlik olduğun fursata teşekküren mecrûh gönüllerin derhâl ta'mîrine çalış! Zîrâ
ikbâle nâ'iliyyet fursatının müddeti⁵⁸¹ şimşek kadar kısadır.

[73a SÇ]

عدالت کن کم در عدل آں کم یکساعت بدست آید

میر نیست در هفتاد سال اهل عبادت را

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

494. 'Adâlet kün ki der-'adl ân ki yek-sâ'at be-dest âyed
Müyesser nîst der-heftâd-sâl ehl-i 'ibâdet râ

'Adâlet yap ki bir sâ'atlık 'adâletde kazanılan ecr; yetmiş senelik 'ibâdetle elde
edilemez.

سحاب تیره همیانت بی باران بود صائب

ز روی صدمه در دلهای شب دست دعا بگشا

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

495. Sehâb-ı tîre heyhâtest bî-bârân buved Sâ'ib
Zî rûy-ı sıdk der-dilhâ-yı şeb dest-i du'â bûğşâ

Bulanık bulutun yağmursuz olması müsteb'addır. Sen seher ve gece yarılarında⁵⁸²
sıdk ve hulûsla el açıp du'â et, ağla!

[47b S]

وقت بیار عزیزست گرامی دارم

بزر قلب مده یوسف کنعانی را

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

496. Vakt bisyâr 'azîzest girâmî dâreş

⁵⁸¹ Müddeti: zamânı M.

⁵⁸² seher ve gece yarılarında: seherlerde M.

Be-zer-i kalb me-dih Yûsuf-ı Ken'ânî râ

Vakt ve hayât çok 'azîz olduğundan onu lâyıkiyla 'azîz tut! Yûsuf-ı Ken'ânî kalb akçeye değışme!

[85b M]

آسوده است نفس سلیم از گزند دهر

بیم از سگ شبانم نبود گوسفند را

[Mef'ûlü/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

497. Âsûdeest nefis-i selîm ez-gezend-i dehr

Bîm ez-seg-i şobân ne-buved gûsfend râ

Dâ'ire-i selâmetde olan bir nefis; dehr hevesâtıyla rencide olmaz. Koyun, çubânın köpeğinden korkmaz.

[73b SÇ]

خاک در دیده آیینم خودبینی زه

تا بدانی کم یم مقدار جمالت ترا

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

498. Hâk der-dîde-i âyîne-i⁵⁸³ hod-bînî zen

Tâ be-dânî ki çi mikdâr cemâlest torâ

Kibr ve gurûruñ gözüne toprak at da sonra ne kadar güzel yaratıldığını bakıp aña!

طائر یکبال نتواند فلک پرواز شد

بی حضور دل مبر زخار اسم الله را

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

499. Tâ'ir-i yek-bâl netvâned felek pervâz şod

Bî-huzûr-ı dil me-ber zinhâr nânullâh⁵⁸⁴ râ

Tek kanatlı kuş yükseslere uçmaya kâdir olamaz. Huzûr-ı kalb olmadan sakın Allâh'ı zikretme!

⁵⁸³ âyîne-i: âyine-i S.

⁵⁸⁴ Nânullâh: ismullâh S, SÇ.

نیست دلگیری ز دنیا بنده تسلیم را

آتشِ نمرود مگر است ابراهیم را

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

500. Nîst dil-gîrî zi dūnyâ bende-i teslîm râ
Âteş-i Nemrûd gül-zârest İbrâhîm râ

Erbâb-ı teslîm ve tevekkülün dünyâdan hiç şikâyeti yoktur. Nemrûd'un âteşi İbrâhîm 'aleyhi's-selâma⁵⁸⁵ gül-zârdır.

[86a M]

بآه خواری کم سگه را دور میازند از مجد

مکرر رانده ام از آستام خویسم دولت را

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

501. Be-ân h'ârî ki seg râ dūr mî-sâzend ez-mescid
Mükerrer rândeem ez-âsitân-ı h'îş devlet râ

Köpeği mescidden hakâretle kovdukları gibi ben de devlet ve ikbâli öylece mükerreren kapımdan kovmuşum!

[48a S, 74a SÇ]

چشمِ عبرت باز کن گردید چو مویت سفید

مگذر ام در خواب غفلت این شب مهتابرا

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

502. Çeşm-i 'îbret bâz kün gerdîd çün müyet sefid
Megzerân der-h'âb-ı gaflet in şeb-i meh-tâb râ

Kılların ağardı. 'İbret gözünü aç da şu meh-tâblı geceyi olsun gaflet uykusunda geçirme!

از رباط تن چو بگذشتی دگر معموره نیست

زادِ راهی بر غیذارِ ازین منزل چرا

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

⁵⁸⁵ İbrâhîm 'aleyhi's-selâma: İbrâhîm'e S, SÇ.

503. Ez-ribât-ı ten çü bügzeştî diger ma'mûre nîst
Zâd-ı râhî ber-ne-mî-dârî ez-în menzil çerâ

Şu hayât karâr-gâhından geçince başka menzil ve ma'mûre yoktur. Şuradan niçin yol azığı tedârük etmiyorsuñ?

در بیابانِ عدمِ بی توش رفتنِ مشکلت
نیستی در فکرِ تَمِ افشانی ای دهقامِ چرا

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

504. Der-beyâbân-ı 'adem bî-tûşe reften müşkilest
Nîstî der-fıkr-i tohm-efşânî ey dihkân çerâ

Azık tedârük etmeden 'adem sahrâsını kat' etmek müşkildir. Efendi! Gâlibâ sen orada tohm ekmek niyyetinde değilsuñ!

[86b M]

هیچ قفلی نیست نگشاید بآه نیم شب

*ماندهای در عقده دل این قدر حیرانم چرا

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

505. Hîç kuflî nîst negşâyed be-âh-ı nîm-şeb
Mândeî der-'ukde-i dil ân kadar hayrân çerâ

Âh-ı seherle açılmayacak bir kilîd yoktur. Sen gönlüñdeki 'ukdeniñ hallinde neden bu kadar mütehayyirsuñ?

[74b SÇ]

هیچ ره صائبِ جمِ نزدیکتر از درد نیست

از طبیبام میکند پرہیز از اہم بیمار ما

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

506. Hîç reh Sâ'ib be-Hak nezdîk-ter ez-derd nîst
Ez-tabîbân mî-küned perhîz ez-ân bîmâr-ı mâ

* Hiçbir 'ukde mi vardır ki açılmaz ey dil
Var iken elde niyâz-ı seher inşâallah (Nâbî)

Sâ'ib! Allâh'a vusûl için derd ve gam tarîkinden kısa yol yoktur. Bizim hasta diller onuñ için tabîbe mürâca'ata lüzûm görmezler.

نه هر آهي قبول افتد نه هر اشكي اثر دارد
يكي گوهر شود از صد هزارام قطره باران را

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

507. Ne her âhî kabûl üfted ne her eşkî eser dâred
Yekî gevher şevd ez-sad-hezârân katre bârân râ

Ne her zamân yapılan âh ve niyâz kabûl edilir ne de her gözyaşı mü'essir olur.
Yüz biñlerce yağmur dânesinden sadef olan ancak birisidir.

[48b S]

صیقلی کن سینم خود را بآه آتشین
میکنی دریوزه نور از م و اختر چرا

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

508. Saykalî kün sîne-i hod râ be-âh-ı âteşîn
Mî-künî deryûze-i nûr ez-meh ü ahter çerâ

Aydan, yıldızdan niçin nûr dilenirsin? Sîneñi âh-ı âteşîn ile parlat!

[87a M]

توبه بر لب سجم بر کف دل پر از شوه گناه
معصیترا خنده می آید ز استغفار ما

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

509. Tevbe ber-leb subha ber-kef dil pür ez-şevk-i günâh
Ma'siyet râ hande mî-âyed zi istiğfâr-ı mâ

Gönül şevk-i günâhla dolu iken elde tesbîh, ağızda tevbe fâ'ide vermez. Günâhñ bile böyle istiğfârdan güleceği gelir!

[75a SÇ]

آفتاب دولت بیدار در بالین تست
میشوی با خواب ای بی درد همبستر چرا

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

510. Âfitâb-ı devlet-i bîdâr der-bâlîn-i tost
Mî-şevî bâ-h'âb ey bî-derd hem-bister çerâ

Devlet ve tâli' güneşi yastığına ururken sen neden hâlâistirâhat uykusundan ayrılamıyorsun?

فکر آب و دام در کتب بیحاصلت

زیر چرخ اندیشم روزی چرا باشد مرا

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

511. Fikr-i âb u dâne der-künc-i kafes bî-hâsilest
Zîr-i çarh endîşe-i rûzî çerâ bâşed merâ

Kafesdeki kuşun yemini, suyunu düşünmesi boştur. Bizler de zîr-i çarhda - değirmen taşı altında - neden dâne kaydındayız bilmem?

میام قهر خدا و عدو مشو عا ئل

بانتقام الهی گذار دشمن را

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

512. Miyân-ı kahr-ı Hudâ vü 'adû me-şev hâ'il
Be-intikâm-ı İlâhî güzâr düşmen râ

Düşmene acıyıp da kahr-ı Hudâ'ya hâ'il olma! Düşmeni intikâm-ı İlâhî'ye terk et!

[87b M]

دنیا و آخرت چه بود بیسم جود هم

همت بلند دار از هر دو را طلب

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

513. Dünyâ vü âhiret çi buved pîş-i cûd-ı Hak
Himmet bülend dâr ez-o her dü râ taleb

Cenâb-ı Hakkın cûd ve ihsânı karşısında dünyâ ve âhiretiñ ne değeri olur. Himmetiñi 'âlî tut da ondan her iki 'âlemiñ sa'âdetini birden iste!

[49a S, 75b SÇ]

چشم جوہ بینا شود غفرست هر نقص قدم

رهبر بینا چہ جوی دیدہ بینا طلب

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

514. Çeşm çün bînâ şevêd Hızrest her nakş-ı kadem
Rehber-i bînâ çi cûyî dîde-i bînâ taleb

Basîret gözün açık olunca tarîk-i ma'rifetde her ayak izi bir Hızr'dır. Mürşid arayacağına basîretli bir göz⁵⁸⁶ ara!

شع دل را از هواهای مخالف پاس دار

وقت رفتن گر چراغی بیسم یا میبایدت

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

515. Şem'-i dil râ ez-hevâhâ-yı muhâlif pâs dâr
Vakt reften ger çerâğî pîş-i pâ mî-bâyedet

Âhirete giderken önünde kandîl lâzımsa gönül kandîlini muhâlif hevâ ve hevesât rûzgârından muhâfaza et!

این کمنج عزلتی کم گرفتست شیخ شهر

در چشم اهل دید کمینگاه شهرت

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

516. İn künc-i 'uzletî ki giriftest şeyh-i şehr
Der-çeşm-i ehl-i dîd kemîn-gâh-ı şöhretest

Memleket şeyhiniñ çekildiği gûşe-i 'uzlet ehl-i basîret 'indeinde iştiḥâr için tutulmuş bir pusudur.

[88a M]

در کاسه سری کم بود فکر نام و آب

جوہ آسیا همیشه پر از گرد کلفتست

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

517. Der-kâse-i serî ki buved fikr-i nân u âb

⁵⁸⁶ basîretli bir göz: dîde-i basîret SÇ.

Çün âsyâ hemîşe pür ez-gerd-i külfetest

Bir kafadaki yemek içmekten gayrı bir endîşe yoktur. Değirmen taşı gibi kendisine fâ'idesi olmayan erzâk tozlarıyla doludur.

[76a SÇ]

چون خطایی از تو سر زد در پشیمانی گریز

کز خطا نادم نگر دیدم خطای دیگر ست

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

518. Çün hatâyî ez-to ser zed der-peşîmânî gürîz
K'ez hatâ nâ-dim ne-gerdîden hatâ-yı dîgerest

Senden bir hatâ sâdır olunca derhâl nedâmet göster! Zîrâ insân yaptığı hatâdan nâ-dim olmamak ayrıca bir hatâdır.

مهلت دور بکیر بجهان این هم نیست

تو شه بردار و روان شو کم زمام این هم نیست

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

519. Mühlet-i devr-i sebük-seyr-i cihân în heme nîst
Tûşe ber-dâr ü revân şev ki zamân în heme nîst

Sür'atle koşup giden cihânîñ 'ömrü sâde bundan 'ibâret değildir. Sefer levâzımını mükemmel al da yola çık ki zamân yalnız bu gördüğün kadar değil!

[49b S]

می فشانم هر چه میگیرم چو ایر نوبهار

با من احسان بآتمام خلوه احسان کردند

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

520. Mî-feşânem her çi mî-gîrem çü ebr-i nev-bahâr
Bâ-men ihsân bâ-tamâm-ı halk ihsân kerdenest

Neye mâlik isem ilkbahâr bulutu gibi hepsini yerlere saçarım. Baña ihsân etmek bütün mahlûkâta ihsân gibidir.

[88b M]

هوشت دردل شب دستگیری محتاج

عبادتى كم هئانى بود رياءى نيست

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

521. Hoşest der-dil-i şeb dest-gîrî-i muhtâc
'İbâdetî ki nihânî buved riyâyî nîst

Seher vaktinde⁵⁸⁷ muhtâca mu'âvenet çok hoşdur. Zîrâ gizli olan 'ibâdetde riyâ olmaz.

در جوانى توبه كن تا از ندامت برهوى

نيست چوم دندان لب خود را گزيدم مشكلت

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

522. Der-civânî tevbe kün tâ ez-nedâmet ber-horî
Nîst çün dendân leb-i hod râ gezîden müşkilest

Gençlikte tevbe et ki nedâmetden müstefîd olasıñ! Dişler döküldükten sonra dudağıñı ısırarak tabî'î zordur.

[76b SÇ]

نه از خدا و نه از خلق شرم خواهى كرد

ترا كم در گتم از غويم انفعالى نيست

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

523. Ne ez-Hudâ ü ne ez-⁵⁸⁸halk şerm h'âhî kerd
Torâ ki der-güneh [ez]-h'îş infi'âlî nîst

Yaptığıñ fenâlıktan rûhuñda bir infi'âl duymadıktan sonra Allâh'dan utanırsıñ⁵⁸⁹ mahlûkâtdan utanmaya hiç lüzûm yoktur.

اكنوم كم در دهام تو دندان بجا نماند

بيحاصلت داييم لب گزیدنم

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

⁵⁸⁷ Seher vaktinde: gece yarısında kimse görmeden M.

⁵⁸⁸ Ez: - SÇ.

⁵⁸⁹ Utanırsıñ: - S, SÇ.

524. Eknûn ki der-dehân-ı to dendân becâ ne-mând
Bî-hâsilest dâ'ıye-i leb gezîdenet⁵⁹⁰

Şimdi ağzında diş kalmadığı zamân dudak ısırmaya kalkışmak- nedâmet göstermek- bî-hûdedir.

[89a M]

کناره گیر ز مردم صفای وقت بین
کم قطره گوش گرفت از محیط، گوهر گشت

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

525. Kenâre-gîr zi merdüm safâ-yı vakt be-bîn
Ki katre gûşe girift ez-muhît gevher geşt

İnsânlardan 'uzlet et ki hayâtın safâsını göresiñ! Yağmur katresi koca deñizden sadefiñ içinde⁵⁹¹ 'uzlet ettiği için⁵⁹² inci oldu.

[50a S]

بیوه چشم ز دنیا که شیر مردانرا
درین مصاف سلامی چو پارسایی نیست

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

526. Be-pûş çeşm zi dünyâ ki şîr-i merdân râ
Der-în masâf silâhî çü pârsâyî nîst

Dünyâya fazla i'tibâr etme! Zîrâ bu mübârezede arslan yiğitler için sûfilik gibi silâh olmaz.

یا منم بیروم ز زهد خشک چویم عارف نم ای
طفل را دارالامانی بهتر از گهواره نیست

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

527. Pâ me-nih bîrûn zi zühd-i huşk çün 'ârif neî
Tıfl râ dârü'l-emânî bih-ter ez-gehvâre nîst

⁵⁹⁰ gezîdenet: gezîdenest S, SÇ.

⁵⁹¹ İçinde: derûnunda M.

⁵⁹² Ettığı için: ederek SÇ.

‘Ârif değilseñ kaba sûfilikden ileri adım atma! Çocuk için beşikten daha emîn ve güzel yer olamaz.

[77a SÇ]

گر چہ از ہر جگر چہ ہجو راہی ہست
راہ نزدیکتر ہم از دل درویشانست

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

528. Gerçi ez her ciger-i çâk be-Hak râhî hest
Râh-ı nezdîk-tereş ez-dil-i dervîşânest

Gerçi her kalb-i mecrûhdan Hakka bir yol varsa da bunuñ eñ kısası fukara kalbidir.

[89b M]

در میندوز کم چوم خانم پر از شہد بود
آہ زمام وقت جلای وطن زنیورست

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

529. Der me-yendûz ki çün hâne pür ez-şehd buved
Ân zamân vakt-ı celâ-yı vatan-ı zenbûrest

Cem'-i servete çok heves etme! Zîrâ kovan bal dolunca arınıñ vatanından uzaklaştırılacağı zamândır.

از سہکاری خود ہر کہ ہشیام نشود
ختم دیوست اگر صورت آدم با اوست

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

530. Ez-siyeh-kârî-i hod her ki peşîmân ne-şevêd
Tohm-ı dîvest eger sûret-i âdem bâ-ost

Kendi fenâlıklarından peşîmân olmayan kimse her ne kadar âdem sûretinde yaratılmış ise de hakîkatde şeytân tohmudur.

بیم از ہم کز طبل رحلت دست و پا را گم کنی
زاد راہی جمع کن ای بی خبر تا فرصتست

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

531. Piş ez-ân k'ez tabl-ı rihlet dest ü pâ râ güm küñî
Zâd-ı râhî cem' kün ey bî-haber tâ fursatest

Rihlet davulu çalmadan eliñ ayağıñ hareketden kalmadan fursat var iken yol erzâkıñı tedârük et!

[50b S]

مشت آبی میکند خواب گرانرا تار مار

قطره اشکی بی ویرانی عالم بست

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

532. Müşt-i âbî mî-küned h'âb-ı girân râ târ-mâr
Katre-i eşkî pey-i vîrânî-i 'âlem besest

Bir avuç su eñ ağır uykuyu târ-mâr ettiği gibi mazlûmdan dökülen bir katre gözyaşı da kâ'inâtı tahrîb ve vîrâna⁵⁹³ kâfîdir.

[90a M, 77b SÇ]

بدیر هم بت از و روی خود بگرداند

کی کم کار برای خدا نکرد و گذشت

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

533. Be-deyr hem büt ez-o rûy-ı hod be-gerdâned
Kesî ki kâr-ı berây-ı Hudâ ne-kerd ü güzeşt

Hak yoluna çalışmadan dünyâdan geçip gidenden; yalnız⁵⁹⁴ Hak değil; kilîsâdaki büt bile yüz çevirir.

سر رستم امید ز رحمت گستم نیت

تال لب گشاده است در تویم بتم نیت

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

534. Ser-rişte-i ümîd zi rahmet güseste nîst
Tâ leb güşâdeest der-i tevbe beste nîst

⁵⁹³ Vîrâna: vîrân etmeye M.

⁵⁹⁴ Yalnız: sâde M.

Rahmet-i İlâhiyye'den ümîd kesilmez. Ağız açık oldukça tevbe kapısı kapanmaz.

وین تخم توبه ای کم تو در غا کرده ای

موقوف آبیاری اشک ندامت

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilün]

535. V'in tohm-ı tevbeî ki to der-hâk kerdeî
Mevkûf-ı âb-yârî-i eşk-i nedâmetest

Yere attığın bu tevbe tohmu eşk-i nedâmetiñ de mu'âvenetine muhtâcdır.

مشو بمرگه ز امداد اهل دل نومید

کم خواب مردم آلاه عین بیدارست

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

536. Me-şev be-merg zi imdâd-ı ehl-i dil nevmîd
Ki h'âb-ı merdüm-i âgâh 'ayn-ı bîdârest

Ehl-i diliñ vefâtıyla imdâd-ı ma'neviyyesinden ümîdiñi kesme! Basîreti açık bir adamıñ uykusu ayık olmasından farklı değildir.

[90b M]

موی سفید مشرقه صبح ندامت

صائب بتوبه کوه کم فرصت نمانده است

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilün]

537. Mûy-ı sefîd maşrık-ı subh-ı nedâmetest
Sâ'ib be-tevbe kûş ki fursat ne-mândeest

Sâ'ib! Nedâmet subhunuñ maşrıkı; ağaran kıllardır. Tevbeye çalış ki vakt kalmamıştır.

تنیرستانه و سبکخیزی مشرق، همیها

هر کم شب سیر خورد وقت سحر سنگینست

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

538. Ten-perestân ü sebük-hîzî-i mahşer heyhât
Her ki şeb sîr hored vakt-i seher sengînest

[51a S, 78a SÇ]

Ten-perestler için mahşerde ‘acele davranıp kalkmak ne kadar uzak! Akşâmdan çok yiyen seherde taş gibi ağırlaşır!

کمر بخدمت من بستم اند عالمیام

از ام زمانم کم کمر بستم ام بخدمت دوست

[Mefâ’ilün/ Fe’ilâtün/ Mefâ’ilün/ Fe’ilün]

539. Kemer be-hıdmet-i men besteend ‘âlemyân
Ez-ân zamân ki kemer besteem be-hıdmet-i dost

Dostuñ hıdmetine kemer bağıladığım zamândan beri bütün mahlûkât da baña hürmet ve itâ’at eder olmuştur.⁵⁹⁵

هیچ کرا چوم بجم نزدیکتر از درد نیست

میبرم غیرت بھر کس مبتلای دردهاست

[Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilün]

540. Hîç kes râ çün be-Hak nezdîk-ter ez-derd nîst
Mî-berem gayret be-herkes mübtelâ-yı derdhâst

İnsânı derd ve belâdan gayrı⁵⁹⁶ Hakk’a takrîb edecek bir şey yoktur. Mübtelâ-yı mesâ’ib olanlara gıpta ederim!

[91a M]

بیرون از شرع هر چه بود رنج و علتست

قانونم حفظ صحت عالم شریعتست

[Mef’ûlû/ Fâ’ilâtü/ Mefâ’ilü/ Fâ’ilün]

541. Bîrûn zi şer’ her çi buved renc ü ‘illetest
Kânûn-ı hıfz-ı sıhhat-i ‘âlem şerî’atest

Kâ’inâtta şerî’atden hâric her ne varsa mizâc-ı ‘âlem için renc ve ‘illetdir. ‘Âlemiñ hıfz-ı sıhhati için eñ büyük destûr, şerî’atdir.

⁵⁹⁵ eder olmuştur: etmiştir M.

⁵⁹⁶ Gayrı: başka M.

در دل هر کم همد نیست غم دوزخ نیست

تخم این آتشم جانوز شرار همدست

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

542. Der-dil-i her ki hased nîst gam-ı dûzah nîst
Tohm-ı în âteş-i cân-sûz şerâr-ı hasedest

Kalbinde hased bulunmayan kimsede cehennem korkusu yoktur. Cân yakan bu âteşin tohmu; hased şerâresidir.

در پیری از هیات اقامت لمح مدار

سیلت عمر و قامت خم گشتم چویم پلست

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtû/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilün]

543. Der-pîrî ez-hayât-ı ikâmet tama' me-dâr
Seylest 'ömr ü kâmet-i ham-geşte çün püleşt

[78b SÇ]

Pîrlikde uzun müddet dünyâda kalmayı tama' etme! Hayât bir seyldir; kanburlaşan belin de oña köprüdür.

بگریز بر خدا ز گرانام کم کعبه را

اندیش از تسلط اصحاب فیل نیست

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtû/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilün]

544. Bügrîz ber-Hudâ zi girânân-ı Ka'be râ
Endîşe ez-tasallut-ı Ashâb-ı Fîl nîst

Münâsebetsiz insânlardan Allâh'a ilticâ et ki Ka'be için Ashâb-ı Fîl'in tasallutundan endîşe yoktur.⁵⁹⁷

[51b S, 91b M]

زاهد از تر ندارد غرضی جز شهرت

سکم از بهر روایت کم پشتیم بزرست

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

⁵⁹⁷ Bu beyit ve açıklaması: - S, SÇ.

545. Zâhid ez-terk ne-dâred garazî cüz şöret
Sikke ez-behr-i revâyîst ki püşteş be-zerest

Zâhidiñ perhîz-kârlıktan maksadı münhasıran⁵⁹⁸ şöretidir. Baştaki sikke dahı⁵⁹⁹ yakası sırmalı lata giymek içindir.

پیسم ازین در فکر زاد آخرت بودند خلوه
نیچ کس اندیش آب و غم نانی نداشت

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

546. Piş ez-în der-fıkr-i zâd-ı âhıret bûdend halk
Hiç kes endîşe-i âb u gam-ı nânî ne-dâşt

İnsânlar evvelce âhıret yolculuğu için daha fazla tedârükâtta bulunurdu ve kimsede âb ve nân endîşesi olmazdı.

خرد مشمر جر مرا هر چند باشد اندکی
کز بهشت آواره آدم از برای گندمست

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

547. Hurd meşmür cürm râ her çend bâşed endegî
K'ez behişt âvâre Âdem ez-berây-ı gendümeşt

Günâh ufak da olsa sen onu ufak sayma! Âdem babamız bir buğday yüzünden cennetden dûr oldu.

[92a M]

نتوانم بقیل و قال ز ارباب حال شدم
منعم نمیشود کسی از گفتگوی گنج

[Mef'ûlü/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

548. Netvân be-kîl ü kâl zi erbâb-ı hâl şoden
Mün'im ne-mî-şevêd kesî ez-güft-gûy-ı genc

Öyle kuru lâfla ehl-i hâlden olmak mümkün değildir. Hazâ'ine müte'allik hikâyât ile kimseniñ zengin olduğu görülmemiştir.

⁵⁹⁸ Münhasıran: sırf M.

⁵⁹⁹ sikke dahı: sikke de M.

هر يهرا نكند نعمت دو عالم سير

هميشه آتم سوزنده اشتها دارد

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

549. Harîs râ ne-küned ni'met-i dü-'âlem sîr
Hemîşe âteş-i sûzende iştiḥâ dâred

[79a SÇ]

Harîsiñ gözünü dünyâ ve âhiretiñ ni'metleri doyuramaz. Âteş yandıkça yanmak iştiḥâsı artar.

بی ریاضت نتوان شهره آفامه شدم

*م چو لاغر شود انگشت نما میگردد

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

550. Bî-riyâzet ne-tüvân şöḥre-i âfâk şoden
Meh çü lâgar şeved engüşt-nümâ mî-gerded

Riyâzet çekmeden meşhûr-ı 'âlem olmak mümkün değildir. Ay za'îflanıp hilâl olunca parmakla gösterilir.

[52a S]

پاك كن از غيبت مردم دهام غويشرا

ای کم از هوا هر دم میکنی دندان سفید

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

551. Pâk kün ez-gıybet-i merdüm dehân-ı h'îş râ
Ey ki ez-misvâk her dem mî-künî dendân sefid

Misvâkla dişleriñi temîzlediğîñ gibi insânlarîñ gıybetinden de ağzıñı öyle temîz tut!

[92b M]

از کلید آه هر نبندی کم باشد وا شود

* Za'f ile rûşen-zamîrân şöḥre-i âfâk olur
Şekl-i bî-tâbı meh-i nev gibi rıf'atdır baña (Râgıb)

قفل بند خانم ما سخت تر شد زین کلید

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

552. Ez-kilîd-i âh her bendî ki bâşed vâ şeved
Kufl-ı bend-i hâne-i mâ saht-ter şod zîn kilîd

Âh ve feryâd anahtarı bütün kilîdleri açarken bizim hâne-i derûnumuzuñ kilîdi bu anahtarla açılmadıgı gibi büsbütün açılmaz bir hâle geldi.

پیر گردیدی و کشت املت زرد نشد

بوی کافور شنیدی و دلت سرد نشد

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

553. Pîr gerdîdî ü kişt-i emelet zerd ne-şod
Bûy-ı kâfûr şenîdî ü dilet serd ne-şod

Yâ Hû! Pîr olduñ da mezra'a-ı âmâlîñ hâlâ sararmadı. Kâfûr kokusunu alıyorsuñ da hâlâ göñlüñ kocamadı.

[79b SÇ]

دندام ما ز خوردیم نعمت تمام ریخت

اندوه روزی از دل ما کم نمیشود

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

554. Dendân-ı mâ zi horden-i ni'met tamâm rîht
Endûh-ı rûzî ez-dîl-i mâ kem ne-mî şeved

Dişlerimiz yemek yemeden döküldü de hâlâ aç kalmak korkusu⁶⁰⁰ göñlümüzden eksilmiyor!

بر سفال جسم لرزیدیم نداده حاصلی

این سبوی امروز گر شکست فردا بشکند

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

555. Ber-sifâl-i cism lerzîden ne-dâred hâsılî
În sebû imrûz ger neşkest ferdâ beşkened

⁶⁰⁰ Korkusu: endîşesi M.

Sebû-yı cism üzerine o kadar oynamaya gelmez. Bu desti bugün kırılmazsa muhakkak yarın kırılır.

[93a M]

ای کم کام دو جهانرا ز غذا میطلبی

هر دو موقوف بیک آه سحرگاه بود

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

556. Ey ki kâm-ı dü-cihân râ zi Hudâ mî-talebî
Her dü mevkûf be-yek âh-ı seher-gâh buved

Ey iki cihânda nâ'il-i muvaffakiyyet olmak isteyen! Bu her iki ârzûñuñ husûlü; seherde bir âh ve tazarru'a vâbestedir.

بازیم امواج بود کشتی خالی

دلرا ز غم و درد سبکبار مدارید

[Mef'ûlû/ Mefâ'ilû/ Mefâ'ilû/ Fe'ûlün]

557. Bâzîçe-i emvâc buved keştî-i hâlî
Dil râ zi gam ü derd sebük-bâr me-dârîd

[52b S]

Boş gemi dalgalarıñ oyuncağı olur. Göñlü gam ve derdden büsbütün hâlî tutmayınız!

هیچ دردی بهتر از عافیت دائم نیست

تلخی تازه به از قند مکرر باشد

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

558. Hîç derdî beter ez-'âfiyet-i dâ'im nîst
Telhî-i tâze bih ez-kand-ı mükerrer bâşed

Her zamân 'âfiyet üzre bulunmaktan beter derd yoktur. Hayâtda hâdis olan ba'zı acı şeyler şekerden daha⁶⁰¹ tatlıdır.

[80a SÇ]

⁶⁰¹ Daha: -S, M.

از گوی خود بریدم وقت حاجت فتمت
ورنم هر کس ماه سیری پیسم گه نام افکنند

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

559. Ez-gelû-yı hod borîden vakt-i hâcet himmetest
Verne herkes gâh-ı sîrî pîş-i seg nân efkened

İhsân oña derler ki kendiñ muhtâc iken boğazıñdan kesip verirsiñ! Yoksa herkes;
doyduktan soñra ekmek fazlasını köpeğiñ öñüne döker.

[93b M]

کاس اهل کرم خالی نغیردد ز جود
ماه نو شد بدر و نور مهر تابانم کم نشد

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

560. Kâse-i ehl-i kerem hâlî ne-mî gerded zi cûd
Mâh-ı nev şod bedr nûr-ı mihr-i tâbân kem ne-şod

Erbâb-ı keremiñ kâse-i in'âmı hiçbir vakt boş kalmaz. Güneşten nûr alan yeñi ay;
bedr-i tâm olur da yine güneşiñ nûru eksilmez!

تا نگیرد ز تردد نکشد پای حریص
راحت مورد در آنست کم پامال شود

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

561. Tâ ne-mîred zi tereddüd ne-keşed pây-ı harîs
Râhat-ı mûr der-ânest ki pâmâl şeved

Harîs; ölünceye kadar kazanç arkasında dolaşmaktan fâriğ olmaz. Karınca ayaklar
altında râhat eder.

گو برو ماتم دلردگی خویم بدانم
هر کم از خواب بیانگ دگری برهیزد

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

562. Gû ber-o mâtem-i dil-mürdegî-i h'îş be-dân
Her ki ez-h'âb be-bâng-ı digerî ber-hîzed

Başkasının haykırmasıyla uykudan uyanana; gönlünün ölü olduğunu bilmesi lüzûmunu söyle!

از جوانم آرزو در طبع پیرانست بیه

در خزان هر برگ چندین رنگ پیدا می کند

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

563. Ez-civânân ârzû der-tab'-ı pîrânest bîş
Der-hazân her berg çendîn reng peydâ mî-küned

[53a S, 80b SÇ]

İhtiyârların tab'ında gençlerden ziyâde ârzû ve⁶⁰² emel hükm-fermâdır. Soñbahârda her yaprakta muhtelif renkler hâsıl olur.

[94a M]

بر باد دهد همچو صباب افسر خود را

بیغیر اگر صاحب افسر شده باشد

[Me'ûlû/ Mefâ'ilû/ Mefâ'ilû/ Fe'ûlün]

564. Ber-bâd dihed hemçü habâb efser-i hod râ
Bî-mağz eger sâhib-i efser şode bâşed

Beyinsiz abdâlın biri tâc-dâr olursa tâcını habâb gibi rûzgâra verir.

از پشیمانی سخن در عهد پیری میزنم

لب بدنم میگزیم اکنون کم دندانم نماند

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

565. Ez-peşîmânî suhen der-'ahd-ı pîrî mî-zenem
Leb be-dendân mî-gezem eknûn ki dendânem ne-mând

İhtiyârlarınca nedâmetden dem urmağa başladım. Dişlerim döküldükten sonra dudağımı ısirmaya uğraşıyorum.

تر فانی بھر باقی در شمار زهد نیست

اوست زاهد کز سر دنیا و عقبا بگذرد

⁶⁰² Ve: - S, SÇ.

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

566. Terk-i fânî behr-i bâkî der-şümâr-ı zühd nîst
Ost zâhid k'ez ser-i dünyâ vü 'ukbâ bügzered

Âhîret için dünyâyı terk etmek zühd için kâfi değildir. Asl zâhid dünyâ ve âhîret hevesinden fâriğ olandır.

شدی دوتا وهامه میروی بی دنیا

نشد رکوع ترا نوبت قعود آید

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

567. Şodî dü-tâ vü hemân mî-revî pey-i dünyâ
Ne-şod rükû' torâ nevbet-i ku'ûd âyed

Beliñ iki kat oldu da yine dünyânın arkasından koşuyorsuñ! Rükû'a varmadan ku'ûda nevbet geliyor!

[94b M]

نکرد آتسم مغرور سجده آدم

کجا بسوختن ما سرمه فرود آید

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

568. Ne-kerd âteş-i mağrûr secde-i Âdem
Kücâ be-sûhten-i mâ sereş ferûd âyed

Şeytân gurûrundan Âdem'e secde etmedi de nerede kaldı ki bizim cehennemde yanmamızdan müte'essir olup da başını asacak!⁶⁰³

[81a SÇ]

نفس ظالم میشود مظلوم در پیرانه سر

گرگ چو گرید بی دندان شبانی میشود

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

569. Nefs-i zâlim mî-şevêd mazlûm der-pîrâne ser
Gürg çün gerdîd bî-dendân şubânî mî-şevêd

⁶⁰³ Asacak: eğecek M.

[53b S]

Zâlim nefis kocayınca mazlûm olur. Kurduñ dişleri dökülünce çûbânlık eder.

گرچه پیری مشو از هیلم شیطان ائین

بیشتر وقت سحر خواب گرامه می آید

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

570. Gerçi pîrî me-şev ez-hîle-i şeytân îmen

Bîş-ter vakt-i seher h'âb girân mî-âyed

İhtiyârlarsañ⁶⁰⁴ bile şeytânîñ hîlesinden emîn olma! Seher vaktindeki uyku çok⁶⁰⁵ ağır olur.

منعم از خواب عدم تیره روانه بر خیزد

هر کم شب سیر خورد صبح گرامه بر خیزد

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

571. Mün'im ez-h'âb-ı 'adem tîre revân ber-hîzed

Her ki şeb sîr hored subh girân ber-hîzed

Zevk ve ni'met içinde yaşayıp ölenler; kıyâmetde şaşırılmış ve endişeli bir hâlde uyanır. Akşamdan çok yiyenler, sabâhleyin ağır kalkar.⁶⁰⁶

[95a M]

تا بود دل بصفا نفس مکدر باشد

دزد بیدل جگر خویم بهتآب خورد

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

572. Tâ buved dil be-safâ nefis mükedder bâşed

Düzd-i bî-dil ciger-i h'îş be-meh-tâb hored

Kalb; sâfiyyet kesb edince nefis-i emâre mükedder olur. Zulmetden istifâde eden merhametsiz hırsız mehtâbda kendi ciğerini yer!

ماند چویم خرم ناکوتم در دامن دشت

⁶⁰⁴ İhtiyârlarsañ: İhtiyârlamış olsañ M.

⁶⁰⁵ Çok: - S, SÇ.

⁶⁰⁶ Akşamdan çok yiyenler, sabâhleyin ağır kalkar: - SÇ.

هر کم زیر قدم راهروا له ها نشد

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

573. Mând çün hırmnen-i nâ kûfte der-dâmen-i deşt
Her ki zîr-i kadem-i râh-revân hâk ne-şod

Sâlikleriñ ayağı altında toprak olmayan; dağ eteğinde döğülmemiş kalan hırmene beñzer.

[81b SÇ]

در ترك خواہشت اگر هست دولتی

نعمت فروزہ ہر دم بی اشتہا رسد

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilün]

574. Der-terk-i h'âhişest eger hest devletî
Ni'met füzûn be-merdüm-i bî-iştihâ resed

Dünyâda râhat ve devlet varsa o da ârzûları terkden 'ibâretidir. Servet ve ni'met 'ale'l-ekser iştihâsı olmayana müyesser olur.

از تلخی سوال گروہی کم آگہند

فرصت بلب گشودہ سایل نمیدہند

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilün]

575. Ez-telhî-i su'âl gürûhî ki âgehend
Fursat be-leb güşûden-i sâ'il ne-mî dihend⁶⁰⁷

Tesâ'üldeki merâreti bilenler; dilinciye ağız açmak fursati vermeden mes'ûlunu is'âf ederler.

[54a S, 95b M]

رزہ ما تنگہ زاندیش بی حاصل ماست

نام کی میخورد اینجا کم غم نام خورد

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

576. Rızk-ı mâ teng zi endîşe-i bî-hâsıl-ı mâst

⁶⁰⁷ ne-mî dihend: ne-mî dihed S, SÇ, M.

Nân kes[î] mî-hored încâ ki gam-ı nân ne-hored

Rızkımızıñ dar olması bî-hûde telâşımızdan neş’et ediyor. Şu ‘âlemde râhat ekmek yiyen, açlık korkusuyla gam yemeyendir.

هیچ کس نیست کم در فکر دل خود باشد
عمر مردم هم در فکر شکم میگذرد

[Fe’ilâtün/ Fe’ilâtün/ Fe’ilâtün/ Fe’ilün]

577. Hîç kes nîst ki der-fikr-i dil-i hod bâşed
‘Ömr-i merdüm heme der-fikr-i şikem mî-güzered

Ahvâl-i kalbiyyesini tefekkür eden kimse yoktur. İnsânların ‘ömrü; karnını doyurmak telâşıyla mürûr eder.

دور گردانرا باهام یاد کردم همتت
وردن هر نخلی بیای خود عمر می افکند

[Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilün]

578. Dûr-ı gerdân râ be-ihsân yâd kerdên himmetest
Verne her nahlî be-pây-ı hod semer mî-efkened

Asl himmet uzakta, gurbetde olanları ihsânla añmaktır. Yoksa her ağaç kendi altına mîve düşürür.

[82a SÇ]

گنبد مجد شهر از هم فاضلت بود
گر بهرام کسی کوسی فضیلت میرد

[Fe’ilâtün/ Fe’ilâtün/ Fe’ilâtün/ Fe’ilün]

579. Günbed-i mescid-i şehzade ez-heme fâzıl-ter bûd
Ger be-‘imâme kesî kûs-ı fazîlet mî-zed

Sarıkla fazîlet sâhibi olmak mümkün olsaydı şehirdeki mescidiñ kubbesi herkesten fazîletli olurdu.

[96a M]

مشو با مهلت دنیا ز تمهید سفر خالی

کم یک پا در بروم در یکی در خانم می باید

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

580. Me-şev bâ-mühlet-i dünyâ zi temhîd-i sefer hâlî
Ki yek pâ der-birûn-ı der yekî der-hâne mî-bâyed

Dünyânîñ saña tûl-ı 'ömrle imhâlini görüp de sefer tedârükünden gâfil olma!
Hânede bir ayak içerde bir ayak dışarda olduđuñu bilmek gerektir.

باراه بی محل ندهد نفع کشترا

در وقت پیری اشک ندامت چم میکند

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtû/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilün]

581. Bârân-ı bî-mahal ne-dihed nef' kişt râ
Der-vakt-i pîrî eşk nedâmet çi mî-küned

Vaktsiz yağan yağmûruñ tarlaya fâ'idesi olmaz. İhtiyârlıkda nedâmet gözyaşları
fâ'ide vermez!

[54b S]

نگشودند برویم در جنت صائب

سینم هر کم بشمیر جفا چاله نشد

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

582. Ne-guşûdend be-revîş-i der-i cennet Sâ'ib
Sîne-i her ki be-şemşîr-i cefâ çâk ne-şod

Sâ'ib! Sînesi şemşîr-i cefâ ile yarılmayana karşı cennet kapısını açmazlar.

[82b SÇ]

دشمن مطیع گردد چو نفی شد مضر

مارست تازیانه مرکب چو شیر باشد

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtün/ Mef'ûlû/ Fâ'ilâtün]

583. Düşmen mutî' gerded çün nefis şod musahhar
Mârest tâziyâne merkeb çü şîr bâşed

Nefsine hâkim olana düşmen de itâ'at eder. Arslanı merkeb yapmaya kâdir olan kamçıyı da yılandan yapar.

[96b M]

تیره روزانم بهمانرا بچراغی دریاپ
تا پس از مرگ ترا شمع مزاری باشد

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

584. Tîre rûzân-ı cihân râ be-çerâğî der-yâb
Tâ pes ez-merg torâ şem'-i mezârî bâşed

Öldükten soñra kabriñ için bir nûr ve ziyâ isterseñ dünyâda hayât ve ma'îşeti zulmet-dâr olanlarıñ ahvâlini bir kandîl ile tenvîr edip añla!

سرآید چو زمام ناامیدی
بخوابی یوسف از زندان برآید

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Fe'ülün]

585. Ser-âyed çün zamân-ı nâ-ümîdî
Be-h'âbî Yûsuf ez-zindân ber-âyed

Me'yûsiyyet mutlakâ nihâyet bulur. Yûsuf'un zindândan halâsına sebep olan⁶⁰⁸ bir rû'yâdır.

واعظ ز غیبت خاتم دهن را نکرده پا
دندان خود سفید بموال میکند

[Mef'ûlü/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

586. Vâ'iz zi habs-ı halk dehen râ ne-kerde pâk
Dendân-ı hod sefid be-misvâk mî-küned

Dişlerini misvâkla temîzleyen vâ'iz halkıñ iğrenç işlerini saymaktan bir türlü ağzını temîzleyemedi.

آه کم از اوضاع خود داغ شکایت میکند
خاطر دشمن فروم از خود رعایت میکند

⁶⁰⁸ Olan: - S, SÇ.

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

587. Ân ki ez-evzâ'-ı hod dâ'im şikâyet mî-küned
Hâtır-ı düşmen füzûn ez-hod ri'âyet mî-küned

[83a SÇ]

Kendi ahvâlinden her zamân şikâyet edenler; kendinden ziyâde düşmeniñ hâtırına ri'âyet etmiş olur.

[97a M]

در قبضه سعیت کلید در روزی

شیر از کشم طفل ز پستانم بدر آید

[Mef'ûlû/ Mefâ'ilû/ Mefâ'ilû/ Fe'ûlün]

588. Der-kabza-i sa'yest kilîd-i der-i rûzî
Şîr ez-kûşîş-i⁶⁰⁹ tıfl zi pistân be-der-âyed

[55a S]

Rızk kapısının anahtarı; sa'yîñ kabzasındadır. Süt bile çocuğuñ sa'yı⁶¹⁰ olmadan memeden çıkmaz.

میکنند خواب فراغت بپستانم عدم

هر کم اینجا سبک از خواب گرامه میگذرد

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

589. Mî-küned h'âb-ı ferâgat be-şebistân-ı 'adem
Her ki încâ sebük ez-h'âb-ı girân mî-güzered

Şu dünyâda tatlı uykudan fedâkârlık eden; şebistân-ı 'ademde râhat râhat uyur.

آینده را قیاس کن از حال خود ببین

کز رفتنم بخیر کرا یاد میکنند

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilün]

590. Âyende râ kıyâs kün ez-hâl-i hod be-bîn

⁶⁰⁹ Kûşîş-i: keşîş S, M.

⁶¹⁰ Sa'yı: sa'y S.

K'ez reftegân be-hayr ki râ yâd mî-küned

Senden soñrakileriñ⁶¹¹ harekâtını kendi hâliñden kıyâs et! Geçmişlerden kim hayr ile yâd ediliyor?

غم روزی منور بر هم مزه اورامه دفتر را

که بیسم از طفل یزدانم بر کند پستانم مادر را

[Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün]

591. Gam-ı rûzî me-hor ber-hem me-zen evrâk-ı defter râ
Ki pîş ez-tıfl Yezdân pür küned pistân-ı mâder râ

Aç kalmaktan korkup da hesâbını, kitâbını şaşırma! Rezzâk-ı Kerîm; çocuk daha doğmadan annesiniñ memesini sütle⁶¹² dolduruyor.

[97b M, 83b SÇ]

با هر دو مجامه عشق بیکدل نتوانم ساخت

این غوشم محالست دو سر داشته باشد

[Mef'ûlû/ Mefâ'îlû/ Mefâ'îlû/ Fe'ûlün]

592. Bâ-her dü-cihân 'aşk be-yek-dil ne-tüvân sâht
În hûşe muhâlest dü-ser dâşte bâşed

Dünyâ ve âhiret 'aşkını bir gönülde 'aynı derecede bulundurmak mümkün değildir. Bir başakta iki kelle bulunması muhâldir.

بیرام تلاسم رزقه فزوم از جوامه کنند

عرص گدا شود طرف شام بیشتر

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'îlû/ Fâ'ilün]

593. Pîrân telâş-ı rızk füzûn ez-civân künen
Hırs-ı gedâ şevd taraf-ı şâm bîş-ter

İhtiyârlarda rızk endîşesi gençlerden fazladır. Akşam üzerleri dilenciniñ hırsı çok⁶¹³ artar.

⁶¹¹ Soñrakileriñ: soñra gelecekleriñ M.

⁶¹² Sütle: süt S, SÇ.

⁶¹³ Çok: - S, SÇ.

میشود آخر بیابان مرگ جویای سراب

رحم اگر برای خود داری بی دنیاگیر

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

594. Mî-şevêd âhir beyâbân merg cûyâ-yı serâb
Rahm eger ber-pây-ı hod dârî pey-i dünyâ me-gîr

Serâbı su zannıyla arkasına düşen nihâyet beyâbânda telef olur. Ayaklarına acıyorsañ dünyânın arkasına pek koşma!

[55b S]

صرف حضور قلب ممکن در تلاطم رزم

این نقد را برای عبادت نگاهدار

[Mef'ûlü/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

595. Sarf-ı huzûr-ı kalb me-kün der-telâş-ı rızk
În nakd râ berây-ı 'ibâdet nigâh-dâr

Huzûr-ı kalbiñi dâ'imâ ma'îşet kaydında sarf etme! Bu güzel nakdi 'ibâdet için sakla!

[98a M]

کار دنیا کن و اندیش عقبی مگذار

تابعی نرسی دامن دنیا مگذار

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

596. Kâr-ı dünyâ kün ü endîşe-i 'ukbâ me-güzâr
Tâ-be-'ukbâ ne-resî dâmen-i dünyâ me-güzâr

[84a SÇ]

Dünyâ işleriyle meşgûl ol! Fakat âhireti unutma! Ölünceye kadar da dünyâ için çalış!

گذشتن از سر گنج گهر سخاوت نیست

کریمی از سر آوازه کرم برهیز

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

597. Güzeştē ez-ser-i genc-i güher sahâvet nîst
Kerîmî ez-ser-i âvâze-i kerem ber-hîz

Mücevherât sevdâsından geçip de in'âmında bulunmak sahâvet değildir. Hakîki mükerrerem iseñ sahî diye şöhet almak sevdâsından da ferâgat et!

درین دو وقت اجابت گشاده پیشانیست
دل شب از توانی سپیده دم برخیز

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

598. Der-în dü-vakt-i icâbet güşâde-pîşânîst
Dil-i şeb ez-ne-tüvânî sepîde-dem ber-hîz

Du'ânın kabûle makrûn olacağı iki vakt var ki o zamânlar da secde ve niyâzda bulunmalıdır. Bunun biri gece yarısı, diğeri sabâh vaktidir. Gece yarısı kalkamazsañ bârî⁶¹⁴ sabâh erken kalk!

کنونم کم قد تو گردید هلقم در مرگ
قهیبه سفر عالم بقا میاز

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

599. Kûnûn ki⁶¹⁵ kadd-i to gerdîd halka-i der-merg
Tehiyye-i⁶¹⁶ sefer-i 'âlem-i bekâ mî-sâz

Mevt kapısında belîni halka gibi iki kat ettiğîñ şu zamânda- 'âlem-i bekâya rıhlet için sefer hâzırlığı görmelisiñ!

[98b M]

قامت خم گشتم چو گشت گوی مرگ را
تو تمام سرگرم بازی همچو طفلانی هنوز

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

600. Kâmet-i ham-geşte çevgânest gûy-ı merg râ
To hemân ser-germ-i bâzî hemçü tıflânî henüz

⁶¹⁴ Bârî: - S, SÇ.

⁶¹⁵ Ki: - SÇ.

⁶¹⁶ Tehiyye-i: tehî-i S, M, SÇ.

[84b SÇ]

Beliñiñ kanburluğu ölüm topuna eğri kamçı oldu da sen hâlâ çocuk gibi oyun arkasında dolaşıyorsuñ!

[56a S]

کلید گلشن فردوس دست اهانت

بهشت میطلبی از سر درم برخیز

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

601. Kilîd-i gülşen-i Firdevs dest-i ihsânest
Behişt mî-talebî ez-ser-i direm ber-hîz

Cennet bahçesiniñ anahtarı dest-i ihsândır. Cennet istiyorsañ paralarıñ üzerine oturma!

از گناه خود اگر شرمندہ ای دیگر مکن

شاهد خجالت دلیل انفعال اینست و بس

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

602. Ez-günâh-ı hod eger şermendeî dîger me-kün
Şâhid-i haclet delîl-i infi'âl înest ü bes

Yaptığıñ bir günâhdan utanmış ve nâdim olmuş iseñ dîgerini yapma! Günâhdan infi'âl; utandığıña delîl-i kâfidir.

[99a M]

کی کم پاک نازد دهن ز غیبت خلو

همان کلید در دوزخست مواکم

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

603. Kesî ki pâk ne-sâzed dehen zi gıybet-i halk
Hemân kilîd-i der-i dûzahest misvâkeş

Halkıñ gıybetinden ağzını temîz tutmayanıñ misvâkı da cehennem kapısınıñ anahtarı gibidir.

بادل بی خبر اظهار ندامت ز گناه

همچو خوايست کم در خواب کنی تعبیر

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

604. Bâ-dil-i bî-haber izhâr-ı nedâmet zi günâh
Hemçü h'âbîst ki der-h'âb künî ta'bîreş

Sıdk ve hulûsdan 'ârî olarak günâhdan tevbe etmek yine rü'yâ içinde ta'bîr edilen rü'yâya beñzer.

[85a SÇ]

روزی خود میفرزاید بنده فرمام پذیر

راضی شاکر یکم والی تقدیر با

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

605. Rûzî-i hod mî-fezâyed bende-i fermân-pezîr
Râzî vü şâkir be-hükm-i vâlî-i takdîr bâş

Mutî' kul rızkını artır. Hükm-i takdîre râzı, ni'mete şâkir ol!

از عالم وجود سبکبار میرود

بسم از رحیل هر کم فرستاد بار غویسم

[Mef'ûlü/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'îlü/ Fâ'ilün]

606. Ez-'âlem-i vücûd sebük-bâr mî-reved
Pîş ez-rahîl her ki firistâd bâr-ı h'îş

Göçmeden⁶¹⁷ evvel yüklerini sevk etmiş olanlar; 'âlem-i vücûddan râhat ve sebük-bâr olarak geçip gider!

[56b S, 99b M]

تنگدستی نفس را مانع شود از کجروی

میشود از وسعت ره بیج و تاب مار بیسم

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

607. Teng destî nefş râ mâni' şeved ez-kec-revî
Mî-şeved ez-vüs'at-ı reh pîç ü tâb-ı mâr bîş

⁶¹⁷ Göçmeden: göç etmeden M.

Fakîrlik insânı birçok fenâlıktan men' eder. Çünkü yol ne kadar geniş olursa yılan da o kadar eğri büğrü gider.

عذر نامقبول ما را کی پذیرد اهل دید

ما کم در چاه ضلالت با عصا افتاده ایم

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

608. 'Özr-i nâ-makbûl-i mâ râ key pezîred ehl-i dîd

Mâ ki der-çâh-ı dalâlet bâ-'asâ üftâdeîm

Karîn-i kabûl olmayan 'özrümüzü ehl-i basîret nasıl kabûl eder? Zîrâ biz; elimizde 'asâ var iken çâh-ı dalâlete düşmüşüz!

مرا ز آتم دوزخ نغیتوانم ترسم

ز شرماری روز حساب میتویم

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

609. Merâ zi âteş-i dûzah ne-mî-tüvân tersân

Zi şermsârî-i rûz-ı hesâb mî-tersem

Ben cehennem âteşinden değil, yevmü'l-hesâbdaki hacletden korkuyorum.

[85b SÇ]

چو سیاهی شد ز مو هشیار میباید شد

صبح چو روشن شود بیدار میباید شد

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

610. Çün siyâhî şod zi mû hüşyâr mî-bâyed şoden

Subh çün rûşen şeved bî-dâr mî-bâyed şoden

Saçtan siyâhlık gidince 'akl başa gelmek lâzımdır. Subh-ı sâdık gelince uyanıp kalkmak gerektir.

[100a M]

نم زر و سم و نم باغ و نم دکام میباید

هرچم در راه خدا میدهی آم میباید

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

611. Ne zer ü sîm ü ne bâğ u ne dükân mî-mâned
Herçi der-râh-ı Hudâ mî-dihî ân mî-mâned

Encâm-ı kâr ne altın, ne gümüş, ne bâğ ne dükkândan eser kalmayacak; yalnız
Allah için ne veriyorsañ o bâkî kalacaktır.

ترک همت بود از هیچ فشاندم دامن
سهل زهدیت کم کس از سر دنیا غیزد

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

612. Terk-i himmet buved ez-hîç feşânden dâmen
Sehl-i zühdîst ki kes⁶¹⁸ ez-ser-i dünyâ hîzed

Zâten hîç olan bir şeyden ferâgat 'azm ve himmetiñ eñ bayağısıdır. Binâen-'aleyh
insân için eñ kolay ittikâ dünyâ sevdâsından vazgeçmektir.

[57a S]

بشوی دست و دل خویم از علایم یا
کم در غماز بود هر کم این وضو دارد

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

613. Be-şevî dest ü dil-i h'îş ez-'alâyık pâk
Ki der-namâz buved her ki în vuzû' dâred

Eliñi, göñlüñü 'alâyık-ı mâsivâdan yıkayıp temîz et. Zîrâ böyle bir âbdest almaya
muvaḥḥak olan her zamân namâzda sayılır!

میام خواب و بیداری زمانی هست عارفا
کم هم فیصم دل شب هم صفای صبحدم دارد

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

614. Miyân-ı h'âb u bîdârî zamânî hest 'ârif râ
Ki hem feyz-i dil-i şeb hem safâ-yı subhdem dâred

⁶¹⁸ Kes: kesî S, M, SÇ.

‘Ârif için uyku ile uyanıklık arasında öyle bir zamân var ki hem gece yarısındaki⁶¹⁹ füyûzâtı hem sabâh vaktindeki⁶²⁰ sâfiyyet-i kalbi câmi’dir.

[100b M, 86a SÇ]

آه کز مرده دلام جام احرامی صبح
بر تن خویم ز غفلت کفنی ساهتاند

[Fe’ilâtün/ Fe’ilâtün/ Fe’ilâtün/ Fe’ilün]

615. Âh k’ez mürde-dilân câme-i ihrâmî-i subh
Ber-ten-i h’îş zi gaflet kefenî sâhteend

Yazık o kalbleri ölmüş olan⁶²¹ insânlara ki câme-i ihrâm mesâbesinde olan feyz-nâk sabâh⁶²² vaktlerini gaflet yüzünden kefen yapıyorlar.

جماعتی کم در اینجا نفس شمرده زدند
در آه بھام ز حساب و کتاب وارستند

[Mefâ’ilün/ Fe’ilâtün/ Mefâ’ilün/ Fe’ilün]

616. Cemâ’atî ki der-încâ nefes şümürde zedend
Der-ân cihân zi hesâb u kitâb vârestend

Şu cihânda her işini hesâblı yapan zümre âhiretde hesâb ve kitâbdan vârestedir.⁶²³

هر کم زد بر آتم چشم آب مانند خلیل
آتم سوزنده را بر خود گشتام میکند

[Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilün]

617. Her ki zed ber-âteş-i hışm âb mânend-i Halîl
Âteş-i sûzende râ ber-hod gülistân mî-küned

Hışm ve gazab âteşine hazret-i Halîl gibi su serpen cehennemî kendisine gülistân yapmış olur.

برآید هر کم با خود بر نیاید عالی با او

⁶¹⁹ gece yarısındaki: nısfu’l-leylîdeki M.

⁶²⁰ Vaktindeki: vaktinde olan M.

⁶²¹ Olan: - SÇ.

⁶²² Sabâh: - S, SÇ.

⁶²³ Vârestedir: müstağnîdir M.

شود از مور عاجز هر کم با خود بر نمی آید

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

618. Ber-âyed her ki bâ-hod ber-neyâyed 'âlemî bâ-o
Şeved ez-mûr 'âciz her ki bâ-hod ber-ne-mî âyed

Nefsine mâlik olan bütün kâ'inâta galebe eder. Bi'l-'aks nefsine mağlûb olan bir karıncaya karşı bile 'âcizdir.⁶²⁴

[57b S, 101a M, 86b SÇ]

خویشرا نزدیک میدانی از آن دوری ز هو

دور شو ز اندیشه باطل وصال اینست و بس

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

619. H'îş râ nezdîk mî-dânî ez-ân dûrî zi Hak
Dûr şev zi endîşe-i bâtlî visâl înest ü bes⁶²⁵

Kendiñi Hakka yakın zannettiğinden dolayı Hak'dan uzaksın! Bu bâtlî endişeden uzak ol ki Hakka vâsıl olasıñ!

دل نیازدم اگر شرط مسلمانی بود

میتوانم گفتن همین هندو مسلمانست و بس

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

620. Dil ne-yâzurden eger şart-ı müselmânî buved
Mî-tüvân güften hemîn Hind u müselmânest ü bes

Müslümânlığın şartı yalnız gönül kırmamak olsaydı Budist olan Hindûlar'ın da müslümân olması lâzım gelirdi.

نیست از هو ناشناسی خواهم دنیای من

تو شم راه هو از دنیای باطل یافتم

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

621. Nîst ez-Hak-nâ-şinâsî h'âhiş-i dünyâ-yı men

⁶²⁴ 'âcizdir: 'âciz kalır M.

⁶²⁵ Bu beyit SÇ nüshasında 86a varlığının sonunda da yazılmıştır.

Tûşe-i râh-ı Hak ez-dünyâ-yı bâtl yâftem

Dünyâya meylim Hak-nâ-şinâslıktan değil! Hak yolunuñ erzâkını bâtl olan dünyâda bulduğumdandır.

خود حسابم فارغ از اندیشم فردا شدند

ما حساب خویشم از غفلت بقدر ما مانده ایم

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün]

622. Hod hesâbân fâriğ ez-endîşe-i ferdâ şodend
Mâ hesâb-ı h'îş ez-gaflet be-ferdâ mândeîm

Kendini bugün muhâsebeye çekenler, yarın hesâb vermekten vârestedir. Biz gaflet yüzünden hesâbımızı yarına bırakmışız. Yazık!

[101b M]

تنهاییت مباد بعضیام کند دلیر

از خود فروم ز مردم دیگر حجاب کن

[Mef'ûlü/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

623. Tenhâyyet me-bâd be-'isyân küned dilîr
Ez-hod füzûn zi merdüm-i dîger hicâb kün

[87a SÇ]

Tenhâda bulunuş seni 'isyâna teşcî' etmesin! Ağyârdan ziyâde kendi vicdânıñdan utan!

دل غنیم ز اندیشم روزی درین عالم مکن

بهر گندم پشت بر فردوس چوہ آدم مکن

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

624. Dil-gamîn zi_endîşe-i rûzî der-în 'âlem me-kün
Behr-i gendüm pûşt ber-Firdevs çün Âdem me-kün

Şu 'âlemde rızık endîşesiyle o kadar mükedder olma! Âdem gibi buğday yüzünden cennete arka verme!

[58a S]

نصیحت بشنو ای واعظ فرود آ از سر منبر

که بهر روی مردم پُشت نتوانم بر خدا کرد

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

625. Nasîhat bişnev ey vâ'iz fûrûd â ez-ser-i minber
Ki behr-i rûy-ı merdüm püşt netvân ber-Hudâ kerdên

Ey vâ'iz! Nasîhat diñle de kürsîden aşâğı in! Zîrâ insânlarıñ yüzüne bakmak için
Allâh'a arka çevirdiñ!

نفس را مگذار پا از حد خود بیرون همد

میشود گم طفل چو از خانه می آید بیرون

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

626. Nefs râ mügzâr pâ ez-hadd-i hod bîrûn nihed
Mî-şevêd güm tıfl çûn ez-hâne mî-âyed birûn

Nefse haddini tecâvûze müsâ'ade etme! Hânedên dışarı bırakılan çocuk gâ'ib olur.

[102a M]

در هر گشاده نظر و بستن نظر

ملکی گشاده ای و مصاری گرفته ای

[Mef'ûlü/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

627. Der-her güşâden-i nazar u besten-i nazar
Mülkî güşâdeî vü hisârî girifteî

Gözünü her açıp kapamakta bir memleket feth ettiğini ve bir kal'a aldığını farz
etmelisiñ!

[87b SÇ]

آه به کم بگرد دل درویشم کند طوف

آنها کم میر نشود چ بیاده

[Mef'ûlü/ Mefâ'ilü/ Mefâ'ilü/ Fe'ûlün]

628. Ân bih ki be-gerd-i dil-i dervîş küned tavf
Ân râ ki müyesser ne-şevêd hacc-ı piyâde

Bi'z-zât hacca gitmeye muvaffak olamayanlar için bir fakîriñ gönlünü tavâf etmek daha hayrlıdır.

میرسد چو منم کنعانم بعزیزی صائب

از وطن هر کم غریبانم بروم می آید

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

629. Mî-resed çün meh-i Ken'ân be-'azîzî Sâ'ib

Ez-vatan her ki garîbâne birûn mî-âyed

Sâ'ib! Vatandan garîbâne çıkan bi'l-âhire Yûsuf gibi 'azîz olur.

عاشا کم غلام کار برای خدا کنند

تعظیم مصحف از بی مهر و طلا کنند

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilün]

630. Hâsâ ki halk kâr berây-ı hudâ künen

Ta'zîm-i mushaf ez-pey-i mühr ü tılâ künen

İnsânlar Allâh rızâsı için bir iş yapmaz oldu. Mushafa bile tezyînâtından dolayı ta'zîm ederler.

[102b M]

مصحف بزم پای گذارند از غرور

دستار عقل از سر جبریل وا کنند

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilün]

631. Mushaf be-zîr-i pâý güzârend ez-gurûr

Destâr-ı 'akl ez-ser-i Cibrîl vâ künen

İnsânlar kibr ve gurûrlarından mushafı ayaklar altına bırakıyor. Cibrîl'in başından 'akl destârını çözüp alıyor.

[58b S]

گردند گرد دفتر اعمال غیوشتن

هر طاعتی کم نیست دریایی قضا کنند

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilün]

632. Gerdend gerd-i defter-i a'mâl-i h'îşten
Her tâ'atî ki nîst riyâyî kazâ künend

İnsânlar defter-i 'amellerini büküp kaldırdılar. Riyâsız yaptıkları 'ibâdeti bile kazâ ederler.

[88a SÇ]

این جام حریر کم مخصوص کعبه است

پوشند اگر بدیر باو اقتدا کنند

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtû/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilûn]

633. İn câme-i harîr ki mahsûs-ı Ka'beest
Pûşend eger be-deyr be-o iktidâ künend

İnsânlar Ka'be'ye mahsûs olan ipek örtüyü; bi'l-farz kilîseye bile örtseñ oña iktidâ ederler.

چوبه ازدها کلید در گنج و گوهرند

از بهر نیم جو جدل با خدا کنند

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtû/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilûn]

634. Çün ejdehâ kilîd-i der-i genc ü gevherend
Ez-behr-i nîm-cev cedel-i bâ-Hudâ künend

İnsânlar; ejdehâ gibi hazîne ve mücevherât anahtarı olduğu hâlde yarım arpa için yine Cenâb-ı Hakla mücâdeleye kıyâm ederler.

[103a M]

نقد خود را از کالت نیم میازند غلام

خودسابام هر نفس را صبح میسر کرده اند

[Fâ'ilâtûn/ Fâ'ilâtûn/ Fâ'ilâtûn/ Fâ'ilûn]

635. Nakd-ı hod râ ez-kesâlet nisye mî-sâzend halk
Hod hesâbân her nefes râ subh-ı mahşer kerdeend

İnsânlar; peşîn olan mükâfâtı tenbellik yüzünden veresiyeye bırakırlar. Kendini muhâsebeye çeken için her an bir subh-ı mahşerdir.⁶²⁶

هر دل کم نیست یاد خدا در حریم او

سرگشتم تر ز کشتی بی ناخدا بود

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

636. Her dil ki nîst yâd-ı Hudâ der-harîm-i o
Sergeşte-ter zi keştî-i bî-nâhudâ buved

İçinde Hakkîñ zikri bulunmayan bir kalb; kaptansız sefineden daha serseri olur.

در فکر سفر باسم کم هر موی سفیدی

از غیب رسولیت برای طلب تو

[Mef'ûlû/ Mefâ'ilü/ Mefâ'ilü/ Fe'ûlün]

637. Der-fikr-i sefer bâş ki her mûy-ı sefidî
Ez-gayb resûlist berây-ı taleb-i to

[88b SÇ]

'Azîzim! Yolculuk tedârüküne bak ki her beyâz kıl 'âlem-i gaybdan seni da'vete gelen bir elçidir.

تر عجب و کبر کن تا قبلم عالم شوی

سیرت ابلیس را بگذار تا آدم شوی

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

638. Terk-i 'ucb ü kibr kün tâ kible-i 'âlem şevî
Sîret-i İblîs râ bûgzâr tâ Âdem şevî

[59a S]

Kibr ve 'azameti terk et ki kible-i 'âlem olasıñ! Şeytân tabî'atlarından vazgeç ki Âdem olasıñ!

[103b M]

قد چو خم گردید غافل زیستن از عقل نیست

⁶²⁶ subh-ı mahşerdir: subh-ı mahşer vardır SÇ.

خواب تا کی زیر آلم دیوار مایل میکنی

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

639. Kad çü ham gerdîd gâfil zîsten ez-'akl nîst
H'âb tâ key zîr-i ân dîvâr mâ'il mî-künî

Beliñ kanburlaşınca artık gâfil yaşamak kâr-ı 'âkil değildir. O kanbur dîvârîñ
gölgesinde daha ne zamâna kadar uyuyacaksîñ?

نبینی روی ظلمت در شبستانم لد صائب

اگر گم کرده راهانرا چراغی بیسم با داری

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

640. Ne-bînî rûy-ı zulmet der-şebistân-ı lahid Sâ'ib
Eger güm kerde râhân râ çerâğî pîş-i pâ dârî

Sâ'ib! Dalâletde kalanlarıñ önüne bir kandîl⁶²⁷ tutarsañ karanlık olan kabrde
zulmet yüzü görmezsiñ!

صبح پیری شد و از خواب نکشتی بیدار

بر تو شد جام احرام ز غفلت کفنی

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

641. Subh-ı pîrî şod u ez-h'âb ne-geştî bîdâr
Ber-to şod câme-i ihrâm zi gaflet kefenî

İhtiyârlık sabâhı infîlâk etti de sen hâlâ uykudasîñ! Gaflet yüzünden câme-i ihrâmı
kefen yaptîñ!

[89a SÇ]

هزار گمشده را در نماز می یابی

چرا بفکر خود ای بی خبر نمی افتی

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

642. Hezâr güm şode râ der-namâz mî-yâbî
Çerâ be-fîkr-i hod ey bî-haber ne-mî-üftî

⁶²⁷ Kandîl: fener M.

Ey bî-haber! Namâzda biñ türlü zâyî'âtıñı tahattür ediyorsuñ da kendiñi neye bulamıyorsuñ!

[104a M]

تخم ناز و نور با خود میبری زین خاکدانه
در بهشت و دوزخ از گفتار و کردار خودی

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

643. Tohm-ı nâr u nûr bâ-hod mî-berî z'în hâk-dân
Der-behişt ü dûzah ez-güftâr u kirdâr-ı hodî

'Azîzim! Cennet ve cehennemiñ tohmunu, sermâyesini dünyâdan birlikte götürüyorsuñ! Cennetde de cehennemde de kendi ef'âliñiñ adamısıñ!

فکر ایلم زمستانه میکنی در نوهار
این قدر غافل چرا در آخر کار خودی

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

644. Fıkr-i eyyâm-ı zemistân mî-künî der-nev-bahâr
În kader gâfil çerâ der-âhir-i kâr-ı hodî

Kış ihtiyâcını daha ilkbahârdan düşünüyor da kendi 'âkıbetiñden neden bu kadar gâfil bulunuyorsuñ?

[59b S]

در جوانی راست کن آرمطه مرگ را
جای خواب خود بین چندآنه هشیار خودی

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

645. Der-civânî râst kün ârâm-gâh-ı merg râ
Cây-ı h'âb-ı hod bîn çendân ki hüşyâr-ı hodî

Ölüm karâr-gâhını gençlikte tezyîn ve tehiyye et! Mâdâmki kendi işiñe o kadar 'aklıñ eriyor yatacağıñ yeri de gör, aña!

[89b SÇ]

سرمایه نجات بود توبه در ست

با کشتی شکستم بدریا یم میروی

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtû/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilûn]

646. Sermâye-i necât buved tevbe-i dürüst
Bâ-keştî-i şikeste be-deryâ çi mî-revî⁶²⁸

Sağlam bir tevbe felâh ve necât sermâyesidir. Kırık sandal ile deñizde ne dolaşıyorsuñ?

[104b M]

از سبک کارام حدیث تو به یم دیگرست

جام خود را تمام بهتر نشوید گلخنی

[Fâ'ilâtûn/ Fâ'ilâtûn/ Fâ'ilâtûn/ Fâ'ilûn]

647. Ez-sebük-kârân hadîs-i tevbe cürm-i dîgerest
Câme-i hod râ hemân bih-ter ne-şevîd gülhenî

Hafif meşreblilerin tevbeden bahsetmesi ayrı bir cürmdür. Kömürcü için elbisesini yıkamamak daha hayrlıdır!⁶²⁹

با موی سفید اشک ندامت نفشاندم

در صبح چنین تازه نکردیم وضوی

[Mef'ûlû/ Mefâ'ilû/ Mefâ'ilû/ Fe'ûlûn]

648. Bâ-mûy-ı sefîd eşk-i nedâmet ne-feşândem
Der-subh çünîn tâze ne-kerdîm vuzû'î

Saçım sakalım ağardığı hâlde nedâmetle bir gözyaşı dökemedim. Böyle bir subh-ı sâdıkdâ bile bir âbdest tâzeleyemedim. Dirîğ.

جواب را نتوانم فکر کرد روز اجل

چو هست فرصتی آماده کن جواب اینجا

[Mefâ'ilûn/ Fe'ilâtûn/ Mefâ'ilûn/ Fe'ilûn]

649. Cevâb râ ne-tüvân fîkr kerd rûz-ı ecel

⁶²⁸ mî-revî: mî-berî S, M, SÇ.

⁶²⁹ Hayrlıdır: hayrlı M.

Çü hest fursatî âmâde kün cevâb încâ

Ecel günü verilecek cevâbı düşünmeye kudret yoktur. Bugün⁶³⁰ fursat var iken burada⁶³¹ cevâbı hâzırla!

[60a S, 105a M, 90a SÇ]

AHLÂKIYYÂT

هیچ میزانی درین بازارِ جوم انصاف نیست

گوهر خود را نمی‌سنجی باین میزانِ چرا

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

650. Hîc mîzânî der-în bâzâr çün insâf nîst
Gevher-i hod râ ne-mî sencî be-în mîzân çerâ

Şu kâ'inâtta insâf gibi bir mîzân yoktur. Kendi mâhiyyetiñi bu mîzânla niçin tartmıyorsuñ?

و ادنانرا کرد مستغنی ز اصابعِ اجل

هر کم بیسم از مرگِ قیمتِ کردِ مالِ خویشرا

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

651. Vârisân râ kerd müstağnî zi ihsân-ı ecel
Her ki pîş ez-merg kısmet kerd mâl-ı h'îş râ

Emvâlini ölmeden evvel⁶³² taksîm eden kimse; vârislerini eceliñ lutf ve ihsânından vâreste kılmış olur.

از شکایتِ ریختی دندانم نعمتِ خواره را

کهنه کردی در وره گردانی این سی پاره را

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

652. Ez-şikâyet rîhtî dendân-ı ni'met-h'âre râ
Köhne kerdî der-varak gerdânî in sî-pâre râ

⁶³⁰ Bugün: - S, SÇ.

⁶³¹ Burada: - S, M.

⁶³² Evvel: mukaddem SÇ.

Rızkdan şikâyet yüzünden ni'metleri yemekle meşgûl olan dişleri döktüñ! Bu otuz yapraklı -suhuf pâreyi-⁶³³ defteri çevire çevire eskittiñ!

بیکاری و توکل دورست از مروت

بر دوسم خاتم مفعن زخار بار خود را

[Mef'ûlü/ Fâ'ilâtün/ Mef'ûlü/ Fâ'ilâtün]

653. Bî-kârî vü tevekkül dûrest ez-mürüvvet
Ber-dûş-ı halk mefken zinhâr bâr-ı hod râ

[90b SÇ]

Bir işe sarılmadan kuru tevekkül; mürüvvetden uzaktır. Kimseye bâr olma! Kendi yüküñü sakın⁶³⁴ kimseye yükletme!

[105b M]

جمعی کم از ملائمت آزار دیده اند

بر برگ گل شمرده گذارند پای را

[Mef'ûlü/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

654. Cem'î ki ez-mülâyetet âzâr-dîdeend
Ber-berg-i gül şümürde güzârend pây râ

Mülâyetete aldanmak yüzünden derde kalanlar gül yaprağına bile hesâbsız ayak basmaz.

ساده رویام زود میگیرند رنگ همنشین

صحبت طوطی سخنور میکند آیینم را

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

655. Sâde-rûyân zûd mî-gîrend reng-i hem-nişîn
Sohbet-i tûtî suhan-ver mî-küned âyîne râ

⁶³³ Suhuf pâreyi: - S, M.

⁶³⁴ Sakın: - SÇ.

Genç ve⁶³⁵ sâf gönüllü olanlar; arkadaşının ahlâkını pek kolay iktibâs eder.⁶³⁶ Tûtî ile sohbet, âyîne-yi suhan-ver eder.

[60b S]

توانم کردی باندک روز طری سنگ را آدم

لب شیرین و روی گرم باید کار فرما را

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

656. Tüvân kerdî be-endek rûzgârî seng râ âdem
Leb-i şîrîn ü rûy-ı germ bâyed kâr-fermâ râ

Az müddetde taşı terbiye ile adam etmek mümkündür. Büyükler dâ'imâ tatlı sözlü, sert⁶³⁷ yüzlü olmalıdır.

[106a M]

تن پرستانی کم در تضییع آب و دانم اند

در ریاضه آفرینم سبزه بیطانم اند

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

657. Ten-perestânî ki der-tazyî'-i âb u dâneend
Der-riyâz-ı âferîniş sebze-i bîgâneend⁶³⁸

Ten-perestler riyâz-ı fitratdaki âb ve dâne-yi itlâfdan başka bir işe yaramazlar!⁶³⁹
Bunlar yabani ot gibidir.⁶⁴⁰

[100a SÇ]

از نزاکتخانه دلها نفس را پاس دار

تیره میازد دم سردی هزار آیینم را

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

658. Ez-nezâket-hâne-i dilhâ nefes râ pâs dâr

⁶³⁵ Genç ve: - S, SÇ.

⁶³⁶ Eder: eyler M.

⁶³⁷ Sert: sıcak M.

⁶³⁸ bîgâneend: bîgâne râ S, SÇ.

⁶³⁹ Yaramazlar: yaramaz M.

⁶⁴⁰ Bunlar yabani ot gibidir: - S, SÇ.

Tîre mî-sâzed dem-i serdî hezâr âyîne râ

Nâzik gönülleri; deliğe soğuk bir nefesle rencîde etmekten sakın! Zîrâ soğuk bir nefes biñ âyîneyi terletip bulandırır.

بہم‌واری ادب کن غصہ سرکشم را کم خاکستر

بنرمی زیر دست غویم میگرداند آتشی را

[Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün]

659. Be-hemvârî edeb kün hasm-ı serkeş râ ki hâkister
Be-nermî zîr-i dest-i h'îş mî-gerdâned âteş râ

Terbiyesiz hasmı mülâyemet ve dürüst mu'âmele ile te'dîb et! Kül yumuşaklığı sayesinde âteşi kendine inkıyâd ettirmiştir.

ز دندان ترا داده اند آسیابی

کم سازی ملائم تو گفتار خود را

[Fe'ûlün/ Fe'ûlün/ Fe'ûlün/ Fe'ûlün]

660. Zi dendân torâ dâdeend âsiyâbî⁶⁴¹
Ki sâzî mülâyim to güftâr-ı hod râ⁶⁴²

Sözü latîf ve yumuşak yapmak için saña diş gibi bir değirmen⁶⁴³ verilmiş olduğunu bil!

[106b M]

نمی داند کی در عشق قدر درد و محنت را

کم استمرار نعمت میکند بیقدر نعمت را

[Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün]

661. Ne-mî-dâned kesî der-'aşk kadr-ı derd ü mihnet râ
Ki istimrâr-ı ni'met mî-küned bî-kadr-ı ni'met râ

⁶⁴¹ Âsiyâbî: âsiyâyî M.

⁶⁴² râ: - SÇ.

⁶⁴³ bir değirmen: âlet ve âsiyâb da S, SÇ.

İnsân ‘aşk içinde iken derd ve mihnetiñ kıymetini bilemez. Zîrâ ni’met ve devletiñ bir karâr üzre⁶⁴⁴ devâmı kıymetini azaltır.

تا نیاساید نفس از رفتن و باز آمدن

رفتن و باز آمدن در هر نفس باشد مرا

[Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilün]

662. Tâ ne-yâsâyed nefes ez-reften ü bâz âmeden
Reften ü bâz âmeden der-her nefes bâşed merâ

[61a S, 100b SÇ]

Nefes alıp verdiğim müddetçe; yaşadıkça her dem⁶⁴⁵ saña gidip gelmek, seni ziyâret etmek fikrindeyim.

رو نگم داشتن از صاف ضمیرام مطلب

عیب پوشیدم از آیینم عریام مطلب

[Fe’ilâtün/Fe’ilâtün/ Fe’ilâtün/ Fe’ilün]

663. Rû nigh dâşten ez-sâf-zamîrân matlab
‘Ayb pûşîden ez-âyîne-i ‘üryân matlab

Sâf gönüllülerden muhâfaza-i esrâr⁶⁴⁶ bekleme! Örtüsüz âyîneden setr-i ‘uyûb ârzû etme!

سر بر چشم شود هر که ز خود پوشد چشم

کور را نیست تمنای عصایی در خواب

[Fe’ilâtün/Fe’ilâtün/ Fe’ilâtün/ Fe’ilün]

664. Ser-be-ser çeşm şevd her ki zi hod pûşed çeşm
Kûr râ nîst temennâ-yı ‘asâyî der-h’âb

Hod-bînlikden göz yuman baştan ayağa kadar göz kesilir. Körüñ uykuda ‘asâya ihtiyâcı yoktur.

[107a M]

⁶⁴⁴ Bir karâr üzre: - S, SÇ.

⁶⁴⁵ Her dem: - S, SÇ.

⁶⁴⁶ muhâfaza-i esrâr: maske M.

معیار دوستانم دغل روز حاجتت

قرضی برسم تجریم از دوستانم طلب

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtû/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilûn]

665. Mi'yâr-ı dûstân-ı degal rûz-ı hâcettest
Karzî be-resm-i tecrübe ez-dûstân taleb

Kalb dostlarıñ mihekk ve mi'yârı onlara muhtâc olduğı gündür. Dostlarıñdan tecrübe için bir mikdâr istikrâz et!

از بدام فیصم محالست بنیکام برسد

هم بیداری دزدانم بعس بیارست

[Fe'ilâtûn/Fe'ilâtûn/ Fe'ilâtûn/ Fe'ilûn]

666. Ez-bedân feyz muhâlest be-nîkân be-resed
Hakk bîdârî-i düzdân be-'ases bisyârest

İyileriñ fenâlardan istifâzası muhâldir. Yalñız hırsızlarıñ bekçi üzerinde hakkı vardır. Çünkü bekçiniñ gecelerde ayık kalmasına ve füyûzât-ı leyliyyeden istifâdesine sebep olan hırsızlardır.

[101a SÇ]

درین بساط بتمکین خود مشو مغرور

کم پیسم سیل فنا کوه و کاه هر دو یکیت

[Mefâ'ilûn/ Fe'ilâtûn/ Mefâ'ilûn/ Fe'ilûn]

667. Der-în bisât be-temkîn-i hod me-şev mağrûr
Ki pîş-i seyl-i fenâ kûh u kâh her dü yekîst

Şu kâ'inâtda debdebe ve haşmetiñe mağrûr olma! Zîrâ herkes seyl-i fenâ öñündedir. Seyl için dağ, taş, çör çöp müsâvîdir.

گر چه صائب آب هیوا میدهد عمر ابد

هفط آب روی خود آب بقای دیگرست

[Fâ'ilâtûn/Fâ'ilâtûn/ Fâ'ilâtûn/ Fâ'ilûn]

668. Gerçi Sâ'ib âb-ı hayvân mî-dihed 'ömr-i ebed
Hıfz-ı âb-ı rûy-ı hod âb-ı bekâ-yı dîgerest

Sâ'ib! Âb-ı hayâtın her ne kadar insânlara ebedî bir 'ömr bahş eder olduğu söylenirse de kendi yüzünün suyunu muhâfaza etmek ayrı bir âb-ı hayâta nâ'iliyyetdir.

[61b S, 107b M]

بهر کم هر چه دهی نام آبرو صائب

کم مع خود طلبیدم کم از گدایی نیست

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

669. Be-her ki her çi dihî nâm-ı ân me-ber Sâ'ib
Ki hakk-ı hod talebîden kem ez-gedâyî nîst

Sâ'ib! Herhangi bir kimseye verdiği şey'in bir daha adını anmamalı! Zîrâ hakkını aramak dilencilikten aşağı bir şey değildir.

لب خاموش نمودار دل پر سخت

چشم بی گره آیینم غلام هست

[Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

670. Leb-i hâmûş nümûdâr dil-i pür-suhanest
Cebhe-i bî-girih âyîne-i hulk-ı hüsne

Sükûtî bir ağız; karîhanın vüs'atına delâlet eder. Beşûş bir çehre⁶⁴⁷ hüsn-i hulk âyînesidir.

سوداگرست هر کم دهد زر بآبرو

آبرو کس کم بی سؤال دهد اهل همت

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

671. Sûd egerest her ki dihed zer be-âb-ı rû
Ân kes ki bî-su'âl dihed ehl-i himmetest

[101b SÇ]

Yüz suyu mukâbilinde para veren ehl-i sahâ ve hamiyyetden değil tâcirdir. Ehl-i himmet; erbâb-ı ihtiyâca el açtırmadan verendir.

سخن تلخی اگر میگذرانی مردی

⁶⁴⁷ Beşûş bir çehre: çizgisiz bir cebhe S, SÇ.

دعوی هوصلم تنها بقدهنوشی نیست

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

672. Suhan-ı telhî eger mî-güzerânî merdî
Da'vî-i havsala tenhâ be-kadeh nûşî nîst

Acı sözü hazm ederseñ yiğitsiñ! Havsala genişliği yalnız çok şarâb içebilmekle değildir.

[108a M]

بگذر از رد و قبول غلام کین شغل خیس

خویشرا با عالمی دست و گریبام کردنت

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

673. Bûgzer ez-redd ü kabûl-ı halk k'în şuğl-ı hasîs
H'îş râ bâ-'âlemî dest ü girîbân kerdenest

Halkıñ ne sitâyişinden memnûn ol, ne de zemminden mükedder. Zîrâ bu hasîs meşgale; seni herkesle yaka paça etmekten başka bir şey değildir.

با وجود من معنی خواهم صورت خطاست

هیچ چیز اذیچ کس در دل نمی باید گرفت

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

674. Bâ-vücûd-ı hüsn-i ma'nâ h'âhiş-i sûret hatâst
Hîç çîz ez-hîç kes der-dîl ne-mî-bâyed girift

Ahlâk ve ma'neviyyâtı güzel olandan, zâhirî güzellik aramak hatâdır. Hîçbir sebeble kimseden hâtır-mânde olmak muvâfık değildir.

[62a S]

سهلست اگر گوهر ما را نخریدند

یوسف بزر قلب درین شهر گرانست

[Mef'ûlû/ Mefâ'ilû/ Mefâ'ilû/ Fe'ûlün]

675. Sehlest eger gevher-i mâ râ ne-herîdend
Yûsuf be-zer-i kalb der-în şehri girânest

Bizi hiçe saymak eñ kolay bir iştir. Bu şehirde Yûsuf-ı Ken'ân'ın bile kalb akça ile satın alınması bahâlî 'addediliyor.

[102a SÇ]

یوسف از بی مهری افواہ بجاہ افتاده است

بی ہد نبود برادر گر پیامبر زادہ است

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

676. Yûsuf ez-bî-mihrî-i ihvân be-çâh üftâdeest
Bî-hased ne-bûd birâder ger peyâmbere-zâdeest

Yûsuf; kardeşleriniñ vefâsızlığından kuyuya atıldı. İsterse peygamber evlâdı olsun hased etmeyen kardeş olmaz.

[108b M]

ترا ز جام غم مال ای عزیز بیشتر است

علاقہ تو بدستار بیشتر ز سرست

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

677. Torâ zi cân gam-ı mâl ey 'azîz bîş-terest
'Alâka-i to be-destâr bîş-ter zi serest

'Azîzim! Seniñ 'indiñde mâl endîşesi cândan daha fazladır. Başıñdan ziyâde destârla 'alâkadârsıñ!

خاکت جای سفلم اگر بر فلاح رود

معراج غار تا سر دیوار بیم نیست

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

678. Hâkest cây-ı sifle eger ber-felek reved
Mi'râc-ı hâr tâ ser-i dîvâr bîş nîst

Fürû-mâye olan göklere kadar yükselse yine yeri topraktır. Dikenin mi'râcı dîvârın irtifâ'ını tecâvüz edemez.

سخن شمرده و سنجیده گوی بی سوگند

کم شاهد سخنام دروغ سوگندست

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

679. Suhan şümürde vü sencîde gûy bî-sevgend
Ki şâhid-i suhanân-ı dūrûğ sevgendest

Sözü hesâblı ve tartılı söyle de yemîn ile tevsîka mahall bırakma!⁶⁴⁸ Zîrâ yalan sözleriñ şâhidi yemîndir.

صائب گشوده اند برویم در بهشت

هر کس زبانه ز نیک و بد غلوه بستم است

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtû/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilün]

680. Sâ'ib güşûdeend be-revîş der-behişt
Herkes zebân zi nîk ü bed-i halk besteest

[102b SÇ]

Sâ'ib! Halkıñ iyiliğine, fenâlığına karışmayan için cennet kapısı açıktır.

[62b S, 109a M]

دوستی و دشمنی با غلوه صائب آفت

از جدل آسوده شد هر کس که مهر و کین گذشت

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

681. Dûstî vü düşmenî bâ-halk Sâ'ib âfetest
Ez-cedel âsûde şod herkes ki mihr ü kîn güzeşt

Sâ'ib! Mahlûkâtla dostluk da düşmenlik de belâdır. Bu mücâdeleden âsûde kalan ancak dostluk ve kîndârlıktan vazgeçendir.

هر آن چه میطلبی از گشاده رویام خواه

کم فیصم صبح دهد جهم ای کم بی کینست

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

682. Her ân çi mî-talebî ez-güşâde-rûyân h'âh
Ki feyz subh dihed cebheî ki bî-çînest⁶⁴⁹

⁶⁴⁸ tevsîka mahall bırakma: tevsîk etme M.

⁶⁴⁹ bî-çînest: bî-kînest S, SÇ.

Her ne isterseñ beşûş yüzlü olan insânlardan iste! Çizgisiz, açık bir cebhe suhb-ı sâdık gibi feyz-bahşâdır.⁶⁵⁰

از تحمل کرده ام مغلوب صائب خصم را
سپیل آفت عاجز از دیوار کوتاه منت

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

683. Ez-tahammül kerdeem mağlûb Sâ'ib hasm râ
Seyl-i âfet 'âciz ez-dîvâr-ı kûtâh-ı menest

Sâ'ib! Hasmı; ezâsına tahammül ile mağlûb ettim. Âfet olan seyl benim⁶⁵¹ alçak dîvârı bile yıkmaktan 'âciz kaldı.

نیستم امت تن آریام

ظالم غوسم جام حریر منت

[Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

684. Nîstem ümmet-i ten-ârâyân
Hulk-ı hoş câme-i harîr-i menest

Kendime çeki düzen verenlerden değilim! Benim ipek elbisem güzel ahlâkımdır!

[109b M]

لعل و یاقوت بنافص گهرام ارزانی

پاکي ظاهر و باطن گهر مردانست

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

685. La'l ü yâkût be-nâkıs güherân erzânî
Pâkî-i zâhir ü bâtın güher-i merdânest

[103a SÇ]

İnci ve⁶⁵² yâkûta; mâyesi bozuk olanlar muhtâcdır. İnsânın ziyneti zâhir ve bâtınının temîzliğidir.

ما بآب روی خویسم بگوهر نمیدهم

⁶⁵⁰ Feyz-bahşâdır: feyz-bahşâdır M.

⁶⁵¹ Benim: şu benim SÇ.

⁶⁵² İnci ve: inciye SÇ.

بخل بجا همت هاتم برابست

[Mef'ûlü/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

686. Mâ be_âb-ı rûy-ı h'îş be-gevher ne-mî-dihem
Buhl-ı becâ be-himmet-i Hâtem berâberest

Bizler yüzümüzüñ suyunu cevhere değışmeyiz. Pek yerinde olan bu buhl Hâtem-i Tâ'îniñ sehâvetine mu'âdildir.

[63a S]

سخن تلخ کند نرم دل دشمن را

سرکم تند علاج دل سخت سنگت

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

687. Suhan-ı telh küned nerm-i dil-i düşmen râ
Sirke-i tünd 'ilâc-ı dil-i saht-ı sengest

Acı söz düşmeniñ kalbini yumuşatır. Keskîn sirke eñ sert taş⁶⁵³ işler!

فروغ گوهر بینم گرفته است غبار

تمیز مردم این روزگار در گوشت

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

688. Fûrûğ-ı gevher-i bîniş girifteest gubâr
Temîz-i merdüm-i îñ rûzgâr der-gûşest

Herkesiñ 'adese-i rû'yeti toz tuttuğundan zamân insânlarınıñ fark ve temyîzi semâ'a mütevakkıf kalmıştır.

[110a M]

بیسم ازین خانه صیاد ز خار و خس بود

این زمام طرقة پشمین و کلاه نمست

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

689. Pîş ez-în hâne-i sayyâd zi hâr u has bûd
Îñ zamân hırka-i peşmîn ü külâh-ı nemedest

⁶⁵³ Taşa: taşın içine M.

Avcı pususu; evvelce çör çöpten ‘ibâret iken⁶⁵⁴, şimdi pamuk hırkadan, keçe külâhdan yapılıyor.

[103b SÇ]

طغلیت راه خانم خود کرده است گم

هر ناقصی کم در صدد عیب جتنست

[Mef’ûlû/ Fâ’ilâtû/ Mefâ’ilû/ Fâ’ilûn]

690. Tıflîst râh-ı hâne-i hod kerdeest güm
Her nâkısî ki der-saded-i ‘ayb-cüstenest

Şunuñ bunuñ ‘aybını aramakta dolaşan zavallı; evini gâ’ib eden çocuğa beñzer.

در چشم ما بزرگی نادانم بود حقیر

هر چند ذره در نظر ما حقیر نیست

[Mef’ûlû/ Fâ’ilâtû/ Mefâ’ilû/ Fâ’ilûn]

691. Der-çeşm-i mâ büzürgî-i nâdân buved hakîr
Her çend zerre der-nazar-ı mâ hakîr nîst

Bizim nazarımızda her ne kadar zerre bile hakîr değilse de câhiliñ i’tilâsını hakîr görürüz!

تر هستی کن کم آورده است از تاراج بیل

هر کم بیسم از سیل رخت خود بروم از خانم ریخت

[Fâ’ilâtûn/ Fâ’ilâtûn/ Fâ’ilâtûn/ Fâ’ilûn]

692. Terk-i hestî kün ki âsûdeest ez-târâc-ı seyl
Her ki pîş ez-seyl raht-ı hod birûn ez-hâne riht

Varlık da’vâsından vazgeç ki râhat edesiñ! Seyl gelmeden evvel evini tahliye eden seyliñ hasârından vâreste kalır!

[110b M]

نیست ممکن کم ز یک دست صدا برهیزد

یار اگر یار نباشد هم کند یاری بخت

⁶⁵⁴ İken: idi M.

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

693. Nîst mümkin ki zi yek-dest sadâ ber-hîzed
Yâr eger yâr ne-bâşed çi küned yârî-i baht

Bir eliñ sesi çıkmak mümkin değildir. Dost yardım etmezse yalnız tâlî'îñ mu'âveneti ne işe yarar!

[63b S]

آدمی هر چند باشد در هنر کامل عیار
خویشرا کامل ندانستن کمال دیگرست

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

694. Âdemî her çend bâşed der-hüner kâmil 'ayâr
Hîş râ kâmil ne-dânesten kemâl-i dîgerest

İnsânlar her ne kadar tahsîl-i hüner ile kesb-i kemâl ederse de insânîñ kendisini erbâb-ı kemâlden bilmemesi ayrıca bir kemâldir.

[104a SÇ]

طربیع شمارام کره اندر کرهت
شکر الله کره رستم زنام یکلیت

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

695. Kâr-ı tesbîh şümârân girih-ender-girihest
Şükr-i Allâh girih-i rişte-i zünnâr yekîst

Ehl-i tesbîhiñ⁶⁵⁵ işi düğüm üzerine düğüm urmaktan 'ibâretdir. Çok şükr ki zünnâr da bir düğüm vardır.

نیچ برهانی برای کذب جوہ سوگند نیست
راستی جوہ پرده بردارد قسم نامحرمت

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

696. Hîç bürhânî berây-ı kizb çün sevgend nîst
Râstî çün perde ber-dâred kasem nâ-mahremest

⁶⁵⁵ Ehl-i tesbîhiñ: tesbîh sayanlarıñ M.

Yalan söylendiğine yemînden iyi delîl olamaz. Doğruluk yüz gösterdiği yerde yemîn nâ-mahremdir.

[111a M]

از خس و غار غرمه گر پاک باشد سینها

هیچ باغ دلگشا چو دیدم اہباب نیست

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

697. Ez-has u hâr-ı garaz ger pâk bâşed sînehâ
Hîç bâğ-ı dil-güşâ çün dîden-i ahbâb nîst

Göñüller garaz da'vasından hâlî olmak şartıyla ahbâbla ülfet gibi göñle ferah veren bir bâğçe kâ'inâtda bulunmaz.

مرد را هر چند تنہایی کند کامل عیار

صحبت یارام یکدل کیمیای دیگرست

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

698. Merd râ her çend tenhâyî küned kâmil 'ayâr
Sohbet-i yârân-ı yek-dil kîmyâ-yı dîgerest

Gûş-e-i 'uzletde oturmak her ne kadar insânı kâmil 'ayâr ederse de müttehid arkadaşlarla oturup sohbet etmek de⁶⁵⁶ ayrıca bir kîmyâdır.

شکفتم باہم کم پامال حادثات شود

کسی کم بین جبین همچو بوریا دارد

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

699. Şikûfte bâş ki pâ-mâl hâdisât şevd
Kesî ki çîn-i cebîn hemçü bûriyâ dâred

[104b SÇ]

Dâ'imâ mütebessim ol! Alnı hasır gibi çizgili olan ekşi suratlı insânları hâdisât-ı 'âlem hasır gibi yerlere serip pâ-y-mâl eder.

میشود عارف خجل نادام چو ملازم میشود

⁶⁵⁶ De: - SÇ.

میکشد ناموس عالم هر کم آدم میشود

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

700. Mî-şevêd 'ârif hacel nâdân çü mülzem mî-şevêd
Mî-keşed nâmûs-ı 'âlem her ki âdem mî-şevêd

[64a S]

Câhil mağlûb olunca 'ârif hacel olur. İnsân olan bütün 'âlemiñ nâmûsunu muhâfazaya gayret eder.

[111b M]

از صحبت نیکام نشود طینت بدنیک

بادام همین تلخ بروم از شکر آمد

[Mef'ûlû/ Mefâ'ilû/ Mefâ'ilû/ Fe'ûlün]

701. Ez-sohbet-i nîkân ne-şevêd tıynet-i bed nîk
Bâdâm hemîn telh birûn ez-şeker âmed

Hılkati fenâ olanlar iyileriñ sohbetiyle iyi olamaz. Acı badem şekerin⁶⁵⁷ içinden yine acı çıkar.

یوسف از دامن اغوام بغریبی افتاد

خطر مردم آله ز مامن باشد

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

702. Yûsuf ez-dâmen-i ihvân be-garîbî üftâd
Hatar-ı merdüm-i âgâh zi me'men bâşed

Yûsuf; kardeşleriniñ ihâneti yüzünden gurbete düştü. Samîmi bir insân ekseriyâ güvendiği yerden muhâtaraya düşer.

غاکیانئ کم بمعوره تن کوشیدند

در ره آب بقا سد سکندر بستند

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

703. Hâkyânî ki be-ma'mûre-i ten kûşîdend

⁶⁵⁷ Şekerin: şeker S, SÇ.

Der reh-i âb-ı bekâ sedd-i Sikender bestend

Aslı toprak olan vücûduñ i'mârına çalışmak âb-ı hayâtıñ yoluna sedd-i İskender çekmeye beñzer.

[105a SÇ]

از عصای خود غطر دارند کوراه وقت جنگ

بی بصیرت از دلیل خویش ملزم میشود

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

704. Ez-'asâ-yı hod hatar dârend kûrân vakt-i ceng
Bî-basîret ez-delîl-i h'îş mülzem mî-şevad

Körler esnâ-yı nizâ'da kendi sopasıyla tehlikeye kalır. Basîretsiz kimse kendi delîliyle ilzâm edilir.

[112a M]

بزرگ دست کم بر خاک همچو سایه ابر

چنانم رود کم دل مور را نیاز دارد

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

705. Büzürg ost ki ber-hâk hemçü sâye-i ebr
Çünân reved ki dil-i mûr râ neyâzâred

Büyük odur ki yeryüzünde bulut gölgesi gibi dolaşır da karıncanın bile gönlünü incitmez.

از بایم خود هر کم همد پای فراتر

مستیت کم پروای لب بام ندارد

[Mef'ûlû/ Mefâ'ilû/ Mefâ'ilû/ Fe'ûlün]

706. Ez-pâye-i⁶⁵⁸ hod her⁶⁵⁹ ki nihed pâ-yı ferâ-ter
Mestîst ki pervâ-yı leb-i bâm ne-dâred

⁶⁵⁸ pâye-i: hadd-i S, SÇ.

⁶⁵⁹ Her: herkes S, SÇ.

Kendi iktidârından fazla adım atanlar; dam kenârında sakınmadan gezen sarhoşa beñzer.

از طبع سر کم تندى بیرونه نمى رود سال

جاهل تمامه گزندست هر چند پیر باشد

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtün/ Mef'ûlû/ Fâ'ilâtün]

707. Ez-tab'-ı sirke tündî bîrûn ne-mî-reved sâl
Câhil hemân gezendest her çend pîr bâşed

Senelerin geçmesi sirkeniñ sertliğini gidermez. Câhil ihtiyâr olsa da yine ısıırıp incitmede ber-devâmdır.

[64b S]

نقصان نمى رسد بخريدار احتياط

هاشاکم اين متاع گرامى زيانه کند

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilün]

708. Noksân ne-mî-ressed be-harîdâr-ı ihtiyât
Hâşâ ki in metâ'-ı girâmî ziyân küned

[105b SÇ]

İhtiyâtı satın alanıñ sermâyesi hiçbir vakt eksilmez. Bu 'azîz metâ' ziyân eder mi hâşâ?

[112b M]

سخن راست خدنگيست کم زهر آلودست

جگر شیر کم دارد کم بجرأت شنود

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

709. Suhan-ı râst hadengîst ki zehr-âlûdest
Ciger-i şîr ki dâred ki be-cür'et-i şünûd

Doğru söz zehirli bir ok gibidir. Bunu dinlemeye cesâret edecek arslan yürekli kim var?

خونریز تر ز تیغ بود نیمه دگ شناس

از دوستانم زیاده ز دشمن هذرکنید

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtû/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilûn]

710. Hûn-rîz-ter zi tîğ buved nîş-i reg-şinâs
Ez-dûstân ziyâde zi düşmen hazer kûnîd

Damarı bulup tanıyan haccâmîñ nîşteri kılıçtan fazla kan çıkarır. Düşmenden ziyâde dostdan sakınıñız!

آلودگی خالو فرومایه بصد عیب

زانت کم مشغول ز عیب دگرانند

[Mef'ûlû/ Mefâ'ilû/ Mefâ'ilû/ Fe'ûlûn]

711. Âlûdegî-i hulk-ı fûrû-mâye be-sad 'ayb
Z'ânest ki meşgûl zi 'ayb-ı digerânend

Ba'zı bed-mâyeleriñ yüz 'ayb ile âlûde bulunması başkalarının 'aybıyla meşgûl olduklarındandır.⁶⁶⁰

زعيب غويسم هنر نيست چشم پوشيده

کم پرده پوشی عیب کسام هنر باشد

[Mefâ'ilûn/ Fe'ilâtûn/ Mefâ'ilûn/ Fe'ilûn]

712. Zi 'ayb-ı h'îş hüner nîst çeşm pûşîden
Ki perde pûşî-i 'ayb-ı kesân hüner bâşed

Kendi 'aybıñı görmemek⁶⁶¹ hüner değildir. Hüner, başkalarının 'aybını setr etmektir.

[113a M, 106a SÇ]

منم که بیوفایی نیست در عالم وفاداری

تویی گراشنا بیگانه در عالم نبی باشد

[Mefâ'ilûn/ Mefâ'ilûn/ Mefâ'ilûn/ Mefâ'ilûn]

713. Menem ki bî-vefâ pes nîst der-'âlem vefâ-dârî

⁶⁶⁰ Olduklarındandır: olduklarındandır M.

⁶⁶¹ Görmemek: görememek S.

Toyî ger âşinâ bîgâne der-‘âlem ne-mî-bâşed

Eğer ben vefâsız bir adam isem kâ’inâtta vefânîñ vücûdu yok demektir. Eğer âşinâ da sen iseñ dünyâda yabancılık yokmuş demek!

دوستانرا دیده های عیب بین پوشیده است

عیب خود را از زبانه دشمنانم باید شنید

[Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilün]

714. Dûstân râ dîdehâ-yî ‘ayb-bîn pûşîdeest

‘Ayb-ı hod râ ez-zebân-ı düşmenân bâyed şenîd

Dostlar insânîñ ‘aybını göremez. ‘Aybıñı düşmenleriñiñ ağzından işitmek lâzımdır!

[65a S]

بخل بهتر از سخاوتی کم با آواز بود

تیرگی به ز پیراغیت کم فریاد کند

[Fe’ilâtün/ Fe’ilâtün/ Fe’ilâtün/ Fe’ilün]

715. Buhl bih-ter zi sahâyî ki be-âvâz buved

Tîregî bih zi çerâğîst ki feryâd küned

Buhl; şöhet için olan sahâvetden iyidir. Çıtırdayıp yanan kandîl ziyâsından, karañlık oturmak daha hayrlıdır.

برغیدارد شراکت ملک تنگ بیغمی

زین سبب اطفال دایم دشمن دیوانه اند

[Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilün]

716. Ber-ne-mî-dâred şîrâket mülk-i teng-i bî-gamî

Z’în sebeb etfâl dâ’im düşmen-i dîvâneend

Zâten geniş olmayan gamsızlık diyârınınñ hükm-dârlığı iştirâk kabûl etmez. Çocuklar bundan dolayı her zamân dîvâneye düşmen olur.

[113b M]

خانم بر دوشام مشرب از غریبی فارغند

چونم کجاء در خانم خویشند هر جا میرود

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

717. Hâne-ber-dûşân-meşreb ez-garîbî fâriğend
Çün kemân der-hâne-i h'îşend her câ mî-reved

[106b SÇ]

Hâne-ber-dûş-meşreb olanlar, gurbet mesâ'ibinden vârestedir. Her nereye giderlerse yay gibi kendi hânesi içinde bulunurlar.

درین چمن بنسب نیست زادگی صائب

ز خار و خس گل آتشد از پیدا شد

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

718. Der-în çemen be-neseb nîst zâdegî Sâ'ib
Zi hâr u has gül-i âteş-'izâr peydâ şod

Sâ'ib! Şu kâ'inâtda haseb ve neseble beñlik, efendilik olmaz. Kâbiliyyet lâzımdır. Kırmızı güller çör çöpten kuvvet alarak hâsıl olur.

هر چه میخاهی طلب کن صائب از شاه نجف

گر کی منت کشد از مرد می باید کشید

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

719. Her çi mî-hâhî taleb kün Sâ'ib ez-şâh-ı Necef
Ger kesî minnet keşed ez-merd mî-bâyed keşîd

Sâ'ib! Ne isterseñ şâh-ı Necef'den -imâm 'Alî'den- iste insân minnet-dâr olunca büyük bir adama karşı olmalı!

با حفظ آب روی قناعت میرست

خاکم بر کم منت آب بقا کشد

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

720. Bâ-hıfz-ı âb-ı rûy kanâ'at müyesserest
Hâkeş be-ser ki minnet-i âb-ı bekâ keşed

Yüz suyunu muhâfaza ile kanâ'at mümkün iken âb-ı hayâta minnet edeniñ toprak başına!

[65b S, 114a M]

روی شکفتم از سخن سخت ایمنست

کی بر در گشاده کسی سنگ میزند

[Mef'ûlü/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

721. Rûy-ı şiküfte ez-suhan-ı saht îmenest
Key ber der-i güşâde kesî seng mî-zened

Beşûş bir çehre sert söz işitmekten vârestedir. Açık kapıyı kim taşlar!

[107a SÇ]

نسبت بیدالم در ہم شمارندنکویام

دریا هم قدر آب گهرداشتم باشد

[Mef'ûlü/ Mefâ'ilü/ Mefâ'ilü/ Fe'ûlün]

722. Nisbet be-bedân der çi şümârend nikûyân
Deryâ çi kadar âb-ı güher dâşte bâşed

Fenâlara nisbetle iyiler mikdârı; deñize nisbeten incü mikdârı kadardır.

ز خود بینی زبام لاف میگردد سخن گتر

کم طوطی تا نبیند خویشرا گویا نمیگردد

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

723. Zi hod-bînî zebân-ı lâf mî-gerded suhan-güster
Ki tûtî tâ ne-bîned h'îş râ gûyâ ne-mî-gerded

Boşboğazlarıñ ağzı hod-bînlik yüzünden çok⁶⁶² kalabalık olur. Tûtî âyîne de kendini görmeyince konuşamaz.

دهن خویسم بدشنام میلا زههار

کین زر قلب بهر کسی کم دهی باز دهد

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

724. Dehan-ı h'îş be-düşnâm me-yâlâ zinhâr

⁶⁶² Çok: - S, M.

K'în zer-i kalb be-herkes ki dihî bâz dihed

Ağzını şuña buña sövmekle bulaştırma! Zîrâ bu hareket kalb akçe gibidir ki kime verirseñ i'âde eder.

[114b M]

گوهر نای جوهر ذاتی خویم با-م

خاکم بر کم زنده بنام پدر بود

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilün]

725. Gevher-nümâ-yı cevher-i zâtî-i h'îş bâş
Hâkeş be-ser ki zinde be-nâm-ı peder buved

Zâtında bir meziyyet varsa onu göster! Babasının şöhretiyle yaşamak isteyenlerin toprak başına.

از ره مرو بظاهر هوار مردمان

در خاکهای نرم بود دام بیشتر

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilün]

726. Ez-reh me-rev be-zâhir-i hem-vâr-ı merdümân
Der-hâkhâ-yı nerm buved dâm bîş-ter

[107b SÇ]

İnsânların zâhirdeki intizâm ve mülâyemetine kapılma! Tuzaklar 'ale'l-ekser yumuşak topraklarda olur.

طوف منت بر نتابد گردد آزادگان

ترك امام از بزرگان هت امام دگر

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

727. Tavk-ı minnet ber-ne-tâbed gerden-i âzâdegân
Terk-i ihsân ez büzürgân hest ihsân-ı diger

Hürleriñ⁶⁶³ boynu zencîr-i minnete tahammül⁶⁶⁴ etmez. Büyükleriñ minnet-dârâne olan ihsândan vazgeçmesi ayrıca bir ihsândır!

[66a S]

زکات راستی از کجروالم بگردالم راه

ز هیچ کس تو درین ره عصا دریغ مدار

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

728. Zekât-ı râstî ez-kec-revân be-gerdân râh
Zi hiç kes to der-în reh 'asâ dirîğ me-dâr

Doğruluğun zekâtı; yoldan sapmış olanları yola getirmektir. Bu bâbda kimseden 'asâyı esirgeme!

[115a M]

هر کس کم در جیلت او نیست زادگی

تغییر وضع میکند از جاه بیشتر

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilün]

729. Herkes ki der-cibillet-i o nîst zâdegî
Tağyîr-i vaz' mî-küned ez-câh bîş-ter

Hilkatinde asâlet olmayan şahs; mevki'-i ikbâle geçince büsbütün başka olur.

مروت نیست با پرورده خود دشمنی کردم

اگر طرا بدست خود بخیند باغبانم بهتر

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

730. Mürüvvet nîst bâ-perverde-i hod düşmenî kerdn
Eger gül râ be-dest-i hod ne-çîned bâğbân bih-ter

İnsânîñ kendi yetiştirmesine düşmenlik etmesi mürüvete münâfidir. Bahçıvanîñ kendi eliyle güle kıyamaması ne kadar iyidir!

[108a SÇ]

⁶⁶³ Hürleriñ: hür olanlarıñ M.

⁶⁶⁴ Tahammül: - SÇ.

هر چند درین بادیم خضرست دلالت

دامام دل از رهرو آگاه نگهدار

[Mef'ülü/ Mefâ'ilü/ Mefâ'ilü/ Fe'ülün]

731. Her çend der-în bâdiye Hızrest delîlet
Dâmân-ı dil ez-reh-rev-i âgâh nigh-dâr

Esrârîñı 'ârif-i âgâh olan yoldaşîñdan muhâfaza et! Şu güzer-gâhda rehberiñ, isterse Hızr olsun!

برآم بلند نظر لاف همتت حلال

کم تنگ دارد ازین فرهای عارآمیز

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

732. Ber ân bülend-nazar lâf-ı himmetest helâl
Ki neng dâred ez-în fahrhâ-yı 'âr-âmîz

'Uluvv-ı himmetden dem urmak o 'âlî nazar ehline helâl olur ki mûcib-i 'âr olan bu kabîl gurûrlardan utanır!

[115b M]

بدار عزت موی سفید پیرانرا

کم جای خویسم به تعظیم صبحدم برخیز

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

733. Be-dâr 'izzet-i mûy-ı sefid pîrân râ
Zi⁶⁶⁵ cây-ı h'îş be-ta'zîm-i subh-dem ber-hîz

Ak saçlarına hürmeten ihtiyârları 'azîz tut! İnfilâk-ı subha ta'zîm ederekten kalk!

پا ز حدّ خود منم بیروم کمال اینست و بس

یسم اهل دید ملک بیزوال اینست و بس

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

734. Pâ zi hadd-i hod me-nih bîrûn kemâl înest ü bes
Piş-i ehl-i dîd mülk-i bî-zevâl înest ü bes

⁶⁶⁵ Zi: ki S, SÇ.

İktidârîndan dışarı ayak atmamak eñ büyük kemâldir. Bu fazîlet ehl-i basîret
'inde zevâl ve tecâvüzden masûn bir mülkdür.

[66b S]

در چشم کند جای مکرر چو دهی روی
یا سفلہ تمام بہ کم مدادا نکند کس

[Mef'ûlû/ Mefâ'ilû/ Mefâ'ilû/ Fe'ûlûn]

735. Der-çeşm küned cây-ı meges râ çü dihî rûy
Pâ sifle hemân bih ki müdârâ ne-küned kes

[108b SÇ]

Sineğе yüz verince gözüne konar. Eñ a'lâsı bed-mâyeye kimseniñ müdârâ
etmemesidir!

ای کم داری چو صدف میل لباس سرخ و زرد
تیر بارام نگاه خلق را آماده باشم

[Fâ'ilâtûn/ Fâ'ilâtûn/ Fâ'ilâtûn/ Fâ'ilâtûn]

736. Ey ki dârî çün sadeф meyl-i libâs-ı sürh u zerd
Tîr-i bârân-ı nigâh-ı halk râ âmâde bâş

'Azîzim! Sen ki sadeф gibi kırmızı, sarı her renge meyl ediyorsuñ halkıñ hücûm-ı
nigâhına tahammüle de hâzır olmalısıñ!

[116a M]

هر کم میخواند کم از سنجیده گفتارام شود
بر زبام بند گرانی از تأمل بایدم

[Fâ'ilâtûn/ Fâ'ilâtûn/ Fâ'ilâtûn/ Fâ'ilûn]

737. Her ki mî-h'âhed ki ez-sencîde güftârân şeved
Ber-zebân bend-i girânî ez-te'emmül bâyedeş

Güzel ve muntazam söz söylemek ârzû eden; lisânına te'emmûlden muhkem bir
bâğ urmak lâzımdır.

غناى طبع بود کیمیای روحانى

چو نیست مال میر بدل توانگر باه

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

738. Gınâ-yı tab' buved kîmyâ-yı rûhânî
Çü nîst mâl müyesser be-dil tüvânger bâş

Gınâ-yı kalb; rûhânî bir kîmyâdır. Servetiñ yoksa bârî kalben zengîn ol!

راهرو را پستر و بالین بود خواب گرام

چو تن آسانی بفکر پستر و بالین مباح

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

739. Râh-rev râ pister ü bâlîn buved h'âb-ı girân
Çün ten âsânî be-fîkr-i pister ü bâlîn me-bâş

Ağır uyku: Yorgun bir yolcu için yatak ve yastıktır. Vücûduñ sağlam oldukça yatak ve⁶⁶⁶ yastık hevesinde olma!

[109a SÇ]

همراه بد ز رهزیم بیگانم بدتر ست

با سر نیازموده رفیق سفر مباح

[Mef'ûlü/Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

740. Hem-râh bed zi reh-zen-i bîgâne bed-terest
Bâ-ser ne-yâzmûde refîk-i sefer me-bâş

Yolculukta kötü⁶⁶⁷ arkadaş; yabancı bir kattâ'-ı tarîkden fenâdır.⁶⁶⁸ Tecrîbe etmediğîñ bir⁶⁶⁹ kimse ile sakın yola çıkma!

[116b M]

نگین مکن اگر نکنی شاد خاطری

گر مرهم دلی نشوی نیست مباح

[Mef'ûlü/Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

⁶⁶⁶ Ve: - M.

⁶⁶⁷ Kötü: fenâ SÇ.

⁶⁶⁸ Fenâdır: beterdir SÇ.

⁶⁶⁹ Bir: - S, SÇ.

741. Gam-gîn me-kûn eger ne-kûnî şâd-ı hâtırî
Ger merhem-i dilî ne-şevî nîşter me-bâş

[67a S]

Bir gönlü mesrûr edemezseñ bârî mükedder etme! Bir kalbe merhem olamazsañ nîşter de olma!

گر ترا در پرده دل هست من یوسفی
مشتی بسیار پیدا میشود غلین مباسم

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

742. Ger torâ der-perde-i⁶⁷⁰ dil hest hüsn-i Yûsufî
Müşterî bisyâr peydâ mî-şevêd gam-gîn me-bâş

Göñülde hüsn-i Yûsuf'a mu'âdil hüsn-i hulk varsa çok müşterî zuhûr edecektir.
Mükedder olma!

دروم خانم خود نگر گدا شهناهیست
قدم بروم من از حد فویسم و سلطان مباسم

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

743. Derûn-ı hâne-i hod her gedâ şehen-şâhîst
Kadem birûn me-nih ez-hadd-i h'îş u sultân bâş

-Gedâ, şâh-ı cihândır hânesinde- sen de haddiñden fazla adım atma da sultân ol!

خصم عاجز را قوی دالم تا نگردي باعمال
گرچو شیرى برعذر از حملم روباه مباسم

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

744. Hasım-ı 'âciz râ kavî dâñ tâ ne-gerdî pâş-mâl
Ger çü şîrî ber-hazer ez-hamle-i rûbâh bâş

[109b SÇ]

Hasmıñı iyice mağlûb etmeyince 'âciz de ise onu kuvvetli 'addet. Arslan da olsañ tilkiniñ hamlesine karşı ihtiyâtlı bulun!

⁶⁷⁰ perde-i: dîde-i S, SÇ.

[117a M]

از تحمل خصم را مین جبین وایمکنم

با کلید موم قفل آهنین وایمکنم

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

745. Ez-tahammül hasm râ çîn-i cebîn vâ mî-künem
Bâ-kilîd-i mûm kufl-ı âhenîn vâ mî-künem

Ezâsına tahammül sâyesinde hasmımın hiddetini teskîn ve çîn-i cebînini güşâd ediyorum. Mûmdan ma'mûl anahtarla demîr kilîdi açıyorum.

بن کفرست در شرع محبت قصمت نیام

کم ذکر غیر اہبابست اورادی کم من دارم

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

746. Be-men küfrest der-şer'-i muhabbet töhmet-i nisyân
Ki zikr-i hayr-ı ahhâbest evrâdî ki men dârem

Benim 'indimde nisyânla müttehim olmak şer'-i muhabbetde küfrdür. Benim bir virdim varsa o da ancak ehibbânın hayr ile yâdıdır.

فغانکم نیست بجز عیب یکدگر جستن

نصیب مردم عالم ز آشنایی هم

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

747. Figân ki nîst be-cüz 'ayb-ı yek-diger cüsten
Nasîb-i merdüm-i 'âlem zi âşînâyî-i hem

Ne yazık ki insânların birbirini tanıması yek-dîgerinin 'aybını tecessüsden başka bir netîce vermedi.

[67b S]

آگاه ز عیب و هنر خویم نگردد

تا چشم بیوشد کسی از عیب خلایع

[Mef'ülü/ Mefâ'ilü/ Mefâ'ilü/ Fe'ülün]

748. Âgâh zi 'ayb u hüner-i h'îş ne-gerded

Tâ çeşm be-pûşed kesî ez-‘ayb-ı halâyık

Mahlûkâtıñ ‘aybından göz yummadıkça insân kendisiniñ ‘ayb ve hûnerinden haber-dâr olamaz.

[117b M, 110a SÇ]

انجام بت پرست بود به از خود پرست

در قید خود مباح و بقید فرنگ باه

[Mef’ûlû/Fâ’ilâtü/ Mefâ’ilü/ Fâ’ilün]

749. Encâm-ı büt-perest buved bih ez-hod-perest
Der-kayd-ı hod me-bâş ü be-kayd-i fireng bâş

Büt-perestiñ encâmı hod-perestden daha iyidir. Ecnebi esâreti kendi nefsiñe esâretten daha ehvendir.

سرشتم می‌رام عدالت مده از دست

زهار کم با هر کم گرانست گرام باه

[Mef’ûlû/ Mefâ’ilü/ Mefâ’ilü/ Fe’ûlün]

750. Ser-rişte-i mîzân-ı ‘adâlet me-dih ez-dest
Zinhâr ki bâ-her ki girânest girân bâş

Mîzân-ı ‘adâleti elden bırakma! Sakîl olanları sen de istiskâli unutma!

تا چو خضر از نیک نامی زندگانی بر خوری

هر کجا افتاده ای بینی بی تعمیر باه

[Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilün]

751. Tâ çü Hızır ez-nîk nâmî zindegânî ber-horî
Her kücâ üftâdeî bînî pey-i ta’mîr bâş

Hayâtda Hızır gibi dâ’imî, güzel bir nâm bırakmak istiyorsañ herhangi bir yerde gördüğün felâket-zedeniñ derdine dermân ol. “Yetîmleriñ dîvârını doğrult”⁶⁷¹

ما صد چراغ می‌ظلم عیب خویم را

کو فرصتی کم فرق کم غوب و زشت خاوه

⁶⁷¹ Yetîmleriñ dîvârını doğrult: Hızırñ yetîmleriñ dîvârını doğrutması gibi M.

[Meʃʕûlû/Fâʕilâtû/ Mefâʕilû/ Fâʕilûn]

752. Mâ sad-çerâğ mî-talebem ‘ayb-ı h’îş râ
K’o fursatî ki fark künem hûb u zişt-i halk

Ben kendi ‘aybımı görmek için yüz lambaya muhtâcım! Halkın iyilik ve fenâlığını tefrîk edecek vakt nerede?

[118a M]

دادند بمن عرصه متاع دو جهانرا

جز غیرت ازینها نپذیرفتم و رفتم

[Meʃʕûlû/ Mefâʕilû/ Mefâʕilû/ Feʕûlûn]

753. Dâdend be-men ‘arz-ı metâ’-ı dü-cihân râ
Cüz gayret ez-înhâ ne-peziştüm ü refstem

[110b SÇ]

Ba’na her iki cihânın metâ’ını ‘arz ettiler.⁶⁷² Ben bunlardan sa’y ve gayretten başkasını kabûl etmeyerek savuştum.

بی آب دو حیات ابد زهر قاتلت

ما آب دو چشم هیوانه نمیدم

[Meʃʕûlû/Fâʕilâtû/ Mefâʕilû/ Fâʕilûn]

754. Bî-âb-ı rû hayât-ı ebed zehr-i kâtilest
Mâ âb-ı rû be-çeşme-i hayvân ne-mî-dihem

[68a S]

Ebedî bir hayât bile nâmûssuzca yaşamaya değmez bir zehr-i kâtildir. Biz yüz suyunu âb-ı hayâta değışmeyiz.

نه ای شرعیزتر از کعبه ای لباس پرست

بجام ای کم بالای رسد قناعت کن

[Mefâʕilûn/ Feʕilâtûn/ Mefâʕilûn/ Feʕilûn]

755. Neî ‘azîz-ter ez-Ka’be ey libâs-perest

⁶⁷² Ettiler: ettiler de M.

Be-câmeî ki be-sâlî resed kanâ'at kün

Ey elbise budalâsı! Ka'be'den daha 'azîz değilsin yâ! Bir elbise ki bir sene dayanır! Onuñla kanâ'at et!

شہپر طاوس را آخر مگر ام میکنند

چو خود آرایم تلاسم جام رنگین مکن

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

756. Şehper-i tâvûs râ âhir meges-rân mî-künend
Çün hod-ârâyân telâş-ı câme-i rengîn me-kün

Tâvûsuñ kanadını nihâyet yelpâze yaparlar. Kendisine çeki düzen verenler gibi pek o kadar süslenmek derdine düşme!

[118b M]

پیسم دانا از تمام علمها بالاتر است

خویشرا با دانسم سرشار نادانم ساختن

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

757. Piş-i dâna ez-tamâm-ı 'ilmhâ bâlâ-terest
H'îş râ bâ-dâniş-i ser-şâr nâdân sâhten

Mütebahhir bir 'âlim olduğı hâlde câhil görünmek 'ârif nazarında bütün 'ilmlerden yüksek bir şereftir.

[111a SÇ]

دل خوشتر من صالح کل کردست با عالم

کم آب صاف با هر شیهای یکرنگه میگردد

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

758. Dil-i hoş-meşreb-i men sulh-ı küll kerdest bâ-'âlem
Ki âb-ı sâf bâ-her şîşeî yek-reng mî-gerded

Hoş-meşreb olan gönlüm bütün kâ'inâtla akd-i sulh etmiştir. Zîrâ sâf olan bir su; herhangi bir şîşede yine⁶⁷³ kendi renginde görünür.

⁶⁷³ Yine: - SÇ.

کسی کز چشم بد فرزند خود را پاس میدارد

بفرزند کاه صائب چشم بد نمی بیند

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

759. Kesî k'ez çeşm-i bed ferzend-i hod râ pâs mî-dâred
Be-ferzend-i kesân Sâ'ib be-çeşm-i bed ne-mî-bîned

Sâ'ib! Kendi evlâdını fenâ nazardan muhâfazaya gayret eden kimse; başkalarının
oğluna da fenâ nazarla bakmamalıdır.

ز انتقام هم کند این عدوی خویش را

میکنند هر کوه اندیشی کم از خصم انتقام

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

760. Zi intikâm-ı Hak küned îmen 'adû-yı h'îş râ
Mî-keşed her kûteh-endîşî ki ez-hasm intikâm

Hasmından intikâm alan her kısa düşünceli insân; düşmenini Cenâb-ı Hakkıñ
intikâmından emîn kılmış olur.

[68b S, 119a M]

از ماجرای پش و نمرود یاد گیر

در خصم نا توانم بقارت نظر مکن

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

761. Ez-mâcerâ-yı peşşe vü Nemrûd yâd-gîr
Der-hasm-ı nâ-tüvân be-hakâret nazar me-kün

Sivrisinekle Nemrûd'uñ mâcerâsını unutma da hasmıñ za'îf de olsa onu hakîr
görme!

از صحبت لثیام چوم برف و باد بلذر

اوقات چوم گرامیت صرف کرامی گردانم

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtün/ Mef'ûlû/ Fâ'ilâtün]

762. Ez-sohbet-i le'imân çün berk ü bâd bûgzer
Evkât çün girâmîst sarf-ı kirâmî gerdân

[111b SÇ]

Seciyyesiz insânlarıñ sohbetinden şimşek, rûzgâr gibi savuş! ‘Azîz olan evkâtı mu’azzez işlerde sarf etmek gerektir.

شکر این معنی کم در غربت عزیزی یافتی

هم شناسی کن ز افواہ وطن غافل مباش

[Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilün]

763. Şükr îñ ma’nâ ki der-gurbet ‘azîzî yâftî
Hak-şinâsî kün zi ihvân-ı vatan gâfil me-bâş

Gurbetde ‘izzet ve i’tibâra nâ’iliyyetiñe şükr et de vatandaki ihvânı unutma! Hak-şinâs ol!

دیدى از افواہ ہم پیسم آمد عزیز مهر را

از حقى چشمم صحرای وطن غافل مباش

[Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilün]

764. Dîdî ez-ihvân çi pîş âmed ‘azîz-i Mısr râ
Ez-tehî-çeşmân-ı sahrâ-yı vatan gâfil me-bâş

İhvân yüzünden Yûsuf’uñ başına geleni gördüñ yâ! Sen de sahrâ-yı vatandaki aç gözlülerin mekrinden sakın gâfil bulunma!

[119b M]

احتیاط از کف منم هر چند در راه حقى

همچو موسى بى عصا در وادى این مشو

[Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilün]

765. İhtiyât ez-kef me-nih her çend der-râh-ı Hakî
Hemçü Mûsâ bî-‘asâ der-vâdî-i Eymen me-şev

Hak yolunda bile olsun yine ihtiyâtı elden bırakma! Mûsâ gibi ol!⁶⁷⁴ Vâdî-i Eymende bile ‘asâsız bulunma!

گشاده رو سخن سخت نشود ز کسى

⁶⁷⁴ Ol: - S, M.

بهر درى کم بود بستم سنگ میبارد

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

766. Güşâde-rû suhan-ı saht ne-şünûd zi kesî
Be-her derî ki buved beste seng mî-bâred

Alnı açık, beşûş insânlar kimseden sert söz işitmez. Kapalı kapıyı taşlarlar.

[112a SÇ]

چشم بستن ز مکافات زکات ظفرست

خشم مغلوب چو شد ترک غضب باید کرد

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

767. Çeşm besten zi mükâfât zekât-ı zaferest
Hasm mağlûb çü şod terk-i gazab bâyed kerd

Ganîmet ve mükâfâta kulak asmamak zaferiñ zekâtıdır. Hasm mağlûb olunca gazabı terk etmek gerektir.

[69a S]

میتوانم کرد غارت چو شود کعبه عزاب

وای بر سنگدلانی کم دلی را خستند

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

768. Mî-tüvân kerd 'imâret çü şeved Ka'be harâb
Vây ber-seng-dilânî ki dilî râ hastend

Ka'be harâb olunca ta'mîri mümkündür. Bir kalbi hasta eden taş yürekli insânlara acırım.

[120a M]

دست چو افتاد غالی همت عالی بلاست

آنچه دارم در نظر در دست بودی کاشکی

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

769. Dest çün üftâd hâlî himmet-i 'âlî belâst
Ânci dârem der-nazar der-dest bûdî kâşkî

Elde in'âm ve ihsân edecek bir şey olmayınca 'uluvv himmet başa belâdır. Ne olurdu fikr ve nazarımda olanları îfâya destimde kudret olaydı?

مگو بی پرده بیسم خلقه حال خودیو بی شرمه

کم کشف عورت فقرست اظهار پریشانی

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

770. Me-gû bî-perde pîş-i halk hâl-i hod⁶⁷⁵ [çü] bî-şermân⁶⁷⁶

Ki keşf-i 'avret-i fakrest izhâr-ı perîşânî

Halk huzûrunda ahvâliñden açık bahs etmek hayâsızlığında bulunma! Bu yolda perîşânlık izhârı; fakr için keşf-i 'avretidir.

از ره حرف بود رنجم مردم صائب

کس ندیدم کم دشمن شود از خاموشی

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

771. Ez-reh-i harf buved rencîş-i merdüm Sâ'ib

Kes ne-dîdîm ki düşmen şeved ez-hâmûşî

[112b SÇ]

Sâ'ib! İnsânların rencîde oluşu boşboğazlık yüzündendir. Sükût edene düşmenlik eden görülmemiştir.

روز سیم مرگه شود سرو مزارت

هر خار کم از پای فقیری بدر آیی

[Mef'ûlû/ Mefâ'ilû/ Mefâ'ilû/ Fe'ûlün]

772. Rûz-ı siyeh-i merg şeved serv-i mezâret

Her hâr ki ez-pây fakîrî bedir âyî

Bir fakîriñ ayağından çıkardığıñ diken, öldüğüñ karanlık günde serv-i mezârîñ olur.

⁶⁷⁵ hâl-i hod: hâl-i zâr-ı hod M.

⁶⁷⁶ bî-şermân: bî-şerm M.

[69b S, 120b M, 113a SÇ]

‘AŞK VE GARÂMÎYYÂT

عشق راه دگر و مذهب دیگر دارد

هر چه در عقل هلاست حراست اینجا

[Fe’ilâtün/ Fe’ilâtün/ Fe’ilâtün/ Fe’ilün]

773. ‘Aşk-ı râh-ı diğer ü mezheb-i diğer dâred

Her çi der-‘akl helâlest harâmet incâ

‘Aşkıñ meslek ve mezhebi büsbütün başkadır. ‘Aklen helâl görünen şey orada harâmdır.

دوام عشق اگر خواهی مکن با وصل آمیز

کم آب زندگی هم میکند خاموش آتشی

[Mefâ’ilün/ Mefâ’ilün/ Mefâ’ilün/ Mefâ’ilün]

774. Devâm-ı ‘aşk eger h’âhî me-kün bâ-vasl âmîziş

Ki âb-ı zindegî hem mî-küned hâmûş-ı âteş râ

‘Aşkıñ devâmını ârzû ederseñ vuslatı i’tiyâd etme! Zîrâ âteşi âb-ı hayât bile söndürür.

جام ای نیست باندام تو جویم عریانی

چند پنهام کنی این خلعت یزدانی را

[Fe’ilâtün/ Fe’ilâtün/ Fe’ilâtün/ Fe’ilün]

775. Câmeî nîst be-endâm-ı to çün ‘üryânî

Çend pinhân küñî in hil’at-ı Yezdânî râ

Seniñ endâmıña⁶⁷⁷ ‘üryânlıktan iyi libâs olamaz. Hakkıñ saña giydirdiği bu elbiseyi ne zamâna kadar gizleyeceksiñ?

[121a M]

روز ازل بقامت عاشق بریده اند

⁶⁷⁷ Endâmıña: vüçüduña M.

مانند کعب جام بخت سیاه را

[Mef'ûlü/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

776. Rûz-ı ezel be-kâmet-i 'âşık bürîdeend
Mânend-i Ka'be câme-i baht-ı siyâh râ

Ezelde 'âşika da Ka'be gibi siyâh bahtlılık elbisesi kesip⁶⁷⁸ giydirmişlerdir!

[113b SÇ]

ابجد عشق مجاز از نونیا زالم خوشناست
پیر گشتی و گلزار این بازی طفلانم را

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

777. Ebced-i 'aşk-ı mecâz ez-nev-niyâzân hoş-nümâst
Pîr geştî vâ-güzâr in bâzî-i tıflâne râ

'Aşk-ı mecâzîden derse başlamak gençlikte hoş görünür. Sen ise pîr olduñ! Bu
çocukluk oyununu artık terk et!

این لطافت نیست هرگز شیوه فردوسرا
میتوانم خوردم بلب سبب ز نخلدایم ترا

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

778. İn letâfet nîst hergiz şîve-i firdevs râ
Mî-tüvân horden be-leb sîb-i zenahdân-ı torâ

Bu zevk ve letâfet ve bu şîve cennetde bile olamaz. Çünkü dünyâda⁶⁷⁹ sîb-i
zenahdânîñi dudakla yemek mümkün oluyor!

[70a S]

بلند آواز سازد شور عاشق سرکشرا
بفریاد آورد مثنی نمک دریای آتشرا

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

779. Bülend âvâz sâzed şûr-ı 'âşık 'aşk-ı ser-keş râ

⁶⁷⁸ Kesip: dikip M.

⁶⁷⁹ Dünyâda: - S, SÇ.

Be-feryâd âvered müştî nemek deryâ-yı âteş râ

‘Âşıkîñ çılgınlığı; azgın bir ‘aşka daha çabuk şöhret verir. Bir avuç tuz eñ büyük âteşi bile feryâd ettirir.

[121b M]

شکایتنامہ ما سنگ را در گریہ می‌آرد

مہیای گریستن شو دگر مکتوب ما بگشا

[Mefâ’îlün/ Mefâ’îlün/ Mefâ’îlün/ Mefâ’îlün]

780. Şikâyet-nâme-i mâ seng râ der-girye mî-âred
Müheyyâ-yı girîsten şev diger mektûb-ı mâ bûgşâ

Şikâyet-nâmem taşı bile müte’essir edip ağlatır mektûbumu; ağlamaya hâzırlan da soñra aç!

دل عاشوم ز گلگشت مہن آزرده تر گردد

کم ہر شاخ گلای دایست مرغ رستم برہا را

[Mefâ’îlün/ Mefâ’îlün/ Mefâ’îlün/ Mefâ’îlün]

781. Dil-i ‘âşık zi gülgeşt-i çemen âzürde-ter gerded
Ki her şâh-ı gülî dâmîst murg-ı rişte ber-pâ râ

[114a SÇ]

‘Âşık çemen-zârı görünce daha ziyâde müte’essir olur. Zîrâ ayağında iplik olan bir kuş için her gül dalı bir tuzaktır.

غزہ او میکند بیداد در ایلم خط

زہر باشد بیشتر زنبور ہا آلودہ را

[Fâ’îlâtün/ Fâ’îlâtün/ Fâ’îlâtün/ Fâ’îlün]

782. Gamze-i o mî-küned bîdâd der-eyyâm-ı hatt
Zehr bâşed bîş-ter zenbûr-ı hâk-âlûde râ

Cânânîñ hatt-ı civânîsi gelince gamzesi daha zulm ve hûn-h`âr oluyor. Nitekim çamurla bulaşık olan arının iğnesi fazla zehrlidir.

افکند ہم تمامی در شمار من غلط

گر دو صد نوبت ز سر گیم شمار بوس را

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

783. Efkened bîm-i tamâmî der-şümâr-ı men galat
Ger dü-sad-nevbet zi ser gîrem⁶⁸⁰ şümâr-ı bûse râ

Aldığım bûseleri iki yüz def'a yeñi baştan sayacak olsam yine soñu gelmek korkusu beni şaşırtır.

[122a M]

آم کم در آیینم دارد بوس را از خود دریغ

چوم بعاشق وگذازد اختیار بوس را

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

784. Ân ki der-âyîne dâred bûse râ ez-hod dirîğ
Çün be-‘âşık vâ-güzâred ihtiyâr-ı bûse râ

Âyîneye bakarken bûsesini kendisinden bile esîrgeyen cânân; bûse almada ‘âşıkı nasıl muhayyir bırakır?

ای صبا مستی سپندی بر سر آتمم بریز

گر بیرسد یار حال صائب دگتم را

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

785. Ey sabâ müştî sipendî ber-ser-i âteş be-rîz
Ger be-pürsed yâr hâl-i Sâ'ib-i dil-hasta râ

[70b S]

Ey sabâ! Dostum beni su'âl edince; âteşe bir avuç üzerlik tohmu at ki isâbet-i ‘ayna uğramayalım!

[114b SÇ]

من در دورام خط از شرم می آید بروم

در قیامت میشود طالع ز مغرب آفتاب

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

⁶⁸⁰ Gîrem: gîrîm S, M, SÇ.

786. Hüsni der-devrân-ı hatt ez-şerm mî-âyed birûn
Der-kıyâmet mî-şevved tâli' zi mağrib âfitâb

Mahbûbuñ hattı gelmesinden utanan hüsn ve ân; birden tecellî eder.⁶⁸¹ Çünkü kıyâmetde güneş mağribden tulû' eder.

آیین شو وصال بری طلعتام طلب

* اول بروب خانم دگر میبام طلب

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

787. Âyîne şev visâl-i perî-tal'atân taleb
Evvel be-rûb hâne diger mîhmân taleb

Âyîne gibi sâf olduktan soñra güzelleriñ visâlini iste! Evvelâ hâneñi sil, süpür de soñra misâfir çağır!

[122b M]

صائب ز اهل عقل شنیدم حدیث عشق

اوصاف یوسف از لب اخوان شنیدنت

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

788. Sâ'ib zi ehl-i 'akl şenîden hadîs-i 'aşk
Evsâf-ı Yûsuf ez-leb-i ihvân şenîdenest

Sâ'ib! 'Ukalâdan 'aşka dâ'ir söz diñlemek; Yûsuf-ı Ken'ân'ıñ evsâfını kardeşleriniñ ağzından işitmeye beñzer. "Kölemiz⁶⁸² diyerek sattılar"

ستم رویام گر یم میسوند از دلهای غبار

چهره خوبام نوخطرا صفای دیگر ست

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

789. Şüste-rûyân gerçi mî-şûyend ez-dilhâ gubâr
Çehre-i hûbân-ı nev-hat râ safâ-yı dîgerest

⁶⁸¹ Eder: eyler SÇ.

* Sür çıkar ağyârı dilden tâ tecellî ide Hak

Pâdişâh konmaz sarâya hâne ma'mûr olmadan [Şemseddîn-i Sivâsî]

⁶⁸² Kölemiz: kölemizdir M.

Sâde-rûlara bakmak gerçi gönüllerdeki âlâm ve ekdârı giderirse de nev-hat güzelleriñ yüzlerindeki⁶⁸³ zevk ve tarâvet yine başkadır.

[115a SÇ]

دل من و تو ز هم صحبتام دیریند

مرا بظاهر اگر با تو آشنایی نیست

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

790. Dil-i men ü to zi hem-sohbetân-ı dîrînend
Merâ be-zâhir eger bâ-to âşinâyî nîst

Zâhirde her ne kadar âşinâlığımız yoksa da gönlümün siziñle arkadaşlığı pek eskidir!

سده عالم بالاست معشوقه مجاز

دامن این سرو با در گل نمی باید گرفت

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

791. Sedd-i râh-ı 'âlem-i bâlâst ma'sûk-ı mecâz
Dâmen-i in serv pâ-der-gil ne-mî-bâyed girift

Ma'sûk-ı mecâzî 'ulviyyet yoluna bir seddir. Ayağı çamur⁶⁸⁴ olan bu serviñ eteğine yapışmak lâayık değildir.

[71a S, 123a M]

نوفت ماگر ندارد رم در دل دور نیست

چند روزی شد کم این کافر مله ام گشتم است

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

792. Nev-hat-ı mâ ger ne-dâred rahm der-dil dîr nîst
Çend rûzî şod ki in kâfir müselmân geşteest

Yeñi tüyü gelen mahbûbumuñ merhametsizliğini çok görmem. Bu kâfir müslümân olalı henüz birkaç gündür.⁶⁸⁵

⁶⁸³ Yüzlerindeki: yüzündeki SÇ.

⁶⁸⁴ Çamur: toprakta S, SÇ.

⁶⁸⁵ Gündür: gün olmuştur M.

موجیت ز مینکیر ز دریای حقیقت

این شور که در میکرده عشق مجازست

[Mef'ûlû/ Mefâ'ilû/ Mefâ'ilû/ Fe'ûlûn]

793. Mevcîst zemîn-gîr zi deryâ-yı hakikat
În şûr ki der-mey-kede-i 'aşk-ı mecâzest

Kâ'inâtı istilâ eden 'aşk-ı mecâz mey-hânesindeki fırtına; deryâ-yı hakikatden ancak bir dalgadır.

[115b SÇ]

ز روزگار جوانی خبر چه میرسی

چه برده آمد و چه ابر نوبهار گذشت

[Mefâ'ilûn/ Fe'ilâtûn/ Mefâ'ilûn/ Fe'ilûn]

794. Zi rûzgâr-ı civânî haber çi mî-pürsî
Çü berk âmed ü çün ebr-i nev-bahâr güzêşt

Gençlik 'âleminden, ne haber soruyorsun? Şimşek gibi geldi, ilkbahâr bulutu gibi geçip gitti.

این دل صد باره من همچو اورامه خرام

هر نفس در عالمی هر دم بجای دیگرست

[Fâ'ilâtûn/ Fâ'ilâtûn/ Fâ'ilâtûn/ Fâ'ilûn]

795. İn dil-i sad-pâre-i men hemçü evrâk-ı hazân
Her nefes der-'âlemî her dem be-cây-ı dîgerest

Sad-pâre olan gönlüm evrâk-ı hazân gibi her nefes bir 'âlemde, her dakîka başka bir yerdedir.

[123b M]

ساده رویی را کم عصمت دیده بانی کرده است

سپزه خط پرده شرم و هیای دیگرست

[Fâ'ilâtûn/ Fâ'ilâtûn/ Fâ'ilâtûn/ Fâ'ilûn]

796. Sâde-rûyî râ ki 'ismet dîde-bânî kerdeest

Sebze-i hat perde-i şerm ü hayâ-yı dîgerest

Bir sâde-rû ki perde-i ‘ismet oña muhâfızlık etmiştir. Bilâhare yüzüne gelen hatt da oña hicâb ve hayâ için ayrıca bir perde olmuştur.

دست از بھام نشستم مکن آرزوی عشق

این نیست دامنم کم توام بی وضو گرفت

[Mef’ûlû/ Fâ’ilâtû/ Mefâ’ilû/ Fâ’ilûn]

797. Dest ez-cihân ne-şüste me-kûn ârzû-yı ‘aşk
În nîst dâmenî ki tûvân bî-vuzû girift

Dünyâdan ferâgat etmeden ‘aşkı ârzû etme! Bu ‘aşk âbdestsiz tutulması câ’iz olan bir etek değildir.

بلاست عاشقی نو فطام چار ابرو

ز چار موه دریا نجات ممکن نیست

[Mefâ’ilûn/ Fe’ilâtûn/ Mefâ’ilûn/ Fe’ilûn]

798. Belâst ‘âşıkî-i nev-hatân-ı çâr-ebrû
Zi çâr mûce-i deryâ necât mümkin nîst

[116a SÇ]

Yeñi çâr-ebrû olan civânlar ‘âşık olmak belâdır. Zîrâ deñizde ardı sıra gelen dört dalgadan halâs mümkin değildir.

[71b S]

کر بوس حر است بکیم تو ستمگر

ای دشمن دین این دو لب بوس دبا چیست

[Mef’ûlû/ Mefâ’ilû/ Mefâ’ilû/ Fe’ûlûn]

799. Ger bûse harâmet be-kîş-i to sitem-ger
Ey düşmen-i dîn îñ dü-leb-i bûse-rübâ çîst

Ey dîn düşmeni; zâlim! Seniñ milliyyet ve mezhebiñde bûse harâm ise bûse alan bu dudaklar niçin yaratılmıştır?

[124a M]

نیست باز آمدم از فکر خیال تو مرا

با رفیقاه موافق سفر دور خوشست

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

800. Nîst bâz âmeden ez-fikr-i hayâl-i to merâ
Bâ-refîkân-ı muvâfık sefer-i dûr hoşest

Benim için seniñ hayâliñi düşünmekten 'avdet ve⁶⁸⁶ ferâgat yoktur. Uygun arkadaşlarla uzun sefer hoş olur.

زاه غنیم لب شکایت من بی نهایتست

تنگست وقت ورنه سخن بی نهایتست

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilün]

801. Z'ân gonca-leb şikâyet-i men⁶⁸⁷ bî-nihâyetest
Tengest vakt verne suhan bî-nihâyetest

Cânândan şikâyetlerimiñ nihâyeti yoktur. Fakat vakt dar! Yoksa sözüñ arkası geleceği yok!

چیدم این گل گناہت و نجیدم مشکلت

دیدم روی تو ظلمت و ندیدم مشکلت

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

802. Çîden-i îñ gül günâhest ü ne-çîden müşkilest⁶⁸⁸
Dîden-i rûy-ı to zulmest ü ne-dîden müşkilest⁶⁸⁹

Bu gülü toplamak günâh; toplamamak da imkânsız! Seniñ yüzüñü görmek zulm, görmemek de müşkil!⁶⁹⁰

[116b SÇ]

آهوی مشکین بآسانی نمی آید بدام

⁶⁸⁶ 'avdet ve: - S, SÇ.

⁶⁸⁷ Men: ten S, M, SÇ.

⁶⁸⁸ 802/1: 802/2 M.

⁶⁸⁹ 802/2: 802/1 M.

⁶⁹⁰ Bu gülü toplamak günâh; toplamamak da imkânsız! Seniñ yüzüñü görmek zulm, görmemek de müşkil: Seniñ yüzüñü görmek zulmdür, görmemek de müşkil! Bu gülü toplamak günâh toplamamak da imkânsız! M.

در کمند آوردن خوابم نوظ مشکلت

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

803. Âhû-yı müşkîn be-âsânî ne-mî-âyed be-dâm
Der-kemend âverden-i hûbân-ı nev-hat müşkilest

Misk ceylanı kolaylıkla tuzağa düşmez. Yeni toylanmaya başlayan güzelleri elde etmek çok müşkildir.

دل چم میداند کم قدرم چیست در دیوان عشق

یوسف نادیده مهر از قیمت خود غافلست

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

804. Dil çi mî-dâned ki kadreş çîst der-dîvân-ı 'aşk
Yûsuf-ı nâ-dîde Mısr ez-kıymet-i hod gâfilest

Göñül; dîvân-ı 'aşkdaki mertebesini bilemez. Mısr'ı görmeyen Yûsuf-ı Ken'ân kendi kıymetinden haber-dâr değildir.

[124b M]

قدم بخار و گل راه عشق یکسانم

کم رهزنی بتر از یسم پای دیدم نیست

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

805. Kadem be-hâr u gül râh-ı 'aşk yeksân nih
Ki reh-zenî be-ter ez-pîş-i pâý dîden nîst

[72a S]

Râh-ı 'aşkda; güle, dikene müsâvî sûretde ayak bas! Bu yolda adım atılan yeri görmekten fenâ kattâ'-ı tarîk olamaz.

با درد عشق طاقت و بی طاقتی یکیت

تمکین کوه و کاه در اینجا برابرت

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

806. Bâ-derd-i 'aşk tâkat ü bî-takâtî yekîst
Temkîn-i kûh u kâh der-încâ berâberest

Derd-i ‘aşka tahammül edip etmemek müsâvîdir. Burada dağın, samanın derece-i tahammülü farksızdır.

گفتگوی عشق با اهل خرد هیفت و هیف

این جواهر سرم را نتوانم بچشم کور ریخت

[Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilün]

807. Güft gûy-ı ‘aşk bâ-ehl-i hîred hayfest ü hayf
În cevâhir sürme râ netvân be-çeşm-i kûr rîht

[117a SÇ]

‘Ukalâ ile ‘aşka dâ’ir güft gû etmek yazıktır. Bu mücevher sürmeyi kör göze dökmek hiç muvâfık değil!

بی درد نیستم کم شکایت کنم ز جور

هر شکوه ای کم هست مرا از وفای اوست

[Mef’ûlû/ Fâ’ilâtü/ Mefâ’ilü/ Fâ’ilün]

808. Bî-derd nîstem ki şikâyet künem zi cev
Her şekveî ki hest merâ ez-vefâ-yı ost

Derdsiz kalamıyorum ki cev ve zulmden şikâyet edebileyim. Zâten benim bütün⁶⁹¹ şikâyetlerim de⁶⁹² dostuñ vefâsına mütedâ’irdir.

[125a M]

صائب شکایت از ستم یار چو کند؟

هر جا کم عشق هست وفا و جفا یکبیت

[Mef’ûlû/ Fâ’ilâtü/ Mefâ’ilü/ Fâ’ilün]

809. Sâ’ib şikâyet ez-sitem-i yâr çün küned
Her câ ki ‘aşk hest vefâ ü cefâ yekîst

Sâ’ib! Yârın cev ve siteminden nasıl şikâyet edebilir? ‘Aşk olan yerde vefâ ile cefâ müsâvîdir.

⁶⁹¹ Bütün: - S, SÇ.

⁶⁹² De: - S, M.

سخن عشق با خرد گفتن

بر رگ مرده نیست زدنست

[Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

810. Suhen-i 'aşk bâ-hired güften
Ber-reg-i mürde nîşter zedenest

'Ukalâya 'aşkdan bahsetmek ölmüş damara nîşter urmağa beñzer.

کرد آخر صحبت یوسف زلیخا را جوان

بعد پیری عشق را عهد شباب دیگرست

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

811. Kerd âhir sohbet-i Yûsuf Zelîhâ râ civân
Ba'd-ı pîrî 'aşk râ 'ahd-ı şebâb-ı dîgerest

Yûsuf'a arkadaş olmak Zelîhâyı gençleştirdi. İhtiyârlıktan sonra 'aşk için ayrı bir gençlik vardır.

[72b S, 117b SÇ]

از بیایم کردم خوابم تلاوت میکند

ساده لوحام صحبت را کتاب دیگرست

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

812. Ez-beyâz-ı gerden-i hûbân tilâvet mî-küned
Sâde-levhân-ı muhabbet râ kitâb-ı dîgerest

Hûbânın beyâz gerdânı; sâf kalbli 'uşşâk için tilâvet edilir başka bir kitâbdır.

[125b M]

دامن کشیدم از کف عشاق سهل نیست

یوسف ازین گناه بزندام بستم است

[Mef'ûlü/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

813. Dâmen keşîden ez-kef-i 'uşşâk sehl nîst
Yûsuf ez-în günâh be-zindân besteest

'Uşşâkdan i'râz kolay değildir. Yûsuf'u zindâna düşüren bu günâhdır.

تو نداری سر سودا ورنه

یوسفی در سر هر بازارست

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

814. To ne-dârî ser-i sevdâ verne
Yûsufî der-ser-i her bâzârest

Sende 'aşk ve heves yoktur. Yoksa her pazar başında bir Yûsuf vardır.

یک اهل دل کم مرهم داغ درو نه شود

در هیچ شهر و هیچ ولایت نمانده است

[Mef'ûlü/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

815. Yek-ehl-i dil [ki] merhem-i dâğ-ı derûn şevêd
Der-hîç şehîr ü hîç vilâyet ne-mândeest

Gönül yarasına merhem olacak bir ehl-i dil; hiçbir şehir ve vilâyetde kalmamıştır.

همه بیدردیت منع ما که نهالام ز عشق

عشق در هفتام پیری چون بگرما آتشست

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

816. Mahz-ı bîdârîst men'-i mâ kühen-sâlân⁶⁹³ [zi] 'aşk
'Aşk der-hengâm-ı pîrî çün be-germâ⁶⁹⁴ âteşest

İhtiyârları 'aşkdan men' ettiğimiz 'aynı hakikat ve kiyâsetdir. İhtiyârlıkda 'aşk; yazda âteş karşısında oturmaya beñzer.

[126a M, 118a SÇ]

تخفتم فتنم آه چشم از دمیدم خط

فانم است کم غواب بهار شیرینست

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

817. Ne-hufte fitne-i ân çeşm ez-demîden-i hat
Fesâneest ki h'âb-ı bahâr şîrînest

⁶⁹³ kühen-sâlân: kühen-sâlâr S, M, SÇ.

⁶⁹⁴ Be-germâ: be-sermâ S, SÇ.

Yüzüne tüy geleli beri; o gözler fitne ihdâsından geri⁶⁹⁵ kalmamıştır. Bahâr uykusunun tatlılığı hakkındaki rivâyetler boş sözden ‘ibâretmiş!

شکوه هر کس میکند صائب ز درد داغ عشق

مشت هاکی بر دهانم زدم کم کافر نعمت

[Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilün]

818. Şekve herkes⁶⁹⁶ mî-küned Sâ’ib zi derd-i dâğ-ı ‘aşk
Müş-i hâkî ber-dehâneş zen ki kâfir-ni’metest

Sâ’ib! Dâğ-ı ‘aşkdan şikâyet edenler kâfir-i ni’met olduğundan ağızlarına bir avuç toprak atıver!

[73a S]

با وسعت مشرب هم کند کوه غم عشق

در هوصله تنگ تو این دام بزرگست

[Mef’ûlû/ Mefâ’ilû/ Mefâ’ilû/ Fe’ûlün]

819. Bâ-vüs’at-ı meşreb çi küned kûh-ı gam-ı ‘aşk
Der-havsala-i teng-i to in dâne büzürgeş

Geniş meşrebli olana ‘aşk gamı dağ gibi de olsa te’sîr edemez. Dar havsalaındaki süveydâ-yı dil dediğin noktacık büyüktür, dağlara tahammül eder.⁶⁹⁷

پرہیز در زمام خط از یار مشکلت

در نوبهار تو بم شکن بی هایت

[Mef’ûlû/ Fâ’ilâtü/ Mefâ’ilû/ Fâ’ilün]

820. Perhîz der-zamân-ı hat ez-yâr müşkilest
Der-nev-bahâr tevbe şiken bî-nihâyetest

Yeñi tüylenmeye başlayan yârdan perhîz müşkildir. İlkbahârda tevbeyi bozan şeylerin had ve nihâyeti yoktur.

⁶⁹⁵ Geri: bir an hâlî M.

⁶⁹⁶ Herkes: her keş S, M, SÇ.

⁶⁹⁷ Dar havsalaındaki süveydâ-yı dil dediğin noktacık büyüktür, dağlara tahammül eder: Sen dar olan gönlünde habbe kadar olan noktayı büyütüyorsun S, SÇ.

[126b M, 118b SÇ]

باهتیاط سخن در مضور خوبام کن

کم خوی سنگدلانم آبلینم حلبیت

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

821. Be-ihtiyât-ı suhen der-huzûr-ı hûbân kün
Ki hûy-ı seng-dilân âb-gîne-i Halebîst

Güzeller huzûrunda sözü ihtiyâtlı söyle! Taş yürekli olanların tabî'atı Haleb billûru gibidir. Çabuk kırılır!

عشوم چوم بر سر کس عملم بیداد آرد

اولم قوت بگریختن از پا ببرد

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

822. 'Aşk çün ber-ser-i kes hamle-i bîdâd âred
Evveleş kuvve<t> be-girîhten ez-pâ be-bered⁶⁹⁸

'Aşk her kime zâlimâne hamle ederse kaçmamak için evvelâ dizlerini kuvvetini izâle eder.

آدمی را عشوم صائب میکند کامل عیار

نیست هر کس را کم درد عشوم آدم کی شود

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

823. Âdemî râ 'aşk Sâ'ib mî-küned kâmil-'ayâr
Nîst herkes râ ki derd-i 'aşk âdem key şevêd

Âdem oğlunu 'aşk; kâmil-'ayâr eder. Derd-i 'aşkî olmayan nasıl âdam olabilir?

میکند تاثیر دیگر در دل روشن سخن

چهره نازک بیک بیانم رنگین میشود

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

824. Mî-küned te'sîr-i dîger der-dil-i rûşen suhan
Çehre-i nâzik be-yek-peymâne rengîn mî-şevêd

⁶⁹⁸ be-bered: be-reved SÇ.

‘Âşıkîñ göñlüne; sözün başka bir te’sîri vardır. Nâzik çehre bir kadeh meyle kızarır.

[127a M]

مرآة زیادتو برد و ترا ز دیده من
سم زمانم ازین بیشتر هم غولهد کرد

[Mefâ’ilün/ Fe’ilâtün/ Mefâ’ilün/ Fe’ilün]

825. Merâ zi yâd-ı to bürd ü torâ zi dîde-i men
Sitem zamâne ez-în bîş-ter çi h’âhed kerd

[119a SÇ]

Felek beni seniñ hâtırından, seni de benim gözümde dîr etti. Bundan fazla daha ne zulm yapabilirdi?

[73b S]

میشود سوز محبت از هوشی مایه دار
چون سر خم باز باشد جوهر صیفا کم شود

[Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilün]

826. Mî-şaved sûz-ı muhabbet ez-hamûşî mâye-dâr
Çün ser-i hum bâz bâşed cûş-ı sahbâ kem şaved

Muhabbet âteşi susmaktan mâyalanıp artar. Kûpün ağızı açık olursa şarâbın hurûş ve tahammürü az⁶⁹⁹ olur.

بروز مرگ که تابوت من روانه باشد
گیاہ مبر کم مرادرد این مجاہد باشد

[Mefâ’ilün/ Fe’ilâtün/ Mefâ’ilün/ Fe’ilün]

827. Be-rûz-ı merg ki tâbût-ı men revân bâşed
Gümân me-ber ki merâ derd-i in cihân bâşed

تخم بجا که سپار و مگو فراقه
که خاله پرده اسرار عاشقانه باشد

⁶⁹⁹ Az: ineb M.

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

828. Tohum be-hâk sipâr u me-gû firâk firâk
Ki hâk perde-i esrâr-ı 'âşıkân bâşed

Öldüğüm gün tâbûtla götürülürken⁷⁰⁰ cihândan ayrıldığımdan dolayı mükedder olduğumu zannetme!

Vücûdumu; feryâd ve figân etmeden toprağa tevdî' ediñiz ki 'âşıkların esrârını örten ancak kara topraktır.

[127b M]

دزدی بوسم عجب دزدی خوشم عاقبت

کم اگر بازستانند دو چندی باشد

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

829. Düzdî-i bûse 'aceb düzdî-i hoş 'âkıbetest
Ki eger bâz sitânend dü-çendîn bâşed

Bûse hırsızlığı 'acîb ve soñu hayrlı bir hırsızlıktır. Çünkü geri alınırsa zevk ve istifâde iki kat olur.

[119b SÇ]

کمال من ترا نقص اگر بود اینست

کم شیوه های ترا انتخاب نتوانم کرد

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

830. Kemâl-i hüsn-i torâ naks eger buved înest
Ki şîvehâ-yı torâ intihâb netvân kerd

Hüsnüñüzüñ kemâlinde bir kusûr varsa o da şîveleriñiziñ intihâbı mümkün olamamısıdır.

هر کم تسلیم بفرمام قضا میگردد

بر سرمه ابر بلا بال هما میگردد

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

⁷⁰⁰ Götürülürken: getirilirken SÇ.

831. Her ki teslîm be-fermân-ı kazâ mî-gerded
Ber-sereş ebr-i belâ bâl-i hü mâ mî-gerded

Fermân-ı kazâyâ teslîm olan kimseniñ başı üzerine belâ bulutu hü mâ gibi kanat gerer.

در معرکم عشق دلیرانم متازید

بر صفم دریا نتوانم عشق شناکرد

[Mef'ûlû/ Mefâ'îlû/ Mefâ'îlû/ Fe'ûlûn]

832. Der-ma'reke-i 'aşk dilîrâne me-tâzîd
Ber-safha-i deryâ ne-tüvân meşk-i şînâ kerd

[74a S]

Ma'reke-i 'aşkda mağrûrâne koşmayınız. Engîn deñizlerde yüzme öğrenilmez!

[128a M]

بهای بوسه سر میدم چو ز غمی گیرد

خیالی کرده‌ام با غویم اما او نمی‌گیرد

[Mefâ'îlûn/ Mefâ'îlûn/ Mefâ'îlûn/ Mefâ'îlûn]

833. Bahâ-yı bûseeş ser mî-dihem⁷⁰¹ çün zer ne-mî-gîred
Hayâlî kerdeem bâ-h'îş ammâ o ne-mî-gîred

Yârîñ bir bûsesine cân vermeye râzıyım. Çünkü para kabûl etmiyor. Ben bunu kendimce düşünüp karâr verdiğim hâlde o yine kabûl edip almıyor.

آه کم از دامن او دست مرا کوتم کرد

دارم امید کم دستم بگیریم نرسد

[Fe'ilâtûn/ Fe'ilâtûn/ Fe'ilâtûn/ Fe'ilûn]

834. Ân ki ez-dâmen-i o dest-i merâ kûteh kerd
Dârem ümîd ki desteş be-girîbân ne-resed⁷⁰²

[120a SÇ]

⁷⁰¹ Mî-dihem: mî-dihed S, SÇ.

⁷⁰² ne-resed: ne-bered S, SÇ.

Dostuñ dâmenine el uzatmama mâni' olanıñ elini kendi yakasına uzatmaya kâdir
olamamasını dilerim.

جام چم باشد که تشار قدم دوست کم

جام متاعیت که هر بی سر و پای دارد

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

835. Cân çi bâşed ki nisâr-ı kadem-i dost künem
Cân metâ'îst ki her bî-ser ü pâyî dâred

Cânıñ ne değeri var ki onu dostumuñ uğruna fedâ edeyim. Cân; kötürümleriñ bile
mâlik olduğu bayağı bir metâ'dır.

[128b M]

ز وعده اسم دل بر اضطراب تسکین یافت

عقیق در دهن تشنه طار آب کند

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

836. Zi va'deeş dil-i pür ıztırâb teskîn yâft
'Akîk der-dehen-i teşnekâr âb küned

Hicrân âteşiyle muzdarib olan gönlüm dostuñ va'diyle biraz sükûn buldu. 'Akîk
taşı susamış olanıñ ağzında su vazîfesini görür.

بیغامی مرا دریاب اگر مکتوب نفرستی

کم بلبل در قفس از بوی گل خشنود میگردد

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

837. Be-peygâmî merâ der-yâb eger mektûb nefristî
Ki bülbül der-kafes ez-bûy-ı gül hoşnûd mî-gerded

Mektûb göndermiyorsañ; bârî bir haberle olsun beni bir yokla! Bülbül kafesde bile
gülüñ kokusundan memnûn olur.

کاسم در زندگی از خاک مرا برمیداشت

آه کم بر تربت من سایه فکند آخر کار

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

838. Kâş der-zindegî ez-hâk merâ ber mî-dâşt
Ân ki ber-türbet-i men sâye fekend âhir-i kâr

[120b SÇ]

Bi'l-âhire mezârıma gelip baña acıyacak olan; kâşkî şimdi hayâtda iken beni hâk-i mezelletden kaldıra idi!

[74b S]

روز مبارکیت کم با عشق بوده ام

روز گذشت ای کم بود در شمار عمر

[Mef'ûlü/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

839. Rûz-ı mübârekîst ki bâ-'aşk bûdeem
Rûz-ı güzeşteî ki buved der-şümâr-ı 'ömr

Güzerân eden eyyâm-ı hayâtımda eñ mübârek günüm; 'aşk içinde yaşadığım gündür.

[129a M]

از می جانبختم رنگه تیرگی از دل بشوی

آرزوی آب هیوانرا باسکندر گذار

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

840. Ez mey-i cân-bahş reng-i tîregî ez-dil be-şûy
Ârzû-yı âb-ı hayvân râ be-İskender güzâr

Gönlüdeki küdüreti; hayât veren şarâbla yıkayıp izâle et! Âb-ı hayât ârzûsunu, İskender'e bırak!

نادیدم یارست گرامم گریم بعاشق

با یار بود دیدم اغیار گرانتتر

[Mef'ûlü/ Mefâ'ilü/ Mefâ'ilü/ Fe'ûlün]

841. Nâ-dîden-i yârest girân gerçi be-'âşık
Bâ-yâr buved dîden-i ağyâr girân-ter

Dostunu görememek gerçi ‘âşık için çok elîm ise de onu ağyârla görmek daha güçtür.

جام احرام پوشیدند اشجار هین
شد بهام پر غلغل از لبیک گویای بهار

[Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilün]

842. Câme-i ihrâm pûşîdend eşcâr-ı çemen
Şod cihân pür-gulgul ez-lebbeyk gûyâ-yı bahâr

Ağaçlar ihrâm gibi ak⁷⁰³ câmelere büründü. Kâ’inât; bahârın zevk ve safâsıyla hurûşa gelip ‘aşk ve muhabbetle dolmuş lebbeyk çağırıyor!

[121a SÇ]

یوی اگر ہم بال و پرمن ہم شکست
دل میرود بصحبت طفلانم ام هنوز

[Mef’ûlû/ Fâ’ilâtü/ Mefâ’ilü/ Fâ’ilün]

843. Pîrî eger çi bâl ü per-i men be-hem şikest
Dil mî-reved be-sohbet-i tıflâneem henüz

İhtiyârlık her ne kadar kolumu, kanadımı kırdıysa da gönül halâ beni gençlik arkasında dolaştırıyor.⁷⁰⁴

[129b M]

عشقم با عقل محالست شود در دل جمع
این دو تیغست کم همخانم نگردهد هرگز

[Fe’ilâtün/ Fe’ilâtün/ Fe’ilâtün/ Fe’ilün]

844. ‘Aşk bâ-‘akl muhâlest şeved der-dil cem’
În dü-tîğest ki hem-hâne ne-gerded hergiz

‘Aşk ile ‘aklın bir gönülde ictimâ’ı mümkün değildir. Bunlar bir kında birleşmeyen iki kılıcdır.

⁷⁰³ Ak: - S, SÇ.

⁷⁰⁴ Dolaştırıyor: dolaştırır M.

جز عشق هر چه بود مرا دام ره بود

تبیع را گستم و ز نار سوختم ام

[Mef'ûlü/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

845. Cüz 'aşk herçi bûd merâ dâm-ı reh buved
Tesbîh râ güseste ü zünnâr sûhteem

'Aşkdan gayrı ne varsa terakkîme engel oluyordu. Onuñ için tesbîhi kopardım,
zünnârı âteşe attım!

[75a S]

تا قامت تو سایه نیفکند بر سرم

روشن دلشت معنی عمر دوباره ام

[Mef'ûlü/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

846. Tâ kâmet-i to sâye ne-yefkend ber-serem
Rûşen ne-geşt-i ma'nâ-ı 'ömr-i dü-bâreem

Kâmetiñ baña sâye-endâz oluncaya kadar ba'sü ba'de'l-mevtiñ ma'nâsını
añlayamamıştım!

تکیم بر عقل مکن پیسم ز خدام بتام

کم درین چاه مکرر بعضا افتاده م

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

847. Tekye ber-'akl me-kün pîş-i zenahdân-ı bütân
Ki der-în çâh mükerrer be-'asâ üftâdem⁷⁰⁵

[121b SÇ]

Güzelleriñ çâh-ı zenahdânı karşısında 'akla güvenme! Ben elimde 'asâ olmasına
rağmen kaç kerre bu kuyuya düşmüşüm.

[130a M]

خوسه آم صیدی کم داند کیت صیادسم من آم صیدم

کم از ذوق گرفتاری ندانم کیت صیادم

⁷⁰⁵ üftâdem: üftâdîm M.

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

848. Hoş ân saydî ki dâned kîst sayyâdeş men ân saydem
Ki ez-zevk-i giriftârî ne-dânem kîst sayyâdem

Kime avlandığını bilen ava ne mutlu! Ben öyle bir avım ki tuzağa düşmekten
aldığım zevk yüzünden kime avlandığımdan bile haber-dâr değilim!

جام و دل دوست چرا در قدمم نغشام

چو به مال دگری جود و سخاوت نکنم

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

849. Cân u dil z'ost çerâ der-kademeş nefşânem
Çün be-mâl-ı diğerî cûd u sehâvet ne-künem

Cân u dil zâten cânânın mâlî olduğundan onları kendi uğrunda neden fedâ
etmeyeyim? Gayrın mâlıyla nasıl cûd u sehâda bulunmayayım!⁷⁰⁶

برغبت نقد جام خود بیار سیمبر دادم

ازین سودا بشیام نیستم چو به زر بزر دادم

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

850. Be-rağbet nakd-ı cân-ı hod be-yâr-ı sîmber dâdem⁷⁰⁷
Ez-în sevdâ peşîmân nîstem çün zer-be-zer dâdem

Nakd-ı cânımı seve seve gümüş sîneli mahbûbuma⁷⁰⁸ verdim. Bu alışverişten hiç
peşîmân değilim! Çünkü altını altına değiştirdim!

کم میلوید بری در دیده مردم نمی آید

کم دایم در نظر باشد بریزادی کم من دارم

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

851. Ki mî-gûyed perî der-dîde-i merdüm ne-mî-âyed
Ki dâ'im der-nazar bâşed perî-zâdî ki men dârem

⁷⁰⁶ Gayrın mâlıyla nasıl cûd ve sehâda bulunmayayım: - SÇ.

⁷⁰⁷ Dâdem: dârem S, M, SÇ.

⁷⁰⁸ Mahbûbuma: cânânıma SÇ.

Perîniñ insân gözüne görünmeyeceğini kim söylemiş? Ben bir perî-zâdeye mâlikim ki dâ'imâ gözümüñ öñündedir.

[130b M, 122a SÇ]

کس زبانه چشم خوبانرا نمیداند چو ما

روزگاری این غزالانرا شبانی کرده ام

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

852. Kes zebân-ı çeşm-i hûbân râ ne-mî-dâned çü mâ
Rûzgârî in gazâlân râ şubânî kerdeem

[75b S]

Hûbân gözünüñ lisânından kimse benim kadar añlayamaz. Nice seneler ben bu âhûlara çûbânlık etmişim!

سرگرم عشقم از غم دستار فارغم

از کفر و دین و سبیم و زنا فارغم

[Mef'ûlü/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

853. Ser germ-i 'aşkem ez-gam-ı destâr fâriğem
Ez-küfr ü dîn ü subha ü zünnâr fâriğem

Başımda âteş-i 'aşk yandığından; serpûş endişesinden, küfr ve dînden,⁷⁰⁹ tesbîh ve zünnârdan müstağnîyim.

هر کس بقدر همت خود فتنم میبرد

عقل و حضور جنت و ما و حضور عشق

[Mef'ûlü/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

854. Herkes be-kadr-i himmet-i hod feyz mî-bered
'Akl u huzûr-ı cennet [ü] mâ vü huzûr-ı 'aşk

Herkes 'azm ve himmeti nisbetinde feyz-yâb olur. 'Akl; -sâhibiyle berâber- huzûr-ı cennetde, biz de huzûr-ı 'aşkdayız!

م و خورشید را در سجده خود دید در طفلی

⁷⁰⁹ Dînden: dîn S, SÇ.

کجا هن زنم مهر گردد رهزم یوسف

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

855. Meh ü hûrşîd râ der-secde-i hod dîd der-tıflî
Kücâ hüsn-i zenân-ı Mısr gerded reh-zen-i Yûsuf

Daha çocukluğunda ayıñ, güneşin kendisine secde ettiğini gören Yûsuf'u; Mısr'ın güzel kadınları nasıl yoldan çıkarabilir?

[131a M, 122b SÇ]

چو فلك دایره بینم خود ساز وسیع

تا بدانی کم یم مقدار صفا دارد عشی

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

856. Çün felek dâ'ire-i bîneş-i hod sâz vasî'
Tâ be-dânî ki çi mikdâr-ı safâ dâred 'aşk

Gözünü semâlar kadar aç ki 'aşk ve muhabbetde ne kadar zevk ve lezzet olduğunu görüp anılayasın!

بیار جیب و ببر هر گهر کم میخواستی

کم قفل منع ندارد در غزائم عشی

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

857. Be-yâr ceyb ü be-ber her güher ki mî-h'âhî
Ki kufl-ı men' ne-dâred der-i hizâne-i 'aşk

'Aşk hazînesinin kapısında kilîd yoktur. Hangi mücevherâtı isterseñ eteğini doldur, götür.

قامت ز آه شرط بود در نماز عشی

بی آب دیده نیست نمازی نماز عشی

[Mef'ûlü/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

858. Kâmet zi âh şart buved der-namâz-ı 'aşk
Bî-âb-ı dîde nîst namâzî namâz-ı 'aşk

'Aşk namâzının kâmeti âh ve feryâddan 'ibâret olmak meşrûtdur. Gözyaşı akıtmadan hiçbir namâz-ı 'aşk makbûl değildir!

[76a S]

در جنوب از سنگ طفلانم شکوه کافر نعمتیت

کرد خوانالار قسمت نقل این مغل ز سنگ

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

859. Der-cünûn ez-seng-i tıflân şekve kâfir ni'metîst
Kerd h'ânsâlâr-ı kismet nukl-ı î'n mahfel zi seng

Mecnûnuñ seng-i tıflândan şikâyeti küfrân-ı ni'metdir. Taksîm-i ezelde⁷¹⁰ cünûn mahfelinde de taştan meze isâbet etmiştir.

[131b M]

در خلوصی منت ار هست شکی تجریم کن

گی عیارِ زرِ خالص نشاند چو متک

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

860. Der-hulûs-ı menet er hest şekî tecrîbe kün
Kes 'ayâr-ı zer-i hâlis ne-şinâsed çü mehekk

[123a SÇ]

Saña olan hulûsumda eğer bir şübheñ varsa tecrîbe et hâlis altınıñ 'ayârını mehekkden başka kimse añlayamaz.

از نظر افتاده صیاد تنها نیستم

بکه صید لا غرم از چشم دام افتاده ام

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

861. Ez-nazar üftâde-i sayyâd tenhâ nistem
Bes ki sayd-ı lâgarem ez-çeşm-i dâm üftâdeem

Nazar-ı sayyâdâneden ıskât edilen sâde ben değilim. Hele ben çok⁷¹¹ za'îf bir av olduğum için tuzağıñ gözünden düşmüşüm!

بهر دم کردم چو آهو راست میکردم نفس

⁷¹⁰ Ezelde: ezeliide M.

⁷¹¹ Çok: zâten M.

ساده لوح انکس کم پندارد ز جولام مانده ام

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

862. Behr-i rem kerdên çü âhû râst mî-kerdem nefes
Sâde-levh ân kes ki pindâred zi cevân mândem

Âhû gibi ürküp, sıçramak için nefesimi kesip diñliyorum. Cevlândan yorgun düşüp kaldığımı zanneden çok sâf-dildir!

هم بود هستی فانی کم تار تو کم

این زر قلب هم باشد کم تار تو کم

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

863. Çi buved hestî-i fânî ki nisâr-ı to künem
În zer-i kalb çi bâşed ki nisâr-ı to künem

Fânî olan şu vücûduñ ne kıymeti var ki onu yoluñda fedâ edeyim. Bu kalb akçe ne değer ki onu yoluña saçayım?

[132a M]

زبانه عقل در اوصاف عشق کوتاهست

کم صبحدم علم شمع سرنگونم باشد

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

864. Zebân-ı 'akl der-evsâf-ı 'aşk kûtâhest
Ki subh-dem 'alem-i şem' ser-nigûn bâşed

'Aklıñ lisânı evsâf-ı 'aşkı beyândan 'âcizdir. Çünkü subhuñ infilâkında mûmuñ ziyâsı mahvolur.

[76b S, 123b SÇ]

پیر و جوانم ز هم نکند فرق سوز عشق

اینجا فلک بقدر دوتا رقص میکند

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

865. Pîr ü civân zi hem ne-küned fark sûz-ı 'aşk
Încâ felek be-kadd-i dütâ raks mî-küned

Âteş-i ‘aşkıñ te’sîrâtı; genci, ihtiyârı birbirinden tefrîk etmez. Kanbur felekiñ bile raks ve devrânı ‘aşk sâyesindedir.

نیست ممکن بحقیقت نکشد عشق مجاز

واصل بحر شود هر کم درین جو افتاد

[Fe’ilâtün/ Fe’ilâtün/ Fe’ilâtün/ Fe’ilün]

866. Nîst mümkün be-hakîkat ne-keşed ‘aşk-ı mecâz
Vâsıl-ı bahr şevved her ki der-în cû üftâd

‘Aşk-ı mecâzîniñ îsâl-i hakîkat etmemesi mümkün değildir. Bu ırmağa düşenler be-heme-hâl deñize kavuşur.

عشق آخر ز انتقام خویشم از یوسف کشید

گریم در آغاز چندی بر زلیخا ناز کرد

[Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilün]

867. ‘Aşk âhir zi-intikâm-ı h’îş ez-Yûsuf keşîd
Gerçi der-âğâz çendî ber-Züleyhâ nâz kerd

‘Aşk; Züleyhâ’yı maksadına îsâlde gerçi evvelce birâz nâz ve istiğnâ gösterdiyse de nihâyet Yûsuf’u mağlûb ederek intikâmını aldı.

[132b M]

مقام بوس لب زانم عارضه سیراب میجوید

* فغانم کین بی بصیرت در حرم مراب میجوید

[Mefâ’ilün/ Mefâ’ilün/ Mefâ’ilün/ Mefâ’ilün]

868. Makâm-ı bûse leb zân ‘ârız-ı sîr-âb mî-cûyed
Figân k’în bî-basîret der-harem mihrâb mî-cûyed

Dudağım; cânânîñ pür-tarâvet olan yanağının neresinden bûse alacağını arar. Yâzık! Ne kadar budalâdır ki harîm-i Ka’be’de mihrâb arıyor.

[124a SÇ]

* ‘Abesdir intihâb-ı cây-ı bûse rûy-ı dilberde

Harîm-i Ka’be’de ta’yîn-i mihrâb eylemek olmaz [Şeyhülislam Yahya]

بهیچ هیلم باغوسه در نمی آیی

مگر ترا بنیم چهار ساختم اند

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

869. Be-hîç hîle be-âgûş der ne-mî-âyî
Meger torâ be-nesîm-i bahâr sâhteend

Cânân! Sen nesîm-i bahârdan mı halk olunmuşsuñ ki hîçbir sûretle elde edilemiyorsuñ!

کجی نبود صراط المستقیم عشق را صائب

بقدر بیچ و تاب رهرو این ره بیچ و خم دارد

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

870. Kecî nebved sırâtü'l-müstakîm-i 'aşk râ Sâ'ib
Be-kadr-i pîç ü tâb-ı reh-rev în reh pîç ü ham dâred

Sâ'ib! Dosdoğru olan râh-ı 'aşkda eğrilik⁷¹² büğrülük yoktur. Bu yoluñ sâliki ne kadar dolanbaçlı giderse yol da kendisine⁷¹³ o kadar i'vicâclı olur.

[77a S, 133a M]

آب و رنگ گل و لطف سمن و بوی بهشت

هم آورده و سبب ذقنی ساختم اند

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

871. Âb u reng-i gül ü lutf-ı semen ü bûy-ı behişt
Be-hem âverde ü sîb-i zekanî sâhteend

Fıtrat; gülüñ suyunu, rengiñi; yâseminiñ letâfetini, cennetiñ kokusunu bir yere cem' edip de ondan bir sîb-i zekan vücûda getirdi!

میاه اهل سخن گفتگوی اوست تمام

کم هیچ طایفه را بی نصیب نگذارد

⁷¹² Eğrilik: eğri M.

⁷¹³ Kendisine: - S, SÇ.

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

872. Miyân-ı ehl-i suhan güftegû-yı ost tamâm
Ki hiç tâ'ife râ bî-nasîb nügzâred

Erbâb-ı suhan arasında onuñ yâdından başka söz yoktur. Var olsun ki hiçbir zümreyi nasîbsiz bırakmıyor!

[124b SÇ]

جام تازه میشود بحرایی کم عاشقانم

طومار دردهای کهن تازه کرده اند

[Mef'ûlü/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

873. Cân tâze mî-şevêd be-harîmî ki 'âşîkân
Tûmâr derdhâ-yı kühen tâze kerdeend

Bir meclis ki orada 'âşîklar eski derdlerden uzun boylu bahsederler.⁷¹⁴ İşte orada cân tâzelenir.

تبسم میکنی در روزگار خط، غمی دانی

کم این شام سیم صبح قیامت در قفا دارد

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

874. Tebessüm mî-künî der-rûzgâr-ı hat ne-mî-dânî
Ki in şâm-ı siyeh subh-ı kıyâmet der-kafâ dâred

Nev-civânlığında yüzünde tüy görünmeye başladığı anlarda gülüp eğleniyorsuñ!
Bu karañlık akşamıñ arkasında bir subh-ı kıyâmet olduğunu bilmiyorsuñ!

[133b M]

رگی ز تندى غو لازمست سیم برانرا

کم زود پییده شود هر گلی کم غار ندارد

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün]

875. Regî zi tündî-i hû lâzımet sîm-berân râ
Ki zûd çide şevêd her gülî ki hâr ne-dâred

⁷¹⁴ Bahsederler: bahseder SÇ.

Güzellerde herhâlde bir ser-keşlik damarı bulunmalıdır. Çünkü dikensiz gülü çabuk toplarlar.

پس از کشتن چم حاصل گیرم کرده بر سر خاکم

کم بی حاصل بود لبری کم بی هفتگم می بارد

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

876. Pes ez-⁷¹⁵ küşten çi hâsıl girye kerden ber-ser-i hâkem
Ki bî-hâsıl buved ebrî ki bî-hengâm mî-bâred

Beni⁷¹⁶ öldürdükten sonra kabrim üzerinde ağlamak bî-hûdedir. Vaksiz yağan yağmurdan bir semere hâsıl olmaz.

طافم البروی تو از کوه و مکان مارا بس

گوشم چشم تو از ملک بجهان مارا بس

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

877. Tâk-ı ebrû-yı to ez-kevn ü mekân mâ râ bes
Gûşe-i çeşm-i to ez-mülk-i cihân mâ râ bes

[77b S, 125a SÇ]

Seniñ tâk-ı ebrûñ benim için kevn ve mekâna mu'âdildir. Nîm-nigâhıñ da mülk-i cihâna bedeldir.

هوس بوی نداریم و تمنای کنار

جایه خشکی از آن سرو روان مارا بس

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

878. Heves-i bûs⁷¹⁷ ne-dârîm ü temennâ-yı kenâr
Cilve-i huşkî ez-ân serv-i revân mâ râ bes

Bûs ve kenârı heves ve temennî etmem! O serv-i revânıñ kuru bir cilvesi baña kâfidir!

[134a M]

⁷¹⁵ Ez: - SÇ.

⁷¹⁶ Beni: ben M.

⁷¹⁷ Bûs: bûy S, SÇ.

سافر می بدل چشم کوثر دارم

روی ساقی عوصه باغ جناب مارا بس

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

879. Sâğar-ı mey bedel-i çeşme-i kevser dârem
Rûy-ı sâkî 'ivaz-ı bâğ-ı cinân mâ râ bes

Mey kadehi; çeşme-i kevser, rûy-ı sâkî; bâğ-ı cinân mukâbilinde baña kâfidir!

گاهی از دل گهی از دیده ماه از جام ترا جویم

نمی دانم ترا ای یار هر جایی کجا جویم

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

880. Gehî ez-dil gehî ez-dîde-gâh ez-cân torâ cûyem
Ne-mî-dânem torâ ey yâr-ı hercâyî kücâ cûyem

Seni ba'zen gözle, ba'zen de cân u gönülden⁷¹⁸ arıyorum. Ey yâr-ı hercâyî!⁷¹⁹ Seni nerede arayacağımı bir türlü bilemiyorum!

ز شوخی هر نفس در عالم دیگر کنی جولام

ترا بایی پرو بالی من حیرانم کجا جویم

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

881. Zi şûhî her nefes der-'âlem-i dîger küñî cevân
Torâ bâ-bî-per ü bâlî men-i hayrân kücâ cûyem

Şûhluğunuz iktizâsı her dakîka başka bir yerde dolaşıyorsunuz. Ben; kolsuz, kanatsız, zavallı şaşkın! Seni nerede arayacağımı⁷²⁰ bilemiyorum.

[125b SÇ]

ز یک گل گر یم ممکن نیست چندین رنگه گل میدم

من از روی عجب آلوده دلدار می بینم

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

882. Zi yek-gül gerçi mümkün nîst çendîn reng-i gül çîden

⁷¹⁸ gözle, ba'zen de cân u gönülden: cân u dilden ba'zen de gözle M.

⁷¹⁹ yâr-ı hercâyî: hercâyî yâr M.

⁷²⁰ Arayacağımı: arayayım M.

Men ez-rûy-ı hicâb-âlûde-i dil-dâr mî-çînem

Gerçi bir gül fidânından muhtelif renkte gül toplamak mümkün değildir. Fakat ben; hicâb-âlûd olan dil-dârîñ yüzünden topluyorum!

[134b M]

تابع خورشید باشد سایه در سیر و سکون

چون تو هر جای شدی من نیز هر جای شدم

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

883. Tâbi'-i hûrşîd bâşed sâye der-seyr ü sükûn
Çün to hercâyî şodî men nîz her câyî şodem

Gölge; seyr ve sükûnda güneşe tâbi'dir. İşte ey⁷²¹ yâr! Sen hercâyî olunca ben de hercâyî oldum!

[78a S]

مدتی آدم گل از نظاره فردوس حید

ای بهشت عاشقانه آخر نه ما هم آدمیم

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

884. Müddetî âdem gül ez-nezzâre-i Firdevs çîd
Ey behîşt-i 'âşıkân âhir ne mâ hem âdemîm

Ceddim Âdem; bir müddet bâğ-ı Firdevs temâşâsından müstefîd oldu; gül topladı. Ey 'âşıklar cenneti olan yâr! Gayrı lutf et biz de Âdemiz!

ز چشم شرمگین دلبرانه این مشو صائب

کم شاهین مشو خوفاوری کند در چشم پوشیده

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

885. Zi çeşm-i şerm-gîn-i dil-berân îmen me-şev Sâ'ib
Ki şâhîn meşk-i hûn-h'ârî küned der-çeşm pûşîden

Sâ'ib! Güzelleriñ mahcûbâne, süzgün bakışına aldanma! Şâhîn göz süzüp kapadıkça hûn-h'ârlık meşk eder!

⁷²¹ Ey: -S.

[126a SÇ]

خط زغال و چشمت از مرطاب بود خوشوارتر

آیه رحمت ندارد مصحف رفسار تو

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

886. Hat zi hâl ü çeşmet ez-müjgân buved hûn-h'âr-ter
Âyet-i rahmet ne-dâred mushaf-ı ruhsâr-ı to

Hattîñ, hâlîñ, çeşmiñ; müjgân yardımıyla daha hûn-h'âr oluyor. Mushaf-ı ruhsârîñda hiç rahmet âyeti bulunmaz mı?

[135a M]

نیست راهی قرب را از سوختن نزدیکتر

در طریقم عشقبازی امت پروانم شو

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

887. Nîst râhî kurb râ ez-sûhten nezdîk-ter
Der-tarîk-i 'aşk-bâzî ümmet-i pervâne sev

Kurb-ı ma'nevî için yanıp yakılmaktan başka yol yoktur. 'Aşk-bâzlık mesleğinde pervâneye ümmet olmalı!

در مشت خاک من یم بود لایم تار

هم از تو جام ستانم و سازم فدای تو

[Mef'ûlü/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

888. Der-müş-t-i hâk-i men çi buved lâyı-k-ı nisâr
Hem ez-to cân-sitânem ü sâzem fedâ-yı to

Bir avuç topraktan 'ibâret olan⁷²² bende; saña fedâ edecek ne bulunur! Senden mazhar olduğum hayâtı yine seniñ yoluñda fedâ edeceğim!

شادم بمرگ خود کم هلا تو میشود

با زندگی خوشم کم بمرم برای تو

[Mef'ûlü/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

⁷²² Olan: - S.

889. Şâdem be-merg-i hod ki helâk-ı to mî-şevêd
Bâ-zindegî hoşem ki be-mîrem berây-ı to

Ölmekten memnûnum ki seniñ için fedâ-yı cân ediyorum. Hayâtdan da mesrûrum ki dâ'imâ yoluñda ölmek kudretini hâ'iz bulunurum!

[78b S]

دلی نلداشت در من وعد های یوج او صائب
شکت این کشتی از موج سراب آهسته آهسته

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

890. Dilî ne-güzâşt der-men va'dhâ-yı pûç-ı o Sâ'ib
Şikest îñ keştî ez-mevc-i serâb âheste âheste

[126b SÇ]

Sâ'ib! Onuñ boş va'dleri bende gönül bırakmadı. Şu keştî-i beden serâbıñ temevvücâtıyla yavaş yavaş harâb oldu.

[135b M]

نتوانم بکنم عشق رسیدم بفکر یوج
در بحر آتشین هم کند ختم پاره ای

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

891. Netvân be-künh-i 'aşk resîden be-fıkr-i pûç
Der-bahr-ı âteşîn çi küned tahte pâreî

Boş fikrlerle 'aşkıñ hakîkatine vusûl mümkün değildir. Âteş deryâsında tahta parçasınıñ ne ehemmiyeti olur.

زمین مرده اهیأ کردم آیین کرم باشد
بداع خود چراغم کن دل دیوانم ما را

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

892. Zemîn-i mürde ihyâ kerdn âyîn-i kerem bâşed
Be-dâğ-ı hod çerâğân kün dil-i dîvâne-i mâ râ

Yâ Rab! Ölmüş toprağı ihyâ etmek kerem ve ihsân⁷²³ iktizâsıdır. Bizim dîvâne gönlümüzü de dâğ-ı ‘aşkıñla şu’lelendir!

در آہ شوزہ کم نہ گردوہ کف خاکستری گردد

ز برہ بی نیازی حفظ کن بتوانم ما را

[Mefâ’îlün/ Mefâ’îlün/ Mefâ’îlün/ Mefâ’îlün]

893. Der-ân sûziş ki nüh-gerdûn kefi hâkisterî gereded
Zi berk-i bî-niyâzî hıfz kün pervâne-i mâ râ

Yâ Rab! Nüh-felekiñ bir avuç kül⁷²⁴ olduğu sûziş-i ‘aşkda; bizim pervânemizi de⁷²⁵ müstağnî kalmak tecellisinden muhâfaza buyur!

بیم گفتگوی خسر فارغ دار دل صائب

شفاعت میکند عشقم دل دیوانم ما را

[Mefâ’îlün/ Mefâ’îlün/ Mefâ’îlün/ Mefâ’îlün]

894. Be-bîm-i güft-gû-yı haşr⁷²⁶ fâriğ dâr dil Sâ’ib
Şefâ’at mî-küned ‘aşkeş dil-i dîvâne-i mâ râ

Sâ’ib! Haşr güft-gûsu korkusundan gönlünü müstağnî kıl! Zîrâ onun ‘aşkı bizim dîvâne gönlümüze şefâ’at edecektir!

[136a M, 127a SÇ]

دل سخت تو صد پیراهن از سنگت محکمتر

و گرنہ کوہ طور از لذت دیدار میرقصد

[Mefâ’îlün/ Mefâ’îlün/ Mefâ’îlün/ Mefâ’îlün]

895. Dil-i saht-ı to sad-pîrâhen ez-sengest muhkem-ter
Vegerne kûh-ı Tûr ez-lezzet-i dîdâr mî-reksed

‘Azîzim! Seniñ gönlüñ taştan bile yüz gömlek serttir. Çünkü Tûr Dağı bile lezzet-i dîdârla raksa gelmiştir!

⁷²³ İhsân: ihsânîñ M.

⁷²⁴ Kül: Toprak S, SÇ.

⁷²⁵ De: - S, SÇ.

⁷²⁶ Haşr: ‘aşk S, SÇ.

[79a S]

من شوریده صائب چو من عنا نداری کنم خود را
کم با این شاه و شوکت چرخ صوفی وار میرقص

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

896. Men-i şûrîde Sâ'ib çün 'inân dârî künem hod râ
Ki bâ-în şân u şevket çarh sûfî-vâr mî-reksed

Ben zavallı Sâ'ib! Kendimi nasıl zabt edeyim ki bu kadar şân ve şevkete mâlik olan felek bile sûfî gibi her gün raks ediyor!

غم همره منور در راه عشق از پیسم و پس ماندم
کم در منزل بهر این طاروا پیوسته میگردد

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

897. Gam-ı hem-reh me-hor der-râh-ı 'aşk ez-pîş ü pes mânden
Ki der-menzil be-hem in kârvân peyveste mî-gerded

'Aşk kârvânında arkadaşından ileri, geri kaldığından mükedder olma! Çünkü kârvân soñ menzilde birleşecektir!

مبین بدست نظارین نازک اندامان
کم در فشردم دل سخت آهنین چنگند

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

898. Me-bîn be-dest-i nigârîn-i nâzik-endâmân
Ki der-feşûrden-i dil saht âhenîn çengend

Güzelleriñ yumuşak ellerini görüp de aldanma! Zîrâ onlar gönül tırmalamakta demîr çengel gibi serttir.

[136b M]

عشقم معذورست اگر شد در حریم عشق مو
پیسم خورشید درخشان چو من شود اختر سفید

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

899. 'Aşk ma'zûrest eger şod der-harîm-i 'aşk mahv

Pîş-i hûrşîd-i dırahşân çün şevd ahter sefid

[127b SÇ]

‘Aşk; harîm-i ‘aşkda mahv olursa ma’zûrdur. Parlak güneşin karşısında yıldızların ağarması pek tabî’îdir.

همن بی شرم رود زود بتاراج هوس

شهد بی پرده چو شد خرج مگس میگردد

[Fe’ilâtün/ Fe’ilâtün/ Fe’ilâtün/ Fe’ilün]

900. Hüsn-i bî-şerm reved zûd be-târâc-ı heves

Şehd-i bî-perde çü şod harc meges mî-gerded

‘Ârsız, terbiyesiz bir güzellik pek az zamânda hevâ ve hevesât uğrunda yağmaya gider. Üstü açık kalan balı sinekler yağma eder!

دولت همن تو وقتت شود پا برکاب

کار ما را ہم بوقت دگر انداخته‌ای

[Fe’ilâtün/ Fe’ilâtün/ Fe’ilâtün/ Fe’ilün]

901. Devlet-i hüsn-i to vaktest şevd pâ be-rikâb

Kâr-ı mâ râ çi be-vakt-ı diger endâhteî

Hüsnünün devlet ve ikbâli artık soñ demlerini yaşıyor. Bizim işimizi neden vakt-ı âhire ta’lîk ediyorsuñ?

[79b S]

داماد نگم صفحه نوشتم نگیرد

در چهره نوخط نرسد چهره ساده

[Mef’ûlû/ Mefâ’ilû/ Mefâ’ilû/ Fe’ûlûn]

902. Dâmân-ı nigh safha-i nünvişte ne-gîred

Der-çehre-i nev-hat ne-resed çehre-i sâde

Göz; yazılı olmayan sahîfeye takılıp kalmaz. Onuñ için sâde-rûlar; nev-hatt mertebesine varamaz!

[137a M]

ز مستی دیگرانرا میکنی تکلیف مینوشی

بعیب دیگرانم خواهی کم عیب خویشرا پوشی

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

903. Zi mestî dîgerân râ mî-künî teklîf mî-nûşî
Be-'ayb-ı dîgerân h'âhî ki 'ayb-ı h'îş râ pûşî

Sen sarhoş olduğun için başkalarını da şarâb içmeye da'vet ediyorsun! Kendi 'aybını başkalarının 'aybıyla örtmek istiyorsun!

[128a SÇ]

چو قبلم گم شده غانت دیده سرگردانم

بمغفلی کم در او نیست طافم لبرویی

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

904. Çü kible güm şodegânest dîde ser-gerdân
Be-mahfelî ki der-o nîst tâk-ı ebrûyî

Hangi bir mahfel ki orada bir mihrâb-ı ebrû yoktur. Göz orada kiblesini gâ'ib edenler gibi ser-gerdândır!

[80a S, 137b M, 128b SÇ]

‘İYŞ U NÛŞ

غم حساب ندارم ز میپرستیها

کم نیست قابل تعبیر خواب متها

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

905. Gam-ı hesâb ne-dârem zi mey-perestîhâ
Ki nîst kâbil-i ta'bîr h'âb-ı mestîhâ

Sarhoşluktan dolayı hesâb vereceğimi hiç endîşe etmem. Çünkü sarhoşlukta görülen rû'yâlar kâbil-i ta'bîr değildir.

ردای اهل تقوی بادبام کشتی می میشد

لب میگویم او تا ریخت در بپاان صها را

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

906. Ridâ-yı ehl-i takvâ bâdbân keştî-i mey mî-şod
Leb-i mey-gûn-ı o tâ rîht der-peymâne sahbâ râ

Cânânîñ al dudağı şarâbı kadehe dökünce sûfiniñ yeşil cübbesi de şarâb sandalına
yelken oldu!

غمار آلوده ام سود و زیام خود نمی دانم

بیگ بیان سودا میکنم دنا و عقبا را

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

907. Humâr âlûdeem sûd u ziyân-ı hod ne-mî-dânem
Be-yek peymâne sevdâ mî-künem dünyâ vü 'ukbâ râ

Zarar ve fâ'idemi aňlayamayacak derecede sarhoşum. Dünyâ ve âhireti bir
peymâneye fedâ ediyorum.

تا حمای ناک صائب بر سر من سایه کرد

درختم پیهم بط می سجم صد دانم را

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

908. Tâ hümâ-yı tâk Sâ'ib ber ser-i men sâye kerd
Rihtem pîş-i bat-ı mey subha-i sad-dâne râ

Sâ'ib! Hümâ gölgesi kadar mes'ûd olan asmanıñ sâyesi başıma düşünce yüzlük
tesbîhi şarâb sürahisi önüne attım!

[138a M, 129a SÇ]

اهل مسجد ز خرابات سیم مت ترند

عوم دطل گرام خواب گرانست اینجا

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

909. Ehl-i mescid zi harâbât siyeh mest-terend
'İvaz-ı ratl-ı girân h'âb-ı girânest încâ

Sûfîler sarhoşlardan daha kızıl sarhoştur. Sarhoşlarıñ ağır kadehine mukâbil onlar
da ağır uykudadır.

دخترِ رَز کِیت تا سازد ترا بی‌اِختیار

نِعتِ مردانه در فرمایِ زَم باشد چِرا

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

910. Duhter-i rez kîst tâ sâzed torâ bî-ihtiyâr
Himmet-i merdâne der-fermân-ı zen bâşed çerâ

Üzüm kızı kim oluyor ki seniñ ihtiyârını selb ediyor? Gayretli bir erkek kadına nasıl esîr olur?

[80b S]

مَضرِ صِحتِ روشندلامِ غنِیمتِ دَام

پیالِ گیرِ کمِ شِگیرِ می‌کندِ مِهتاب

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

911. Huzûr-ı sohbet-i rûşen-dilân ganîmet dâñ
Piyâle gîr ki şeb-gîr mî-küñed mehtâb

Temîz kalblileriñ huzûr ve sohbetini ganîmet bil de kadehe yapış! Zîrâ gece işlerini gören meh-tâbdır.

باهتِیاطِ زِ دِستِ خَضرِ پیالِ بَگیر

مِبادِ آبِ حِیاتِ دِهدِ بَجایِ شِراب

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

912. Be-ihtiyât zi dest-i Hızır piyâle be-gîr
Me-bâd âb-ı hayâtet dihed be-cây-ı şarâb

Hızr'ın elinden şarâb içerseñ kadehe dikkat et ki şarâb yerine âb-ı hayât vermiş olmasın!

[138b M]

کِفارَةُ شِرابِ بَخورِ بَی‌حِساب

هَشیارِ درِ میانهٔ مِتامِ نِشتنت

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

913. Keffâre-i şarâb-horîhâ-yı bî-hesâb

Hüşyâr der-miyâne-i mestân nişestenest

Hesâbsız şarâb içmeniñ keffâreti ayık olarak sarhoşlar arasında oturmaktır!

[129b SÇ]

فکر شنب تلخ دارد جمع اطفال را

عشرت امروز بی اندیشم فردا فوشت

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

914. Fikr-i şenbih telh dâred cum'a-i etfâl-i râ
'İşret-i imrûz bî-endîşe-i ferdâ hoşest

Cum'a ertesi mektebe gitmek endîşesi çocuklarıñ cum'a ta'tîlini de zehr-nâk eder.
'İşretiñ iyisi yarınıñ âlâmını düşünmeden yapılandır!⁷²⁷

ز روزگار جوانی تمتعی بردار

سبکر کابی باد بهار معاومت

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

915. Zi rûzgâr-ı civânî temettu'î ber-dâr
Sebük rikâbî-i bâd-ı bahâr ma'lûmest

Gençlik hayâtından istifâde et! Bahâr rûzgârının süvâri gibi serî' gitmesi
ma'lûmdur.

از شیر مادرست مرا می هلاکت

* زین لقمه غمی کم مرا در گلو گرفت

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

916. Ez-şîr-i mâderest merâ mey helâl-ter
Z'în lokma-i gamî ki merâ der-gelû girift

Boğazımı tıkayan lokma-i gam yüzünden; şarâb benim için ana sütünden daha
helâldir.

[139a M]

⁷²⁷ Yapılandır: yapılan 'işretidir M.

* Lokma-i gam ki gelû-gîr-i melâl oldu baña

Şîr-i mâder gibi mey şimdi helâl oldu baña [Beylikçi İzzet Bey'in Divanı'nda yer alan gazelden alıntıdır.]

گو جبین میفروشام سرکم بفروشد نما
مستی ما همچو منصور از شراب دیگرست

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

917. Gû cebîn-i mey-fürûşân sirke büfrûşed-nümâ
Mestî-i mâ hemçü Mansûr ez-şarâb-ı dîgerest

[81a S]

Yüzi sirke satar gibi görünen meyhânegiler, sâkîler nerede?⁷²⁸ Bizim sarhoşluğumuz Mansûr gibi başka bir şarâbdandır!

[130a SÇ]

گر محتسب شکست غم میفروشا
دست دعای باده فروشام شکستم نیست

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

918. Ger muhtesib şikest-i hum-ı mey-fürûş râ
Dest-i du'â-yı bâde fürûşân şikeste nîst

Polis, meyhâneginiñ küpünü kırdıysa ye's yoktur. El açıp beddu'â eden meyhânegilerin eli kırılmamış yâ!

از بس کتاب در گرو باده کرده ایم
امروز هشت میکرده ها از کتاب ماست

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

919. Ez-bes [kitâb]⁷²⁹ der-gıriv-i bâde kerdeîm
Îmrûz haşt mey-kedehâ ez-kitâb-ı mâst

Şarâb uğrunda o kadar kitâb terhîn etmişim ki bugün meyhâneniñ kerpiçleri bizim kitâblardandır.

یم سود که لوح مزادم ز هشت غم کرده
مرا کم عمر بخمیاژه و غبار گذشت

⁷²⁸ Yüzi sirke satar gibi görünen meyhânegiler, sâkîler nerede?: meyhânegiler nere surat asa dursun M.

⁷²⁹ [kitâb]: ki S, M, SÇ.

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

920. Çi sûd ki levh-i mezârem zi haşt-ı hum kerden
Merâ ki 'ömr be-hamyâze ü humâr-güzeşt

Benim ki dünyâda 'ömrüm bî-hûde esnemek ve sersemlikle geçti. Mezâr taşımı
şarâb küpünden yapmışlar ne fâ'ide?

[139b M]

آه اگر مستی نمودی هر حرامی چو شراب
آه زمانه معلوم گردد درجهام هشیار کیست

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

921. Âh eger mestî nümûdî her harâmî çün şarâb
Ân zamân ma'lûm gerded der-cihân hüşyâr kîst

Her harâm sarhoşluk vereydi ne olurdu! İşte o zamân dünyâda kimiñ 'akıllı olduğu
tamâmıyla aňlaşıldı!

خبر مجلس ساقی ز کم پرسم صائب

هشیکس نیست درین بزم کم لایعقل نیست

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

922. Haber-i meclis-i sâkî zi ki pürsem Sâ'ib
Hîç kes nîst der-în bezm ki lâ-ya'kıl nîst

[130b SÇ]

Sâ'ib! Sâkîniñ meclisinde güzerân eden hâdisâtı kimden sorayım? Şu bezm-gâhda
'aklsız olmayan kimse yok ki!⁷³⁰

یک چشم پر خمار به از صد قدح شراب

یک چهره شکفته به از صد چمن گلست

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

923. Yek-çeşm-i pür-humâr bih ez-sad kadeh şarâb

* Bu beyti herkes- dîvânında olmamasına rağmen- Hafız'ın zanneder.

⁷³⁰ Ki: -M.

Yek-çehre-i şüküfte bih ez-sad çemen gülest

Mahmûr bir göz yüz kadeh şarâbdan, beşûş bir çehre yüz gül bahçesinden iyidir.

[81b S]

ازام هیشم بود وقت میپرستانم غوسم

کم هر کجا کم غی هست رزق هشیارست

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

924. Ez-ân hemîşe buved vakt-i mey-perestân hoş
Ki her kücâ ki gamî hest rızk-ı hüşyârest

Sarhoşlarıñ vakti her zamân hoş geçer. Çünkü nerede bir gam varsa 'ukalânıñ rızkıdır!

[140a M]

لنگر عقل بدست آر کم در عالم آب

آم قدر موج خطر هست کم در دریا نیست

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

925. Lenger-i 'akl be-dest âr ki der-'âlem-i âb
Ân kadar mevc-i hatar hest ki der-deryâ nîst

'Akl demîrini elden bırakma! Çünkü 'âlem-i âbda o kadar mühlik dalgalar var ki deñizde yoktur.

از مروت میکنم زهاد را تکلیف می

دشمنام خویشرا هشیار دیدم مشکلت

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

926. Ez-mürüvvet mî-künem zühhâd râ teklîf-i mey
Düşmenân-ı h'îş râ hüşyâr dîden müşkilest

Zâhidlere teklîf-i şarâb ettiğim mürüvvetimdendir. Yoksa insânıñ kendi düşmenlerini 'aklı görmesi müşkildir.

[131a SÇ]

هزار خرقم آلوده رهن می برداشت

چم نعمتیت کم بیر مقام بانصافت

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

927. Hezâr hırka-i âlûde rehn mî-ber-dâşt
Çi ni'metîst ki pîr-i mugân be-insâfest

Meyhâ neciniñ insâflı oluşu ne ni'metdir ki kirli hırkayı biñ def'a rehn aldı!

دگر چم گونم کم در لباس دعوی زهد

کم زیر خرقه مرا شیم شراب شکت

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

928. Diger⁷³¹ çi gûne künem der-libâs-ı da'vî-i zühhd
Ki zîr-i hırka merâ şîşe-i şarâb şikest

Artık sûfilik elbisesi içinde bir daha zâhidlik da'vâsı nasıl edebilirim ki hırkamıñ altında şarâb şîşesi kırıldı!

[140b M]

بیانم ام ز رعشم پیری بخاک ریخت

بعد از هزار دور کم دولت بمن رسید

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilün]

929. Peymâneem zi ra'se-i pîrî be-hâk rîht
Ba'd ez-hezâr-devr ki devlet be-men resîd

İhtiyârlık ra'sesiyle kadehim⁷³² yere döküldü. Devlet ve ikbâl biñ devrden soñra baña geldi ne fâ'ide!⁷³³

شراب تلخ باندازه خور کم خوم در رگ

ز اعتدال چو بگذشت نیست باشد

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

930. Şarâb-ı telh be-endâze hor ki hûn der-reg
Zi i'tidâl çü bûgzeşt nîşter bâşed

⁷³¹ Diger: dîger S, SÇ.

⁷³² İhtiyârlık ra'sesiyle kadehim: kadehim ihtiyârlık ra'sesiyle M.

⁷³³ Ne fâ'ide: -S, SÇ.

Acı⁷³⁴ şarâbı hesâbla içmeli! Damardaki kan bile i'tidâldan fazla olursa nîştere ihtiyâc hâsıl olur!

[82a S]

مرا بمیکده هر کس کم راه بنیاید

در بهشت برویم خدای بگشاید

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

931. Merâ be-mey-kede herkes ki râh bünmâyed
Der-i behîşt be-rûyeş Hudây büğşâyed

Baňa meyhâne yolunu gösterene Allâh'da cennet kapısını açar!

[131b SÇ]

در بهار باد گلگون گذشتن مشکلت

واعظ از ما بگذرد تا موسم گل بگذرد

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

932. Der-bahârân bâde-i gülgûn güzeşten müşkilest
Vâ'iz ez mâ bügzerân tâ mevsim-i gül bügzered

İlkbahârda kızıl şarâbdan istiğnâ müşkildir. Vâ'iz! Gül mevsimi geçene kadar bizi kendi hâlimize bırak!

[141a M]

من میخواره و همراهی زاهد هیئات

صحبت سنگ و سبزو ساز نگردهد هرگز

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

933. Men-i mey-h'âre vü hem-râhî-i zâhid heyhât
Sohbet-i seng ü sebû sâz ne-gerded hergiz

Ben sarhoşla zâhidiñ arkadaşlığı ne kadar uzak! Taşla destiniñ birleşip sohbet etmesi hiç mümkün mü?

داریم ساقیا هوس عشرت و نشاط

⁷³⁴ acı: acı olan M.

جو یای راه می‌کده ام اهدنا الهراط

[Mef'ûlü/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

934. Dârîm sâkiyâ heves-i 'işret ü neşât
Cûyâ-yı râh-ı mey-kedeem ihdinâ's-sırât

Sâkî! Gönülde 'işret ve neşâta büyük bir iştîyâk vardır. Mey-kedeniñ yolunu arıyorum. Ne olur! Beni şu doğru yola hidâyet et!

از سر تقصیر ما ای محتسب گر نگذری

مرحمت کن حد ماباری بزم با چوب تال

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

935. Ez-ser-i taksîr-i mâ ey muhtesib ger nügzerî
Merhamet kün hadd-i mâ bârî be-zen bâ-çûb-ı tâk

Polis efendi! Eğer 'işretdeki suçumuzu 'afv etmeyecekseñ; bârî merhamet et de bize yapacağın hadd-i şer'iyi asma çubuğuyla⁷³⁵ yap!

بهمام بهشت شد از نوبهار باده بیار

کم در بهشت هلاکت باده نوشیدم

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

936. Cihân behîşt şod ez-nev-bahâr bâde beyâr
Ki der-behîşt helâlest bâde nûşîden

[132a SÇ]

İlkbahâr dünyâyı cennete döndürdü. Öyle ise bâde getir! Zîrâ cennetde bâde helâldir.

[141b M]

باز آید آب رفتم هستی بجوی ما

روزی کم خاله تربت ما را سبو کنند

[Mef'ûlü/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

937. Bâz âyed âb-ı refte-i hestî be-cûy-ı mâ

⁷³⁵ Çubuğuyla: sopasıyla M.

Rûzî ki hâk-i türbet-i mâ râ sebû künend

[82b S]

Mezârımızıñ toprağından desti yaptıkları gün mevcûdiyyetimizden evvelce gitmiş olan sular yine kendi ırmağımıza ‘avdet eder.

ذوقه متی از حضور غیروی بالاترست

دولت بال همدار سایه تاکت و بس

[Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilün]

938. Zevk-i mestî ez-huzûr-ı husrevî bâlâ terest
Devlet-i bâl-ı hümâ der-sâye-i tâkest ü bes

Sarhoşluk zevki pâdişâhlık zevk ve huzûrunuñ fevkindedir. Asma gölgesi; zıll-ı hümâdan gelecek olan devlete mu’âdildir.

نتوانم بآب راند مرا همچو زاهدان

تا هست می نگاه بکوتر نمی کنم

[Mef’ûlû/ Fâ’ilâtü/ Mefâ’ilû/ Fâ’ilün]

939. Netvân be-âb rând merâ hemçü zâhidân
Tâ hest mey nigâh be-Kevser ne-mî-künem

Beni; zâhidler gibi bir su ile kandırıp idâre etmek mümkün değildir. Şarâb mevcûd oldukça, Kevser’e iltifât edemem!

مرا از ترک می هشیار میدانند میخواران

چم میگرددم درین مجلس اگر هشیار میبودم

[Mefâ’ilün/ Mefâ’ilün/ Mefâ’ilün/ Mefâ’ilün]

940. Merâ ez-terk-i mey hüşyâr mî-dânend mey-h’ârân
Çi mî-gerdem der-în meclis eger hüşyâr mî-bûdem

Bâdeyi terk ettiğimden dolayı şarâb içenler beni ‘akllı zan ediyorlar. Hâlbûki ‘aklım olaydı böyle bir meclise ne işim var idi.

[142a M, 132b SÇ]

می بده می بستم دست بزم، پای بکوب

بخرابت نہ از بھر نماز آمدہای

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

941. Mey be-dih mey be-sitân dest be-zen pâý be-kûb
Be-harâbât ne ez-behr-i namâz âmedeî

‘Azîzim! Şarâb ver, şarâb al, el çırp, ayak ur! Bu harâbâta namâz için gelmediñ yâ!

در پیری ارتکاب می ناب میکنی

این صبح را تصور مهتاب میکنی

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

942. Der-pîrî irtikâb-ı mey-i nâb mî-künî
În subh râ tasavvur-ı mehtâb mî-künî

İhtiyârladıñ da hâlâ şarâb içiyorsuñ! Ağaran bu sabâhı mehtâb mı zan ediyorsuñ?

مویت سفید گشت هم از شراب تلخ

در شرب زندگانی خود آب میکنی

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

943. Mûyet sefid geşt hemân ez-şarâb-ı telh
Der-şûrb zindegânî-i hod âb mî-künî

Acı şarâb içe içe saçıñ, sakalıñ ağardı. Şarâb içtikçe hayâtıñı suya veriyorsuñ!

[83a S]

از توبہ حرف میزنی و بادہ میخوری

بیدار میشوی و دگر خواب میکنی

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

944. Ez-tevbe harf mî-zenî vü bâde mî-horî
Bîdâr mî-şevî vü diger h'âb mî-künî

Hem tevbeden dem uruyor; hem de şarâb içiyorsun! Uyanıyor tekrâr uykuya dalıyorsuñ!

[142b M]⁷³⁶

[143a M]

بقیمت گل و می ده اگر زری داری

کم بهترین هنرهاست زر بزر دادم

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

945. Be-kıymet-i gül ü mey dih eger zerî dârî
Ki bihterîn-i hünerhâst zer be-zer dâden

[133a SÇ]

Parañ varsa güle, şarâba sarf et! Hüner ve ma'ârifîñ eñ iyisi altını altına vermektir.

دو نعمتت کم بالاترین نعمتهاست

شراب خوردم و در پای یار غلطیدم

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

946. Dü-ni'metest ki bâlâterîn-i ni'methâst
Şarâb horden ü der-pây-ı yâr galtîden

İki ni'met var ki bunlar ni'metleriñ eñ mu'teberidir. Şarâb içmek; soñra da cânânîñ ayağına yıkılıp kalmak!

بهر کجا کم خوری باده تن خواب مده

بنای خانم ناموسرا بآب مده

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

947. Be-her kücâ ki horî bâde ten be-h'âb me-dih
Binâ-yı hâne-i nâmûs râ be-âb me-dih

Şarâb içtiğiñ yerde uyuyup da hâne-i⁷³⁷ nâmûsuñ temelini suya verme!

[83b S, 143b M, 133b SÇ]

DURÛB-I EMSÂL

بخونم زد رقم تا با قلم شد آشنا دستم

⁷³⁶ Bu varak boştur.

⁷³⁷ Hâne-i: -S, SÇ.

یری رویی کم میبردیم بکتاب من کتابشرا

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

948. Be-hûnem zed rakam tâ bâ-kalem şod âşinâ destes
Perî-rûyî ki mî-berdem be-mekteb men kitâbeş râ

Bir dilber ki; vaktiyle kitâbını mektebe ben taşırdım. -Okuyup yazınca; fetvâ-i hûn-ı nâ-hakkımı yazdı ibtidâ!-

دغیت تمام چاره دغی کم کهن شد

هم نقم قدم مو کند نقم قدمرا

[Mef'ûlû/ Mefâ'ilû/ Mefâ'ilû/ Fe'ûlûn]

949. Dâğîst hemân çâre-i dâğî ki kühen şod
Hem nakş-ı kadem mahv küned nakş-ı kadem râ

Eski bir dâğ-ı derûnuñ çâresi yeñi bir dâğ urmaktır. Zîrâ ayak izini yine ayak izi imhâ eder.

بزرگانی کم مانع میشوند ادباجهرا

بحوب از آستام غویسم میرانند دولترا

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

950. Büzürgânî ki mâni' mî-şevend erbâb-ı hâcet râ
Be-çûb ez-âsitân-ı h'îş mî-rânend-i devlet râ

Erbâb-ı hâcâtîñ def' ihtiyâcına mâni' olan büyükler; devlet ve ikbâli sopa ile kapılarından kovuyorlar demektir!

چنان کم از نمک افزوم شود جراحتهها

یکی هزار ز پرسم شود مصیبتها

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

951. Çenân ki ez-nemek efzûn şevend cerâhathâ
Yekî hezâr zi pürseş şevend musîbethâ

Yaralar tuzdan nasıl azarsa; musîbetleriñ su'âl ve ta'dadı da birini biñ yapar.

[144a M, 134a SÇ]

دلیل جوهر مردیست پاس اهل بیت خود

ز نامحرم نگم دارید آبکار معانی را

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

952. Delîl-i cevher-i merdîst pâs-ı ehl-i beyt-i hod
Zi nâ-mahrem nigh dârîd ebkâr-ı ma'ânî râ

Çoluk çocuğunu muhâfaza etmek yiğitlik cevheriniñ 'alâmetidir. Binâen-'aleyh ebkâr-ı ma'ânîyi nâ-mahremden muhâfaza ediñiz!

لازم یریت صائب برگریزایم هواس

بیم ره نتوام گرفتن لشکر بشکتم را

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

953. Lâzım-ı pîrîst Sâ'ib ber-girîzân-ı havâs
Pîş-i reh netvân giriftan leşker-i büşkeste râ

Sâ'ib! Kuvâdaki za'f; ihtiyârlıgıñ levâzımındandır. Bozgun 'askerleriñ önüne geçip çevirmek kâbil mi?

[84a S]

رستم نخل کهنسال از جوام افزونترست

بیشتو دلبستگی باشد به دنیا یر را

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

954. Rişte-i nahl-ı kühen-sâl ez-civân efzûn-terest
Bîş-ter dil-bestegî bâşed be-dünyâ pîr râ

Kocamış hurmanıñ elyâfı tâzeden ziyâde olur. İhtiyârıñ dünyâyâ 'aşk ve râbıtası gençten fazladır.

در میام اهل دنیا مردم دانا غریب

همچو آنکشت شهادت در کف تر سا غریب

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

955. Der-miyân-ı ehl-i dünyâ merdüm-i dâna garîb
Hemçü engüşt-i şehâdet der-kef-i tersâ garîb

Şehâdet parmağının Nasârâ elinde garîb olması⁷³⁸ gibi ‘ârif insân da dünyâ-perestler arasında garîbdır.

[144b M]

گر چاک گریبام نکند راهنمای
طفلام چم شناسند کم دیوانم کداست

[Mef’ûlû/ Mefâ’îlû/ Mefâ’îlû/ Fe’ûlûn]

956. Ger çâk-ı girîbân ne-küned râh-nümâyî
Tıflân çi şînâsêd ki dîvâne kûdâmeşt

[134b SÇ]

‘Üryân ve perîşân gezmesi delâlet etmeseydî; çocuklar dîvâneyi bir türlü aňlayamazdı.

دل عزت اهل سخن همین کافیت
کم خرد های قلم زیر پا نباید ریخت

[Mefâ’îlûn/ Fe’îlâtûn/ Mefâ’îlûn/ Fe’îlûn]

957. Delîl-i ‘izzet-i ehl-i suhan hemîn kâfîst
Ki hordhâ-yî kalem zîr-i pâ ne-bâyed rîht

Kalem kırpıntılarını⁷³⁹ ayak altına bırakmanın câ’iz olmaması üdebâ ve şu’arânîñ ‘izzet ve i’tibârına delîl-i kâfîdir.

دل و زبانه چو یکی شد سخن بلند شود
هیچ جا نرسد طایری کم یکبالت

[Mefâ’îlûn/ Fe’îlâtûn/ Mefâ’îlûn/ Fe’îlûn]

958. Dil ü zebân çü yekî şod suhan bülend şeved
Be-hîç câ ne-resed tâ’irî ki yek-bâleşt

Karîhaniñ vüs’atı lisânîñ talâkatına mu’âdil olunca her şey söylenebilir! Tek kanatlı kuş hiçbir yere uçamaz!

⁷³⁸ Olması: olduğu M.

⁷³⁹ Kırpıntılarını: kırpıntılarının SÇ.

دیوان ای کم میرمد از سنگه کودکان

بیروم کنسم ز شهر کم کامل عیار نیست

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtû/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilûn]

959. Dîvâneî ki mî-remed ez-seng kûdekân
Bîrûn küneş zi şehr ki kâmil-‘ayâr nîst

Çocuklarıñ taşlamasından ürken dîvâneyi şehrden çıkarıñız. Çünkü kâmil-‘ayâr değildir.

[145a M]

بینم هر دل درین عالم بقدر داغ اوست

روشنایی خانم تاریکرا از روزنت

[Fâ'ilâtûn/ Fâ'ilâtûn/ Fâ'ilâtûn/ Fâ'ilûn]

960. Bîniş-i her dil der-în ‘âlem be-kadr-ı dâğ ost
Rûşenâyî hâne-i târîk râ ez-revzenest

Şu kâ'inâtda herkesiñ basîreti, dâğ-ı derûnı sa'y ve liyâkatı mikdârıncadır.
Karañlık bir hâne penceresinden ziyâ alır.

[84b S, 135a SÇ]

چویم شجاعت نبود تیغ کند کار نیام

چوهر مردی اگر هست عصا شمشیرست

[Fe'ilâtûn/ Fe'ilâtûn/ Fe'ilâtûn/ Fe'ilûn]

961. Çün şecâ't ne-buved tîğ küned kâr-ı niyâm
Cevher-i merdî eger hest ‘asâ şemşîrest

Kullananda şecâ't olmazsa kılıç ancak kın kadar iş görür. Fıtraten yiğit olanlar için sopa kılıçtır!

آفت دولت بابنای زمانم معلوم نیست

لقم افتاد فریم استخوانم معلوم نیست

[Fâ'ilâtûn/ Fâ'ilâtûn/ Fâ'ilâtûn/ Fâ'ilûn]

962. Âfet-i devlet be-ebnâ-yı zamân ma'lûm nîst

Lokma-i üftâd-ferbih üstühân ma'lûm nîst

Umûr-ı devletdeki belâ ve meşakkatden; içinde bulunanların haberi yoktur. Büyük lokma içindeki kemik kolay hiss olunmaz!

مرگ تلخ از زندگی خوشتر بود در کشوری

کز دهام سگ هما را استفواہ باید گرفت

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

963. Merg-i telh ez-zindegî hoş-ter buved der-kişverî
K'ez-dehân-ı seg hümâ râ üstühân bâyed girift

Hümânîñ köpek ağzından kemik kapıp da yaşamaya mecbûr kaldığı bir diyârda kahr ile ölmek yaşamaktan hayrlıdır.

[145b M]

از جوانم پاکدامانی طمع کردم خطاست

در بهارم آہا در جویبارم صاف نیست

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

964. Ez-civânân pâk-dâmânî tama' kerdên hatâst
Der-bahârân âbhâ der-cûybârân sâf nîst

Gençlerden pâk-dâmanlık ümîd etmek hatâdır. İlkbahârda ırmak suları sâf olamaz.

دزد را دار کند راست، ترحم مکنید

کم عصا را ز کف کور گرفتن ستمست

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

965. Düzd râ dâr küned râst terahhüm me-künîd
Ki 'asâ râ zi kef-i kûr giriften sitemest

[135b SÇ]

Hırsıza ancak dar ağacı istikâmet verir. Oña merhamet etmeyiniz! Zîrâ körün elinden sopa almak zulmdür.

بر ضعیفان ظلم کردم ظلم بر خود کردنست

شعلہ ہم بی بال و پر شد تا خس و خاشاک سوخت

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

966. Ber-za'îfân zulm kerdên zulm ber-hod kerdênest
Şu'le hem bî-bâl ü per şod tâ has u hâşâk sûht

Za'îflere zulm; insânîñ kendine zulm etmesi demektir. Çör çöpü yakıp mahv eden âteşte onlarla berâber mahv olur!

[85a S]

هٔنر دٔگرا نه ندیده عیب

دیده عیب خوشتن هنر ست

[Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

967. Hüner-i dîgerân ne-dîden 'ayb
Dîden-i 'ayb-ı h'îştên hünerest

Başkalarının hüner ve fazîletini⁷⁴⁰ görmemek 'ayb! Fakat kendi 'aybıñı görmek hünerdir.

[146a M]

هلقم دام گرفتار دهن واگردنت

ماهی لب بستم را قلاب نتواند گرفت

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

968. Halka-i dâm-ı giriftârî⁷⁴¹ dehen vâ kerdênest
Mâhî-i leb-beste râ kullâb netvâned girift

Belâ tuzağına giriftâr olmak boşboğazlık yüzündendir. Ağzını açmayan balığı olta ile avlamak mümkün değildir.

آفتابیت بی زوال سخن

مغربم گوشه و مشرقم دهنت

[Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

969. Âfitâbîst bî-zevâl suhan

⁷⁴⁰ hüner ve fazîletini: fazîlet ve hünerini M.

⁷⁴¹ Giriftârî: giriftâr S, SÇ.

Mağribeş gûş u maşrikeş dehenest

Söz ebedî bir güneşdir ki maşrıkı ağız, mağribi de kulaktır.

[136a SÇ]

بر سنگ خاره زد گهر آبدار خویشم

هر کاملی کم کرد بنقص عیار بحث

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtû/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilûn]

970. Ber-seng-i hâre zed güher-i âbdâr-ı h'îş
Her kâmilî ki kerd be-nâkîs-‘ayâr bahs

Seciyyesiz kimselerle mübâhese eden kâmil; kıymetli cevherini sert mermer taşına çalmış olur.

در مصاف سخت رویام بهام سستی مکن

قفل آهنرا نمی سازد کسی مومین کلید

[Fâ'ilâtûn/ Fâ'ilâtûn/ Fâ'ilâtûn/ Fâ'ilûn]

971. Der-mesâf-ı saht-rûyân-ı cihân süstî me-kûn
Kufl-ı âhen râ ne-mî-sâzed kesî mûmîn kilîd

Münâsebetsiz, sert yüzlü insanlar karşısında gevşek bulunma! Demir kilîde kimseniñ mûmdan anahtar yaptığı görülmemiştir.

[146b M]

مکن بر نفس رحمت بر تو چو راه خطا گیرد

سزای کشتنت آه گه کم پای آشنا گیرد

[Mefâ'ilûn/ Mefâ'ilûn/ Mefâ'ilûn/ Mefâ'ilûn]

972. Me-kûn ber-nefs rahmet ber-to çûn râh-ı hatâ gîred
Sezâ-yı küştenest ân seg ki pâ-yı âşinâ gîred

Seni hatâya sevk eden nefse sakın merhamet etme! Âşinânîñ ayağına dalan kelb katle sezâdır.

در سخن گفتن خطای جاهلانه پیدا شود

تیر کم چو از کلاه بیرون رود رسوا شود

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

973. Der-suhan güften hatâ-yı câhilân peydâ şevêd
Tîr-i kec çün ez-kemân bîrûn reved rûsvâ şevêd

Câhilleriñ hatâsı söz söylerken meydâna çıkar. Eğri ok yaydan çıkınca rezîl olur.

[85b S, 136b SÇ]

شد کند از ملائمت من زبانه خضم

دندانه مار را بنمید میتوانم کشید

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilün]

974. Şed küned ez-mülâyemet-i men zebân-ı hasm
Dendân-ı mâr râ be-nemed mî-tüvân keşîd

Hasmıñ lisânı benim yumuşak harekâtımdan gürleşti. Yılanıñ dişlerini keçe ile koparmak mümkündür.

خیانت‌های پنهان میکشد آخر بر سواهی

کم دزد خانگی را شخم در بازار میگردد

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

975. Hıyânethâ-yı pinhân mî-keşed âher be-rûsvâyî
Ki düzd-i hânegî râ şahne der-bâzâr mî-gîred

Gizli hıyânetlikler nihâyet rezâletle meydâna çıkar. Ev halkından hırsızlık edeni polis pazarda yakalar.

[147a M]

دولت سنگدلانم زود بر می آید

سایل از سینم کهار برعت گذرد

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

976. Devlet-i seng-dilân zûd be-ser mî-âyed
Seyl ez-sîne-i kühsâr be-sür'at güzered

Taş yürekli insânların devlet ve ikbâli çabuk nihâyet bulur.⁷⁴² Seyl; kaya⁷⁴³ ve dağ başlarından sür’atle geçer.

ز سایلام در مسجد غیشود هالی

در کریم محالست بی گدا باشد

[Mefâ’ilün/ Fe’ilâtün/ Mefâ’ilün/ Fe’ilün]

977. Zi sâ’ilân der-i mescid ne-mî-şevêd hâlî
Der-i kerîm muhâlest bî-gedâ bâşed

Mescid kapısı dilenciden hâlî olmaz. Mükerrerem kapısının fakîrsiz bulunması muhâldir.

نیست جز آه ندامت حاصل تنیروزی

شعلم قامت میکشد چو روغن افزوده میشود

[Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilün]

978. Nîst cüz âh-ı nedâmet hâsıl-ı ten-perverî
Şu’le kâmet mî-keşed çün rûğan efzûn mî-şevêd

[137a SÇ]

Ten-perverliğiñ netîcesi âh-ı nedâmetden başka bir şey değildir. Yağı çok olan kandîliñ ‘alevi de uzun olur.

راست آید طر دولت دائم از نا راستی

در سواری پای چیرا بیسم میباید نهاد

[Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilün]

979. Râst âyed kâr-ı devlet dâ’im ez-nâ-râstî
Der-süvârî pâ-y-ı çep râ pîş mî-bâyed nehâd

Devlete eğri iş doğru gelir. Süvârî üzengiye evvelâ sol ayağını koymak lâzım!

[147b M]

مملک از مال فراوانم نبرد بهره زیاد

⁷⁴² nihâyet bulur: nihâyete erer M.

⁷⁴³ Kaya: kayalık M.

گر جهان بحر شود سگ بزبان آب خورد

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

980. Mümsik ez-mâl-ı Firâvân ne-bered behre⁷⁴⁴ ziyâd

Ger cihân bahr şevêd seg be-zebân âb hored

[86a S]

Bahîlîñ fazla⁷⁴⁵ serveti de olsa nasîbinden ziyâde⁷⁴⁶ kullanamaz. Cihân deñiz olsa köpek yine suyu diliyle yalayarak içen.

ز زیر دامن مجمر شمیم عود شود رسوا

همنور گر شود پنهان هنر پنهان غمی ماند

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

981. Zi zîr-i dâmen-i micmer şemîm-i 'ûd şevêd rûsvâ

Hüner-ver ger şevêd pinhân hüner pinhân ne-mî-mâned

'Ûduñ kokusu buhurdanlıkda duramaz çıkar. Hüner sâhibi kendini gizlese de hüner gizli kalamaz.

آدم کم اول شعر گفت آدم صفی الله بود

* طبع موزون هجت فرزندى آدم بود

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

982. Ân ki evvel şî'r güft âdem⁷⁴⁷ safiyullâh buved

Tab'-ı mevzûn hüccet-i ferzendî-i âdem buved

İlk şî'r söyleyen; âdem safiyullâhdır. İnsânlardaki tabî'at-ı şî'riye âdemîñ oğulları olduğuna delîldir.

[137b SÇ]

دولتى را کم هو خورشيد رسد وقت زوال

⁷⁴⁴ Behre: zühre S, SÇ.

⁷⁴⁵ Fazla: çok M.

⁷⁴⁶ Ziyâde: fazla M.

* Söyledi Hazret-i Âdem eş'âr

Bize mîrâs-ı pederdir güftâr (Hayri Beg Kütüğü)

⁷⁴⁷ Âdem: Allâh S, M, SÇ.

نورہ افزوہ شود و سایہ او کم گردد

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

983. Devletî râ ki çü hûrşîd resed vakt-ı zevâl
Nûreş efzûn şevêd ü sâye-i o güm gerded

Bir devlet ve ikbâl ki⁷⁴⁸ öğledeki güneş gibi gelir. Her ne kadar çok nûrlu⁷⁴⁹ olursa da gölgesi yoktur.⁷⁵⁰

[148a M]

هر کم خاموسه شود از عادت آزاد شود

خنده کبک دلیل ره صیاد شود

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

984. Her ki hâmûş şevêd ez-hâdisê âzâd şevêd
Hande-i kebk delîl-i reh-i sayyâd şevêd

Sükût eden insân hâdisâtıdan emîn olur. Kekliğin kahkahası avcının rehberidir.

در جوانی سخن جوان باشد

سخن پیر نا توان باشد

[Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

985. Der-civânî suhan civân bâşed
Suhan-ı pîr nâ-tüvân bâşed

Gençlikte; söz de genç ve kuvvetli olur. İhtiyârın sözü de za'îf ve kuvvetsizdir.

باشد به از ملائمت مردم خیس

اهل کرم درشتی اگر با گدا کند

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

986. Bâşed bih ez-mülâyemet-i merdüm-i hasîs
Ehl-i kerem dürüşti eger bâ-gedâ küned

Ehl-i keremin fukarâya sert mu'âmele etmesi bile hasîsin mülâyemetinden iyidir.

⁷⁴⁸ Bir devlet ve ikbâl ki: dem-i zevâli irişen devletiñ M.

⁷⁴⁹ Her ne kadar çok nûrlu: nuru çok M.

⁷⁵⁰ Yoktur: az olur M.

دای روشن ز بزرگم کهنال طلب

آبها صاف در ایلم غزاله میگردد

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

987. Re'y-i rûşen zi büzürgân-ı kühensâl taleb
Âbhâ sâf der-eyyâm-ı hazân mî-gerded

Parlak fikri yaşlı olan ekâbirden⁷⁵¹ iste! Sular soñbahârda sâf ve berrâk olur.

[86b S, 148b M, 138a SÇ]

چوم علم شد سرنگونم لشکر پریشام میشود

بای چوم لغزید امید از هوادارام مدار

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

988. Çün 'alem şod ser-nigûn leşker perîşân mî-şevd
Pây çün lağzîd ümîd ez-hevâdârân me-dâr

Bayrâk yıkılınca 'askerde⁷⁵² perîşân olur. Ayağın kayınca gönüllü⁷⁵³ dostlardan da bir şey ümîd etme!

در پیرا میجا چاره نتوانست کرد

تو ز بھل غویشتن در فکر در مانی هنوز

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

989. Derd-i pîrî râ Mesîhâ çâre netvânest kerd
To zi cehl-i h'îştên der-fîkr-i der-mânî henüz

İhtiyârlığa Hazret-i 'Îsâ bile çâre bulamaz. Sen cehâletinden dolayı hâlâ 'ilâc derdine düşmüşsün!

مکن ز تیرگی بخت شکوه چوم خامام

کم در حمایت خاکستر ست افکر صاف

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

990. Me-kün zi tîregî-i baht şekve çün hâmân

⁷⁵¹ Ekâbirden: büyüklerden M.

⁷⁵² 'askerde: ordu da M.

⁷⁵³ gönüllü: - S, SÇ.

Ki der-himâyet-i hâkesterest ahger-i sâf

Cühelâ gibi tâli'îñ intizâmsızlığından şikâyet etme! Kor; kül altında daha iyi yaşar!

هیچ عذر نماندست دسترس ما را

بجز بناخن غجالت زمین خراشیدم

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

991. Be-hîç 'özü ne-mândest dest-res mâ râ
Be-cüz be-nâhan-ı haclet zemîn hırâşîden

Hicâbdan yerleri tırmalamaktan başka elde der-miyân edilecek bir ma'zeret kalmamıştır.

[149a M]

زکات صحت جمعت هضم پرسیدم

نقاهبانی عمرست پیسم پا دیدم

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

992. Zekât-ı sıhhat-ı cismest haste pürsîden
Nigâh-bânî-i 'ömrest pîş-i pâ dîden

Hastayı ziyâret sıhhatiñ zekâtı; 'âkıbet⁷⁵⁴-endîşlik de hayâtıñ muhâfızıdır.

[138b SÇ]

شاهد از خارج نمی باید جنایت پیسم را

دزد را تغییر رنگ خویم رسوا میشود

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

993. Şâhid ez-hâric ne-mî-bâyed cinâyet pîşe râ
Düzd râ tağyîr reng-i h'îş rüsvâ mî-şaved

Cânîler için hâricden şâhid aramaya hâcet yoktur. Hırsızın cebhesindeki tagayyürât kendisini rüsvây eder.⁷⁵⁵

⁷⁵⁴ 'âkıbet: 'âfiyet S, SÇ.

⁷⁵⁵ Hırsızın cebhesindeki tağyirât kendisini rüsvây eder: hırsız tagayyiür levniyle rüsvâ olur M.

بلند نام بلاف وگراف نتواه شد

بیال کرکس نتواه بجرخ کرد صعود

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

994. Bülend-i nâm be-lâf ü güzâf netvân şod
Be-bâl-ı kerkesi netvân be-çarh kerd su'ûd

Kuru lâfla şöhret almak mümkün değildir. Akbabanın kanadıyla göklere çıkılmaz.

کریم اوست کم خود را بخیل میداند

عزیز اوست کم خود را دلیل میداند

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

995. Kerîm-i ost ki hod râ bahîl mî-dâned
'Azîz-i ost ki hod râ zelîl mî-dâned

[87a S]

Kerîm; kendisini bahîl bilen, 'azîz de kendini zelîl 'addedendir.

[149b M]

ز چرخ کام بشکر دروغ نتواه یافت

کم راه هیل سایل بخیل میداند

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

996. Zi çarh kâm be-şükr-i dürûğ netvân yâft
Ki râh-ı hîle-i sâ'il bahîl mî-dâned

Feleke yalandan teşekkürle maksada varılamaz. Zîrâ dilenciniñ hîle ve sâhtekârlığını bahîl iyi añlar.

ازین یم سود کم در گلستانه وطن دارم

مرا کم عمر چو نرگس خواب میگذرد

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

997. Ez-în çi sûd ki der-gülsitân vatan dârem
Merâ ki 'ömr çü nergis be-h'âb mî-güzered

Nergis gibi ‘ömrüm uykuda geçtikçe gülistânda oturduğumdan ne fâ’ide!

[139a SÇ]

در بلای بندگی می افکند آزاد را

بی نیازی را باهام هر کم ممنوم میکند

[Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilün]

998. Der-belâ-yı bendeğî mî-efkened âzâd râ
Bî-niyâzî râ be-ihsân her ki memnûn mî-küned

Müstağnî olan bir şahsı ihsânla memnûn eden; hür bir kimseyi kölelik belâsına düşürmüş olur.

مختد ای نوجوانم ز هزار بر موی سفید ما

کم این برف پریشان سیر بر هر بام میبارد

[Mefâ’ilün/ Mefâ’ilün/ Mefâ’ilün/ Mefâ’ilün]

999. Me-hand ey nev-civân zinhâr ber-mûy-ı sefid-i mâ
Ki in berf-i perîşân seyr ber her bâm mî-bâred

Ey⁷⁵⁶ delikanlı! Benim ağarmış saçlarıma sakın gülme! Bu serseri kar her dama yağar!

[150a M]

نفس ظلمانی نمیدارد محابا از گناه

نیست پروا طفل زنگی را ز پستان سیاه

[Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilün]

1000. Nefs-i zulmânî ne-mî-dâred mûhâbâ ez-günâh
Nîst pervâ tıfl-ı zengî râ zi pistân-ı siyâh

Müzlîm bir nefis günâhdan sakınmaz. ‘Arab çocuğun siyâh memeden pervâsı olmaz.

ذوق منصب دیده را اندیشم ای از عزل نیست

از دویدم نیست مانع طفل را افتادگی

⁷⁵⁶ Ey: - S, SÇ.

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1001. Zevk-i mansıb dîde râ endîşeî ez-'azl nîst
Ez-devîden nîst mâni' tıfl râ üftâdegî

Me'mûriyyet zevkini tatmış olan için 'azl endîşesi yoktur. Çocuk için düşmek koşmaya mâni' değildir.

[150b M, 151a M]⁷⁵⁷

[87b S, 151b M, 139b SÇ]

İSTİ'ÂNE VE TAZARRU'ÂT

يارب از دل مشرق نور هدايت كن مرا

از فروغ عشق خورشيد قيامت كن مرا

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1002. Yâ Rab ez-dil maşrık-ı nûr-ı hidâyet kün merâ
Ez-fürûğ-ı 'aşk hûşîd-i kıyâmet kün merâ

Yâ Rab! Gönlümü nûr-ı hidâyet maşrıkı yap! Kıyâmetde de 'aşk şu'lesinden baña bir güneş ihsân et!

چو خاله اگر چه ندارد وجود من قدری

برای کوری دشمن نگاه دار مرا

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

1003. Çü hâk egerçi ne-dâred vücûd-ı men kadrî
Berâ-yı kûrî-i düşmen nigâh-dâr merâ

Yâ Rab! Benim toprak kadar değerim yoksa da düşmeniñ körlüğü için beni biraz himâye et!

فرعوم کم میزد لمن الملک ز نخوت

در بحر عدم غوطم زد از چوب شبانت

[Mef'ûlû/ Mefâ'ilû/ Mefâ'ilû/ Fe'ûlûn]

⁷⁵⁷ Bu varaklar M'de boştur.

1004. Fir'avn ki mî-zed “*li-meni’l-mülk*”⁷⁵⁸ zi nahvet
Der-bahr-ı ‘adem gûte zed ez-çûb-ı şübânet

Yâ Rab! Kibr ve gurûrundan ulûhiyyet da’vâsına kıyâm eden Fir’avn’ı; çûbânıñın sopasıyla bahr-ı ‘ademde ihlâk eylediñ!

[152a M]

یسم از آنی کم بچرم چو منی پردازی
کم از آنم کم مرا عذر گنم باید خواست

[Fe’ilâtün/ Fe’ilâtün/ Fe’ilâtün/ Fe’ilün]

1005. Piş ez-ânî ki be-cürm-i çü menî perdâzî
Kem ez-ânem ki merâ ‘özü-i güneh bâyed h’âst

Yâ Rab! Benim gibi bir şahsın cürmünü tedkîk ve taharrîden müstağnîsiñ! Ben de öyle⁷⁵⁹ muhakkirim ki günâhlarıma ma’zeret dilemeye hiç yüzüm yoktur!

[140a SÇ]

صائب در کرمم به محتاج بستم نیست
طاعت وسیله ای و عبادت بهانم ای است

[Mef’ûlû/ Fâ’ilâtü/ Mefâ’ilü/ Fâ’ilün]

1006. Sâ’ib der-i kerîm [be]-muhtâc beste nîst
Tâ’at vesîleî vü ‘ibâdet bahâneîst

Sâ’ib! Kerîm olan cenâb-ı Hakkın kapısı kapanmaya muhtâc değildir. Tâ’at vesîle, ‘ibâdet bahânedir!

در سایه کوه گنم ما ز بلندی
آسوده بود غلام ز گرمای قیامت

[Mef’ûlû/ Mefâ’ilü/ Mefâ’ilü/ Fe’ûlün]

1007. Der-sâye-i kûh-ı güneh-i mâ zi bülendî
Âsûde buved halk zi germâ-yı kıyâmet

⁷⁵⁸ O gün onlar, Allah’a gizli kalan hiçbir şeyleri olmaksızın (kabirlerinden) çıkarlar. Bugün hükümrانlık kimindir? Elbette tek ve mutlak hükümrان olan Allah’ındır! (Mü’min/ 16).

⁷⁵⁹ Öyle: o kadar SÇ.

Bizim; dağ gibi yüksek olan günâh hırmenimiziñ gölgesinde ehl-i mahşer kıyâmet harâretinden râhat eder.

[88a S, 152b M]

از شرم گنم بکم کشیده م بزمین خط
مطر زده شد دامن صحرای قیامت

[Mef'ûlû/ Mefâ'ilû/ Mefâ'ilû/ Fe'ûlûn]

1008. Ez-şerm-i güneş bes ki keşîdem be-zemîn hatt
Mastar-zede şod dâmen-i sahrâ-yı kıyâmet

Mahcûbiyyetden yerlere bakarak o kadar bî-hûde çizgiler çizdim ki sahrâ-yı kıyâmetiñ etrâfı mastarlı kâğıda döndü!

گر من بجرم خویسم سزاوار دوزخم
دوزخ چک کرده است که شایتم منت

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtû/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilûn]

1009. Ger men be-cürm-i h'îş sezâ-vâr dûzahem
Dûzah çi kerdeest ki şâyeste-i menest

Ben her ne kadar kendi cürmümle cehenneme lâıyk isem de; cehennemiñ ne suçu var ki o da baña şâyeste görölüyor.

لذت آزادگی یارب بر و بادا حرام
بنده خود خالق را هر کس باهساب میکند

[Fâ'ilâtûn/ Fâ'ilâtûn/ Fâ'ilâtûn/ Fâ'ilûn]

1010. Lezzet-i âzâdegî yâ Rab ber-o bâdâ harâm
Bende-i hod halk râ herkes be-ihsân mî-küned

[140b SÇ]

Yâ Rab! Halkı in'âm ve ihsânla kendisine bende edene lezzet-i hürriyeti sen de harâm et!

خدایا در پندیر این نعره مستانم ما را
مکن نومید از حسن قبول افسانم ما را

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

1011. Hudâ yâ der-pezîr în na'ra-i mestâne-i mâ râ
Me-kün nevmîd ez-hüsn-i kabûl efsâne-i mâ râ

Yâ Rab! Bu na'ra-i mestânemizi kabûl buyur. Efsânemizi de⁷⁶⁰ hüsn-i kabûle mazhariyyetden nâ-ümîd etme!

[153a M]

در آلم صحرا کم چو برگ غزاله انجمن فرو ریزد
بآب روی رحمت ستر گردالم دانم ما را

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

1012. Der-ân sahrâ ki çün berg-i hazân encüm fûrû rîzed
Be-âb-ı rûy-ı rahmet setr kerd ân dâne-i mâ râ

Yâ Rab! Yıldızların hazân yaprağı gibi döküldüğü sahrâ-yı 'izzetiñde bizim de dâne-i 'isyânımızı dökülen âb-ı rûy-ı rahmetle setr et!

هر سر موی حواس من بر اهی میرود
این پریشام سیر را در بزم وحدت راه ده

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1013. Her ser-i mûy-ı havâs-ı men be-râhî mî-reved
În perîşân seyr râ der-bezm-i vahdet râh dih

Yâ Rab! Dimâğımdaki her düşünce beni ayrı bir yola sevk ediyor. Bu serseri harekâtıma; bezm-i vahdete doğru bir yol ver!

یارب از عرفانم مرا بیانم ای سرشار ده
چشم بینا جام آلاه و دل بیار ده

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1014. Yâ Rab ez-'irfân merâ peymâneî serşâr dih
Çeşm-i bînâ cân-ı âgâh ü dil-i bî-mâr dih

[88b S]

⁷⁶⁰ De: - S, M.

Yâ Rab! Baña şarâb-ı ma'rifetle dolu bir kadeh sun! Soñra; bir basîret gözüyle; mebde' vü me'âda âgâh bir rûh ve hasta bir gönül ihsân et!

[141a SÇ]

چار دیوار عناصر نیست میدام سماع

رخصت جولام مرا در عالم انوار ده

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1015. Çâr-dîvâr-ı 'anâsır nîst meydân-ı semâ'

Ruhsat-ı cevlân merâ der-'âlem-i envâr dih

Yâ Rab! Bu 'anâsır-ı erba'anîñ muhâlîf hâ'illeri arasında râhatca devr ve semâ' edecek bir meydân yoktur. Baña 'âlem-i envâra doğru cevlâna müsâ'ade buyur!

[153b M]

برنجی آید بحفظ جام دست رشم دار

قوت بازوی توفیقی مرا در کار ده

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1016. Ber ne-mî-âyed be-hıfz-ı câm dest-i ra'se-dâr

Kuvvet-i bâzû-yı tevfikî merâ der-kâr dih

Yâ Rab! Ra'se-dâr elim artık kadehi tutmaya bile muktedir değildir. İşimi görecek olan bâzû-yı muvaffakiyetime kuvvet ihsân et!

در دل تنگم ز داغ عشق شمع برافروز

خانم ما را چرانگی از دل بیدار ده

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1017. Der-dil-i tengem zi dâğ-ı 'aşk şem'î ber-fürûz

Hâne-i mâ râ çerâğî ez-dil-i bîdâr dih

Yâ Rab! Şu dar gönlüme; dâğ-ı 'aşkdan bir şem'⁷⁶¹ yak! Ve harîm-i kalbime de uyanık bir gönülden bir lamba lutf eyle!

از لباس زر بعیانی مشرف کن مرا

⁷⁶¹ Şem': şem'e S, M, SÇ.

سوزم مغزی بجای طره دستار ده

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1018. Ez-libâs-ı zer be-‘üryânî müşerref kün merâ
Sûziş-i mağzî be-cây-ı turre-i destâr dih

Yâ Rab! Sırmalı elbiseye⁷⁶² mukâbil beni ‘üryânîlıkla müşerref kıl! Taylasâna mukâbilde dimâğıma bir âteş-i ‘aşk ihsân et!

[141b SÇ]

سینم گرمی کرامت کن بن چوہ آفتاب

بعد از آہ راہم بسیر عالم انوار ده

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1019. Sîne germî-i kerâmet kün be-men çün âfitâb
Ba'd ez-ân râhem be-seyr-i ‘âlem-i envâr dih

Yâ Rab! Sînemi âteş-i ‘aşkıñla güneş⁷⁶³ gibi kızdırdıktan sonra baña ‘âlem-i envâra doğru bir yol açiver!

[89a S, 154a M]

شیوہ ارباب نعت نیست جود ناتمام

رفضت دیدار دادی طاقت دیدار ده

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1020. Şîve-i erbâb-ı himmet nîst cûd-ı nâ-tamâm
Ruhsat-ı dîdâr dâdî tâkat-ı dîdâr dih

Yâ Rab! Erbâb-ı keremiñ ‘âdeti; yaptığı ihsânı tâm yapmaktır. Baña rü'yet-i dîdâra müsâ'ade edince tahammüle de tâkat lutf etmelisiñ!

هر چه دارم در بساط زندگی از هبسی نقد

همه را بستم ز من یار آتشبار ده

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

⁷⁶² Elbiseye: elbiselere M.

⁷⁶³ Güneş: âfitâb M.

1021. Her çi dârem der-bisât-ı zindegî ez-cins-i nakd
Cümle râ bistân zi men yek-âh-ı âteş-bâr dih

Yâ Rab! Hayâtda her neye mâlik isem hepsini al da bunlara mukâbil baña âteşli
bir âh-ı derûn ihsân et!

بسم ازین میسند صائب را بزندان خرد
از بیابان ملک و تخت از دامن کهار ده

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1022. Bîş⁷⁶⁴ ez-în mepsend Sâ'ib râ be-zindân-ı hîred
Ez-beyâbân mülk ü taht ez-dâmen-i kuhsâr dih

Yâ Rab! Sâ'ib'îñ bundan ziyâde 'akl zindânında kalmasını revâ görme de; oña
sahrâda, bir dağ eteğinde mülk ve taht ihsân et!⁷⁶⁵

عرصم حاجت در صریم هفرتت محتاج نیست
راز کسی مخفی نماند بر دل دانای تو

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1023. 'Arz-ı hâcet der-harîm-i hazretet muhtâc nîst
Râz kes mahfî ne-mâned ber-dil-i dâna-yı to

[142a SÇ]

Yâ Rab! Seniñ harîm-i 'izzetiñe⁷⁶⁶ 'arz-ı hâcâta ihtiyâc yoktur. Muhît olan 'ilmiñe
karşı kimseniñ sırrı gizli kalamaz!

[89b S, 154b M, 142b SÇ]

MÛZE-İ EDEBÎ

خير خواهم بجهان مردم چشم عالند

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1024. Hayr-h'âhân-ı cihân merdüm-i çeşm-i 'âlemend

Hayr-h'âh insânlar; kâ'inâtıñ göz bebeğidir.

⁷⁶⁴ Bîş: pîş S, M, SÇ.

⁷⁶⁵ Et: eyle M.

⁷⁶⁶ harîm-i 'izzetiñe: harîm-i hazretiñe M.

حافظ دولت پریشان کرده سم و درست

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1025. Hıfz-ı⁷⁶⁷ devlet [der]-perîşân kerdên-i sîm ü zerest

Bir devletiñ muhâfazası çok para sarfıyla kâ'imdir!

روز آزادی طفلان به علم بارت

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

1026. Rûz-ı âzâdî-i tıflân be-mu'allim bârest

Çocuklarıñ âzâd olduğu gün mu'allim için sıkıntılı bir gündür.

تشم دیدار را سیراب کردم مشکلت

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1027. Teşne-i dîdâr râ sîrâb kerdên müşkilest

Dîdâra susamış olanı; sîrâb etmek müşkildir!

آدمی را نعمتی بهتر از چشم سیر نیست

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1028. Âdemî râ ni'metî bih-ter zi çeşm-i sîr nîst

İnsân için tok gözlülükten iyi ni'met olamaz.

رهتم در زندان به از نعم و نظر کردند

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1029. Rahne der-zindân bih ez-nakş u nigâr-ı dîgerest⁷⁶⁸

Zindân için bir pencere; birçok⁷⁶⁹ tezeyyünâtdan iyidir!

مغلانرا هیچ عیبی بدتر از اسراف نیست

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1030. Müflisân râ hîç 'aybî bed-ter ez-isrâf nîst

⁷⁶⁷ Hıfz-ı: hâfız S, M, SÇ.

⁷⁶⁸ dîgerest: kerdenest S, SÇ, M.

⁷⁶⁹ Birçok: çok S, SÇ.

Müflisler için isrâfdan beter ‘ayb olamaz!

[155a M]

دیوانم خوبه بغافل بر لبرست

[Mef’ûlü/ Fâ’ilâtü/ Mefâ’ilü/ Fâ’ilün]

1031. Dîvâne-i hamûş be-‘âkil berâberest

Sükût, dîvâne; ‘âkile müsâvîdir.

[143a SÇ]

طغلام چم شناسند کم دیوانم بزرگست

[Mef’ûlü/ Mefâ’ilü/ Mefâ’ilü/ Fe’ûlün]

1032. Tıflân çi şînâsend ki dîvâne büzürgeş

Çocuklar dîvâneniñ kendilerinden yaşlı olduğunu ne añlar!

دل نازک بنگاه کی آزرده شود

[Fe’ilâtün/ Fe’ilâtün/ Fe’ilâtün/ Fe’ilün]

1033. Dil-i nâzik be-nigâh-ı kecî âzürde şevêd

Nâzik gönül; bîryân bakışla incinir!

هر دولتی تیز بود بی زوال نیست

[Mef’ûlü/ Fâ’ilâtü/ Mefâ’ilü/ Fâ’ilün]

1034. Her devletî ki tîz buved bî-zevâl nîst

Serî’ gelen devlet zevâlden vâreste kalamaz!

[90a S]

درد بی درمانم پیری منتهای درد هاست

[Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilün]

1035. Derd-i bî-dermân-ı pîrî mûntehâ-yı derdhâst

Dermânı bulunmayan⁷⁷⁰ ihtiyârlık derdi; derdleriñ soñuncusudur.

⁷⁷⁰ Bulunmayan: olmayan M.

اهل دلرا کعب و بتخانم میدارد عزیز

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1036. Ehl-i dil râ Ka'be vü büt-hâne mî-dâred 'azîz

'Ârif olanı; Ka'be de, büt-hâne de 'azîz tutar.

کار نادانم میشود مشکلتر از تدبیر خویشم

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1037. Kâr-ı nâdân mî-şevêd müşkil-ter ez-tedbîr-i h'îş

Câhiliñ işi; kendi tedbîri yüzünden müşkilâta sarar.

صید را زنده گرفتن هنر صیادست

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

1038. Sayd râ zinde giriften hüner-i sayyâdest

Avı diri tutmak avcı için bir hünerdir.

[155b M]

بتن لب مشکل و فریاد کردم مشکلست

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1039. Besten-i leb müşkil ü feryâd kerdên müşkilest

Susmak da müşkil, bağırmak da!

خوشت عالم هگر آدمی جوالم ماند

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

1040. Hoşest 'âlem eger âdemî civân mâned

İnsânlar dâ'imâ genç kalaydı; dünyâ çok iyi bir yer idi.

[143b SÇ]

یکی هزار شد از عیب جو بصیرت من

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

1041. Yekî hezâr şod ez-'ayb-cû basîret-i men

'Aybımı arayanlar yüzünden basîretimiñ biri biñ oldu.

بنصیحت مت را هشیار کردم مشکلت

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1042. Be-nasîhat mest râ hüşyâr kerdên müşkilest

Sarhoşu nasîhatle ayıltmak müşkildir.

هم پروا آتم از بين هوشيار كردم مشكلت

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

1043. Çi pervâ âteş ez-çîn-i cebîn-i bûriyâ dâred

Hasîriñ çîn-i cebîninden âteşiñ ne pervâsı olur?

در مجلسي كه گوسه تواند شد زبانه ميانم

[Mef'ûlü/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

1044. Der-meclisî ki gûş tüvân şod zebân me-bâş

Diñlemek mümkün olan meclisde söz söyleme!

با خاله آشتي كن و با خود بجنگه بام

[Mef'ûlü/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

1045. Bâ-halk âştî kün ü bâ-hod be-ceng bâş

Mahlûkâtla 'akd-i sulh, nefsiñle mücâhede et!

از خود فروم ز مردم ديگر محاب كن

[Mef'ûlü/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

1046. Ez-hod füzûn zi merdüm-i dîger hicâb kün

Ağyârdan ziyâde nefsiñden utan!

[90b S, 156a M]

نيست از بروم خطر مزدم سوختم را

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

1047. Nîst ez-berk hatar mezra'a-ı sûhte râ

Yanmış mezra'anıñ şimşekten korkusu olmaz.

سخن مردم آگاه دو محل دارد

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

1048. Suhan-ı merdüm-i âgâh dü-mahmil dâred

‘Ârifiñ sözü iki ma'nalı olur.

در خانه ای که دل نشیند جز آب گیر

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtû/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilün]

1049. Der-hâneî ki dil ne-nişîned harâb-gîr

Dil-nişîn olmayan hâneyi harâb ‘addet!

[144a SÇ]

بیر ما خور ده لرزیدم میاموز

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Fe'ûlün]

1050. Be-sermâ horde lerzîden meyâmûz

Soğuğa tutulmuş olana⁷⁷¹ titremek öğretme!

بعزت مردم از بی اعتباری زیتن خوشتر

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

1051. Be-‘izzet mürden ez bî-i'tibârî zîsten hoş-ter

‘İzzetle ölmek i'tibârsız yaşamaktan iyidir.

ازدها را جو تنگ بگیرند عصاست

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

1052. Ejdehâ râ çü gelû teng be-gîrend ‘asâst

Ejdehâniñ boğazını sıkınca ‘asâ gibi dosdoğru olur.

نیست ممکن هر که مجنون شد دگر عاقل شود

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1053. Nîst mümkün her ki mecnûn şod diger ‘âkil şeved

Bir def'a deli olanıñ bir daha tamâmıyla ‘akıllanması muhâldir.

⁷⁷¹ Soğuğa tutulmuş olana: soğuk yemiş insâna M.

روز ما را دیدی از شه‌های تار ما می‌رس

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1054. Rûz-ı mâ râ dîdî ez-şebhâ-yı târ-ı mâ me-pürs

Gündüzümüzü gördün yâ! Artık karanlık gecemiziñ nasıl olduğunu sorma!

[156b M]

غاشی مرتبه مهر نبوت دارد

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

1055. Hâmuşî mertebe-i mihr-i nübüvvet dâred

Sükûtluk mihr-i nübüvvet mertebesini hâ'izdir.

نبیند عیب خود هر کس که عیب دیگران بیند

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

1056. Ne-bîned 'ayb-ı hod herkes ki 'ayb-ı dîgerân bîned

Başkalarınıñ 'aybını gören kendi 'aybını göremez.

بزرها آنچه بر آید بزور نتوان کرد

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

1057. Be-zer her⁷⁷² ânçi ber-âyed be-zûr netvân kerd

Altınla görülen iş; kuvvetle görülemez.

[91a S, 144b SÇ]

مع‌بام بی ادب بر می‌بام باشد گرام

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1058. Mîhmân-ı bî-edeb ber-mîz-bân bâşed girân

Terbiyesiz misâfir; ev sâhibiniñ başına belâdır.

بر سر چوب بود حق بهر انما را

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

⁷⁷² be-zer her: Be-zerhâ S, SÇ.

1059. Ber-ser-i çûb buved hiss-i basar a'mâ râ

Körüñ hiss-i basarı; sopasınıñ ucundadır.

هیچ کرا خبر از آمدن و رفتن نیست

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

1060. Hîç kes râ haber ez-âmeden ü reften nîst

Dünyâya gelip gidişten kimseniñ bir şey añladığı yok!

زنده از دریاست ماهی درد دریا غافلت

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1061. Zinde ez-deryâst mâhî derd-i deryâ gâfilest

Balık; denizde yaşar da deniziñ derdinden haber-dâr değil!

چون شود معشوقه نو خط وقت عرصه مطلبست

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1062. Çün şeved ma'sûk nev-hatt vakt-i 'arz-ı matlabest

Ma'sûk tüylenmeye başlayınca; maksadıñ 'arz edileceği zamândır.

[157a M]

از تنزل میتوانم آسام ترقی یافتن

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1063. Ez-tenezzül mî-tüvân âsân terakkî yâften

Tevâzu' sâyesinde terakkî etmek pek kolaydır.

هال قد جوانم عصای پیرانست

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

1064. Nihâl-kadd civânân 'asâ-yı pîrânest

Fidân boylu gençler ihtiyârların 'asâsıdır.

هر که زخمی خورد البتہ فغانی دارد

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

1065. Her ki zahmî hored elbette figânî dâred

Yara alan elbette feryâd eder.

خود خوب شو هم در پی خوبام فتاده ای

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtû/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilûn]

1066. Hod hûb şev⁷⁷³ çi der-pey-i hûbân fûtâdeî

Güzelleriñ arkasına ne düşmüşsün? Kendiñ güzel oluver!

[145a SÇ]

باشد سخن غریب اگر راست میشود

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtû/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilûn]

1067. Bâşed suhan garîb eger râst mî-şevêd

Doğru söz herkese tuhaf ve garîb gelir!

آب رو چو هم جمع گردد آب هیوا می شود

[Fâ'ilâtûn/ Fâ'ilâtûn/ Fâ'ilâtûn/ Fâ'ilûn]

1068. Âb-ı rû çün⁷⁷⁴ cem' gerded âb-ı hayvân mî-şevêd

Yüz suyu toplanınca âb-ı hayât olur.

[91b S]

هم میدانی ز درویشی هم لذت‌هاست آدمرا

[Mefâ'ilûn/ Mefâ'ilûn/ Mefâ'ilûn/ Mefâ'ilûn]

1069. Çi mî-dânî zi dervîşî çi lezzethâst âdem râ

İnsân için dervîşlikde ne lezzet var bilir misiñ?

[157b M]

در هم خود دعای گدا مستجاب نیست

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtû/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilûn]

1070. Der-hakk-ı hod du'â-yı gedâ müstecâb nîst

Dilenciniñ du'âsı kendi hakkında müstecâb olmaz.

⁷⁷³ Şev: - SÇ.

⁷⁷⁴ Çün: çün çün SÇ.

بقدر روز نه افتد بخانه نور قمر

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

1071. Be-kadr-ı revzene üfted be-hâne nûr-ı kamer

Eve pencere mikdârı aydınlık girer.

هکمت شنیدم از لب لقیام صوابتر

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilün]

1072. Hikmet şinîden ez-leb-i Lokmân savâb-ter

Hikmeti Lokmân'ın ağzından işitmek daha doğrudur.

مردام بدیگری نگذارند عار غویسم

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilün]

1073. Merdân be-dîgerî ne-güzârend kâr h'îş

İnsân olan kendi işini başkasına havâle etmez!

آنکه ادرام بتو دادند تو ادرام مفروسم

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

1074. Ân ki erzân be-to dâdend to erzân me-fürûş

Ucuz elde ettiğın şeyi ucuz satma!

رخسم میباید که رسم را بیدام آورد

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1075. Rahş mî-bâyed ki Rüstem râ be-meydân âvered

Rüstem'i meydâna çıkarmak için kendi atı lâzımdır.

[145b SÇ]

شور دیوانم با ندازه صحرا باشد

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

1076. Şûr-ı dîvâne be-endâze-i sahrâ bâşed

Dîvâneniñ azgınlığı sahrânıñ vüs'atine bağlıdır.

هر کی را روی در تعمیر دیوار خودست

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1077. Herkesî râ rûy der-ta'mîr-i dîvâr-ı hodest

Herkes kendi dîvârınıñ ta'mîri peşindedir.

[158a M]

هچت گنج عالم اگر نیت دل غنی

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

1078. Hîçest genc-i 'âlem eger nîst dil ganî

Göñül ganî olmadıkça dünyâ hazîneleri hîçdir.

عالم به چشم مستام گلزار میناید

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtün/ Mef'ûlû/ Fâ'ilâtün]

1079. 'Âlem be-çeşm-i mestân gülzâr mî-nümâyed

Dünyâ sarhoşlarıñ gözüne gülistân görünür.

[92a S]

دیوان محالست که مجذوب نباشد

[Mef'ûlû/ Mefâ'ilü/ Mefâ'ilü/ Fe'ûlün]

1080. Dîvâne muhâlest ki meczûb ne-bâşed

Dîvâneniñ meczûb olmaması muhâldir.

بی غرضه چو شد سخن تاثیر دیگر میکند

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1081. Bî-garaz çün şod suhan te'sîr-i dîger mî-küned⁷⁷⁵

Garazdan hâlî olan sözün te'sîri başkadır.

دزد پیوسته طلبکار کین می باشد

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

1082. Düzd peyveste taleb-kâr-ı kemîn mî-bâşed

⁷⁷⁵ Mî-küned: mî-dihed M.

Hırsız dâ'imâ pusu arar.

در بهارام مت را معذور باید داشتن

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1083. Der-bahârân mest râ ma'zûr bâyed dâšten

İlkbahârda sarhoşu ma'zûr tutmak gerektir.

بسم قلب نتوان ماه کنعام را خریداز من

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

1084. Be-sîm-i kalb netvân mâh-ı Ken'ân râ harîd ez-men

Yûsuf'u kalb akçe ile benden satın almak mümkün değildir.

[146a SÇ]

گر سنم چشی دام از شکار کم نشود

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

1085. Gürisne-çeşmî-i dâm ez-şikâr güm ne-şevêd

Tuzağın aç gözlülüğü av tutmakla eksilmez.

[158b M]

با ناقصام ستیزه نمودم کمال نیست

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

1086. Bâ-nâkısân sitîze nümûden kemâl nîst

Bed-mâyelerle mücâdele kemâlden sayılmaz.

هیچ کس بی گوشمال روزگار آدم نشد

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1087. Hîç kes bî-gûşmâl-ı rûzgâr âdem ne-şod

Felekiñ sillesini yemeden kimseniñ adam olduğu görülmemiştir.

این خواب نه خوابست که تعبیر توان کرد

[Mef'ûlû/ Mefâ'ilü/ Mefâ'ilü/ Fe'ûlün]

1088. İn [h'âb] ne-h'âbîst ki ta'bîr tüvân kerd

Bu; rü'yâ değil ki ta'bîri mümkün olsun!

غریبی در جوانی آدمی را پیر می‌سازد

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

1089. Garîbî der-civânî âdemî râ pîr mî-sâzed

Gurbet mesâ'ibi insânı gençlikte ihtiyârlatır!

صحبت پیرانه جوانانرا بمنزل میبرد

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1090. Sohbet-i pîrân⁷⁷⁶ civânân râ be-menzil mî-bered

Pîrânîñ sohbeti; gençleri menzil-i maksûda îsâl eder.

[92b S]

نیست غیر از لب‌گزیدم نقلی این بیانم را

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1091. Nîst gayr ez-leb gezîden nuklî în peymâne râ

Bu peymâneniñ dudak ısırılmaktan başka mezesi yoktur.

زنجیر فیل را بکف مور داده اند

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

1092. Zencîr-i fîl râ be-kef-i mûr dâdeend

Fîliñ zencîrini karıncanıñ eline vermişler!

بیماری هر شهر بمقدار طبیعت

[Mef'ûlû/ Mefâ'ilü/ Mefâ'ilü/ Fe'ûlün]

1093. Bî-mârî-i her şehr be-mikdâr-i tabîbest

Her şehriñ hastası doktoru⁷⁷⁷ mikdârıyla ölçülür.

[159a M, 146b SÇ]

کشتی شکتانرا هر موج نا خدايست

⁷⁷⁶ Pîrân: pîr S.

⁷⁷⁷ Doktoru: doktor M.

[Mef'ûlü/ Fâ'ilâtün/ Mef'ûlü/ Fâ'ilâtün]

1094. Keştî şikestegân râ her mevc nâ-hudâyîst

Kırık sandâla her dalga⁷⁷⁸ kaptandır.

گر صد هزار دست بر آید دعا یکیت

[Mef'ûlü/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

1095. Ger sad-hezâr dest ber-âyed du'â yekîst

Yüz biñ el de kaldırılsa du'â birdir.

کلید رزمه گدا پای لنگ و دست شکست

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

1096. Kilîd-i rızk-ı gedâ pâ-y-ı leng ü dest-i şikest

Topal ayak, kırık el; dilenciniñ rızk kapısınıñ anahtarıdır.

ز وره عالم غیبت دل اهل جنوه

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

1097. Zevrak-i 'âlem-i gaybest dil-i ehl-i cünûn

Mecnûnlarıñ göñlü 'âlem-i gaybiñ sandalıdır.

بخل فلان باکل قناعت هم میکند

[Mef'ûlü/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

1098. Buhl-i felek be-ehl-i kanâ'at çi mî-küned

Felekiñ buhlı kanâ'at ehline ne yapar?

شورسه اهل جنوه از سنگه طفلانم کم نشد

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1099. Şûriş-i ehl-i cünûn ez-seng-i tıflân kem ne-şod

Mecnûnlarıñ azgınlığı çocuklarıñ taşından eksilmez.

ز تار سبعم بیسم از رستم زنار میترسم

⁷⁷⁸ her dalga: her dalga her dalga SÇ.

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

1100. Zi târ-ı subha bîş ez-rişte-i zünnâr mî-tersem

Zünnâr ipliğinden ziyâde tesbîh ipliğinden korkuyorum.

بیمار بی دماغ عیادت چم میکند

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilün]

1101. Bî-mâr-ı bî-dimâğ 'iyâdet çi mî-küned

'Aklı başında olmayan hastayı ziyâretten ne çıkar?

[93a S, 159b M]

تکلیف بر دوستی اهل هو- نتوانم کرد

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

1102. Tekye ber-dôstî-i ehl-i heves netvân kerd

Ehl-i hevânîñ dostluğuna i'timâd câ'iz değildir.

[147a SÇ]

زآلم سفلم کن هدر کم بدولت رسیده است

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilün]

1103. Z'ân süfle kün hazer ki be-devlet resîdeest

Devlet ve ikbâl sâhibi olan seciyyesizden hazer et!

روغن از مغزست دائم شعلم ادراکرا

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1104. Rûgan ez-mağzest dâ'im şu'le-i idrâk râ

İdrâk kandîli dâ'imâ dimâğdan yağ alır.

میکنم سکر باکیر قناعت خاکرا

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1105. Mî-künem sükker be-iksîr kanâ'at hâk râ

İksîr-i kanâ'atle toprağı şeker yapıyorum.

عالی از راست گویی دشمن ما گشته اند

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1106. 'Âlemî ez-râst gûyî düşmen-i mâ geşteend

Doğru söylemek yüzünden 'âlem baña düşmen oldu.

مست گردد فیل چون هند و ستام بیند جواب

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1107. Mest gerded fil çün Hindûstân bîned be-h'âb

Fîl Hindistân'ı rû'yâda görünce sarhoş olur.

غافل ز هم مشو بامید قبول غلام

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

1108. Gâfil zi Hak me-şev be-ümîd-i kabûl-i halk

Halkıñ iltifâtına güvenerek Hak'dan gâfil olma!

دست خالی نتوانم رفت ز گلزار بروم

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

1109. Dest-i hâlî ne-tüvân reft zi gülzâr birûn

Gülistândan eli boş çıkılmaz.

نتوانم بستانم دردی را که خدا بگشاید

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

1110. Ne-tüvân best derî râ ki Hudâ bûgşâyed

Allâh'ıñ açtığı kapıyı kapamak mümkün değildir.

[160a M]

فریاد گدا رونم بازار کریمت

[Mef'ûlû/ Mefâ'ilü/ Mefâ'ilü/ Fe'ûlün]

1111. Feryâd-ı gedâ revnak-ı bâzâr-ı kerîmest

Dilenciniñ feryâdı mükrimiñ pazarına revnak verir.

[147b SÇ]

درد خود نمی بود صدپر ده از کوری بتر

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1112. Derd-i hod-bînî buved sadperde ez-kûrî be-ter

Hod-bînlik derdi; körlükten yüz derece beterdir.

[93b S]

کور را فرزند بینا میبود نگین مباح

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1113. Kûr râ ferzend-i bînâ mî-şevd gam-gîn me-bâş

Körüñ açık gözlü oğlu olur. Mükedder olma!

تعمیر دیر از گل مراب میکنی

[Mef'ûlü/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

1114. Ta'mîr-i deyr ez-gil-i mihrâb mî-künî

Kiliseyi mihrâb çamuruyla ta'mîr ediyorsuñ.

موی سفید مشرق نور هدایت

[Mef'ûlü/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

1115. Mûy-ı sefid maşrık-ı subh-ı nedâmetest⁷⁷⁹

Beyâz kıl subh-ı nedâmetiñ maşrıkıdır.

قانونم بجهام پرده آهنگ ندارد

[Mef'ûlü/ Mefâ'ilü/ Mefâ'ilü/ Fe'ûlün]

1116. Kânûn-ı cihân perde-i âheng ne-dâred

Kânûn-ı cihânda sadâlar perdesizdir.

این خانه خراب نگهبانم چه میکند

[Mef'ûlü/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

1117. İn hâne-i harâb nigh-bân çi mî-küned

Bu harâb eviñ bekçiye ne ihtiyâcı var?

⁷⁷⁹ subh-ı nedâmetest: nûr-ı hidâyetest S, M, SÇ.

سفر بآدمی بی بهر چم کار کند

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

1118. Sefer be-âdemî-i bî-basar çi kâr küned

Basîretsiz, kör⁷⁸⁰ arkadaşla yolculuk bir şeye yaramaz.

[160b M]

نام کس میخورد اینجا که غم نام نخورد

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

1119. Nân kes mî-hored încâ ki gam-ı nân ne-hored

Şu dünyâda râhat ekmek yiyen; ekmek için gam yemeyendir.

با بلای آسانی پنجه کردم مشکست

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1120. Bâ-belâ-yı âsumânî pençe kerdên müşkilest

Belâ-yı âsumânî ile pençeleşmek zordur.

[148a SÇ]

گشاد اهل دل در حلقه توحید می باید

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

1121. Güşâd-ı ehl-i dil der-halka-i tevhîd mî-bâyed

Ehl-i dil; halka-i tevhîdde güşâyîş bulur.

نیست خوبانرا به از شرم و هیا گلگون ای

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1122. Nîst hûbân râ bih ez-şerm ü hayâ gül-gûneî

Güzellere⁷⁸¹ hayâdan iyi allık olmaz.

آه شکسته باثر زود میرسد

[Mef'ûlü/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

⁷⁸⁰ Basîretsiz, kör: kör, basîretsiz M.

⁷⁸¹ Güzellere: güzellerde SÇ.

1123. Âh-ı şikestegân be-eser zûd mî-resed

Gönlü kırık olanların âhı ‘acele te’sîr eder.

مو را چه گونه بنهاده در شیر میتوان کرد

[Mef’ûlü/ Fâ’ilâtün/ Mef’ûlü/ Fâ’ilâtün]

1124. Mû râ çi gûne pinhân der-şîr mî-tüvân kerd

Kıl; sütte nasıl gizletilir?

[94a S]

نیست در روی زمین یک کف زمین بی انقلاب

[Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilün]

1125. Nîst der-rûy-ı zemîn yek kef zemîn bî-inkılâb

Yeryüzünde inkılâb görmemiş bir avuç toprak yoktur.

تا زنده است حرص کدا کم نمیشود

[Mef’ûlü/ Fâ’ilâtü/ Mefâ’ilü/ Fâ’ilün]

1126. Tâ zindeest hırs-ı gedâ güm ne-mî-şevd

Dilenci sağ kaldıkça hırsı eksilmez.

بیم روشنگهرام صحبت نا جنس بلاست

[Fe’ilâtün/ Fe’ilâtün/ Fe’ilâtün/ Fe’ilün]

1127. Pîş-i rûşen-güherân sohbet-i nâ-cins belâst

‘Ârifler nezdinde nâ-cinslerle sohbet belâdır.

[161a M]

نمیدارد ترازوی عدالت سنگ کم صائب

[Mefâ’ilün/ Mefâ’ilün/ Mefâ’ilün/ Mefâ’ilün]

1128. Ne-mî-dâred terâzû-yı ‘adâlet seng-i güm Sâ’ib

Sâ’ib! ‘Adâlet terâzûsunda eksik taş bulunmaz.

دایم برهیز کند طفل چو بیمار شود

[Fe’ilâtün/ Fe’ilâtün/ Fe’ilâtün/ Fe’ilün]

1129. Dâye perhîz küned tıfl çü bî-mâr şeved

Çocuğun hastalığına karşı süt nine perhîz yapar.

[148b SÇ]

د کشتن زنده جاوید میگرددند اهل حق

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

1130. Zi küşten zinde-i câvîd mî-gerdend ehl-i hak

Ehl-i hakikat ölmekle hayât-ı ebediyeye⁷⁸² kavuşur.

خاتم را مہرم اسرار نمی باید کرد

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

1131. Hâme râ mahrem-i esrâr ne-mî-bâyed kerd

Kalemi bile mahrem-i esrâr etmek muvâfık⁷⁸³ değildir.

خدا ز صحبت افسردہ نگم دارد

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

1132. Hüdâ zi sohbet-i efsürdegân nigh dâred

Allâh 'azm ve himmeti olmayanların sohbetinden muhâfaza buyursun!

چو مہرم شد در میخانم می باید کشید

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1133. Çün mahrem şod der-meyhâne mî-bâyed keşîd

Mahrem gelince meyhâneniñ kapısını kapamak lâzımdır.⁷⁸⁴

مر و ذراہ بامید توشہ دگرام

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

1134. Me-rev zi râh be-ümîd-i tûşe-i digerân

Başkalarının yol azığına güvenerek yola çıkma!

⁷⁸² hayât-ı ebediyeye: hayât-ı ebedîye M.

⁷⁸³ Muvâfık: lâyıq M.

⁷⁸⁴ Bu beyit ve açıklaması: - S, SÇ.

کمال اهل معنی در غریبی میشود ظاهر

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

1135. Kemâl-i ehl-i ma'nâ der-garîbî mî-şevêd zâhir

Ehl-i 'irfânîñ kemâli gurbetde tezâhür eder.

[161b M]

ادب آموختنم خلقم بیروم درند

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

1136. Edeb âmûhtegân halka-i bîrûn-ı derend

Edeb ve terbiye ta'lîm edenler; kapınıñ dış halkası gibidir.

[94b S]

بآسانی ز دست کور هر طفلی عصا گیرد

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

1137. Be-âsânî zi dest-i kûr her tıflî 'asâ gîred

Körûñ elinden herhangi bir çocuk bile kolaylıkla 'asâsını alır.

هیچ طاعت هیچو اهیای زمین مرده نیست

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1138. Hîç tâ'at hemçü ihyâ-yı zemîn-i mürde nîst

'Âlemde arz-ı mevâtı ihyâ gibi hîçbir 'ibâdet olamaz.

در انتظام دنیا هر کس شتاب دارد

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtün/ Mef'ûlû/ Fâ'ilâtün]

1139. Der-intizâm-ı dünyâ herkes şitâb dâred

Dünyânîñ intizâmını te'mîn için herkesiñ koşup çalışması lâzımdır.

[149a SÇ]

چم غم دارد ز خار آنکس که آتسم زیر پا دارد

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

1140. Çi gam dâred zi hâr ân kes ki âteş zîr-i pâ dâred

Âteşe basan adam dikene ehemmiyyet verir mi?

ز خاموشی ز مکر دشمن بدرگه مشو امین

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

1141. Zi hâmuşî zi mekr-i düşmen-i bed-reg me-şev emîn

Soysuz düşmeniñ sükûtuna güvenip de mekrinden emîn olma!

دل چو روشن گشت اعضا ربربر بینا شود

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1142. Dil çü rûşen geşt a'zâ ser-be-ser bînâ şevd

Göñül münevver olunca bütün a'zâ göz kesilir.

ز سگ غافل مشو ز هزار چویم خاموش میگردد

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

1143. Zi seg gâfil me-şev zinhâr çün hâmuş mî-gerded

Sükût dolaşan köpeğiñ hîlesinden gâfil bulunma!

[162a M]

مرگ بهتر ز حیاتی که بهجرانه گذرد

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

1144. Merg bih-ter zi hayâtî ki be-hicrân güzered

Ölüm; hicrânla yaşamaktan çok⁷⁸⁵ iyidir.

ز حق هر کس که اینجا چشم پوشد کور بر خیزد

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

1145. Zi hak herkes ki încâ çeşm pûşed kûr ber-hîzed

Burada hakdan göz yuman kabrinden de kör kalkar.

که مهمان چویم بود ناخوانده بی دستور بر خیزد

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

⁷⁸⁵ Çok: - S, M.

1146. Ki mihmân çün buved nâ-h'ânde bî-destûr ber-hîzed

Da'vetsiz misâfir izinsiz gider.

مردانہ بآب تیغ شہادت وضو کنند

[Mef'ûlü/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

1147. Merdân be-âb-ı tîğ-ı şehâdet vuzû künenđ

Yiğitler; şehâdet kılıcından akan su ile âbdest alır.

[95a S]

موسہ با چاروب در سورخ نتوانست رفت

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1148. Mûş bâ-çarûb der-sûrâh netvânest reft

Delikteki fare; süpürge ile süpürülmez!

[149b SÇ]

از تراشیدم نگردد صاف روی نو خطام

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1149. Ez-terâşîden ne-gerded sâf rûy-ı nev-hatân

Nev-hatlarıñ yüzü tıraş ile sâfiyyet kesb edemez.

نماز وقت ستنا سام قضا گردد

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

1150. Namâz-ı vakt-şinâsân kazâ ne-mî-gerded

Vakt-şinâslarıñ namâzı kazâya kalmaz.

دل فرعون سفید از ید بیضانشود

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

1151. Dil-i Fir'avn sefid ez-yed-i beyzâ ne-şevēd

Fir'av'nıñ kalbi⁷⁸⁶ Musâ'nıñ yed-i beyzâsıyla tenevvür edemez.

⁷⁸⁶ Kalbi: gönü M.

[162b M]

آتش عشق بتدبیر نگردد خاموش

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

1152. Âteş-i 'aşk be-tedbîr ne-gerded hâmûş

'Aşk âteşi tedbîrle söndürülemez.

صلابت سخن سخت با گدا هم کند

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

1153. Salâbet-i suhan-ı saht bâ-gedâ çi küned

Sert söz dilenciye ne te'sîr yapar!⁷⁸⁷

سعادت ازلی سایه هما هم کند

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

1154. Sa'âdet-i ezeli sâye-i hüma çi küned

Ezelde mukadder olan sa'âdetiñ zıll-ı hümayâ; ihtiyâcı yoktur.

شیر را خواب فراغت بنیستانه باشد

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

1155. Şîr râ h'âb-ı ferâgat be-neyîstân bâşed

Arslan; ancak kamışlıkta⁷⁸⁸ râhat uyur.

هم کند می بد مانگی که پریشام باشد

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

1156. Çi küned mey be-dimâğî ki perîşân bâşed

Şarâb; perîşân olan dimâğa ne te'sîr yapar.

طفل را نتوانم خشمم کرده بگفتگوی شیر

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1157. Tıfl râ netvân hamuş kerden be-güft [ü] gû-yı şîr

⁷⁸⁷ Yapar: eder M.

⁷⁸⁸ Kamışlıkta: sazlıkta SÇ.

Süt va'diyle çocuk susturulamaz.

[150a SÇ]

در زمام تنگدستی دل بجم رو آورد

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1158. Der-zamân-ı teng-destî dil be-hak rû âvered

Göñül; darlıkta Allâh'a teveccüh eder.

[95b S]

بکف دیو مده مهر سلیمان ز خمار

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

1159. Be-kef-i dîv me-dih mühr-i Süleymân zinhâr

Amân! Mühr-i Süleymân'ı şeytânın eline verme!

شیرازہ گیر نیست دریغا کتاب عمر

[Mef'ûlü/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

1160. Şîrâze-gîr nîst dirîgâ kitâb-ı 'ömr

Ne yazık ki kitâb-ı 'ömrün teclîdi mümkün değil!

[163a M]

حرص توانگرانم ز گدایانم فزونترست

[Mef'ûlü/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

1161. Hırs-ı tevângerân zi gedâyân füzûn-terest

Zenginlerin hırsı dilencilerden çok fazladır.

کلفت رسد بمردم آگاه بیشتر

[Mef'ûlü/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

1162. Külfet resed be-merdüm-i âgâh bîş-ter

Merd-i 'ârif daha ziyâde dûçâr-ı külfet olur!

فرا ترا ز شهیدانم گر بلا چم خیر

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

1163. Fırât râ zi şehîdân-ı Kerbelâ çi haber

Fırat nehriniñ⁷⁸⁹ şehîdân-ı Kerbelâ'dan ne haberi olur!⁷⁹⁰

در آ بملک توکل چو غرولہ بنیشین

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

1164. Der-â be-mülk-i tevekkül çü Husrevân be-nîşîn

Mülk-i tevekküle gel de sultânlar gibi yaşa!

در صحن حرم قبلہ نمازا چم کند کس

[Mef'ûlü/ Mefâ'ilü/ Mefâ'ilü/ Fe'ûlün]

1165. Der-sahn-ı harem kıble-nümâ râ çi küned kes

Sükkân-ı harem kıble-nümâyı neyler!

بلبلانرا نیست جز فریاد خود فریاد رس

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1166. Bülbülân râ nîst cüz feryâd-ı hod feryâd res

Bülbülün feryâdına kendinden başka ses ve imtidâd⁷⁹¹ veren yok!

[150b SÇ]

پر تو مہتاب با دزدانہ کند کار عس

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1167. Pertev-i mehtâb bâ-düzdân küned kâr-ı 'ases

Mehtâb; hırsızlar için bekçi kadar düşmendir.

اذلعالعاب عنکبوتی میشود عاجز مگس

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1168. Ez-lü'âb-ı 'ankebûtî mî-şevêd 'âciz meges

Sinek bir örümceğin tükürüğünden kaçmaya kâdir olamıyor.

⁷⁸⁹ Fırat nehriniñ: yukarı gölde SÇ.

⁷⁹⁰ haberi olur: haber var söyle SÇ.

⁷⁹¹ ve imtidâd: -S, SÇ.

[163b M]

بر غمی آید صدا از شیء چو شد توتیا

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1169. Ber ne-mî-âyed sadâ ez-şîşe çün şod tûtiyâ

Sırlı şîşe sadâ vermez.

[96a S]

از گزند دشمن شیرین زبانه غافل مباسم

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1170. Ez-gezend-i düşmen-i şîrîn-zebân gâfil me-bâş

Tatlı dilli düşmeniñ belâsından gâfil bulunma!

چو سبوا از دست بالین می کند رنجور عشق

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1171. Çün sebû ez-dest bâlîn mî-küned rencûr-ı 'aşk

'Aşk hastası desti gibi kolunu yastık yapar dayanır!⁷⁹²

از آفتاب مهر نوزد کباب عشق

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

1172. Ez-âfitâb-ı haşr ne-sûzed kebâb-ı 'aşk

'Aşk âteşinde kebâb olan; mahşer güneşinde yanmaz.

جام تازه کند صقبت یارالم موافق

[Mef'ûlû/ Mefâ'ilü/ Mefâ'ilü/ Fe'ûlün]

1173. Cân tâze küned sohbet-i yârân-ı muvâfık

Muvâfık arkadaşlarla sohbet; hayâtı⁷⁹³ tâzeler.

شرط سچود هم ز بھام دست شمنت

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

⁷⁹² Bu beyit ve açıklaması: -S, SÇ.

⁷⁹³ Hayâtı: hayât S, SÇ.

1174. Şart-ı sücûd-ı Hak zi cihân dest şüstenest

Hakka secdeniñ şartı cihândan el yıkamaktır.

کشتی بی تا خدا را بادبام لطف خداست

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1175. Keştî-i bî nâ-Hudâ râ bâdbân lutf-ı Hudâst

Kaptansız geminiñ yelkeni; lutf-ı Hudâ'dır.

آم دانه نیستم که شوم گم بزیر خال

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

1176. Ân dâne nîstem ki şevem güm be-zîr-i hâk

Hâk-i siyeh içre kalacak dâne miyim ben.

[164a M, 151a SÇ]

شو مشغول هرکاری که باشی از خدا غافل

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

1177. Me-şev meşgûl her kârî⁷⁹⁴ ki bâşî ez-Hudâ gâfil

Seni Allâh'dan gâfil kılan herhangi bir işle meşgûl olma!

گدا نمیشود از سختی جواب غفل

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

1178. Gedâ ne-mî şevêd ez-sahtî-i cevâb hacel⁷⁹⁵

Dilenci sert cevâbdan utanmaz!

چونم روزی ادبای هنر در بدر افتم

[Mef'ûlû/ Mefâ'ilü/ Mefâ'ilü/ Fe'ûlün]

1179. Çün rûzî-i erbâb-ı hüner derbeder üfitem

Erbâb-ı hüner rızkı gibi derbeder oldum.

⁷⁹⁴ her kârî: bâ-her kârî S, SÇ.

⁷⁹⁵ ne-mî şevêd ez-sahtî-i cevâb hacel: hacel ne-mî şevêd ez-sahtî-i cevâb M.

امین شدم ز شیطان تا توبه را شکستم

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtün/ Mef'ûlû/ Fâ'ilâtün]

1180. Emîn şodem zi şeytân tâ tevbe râ şikestem

Tevbeyi bozunca şeytândan emîn oldum.

سپر تیر قضا غیر مدارا هم کنم

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

1181. Siper-i tîr-i kazâ gayr-ı müdârâ çi künem

Ne yapayım ki siper-i tîr-i kazâ müdârâ bilmiyor!

[96b S]

با وجود جسم خاکی دیدم حق مشکلت

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1182. Bâ-vücûd-ı cism-i hâkî dîden-i Hak müşkilest

Bu toprak vücûdla Hakkı görmek müşkildir.

در بیابان طلب در اولین طم هنوز

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1183. Der-beyâbân-ı taleb der-evvelîn gâmem henüz

Taleb sahrâsında henüz ilk adım attığım yerdeyim.

دل من تیره بسیاری گفتار شده است

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

1184. Dil-i men tîre zi bisyârî-i güftâr şodeest

Çok söylemekten gönlüm karmakarışık oldu.

نه از اقبال می نالم نه از ادبار می ترسم

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

1185. Ne ez-ikbâl mî-nâlem ne ez-idbâr mî-tersem

Ne ikbâlden şikâyet eder ne idbârdan korkarım.

[164b M, 151b SÇ]

کو بخت در میلده با یار نشینم

[Mef'ûlü/ Mefâ'ilü/ Mefâ'ilü/ Fe'ûlün]

1186. K'o baht ki der-meykede bâ-yâr nişînem

Nerede o tâli' ki dostumla meyhânede oturayım?

خاک بر فرقم اگر منت دستار کشم

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

1187. Hâk ber-farkam eger minnet-i destâr keşem

Destâra minnet ederssem toprak başıma!

فکر آزادی گرفتار شد بدام تازه است

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1188. Fikr-i âzâdî giriftâr [şod] be-dâm-ı tâzeest

Hürriyet derdine düşmek; yeñi bir tuzağa tutulmaktır.

از غلط بینی قفرا آشیام پنداشتم

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1189. Ez-galat bînî kafes râ âşiyân pindâştîm

Ters görmek yüzünden kafesi yuva zannettik.⁷⁹⁶

چوب گل ادب گردی معلم در دبستانم

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

1190. Be-çûb-ı gül edeb gerdî mu'allim der-debistânem

H'âcem; beni mektebde gül çubuğuyla terbiye etti.

ز بیطاری نه مرد آخرت نه مرد دنیايم

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

1191. Zi bî-kârî ne-merd-i âhiret ne-merd-i dünyâyem

Tenbellik yüzünden ne dünyâ adamıyım ne de âhiret!

⁷⁹⁶ Zannettik: zannettim S,SÇ.

هر که ناخوانده در آید غیل آید بیرون

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

1192. Her ki nâ-hânde der-âyed hacil âyed bîrûn

Çağırılmadan gelen; mahcûb olarak gider.

[97a S]

خانم صیاد میدانم لباس فقر را

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1193. Hâne-i sayyâd mî-dânem libâs-ı fakr râ

Fukarâlık elbisesini avcı pususu gibi anlıyorum.

هر گنم عذری و هر تقیر دارد توبه ای

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1194. Her güneh 'özrî ü her taksîr dâred tevbeî

Her günâhın bir ma'zereti, her kusûrun bir tevbesi vardır.

[165a M, 152a SÇ]

ندارد حاصلی دلگیر از حکم قضا بودم

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

1195. Ne-dâred hâsılî dilgîr ez-hükm-i kazâ bûden

Kazâ ve kaderden gücenmek bir fâ'ide vermez.

صبر بر جور ادیب و سیلی استاد کن

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1196. Sabr ber-cevr-i edîb ü sîlî-i üstâd kün

Mürebbinî ezâsına hâceniñ tokatına sabr et!

در غریبی نیست مکر و همی بجز یاد وطن

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1197. Der-garîbî nîst mekrûhî be-cüz yâd-ı vatan

Gurbetde; vatan yâdından fenâ şey yoktur.

در لباس زندگانی از کفن غافل مشو

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1198. Der-libâs-ı zindegânî ez-kefen gâfil me-şev

Ber-hayât iken kefeni sakın unutma!

ترك افیونرا علاجی بهتر از تغلیل نیست

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1199. Terk-i afyon râ 'ilâcî bih-ter ez-taklîl nîst

Afyonu terk etmeniñ; azaltmaktan başka 'ilâcî yoktur.

دل بی عشق میگردد حزاب آهسته آهسته

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

1200. Dil-i bî-'aşk mî-gerded harâb âheste âheste

'Aşksız gönül yavaş yavaş harâb olur.

در وقت عزل شکوه شنیدم چه فائده

[Mef'ûlü/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

1201. Der-vakt-i 'azl şekve şinîden çi fâ'ide

Ma'zûl hâkimiñ şikâyet diñlemesinden ne fâ'ide?

[165b M]

صحبت افرادم افردگی می آورد

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1202. Sohbet-i efsürdegân efsürdegî mî-âvered

'Azm ve himmeti olmayanlarla sohbet etmek: 'Azmsizlik îrâs eder.

راز عالم بتو روشن شود از خاموشی

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

1203. Râz-ı 'âlem be-to rûşen şevved ez-hâmûşî

Sükûtluk sâyesinde bütün 'âlemiñ esrârına vâkîf olursuñ!

[97b S, 152b SÇ]

آدمی قلع آهن شود از خاموشی

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

1204. Âdemî kal'a-i âhen şevêd ez-hâmûşî

Sükûtluk sâyesinde insânlık demîr kal'aya döner.⁷⁹⁷

بہنام دولت دنیاى فانی میشود باقى

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

1205. Be-ihsân devlet-i dünyâ-yı fânî mî-şevêd bâkî

Devlet-i fânîyye; iyilik ve ihsân sâyesinde bâkî olur.

سد راه شکوه روزیت دندانم خلع را

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1206. Sedd-i râh-ı şekve-i rûzîst dendân halk râ

Dişler; insânların rızkdan şikâyet etmemesi için yapılmış bir seddir.

[98a S, 166a M, 153a SÇ]

KASÂ'IDDEN MÜNTEHAB-I EBYÂT⁷⁹⁸

Îmâm Mûsâ Rızâ'nın merkadını ziyâretde:

با شفیع الذین صائب ز مداهام توست

از سر لطف و کرم تقصیر او را درگذار

آہ کم اورا یک طواف مرقدہ ہفتاد ہج

فکر صائب کی تواند کرد فضلہم را شمار

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1207. Yâ-şefî'a'l-müzribîn Sâ'ib zi meddâhân-ı tost

Ez-ser-i lutf u kerem taksîr-i o râ der-güzâr

1208. Ân ki o râ yek-tavâf merkadeş heftâd hac

⁷⁹⁷ 1203: 1204 M.

⁷⁹⁸ S ve SÇ nüshalarında numaralandırma sistemi bu başlığa kadar yapılmıştır. M nüshasında ise numaralandırma devam etmektedir.

Fikr-i Sâ'ib key tüvâned kerd fazleş râ şümâr

Îmâm 'Alî hakkındaki kasîdeden:

آن که شد ایجاد دو عالم ذاتم
وصف او را نتوانم گفت که او شیر خداست
چم توانم گفت که چویم ذات خداوند کریم
گوهر ذات تو در بحر دو عالم یکتا ست
محرّم خلوت دل نیست بجز مهر علی
گریم در دل نتوانم گفت بجز نور خداست

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

1209. Ân ki şod bâ'is-i 'icâd dü-'âlem zâteş
Vasf-ı o râ ne-tüvân güft ki o şîr-i hudâst
1210. Çi tüvân güft ki çün zât-ı hudâved-i kerîm
Gevher-i zât-ı to der-bahr-ı dü-'âlem yek-tâst
1211. Mahrem-i halvet-i dil nîst be-cüz mihr-i 'Alî
Gerçi der dil ne-tüvân güft be-cüz nûr-ı hudâst

Mûsâ Rızâ hakkındaki diğerkasîdeden:

سلطان ابو الحسن علی موسی آن کم هت
گلیم آستانه او ماه و آفتاب

[Mef'ûlü/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

1212. Sultân Ebû'l-Hasan-ı 'Alî Mûsâ ân ki hest
Gülmîh-i âsitâne-i o mâh u âfitâb

[153b SÇ]

Kandehâr'ın fethi üzerine vezîr-i a'zam hakkındaki kasîdeden:

سعادتهای عالم در کنار آمد صفاهانرا
که منصور از سفر آورد هم نواب سلطانرا
علا دولت و دین آن سبکدوش و گرام تکلیف

کز و آرمم و جنبم بود دورام وارطانرا

ذهی دستور اعظم کز تلاطم با زمین آرد

شکوه ذاتی او بحر پر آشوب اعطانرا

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

1213. Sa'âdethâ-yı 'âlem der-kenâr âmed Sıfâhân râ
Ki Mansûr ez-sefer âverd Hak nevvâb-ı sultân râ

1214. 'Alâ-ı devlet ü dîn ân sebük-rûh u girân-temkîn
K'ez-o ârmiş ü cünbiş bûd devrân ü erkân râ

1215. Zihî destûr-ı a'zam k'ez telâtim bâ-zemîn âred
Şükûh-ı zâtî-i o bahr-ı per âşûb-ı imkân râ

[98b S, 166b M]

باقبال بلند شاه و تدبیرات شایسته

مضر کرد حصن قندهار چرخ بینا را

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

1216. Be-ikbâl-i bülend-i şâh u tedbîrât şâyeste
Musahhar kerd hısn-ı Kande-hâr-ı çarh bînâ râ

Kasr-ı Şâhî hakkındaki kasîdeden:

هام صائب رفم زدازی تاریخ او

قبله تاجدارام باد داغم این مقام

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1217. Hâme-i Sâ'ib rakam zed ez-pey-i târîh-i o
Kıblegâh-ı tâcdârân bâd dâ'im în mekân

Yine⁷⁹⁹ Kande-hâr'ın fethi hakkındaki bir kasîdenin târîhi:

تاریخ این فتوح ز الهام غیب گفت

⁷⁹⁹ Yine: -M.

از دل زدود رنگه الم فتح قندهار
 یارب بفضل خویم تو این پادشاهرا
 از هر یم ناپسند تو باشد نطه دار

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtû/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilûn]

1218. Târîh-i în fûtûh zi ilhâm-ı gayb güft
 Ez-dil zedûd jeng-i⁸⁰⁰ elem feth-i Kandehâr
1219. Yâ Rab be-fazl-ı h'îş to în pâdişâh râ
 Ez herçi nâ-pesend to bâşed nigâh-dâr

[154a SÇ]

Hazret-i 'Alî hakkındaki 145 muhammeslik medhiyyeden!

در محیط عنایت علی عالی قدر
 امام تر بهطاعت علی عالی قدر
 سوار روز شجاعت علی عالی قدر
 شمس سریر ولایت علی عالی قدر
 معط عالم دانم همواره علم و وقار

[Mefâ'ilûn/ Fe'ilâtûn/ Mefâ'ilûn/ Fe'ilûn]

1220. Der-i muhît-i 'inâyet 'Alî-i 'âlî-kadr
 Îmâm-ı türbe-i tâ'at 'Alî 'âlî-kadr
 Süvâr rûz-ı şecâ'at 'Alî 'âlî-kadr
 Şeh-i serîr-i vilâyet 'Alî 'âlî kadr
 Muhît-i 'âlem-i dâniş cihân-ı 'ilm ü vakâr

Şâh 'Abbâs'ın medhi hakkındaki kasîdeniñ soñu:

از عنایات الهی روزگار دولتم
 متصل گردد بعمد مهدی صاحب زمان

[Fâ'ilâtûn/ Fâ'ilâtûn/ Fâ'ilâtûn/ Fâ'ilûn]

1221. Ez-'inâyât-ı İlâhî rûzgâr-ı devleteş

⁸⁰⁰ zedûd jeng-i: reved zi reng-i S, M, SÇ.

Muttasıl gerded be-‘ahd-ı mehdî-i sâhib zamân

Bağdâd’ın medhi hakkındaki kasîdeden:

ناید چو سر بغداد بر عرس

که باشد از امامان گوشوارس

[Mefâ’îlün/ Mefâ’îlün/ Fe’ûlün]

1222. Ne-sâyed çün ser-i Bağdâd ber-‘arş
Ki bâşed ez-imâmân gûş-vâreş

[99a S]

Otuz üç beytlik sâkî-nâmeden:

بیک رطل گرام بردار بار هستی از دوشم

من افتاده را مگذار زیر این بار ای ساقی

چرا ز غیرت مذهب بود کم غیرت مشرب

مرا در حلقم اهل ریا مگذار ای ساقی

ادیب شرع میخواند بزورم تویم فرماید

بحال خود من شوریده را مگذار ای ساقی

[Mefâ’îlün/ Mefâ’îlün/ Mefâ’îlün/ Mefâ’îlün]

1223. Be-yek rıtl-ı girân ber-dâr bâr-ı hestî ez-düşem
Men-i üftâde râ mûgzâr zîr in bâr ey sâkî

[167a M]

1224. Çerâ ez⁸⁰¹-gayret-i mezheb buved kem gayret-i meşreb
Merâ der-halka-i ehl-i riya mûgzâr ey sâkî

[154b SÇ]

1225. Edîb-i şer’ mî-hâhed be-zûrem tevbe fermâyed
Be-hâl-i hod men-i şûrîde râ mûgzâr ey sâkî

Harem-i cenâb Hüseyin’e isâle edilen su hakkındaki kasîdeden:

⁸⁰¹ ez: zi S.

لب تشنگم خالك نجف ترزبان شدند

از چشم سار شكر بتوفيق كردگار

[Mef'ûlü/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

1226. Leb-teşnegân-ı hâk-i necef ter-zebân şodend
Ez-çeşme-sâr şükr be-tevfîk-i kirdgâr

[167b M]⁸⁰²

[99b S, 155a SÇ, 168a M]

TÜRKÇE EŞ'ÂRINDAN MÜNTEHAB-I EBYÂT

“İmlâlar, şîveler⁸⁰³ ‘aynen muhâfaza edilmiştir”

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1227. Fâriğem seng-i melâmet içre cevri-ı çarhdan
Neylesün gevherde olan suya mevc-i inkılâb
1228. Saymayan her kim fenâ dünyâda mevcûd özini
Dâhil-i cennet olur mahşerde Sâ'ib bî-hesâb

[Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün]

1229. Ne ihtiyâc ki sâkî vire şarâb saña
Ki öz piyâlesini virdi âfitâb saña
1230. Şarâb-ı la'li için tökme âb-ı rû zinhâr
Ki dem-be-dem leb-i la'lüñ virir şarâb saña

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1231. ‘Âşık-ı sâdık bilür seng-i melâmet kadrini
Mahzen-i sultâna lâyıkdur bu yarar daşlar

⁸⁰² Bu varak boştur.

⁸⁰³ Şîveler: -S, SÇ.

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

1232. Meni mekr-i rakîb âvare kıldı yâr kûyundan
Çıkardan Âdem'i Firdevs'den tezvîr-i şeytândur

[155b SÇ]

1233. Müselmânem diyer de hem içer 'âşıkların kanın
Menem kâfir eger ol düşmen-i îmân müselmândur
1234. Men-i hâki ne tenhâ olmuşum Mecnûn gibi rûsvâ
Ki ulduzdan felek seng-i melâmet içre pinhândur
1235. Felekler kan içer gördükde tecrîd ehlini Sâ'ib
Ki yohsuzlar harâmîler göziga tîğ-i 'üryândur

[100a S, 168b M]

[Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün]

1236. İller yaşar Hızır gibi her kim ki giceler
Gün yüzlü yâr ilen meyiçün erguvân içer
1237. Âdem nedür ki içmeyesin virdiğîn şarâb
Vir sen eger firişteye mey bî-gümân içer
1238. Tîzrak çeker nedâmete bed-mestlik yolu
Her kim ki yahşi [içse] şarâbı yaman içer

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1239. Gül gibi her kim ki gülzâr içre nakd-i cânı bar
Sa'y iler töksün senin yolunda tâ imkânı bar
1240. Tâ ayağîn toprakına tökmesün tutmaz karâr
Her kimûn meclisde mînâ tek bir avuc kanı bar

[156a SÇ]

1241. Eyleyüpdür nokta-i hâliñ meni pergârsız
Yoksa deryâ üzre her bir katrenüñ devrânı bar

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1242. Göñlüm ol mahmûr gözlerden degil âzârsız
Kim görüpdür bu harâb olmuş ivi mîmârsız

1243. Çekmedi bülbül nefes tâ gitdi bu gülzârdan
Hiç kâfir kalmasun yâ Rab cihânda yârsız

1244. Küfrsüz ger mümkün olsaydı nizâm-ı âb u gil
Baş dutardı subhanuñ cem'iyeti zünnârsız

1245. Derd [ü] dâğ-ı 'aşk ilen Sâ'ib olur insân melek
Kâmil olmaz sîm ü zer mağşûş olanda nârsız

[100b S, 169a M]

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

1246. Ne sözdür bu ki olsun sâhib-i meşreb kuru zâhid
Kara topragı hergiz âb-ı hayvân eylemek olmaz

1247. Kılıç ger içse 'âlem kanını sır-âblığ bilmez
Seni 'uşşâk katlinden peşîmân eylemek olmaz

1248. Hatâdan geçdi ceyrân kanını müşğ eyledi Sâ'ib
Dimeñ 'isyânı tâ'at küfri îmân eylemek olmaz

[156b SÇ]

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

1249. Bu gören dâ'ireyi hâle hayâl etme ki çarh

Ağzın açup meh-i şeb-gerdden hayrân olmuş⁸⁰⁴

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1250. Hat gubârı 'ârızın âyât-ı Kur'ân eylemiş
Hüsn-i sâhib-şevketin mûrı Süleymân eylemiş
1251. Ka'beyi büt-hâne idüpdür firengî gözlerün
'Âlemi zünnâr-ı zülfün kâfiristân eylemiş
1252. İltifât-ı la'l-i cân-bahşın kara günlüleri
Hâlk içinden perdedâr-ı âb-ı hayvân eylemiş
1253. Mevce-i deryâ-yı ihsânın dutupdur yeryüzin
Terlü ruhsâruñ cihânı şehr-i Yûnân eylemiş

[169b M]

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

1254. 'Ömr geçti sefer esbâbını âmâde kılun
Her ne sizden kese tığ-i ecel andan kesilün
1255. Kulzüm-i 'ışkdın ey ayru düşen şebnemler
Düşmemişken yola seylâb-ı bahârî yığıluñ

[101a S]

[Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün]

1256. Gök fezâsı ne makâm-ı per ü bâl açmakdur
Dâne-i nâr gibi birbiriñüze kısılun
1257. Ger umarsız ki civân-baht olasız âhir-i 'ömr

⁸⁰⁴ Bu beyit: -SÇ.

Karılar kadrini zinhâr igidlikde bilũñ

[157a SÇ]

1258. Arturur gerd-i ma'âsini kuru istiğfâr
Bu zemîn-gîr tozı eşk-i nedâmetle silũñ
1259. Yaş kılur ham karılar kâmetini tâ'atsiz
Egmemişken sizi bu çarh-ı mukavves egilũñ
1260. Duta ger⁸⁰⁵ gonca gibi çevreñüzi neşter-i hâr
Virmeyũñ gül gibi eldin kadeh-i mey açılıñ
1261. Bâdenũñ cûşı anun sûz-ı kelâmındandır
Sâ'ib'ũñ kadrini ey ehl-i harâbât bilũñ

[170a M]

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1262. Dutma ol gül dâmenin mahşer güninde cân için
Kılma yüzşüzlük nigâr ilen bir avuç kan için
1263. Yoldaş oldur kim kara günlerde yoldan çıkmasun
Geçse yoldaşdın Hızır tek çeşme-i hayvân için
1264. Yeñgi ay başı diger hûrşide tâ bulsun tamâm
Sâde-dil bilmez ki besler özini noksân için

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

1265. Niçün mahv olmasın âdem anuñ seyrânını görgec
Ki ceyrân unutupdur vahşetin gördükçe reftârın

[101b S, 157b SÇ]

⁸⁰⁵ Ger: gör S, M, SÇ.

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün]

1266. Meger ol âfitâb ilen şafak-gûn mey içer Sâ'ib
Ki ser-hoş tek çeker yer üzre her gün subh⁸⁰⁶ destârın

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1267. Hüsn cevânından el kesmekdür arvadlar işi
Kes özünden merdler tek Yûsuf-ı Ken'ân için

1268. Minnet ilen dirilik Sâ'ib ölümdendür beter
Cân virürler ehl-i gayret derd-i bî-dermân için

[170b M]

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1269. Sâkiyâ meyden rûfû kıl çâk bolmuş gönlümi
Kıl yuvası kan ilen peyvend üzülmiş gönlümi

1270. Kalmışam yerde kanatsız kuş gibi pervâzdan
Yola sal câm-ı şarâb ilen bozulmuş gönlümi

1271. Artuk eyler bâde-i sâkî benüm vîrânlığum
Dürd ilen ta'mîr kıl sâkî bozulmuş gönlümi

1272. Câm urmak resmdür sâkî dutulmuş ay için
Saykal-ı câm ile perdâz it dutulmuş gönlümi

[158a SÇ]

1273. Öyle kim Sâ'ib gam-ı devrân dutupdur çevremi
Seyr-i gül mümkün degil açsun dutulmuş gönlümi

1927

İstânbul: Bâyezîd Rîzeli Hasan Efendioğullarından

⁸⁰⁶ Subh: subh u S.

Ney hakkındaki gazelden!*

گریم نی زرد و ضعیف و لاغر و بیدست و پاست
چوم عصای موسوی در خوردم غم اژدهاست

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1274. Gerçi ney zerd ü za'îf ü lâğar u bî-dest ü pâst
Çün 'asâ-yı Mûsevî der-horden-i gam ejdehâst

Ney her ne kadar za'îf ve rengi sararıp elden ayaktan düşmüş ise de gam ve ekdârı
yutmakta 'asâ-yı Mûsâ gibi bir ejdehâdır.

چوم رگ ابر بهارام فیصم می بارد اذو
ناودام کعبم دل کویم دارالبقاست

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1275. Çün reg-i ebr-i bahârân feyz mî-bâred ez-o
Nâv-dân-ı Ka'be-i dil kûçe-i dârü'l-bekâst

Yine ilkbahâr bulutunun huyût ve elyâfı gibi feyz-i ma'nevî yağar. Ney; göñül
Ka'besi'niñ altın oluğu, iklîm-i bekânîñ dar sokağıdır.

[171a M]

صور اسرافیل باشد مرده دل را ناله اسم
چهره زرین او آهندلانرا کیمیاست

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1276. Sûr-ı Îsrâfil bâşed mürde-dil râ nâle-eş
Çehre-i zerrîn-i o âhen-dilân râ kîmyâst

Neyiñ nâlesi ölmüş göñüller için sûr-ı Îsrâfil mâhiyyetindedir. Sarı çehresi de taş
göñüllüler için bir kîmyâdır.

یوسفی از چاه می آرد بروم در هر نفس
خا یوسف خیز کنعام را چنین چاهی کجاست

⁸⁰⁷ S ve ŞÇ nüshaları burada tamamlanmıştır. Ney hakkındaki gazel sadece M nüshasında yer almaktadır.

* Bu gazel yalnız Üsküdar'daki Süleymâniye Kütüphanesindeki nüshadadır.

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1277. Yûsufî ez-çâh mî-âred birûn der-her nefes
Hâk-i Yûsuf-hîz-i Ken'ân râ çenîn çâhî kücâst

Her nefesde çâh-ı küdüretten bir Yûsuf halâs eder. Yûsuf yetiştiren Ken'ân toprağında böyle bir kuyu nerede?

دست زرین کرم را نیست در دلهای تنگ
این ید طولی کم او را در گشاد عقده هاست

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1278. Dest-i zerrîn-i kerem râ nîst der-dilhâ-yı teng
În yed-i tûlâ ki o râ der-güşâd-ı 'ukdehâst

Göñül 'ukdelerini açmak için bendeki yed-i tûlâ; dar göñülleri açan dest-i keremde bile yoktur.

گریم سر تا پای او یکمهرج بر جستم است
هر سر بندی ازو ترجیع بند ناله هاست

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1279. Gerçi ser-tâ-pâ-yı o yek-mısra'-ı bercesteest
Her ser-i bendî ez-o tercî'-i bend-i nâlehâst

Neyiñ baştan ayağa kadar her yeri muntazam bir mısra'-ı berceste; boğumları nâle için birer tercî'-hânedir.

هست در هر پرده آم جادو نفس را جلاوه ای
صاحبام چشم را شمع است و کورام را عصاست

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1280. Hest der-her perde ân câdû nefes râ cilveî
Sâhibân-ı çeşm râ şem'est ü kûrân râ 'asâst

Neyiñ sehâh olan her perdesinde bir cilve vardır. Ney; açık gözlüler için lamba, körler için 'asâdır.

[171b M]

ترجمان ناز معشوق و نیاز عاشق است
با دهام بی زبان با هر زبانی آشناست

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1281. Tercümân-ı nâz-ı ma'sûk u niyâz-ı 'âşikest
Bâ-dehân-ı bî-zebân bâ-her zebânî âşinâst

Ney; ma'sûk nâzınıñ, 'âşık niyâzınıñ tercümânıdır ki dilsiz ağzıyla her lisâna âşinâdır.

در حریم میکشام مستانم می گوید سخن
چون به اهل هم رسد گویای اسرار خداست

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1282. Der-harîm-i mey-keşân mestâne mî-gûyed suhan
Çün be-ehl-i Hak resed gûyâ-yı esrâr-ı Hudâst

Ney; sarhoşlar meclisinde sözü mestâne söyler. Ehl-i 'irfân meclisinde de esrâr-ı Hudâ'dan bahs eder.

هر چه کسرا بود در دل مصور میکند
آنچنین نقاش آشدت در عالم کجاست

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1283. Herçi herkes râ buved der-dil musavver mî-küned
Ân çünîn nakkâş-ı âteş-dest der-'âlem kücâst

Ney; herkesiñ gönlünde olanı derhâl tasvîr eder. Böyle âteşin ve serî'-dest bir nakkâş kâ'inâtıñ neresinde var?

بینوایی لازم بی برگه افتاده است و او
با وجود آن کم بی برگه است دایم بانواست

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1284. Bî-nevâyî lâzım-ı bî-bergî üftâdest ü o
Bâ-vücûd-ı ân ki bî-bergest dâyim bâ-nevâst

Yaprağı olmayan ağacıñ meyveden de bî-nevâ olması lâzım gelirken ney; yaprağı olmamasına rağmen dâ'imâ nevâdârdır.

بستم در وا کردم دل بر میام ده جا کمر
بندهای دلگشای او بر آن معنی گواست

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1285. Beste der-vâ kerden-i dil ber-miyân deh câ kemer
Bendhâ-yı dil-güşâ-yı o ber ân ma'nî güvâst

Ney; gönülleri açmak hizmetinde bulunmak için belinde on yere kemer bağlamıştır ki o dil-güşâ boğumlar bu ma'nâya işâretidir.

[172a M]

می کند سیر مقامات و غمی جنبد ز جا

کوچم گردی می کند پیوستم و دایم بجاست

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1286. Mî-küned seyr-i makâmât u ne-mî-cünbed zi câ
Kûçe gerdî mî-küned peyveste ü dâym becâst

Ney yerinden hiç oynamadığı hâlde bütün makâmâtı seyr eder. Pek dar sokaklarda dolaşmasına rağmen dâ'imâ yerinde mukîmdir.

چوم نیابد همزبانی، نام سربست است

همنفس چوم یافت، در هر نام اسم طومارهاست

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1287. Çün ne-yâbed hem zebânî nâme-i ser-besteest
Hem-nefes çün yâft der-her nâle-eş tûmâr hâst

Ney; kendi lisânından aňlayan bulamazsa kapalı bir kitâb gibidir. Fakat bir kafa dengi bulunca her nâlesi defterler doldurur.

عاشم ناکام از دلدار دور افتاده است

آه سرد و چهره زردسم بر این معنی گواست

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1288. 'Âşık-ı nâ-kâm-ı ez-dil-dâr dûr üftâdeest
Âh-ı serd ü çehre-i zerdeş ber îñ ma'nâ güvâst

Neyîñ sararmış çehresinden çıkan sürûd ve negamât; dil-dârından uzak düşmüş nâ-murâd bir 'âşık olduğuna 'alâmetdir.

با هیدستی فهد انگشت بر چشم قبول

هر دل ناامرا کز وی تمنای نواست

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1289. Bâ-tehî-destî nihed engüşt ber-çeşm-i kabûl
Her dil-i nâ-kâm râ k'ez-vey temennâ-yı nevâst

Nâ-kâm gönülleri ondan nevâ temennâ edince eli boş bir müflis olduğu hâlde yine çeşm-i kabûle parmak basarak itâ'atle ârzûlarını is'âf eder.

هست با دریای رحمت جویبارم متصل
همچو آب زندگی، زانم نغمه لایسم جانفراست

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1290. Hest bâ deryâ-yı rahmet cûy-bâreş muttasıl
Hemçü âb-ı zindegî z'ân nağme-hâyeş cân-fezâst

[172b M]

Neyiñ cûy-bâr-ı feyzi deryâ-yı rahmete kavuşur ki cân-fezâ olan nağmeleri âb-ı hayât gibidir.

کوهرای می آرد از فریاد در رقص الجبل
دعوی تمکین نموده بیسم او یارا کمر است

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1291. Kûh râ mî-âred ez-feryâd der-raksü'l-cemel
Da'vâ-ı temkîn ne-mûden pîş-i o yârâ kerâst

Neyiñ feryâdı dağı bile deve gibi raksa getirir. Onuñ huzûrunda vakâr ve metânet da'vâsına kıyâm için kimsede kudret yoktur.

ناله های دخراشم چو عصای موسی
از نهاد سنگ خارای چشم رحمت گشاست

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1292. Nâle-hâ-yı dil-hırâş çün 'asâ-yı Mûsevî
Ez-nihâd-ı seng-hârâ çeşme-i rahmet güşâst

Neyiñ dil-hırâş nağmeleri 'asâ-yı Mûsâ gibidir ki sert mermer taşınıñ içinden çeşme-i rahmet akıtır.

ناله های پر خم و پیچم ازین وحشت سرا
می برد دل را به سیر لامکام از راه راست

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1293. Nâlehâ-yı pür-ham u pîçeş ez-în vahşet-serâ
Mî-bered dil râ be-seyr-i lâ-mekân ez-râh-ı râst

Neyiñ karmakarışık olan nağmeleri; gönü şü vahşet-serâdan râh-ı râst ile fezâ-yı lâ-mekâna seyr ettirir.

این غزل صائب مرا از فیض مولانا روم
از زبان خادم شکرشاه بی خواست غاست

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün]

1294. İn gazel Sâ'ib merâ ez-feyz-i Mevlânâ-yı Rûm
Ez-zebân-ı hâme-i şekker-feşân ney h'âst hâst⁸⁰⁸

Sâ'ib'in bu gazeli Mevlânâ-yı Rûm'ün feyzinden tulû' etmiştir ki şeker-feşân olan kaleminiñ lisânıyla ney talebine kıyâm eylemiştir.

1922

Hulûsî

⁸⁰⁸ Gazelde bulunan 35 beytin 21'ine yer verilmiştir. Ganjoor'daki beyit sırasına riayet edilmemiştir.

SONUÇ

Sonuç olarak, Sâ'ib-i Tebrîzî'nin Divânı üzerine yapılmış çeşitli şerh çalışmalarından önemli bir örnek olarak Mehmed Hulûsî tarafından kaleme alınan Hikemiyât-ı Sâ'ib-i Tebrîzî eseri öne çıkmaktadır. Bu çalışma, hem Osmanlı döneminin şairi olan Sâ'ib-i Tebrîzî'nin şiirinin anlaşılmasına ışık tutan değerli bir metin olarak karşımıza çıkmakta hem de edebî yorum açısından bir bakış açısı sunmaktadır. Çalışmamızda, Mehmed Hulûsî'nin şerh ettiği Hikemiyât-ı Sâ'ib-i Tebrîzî adlı eserin, Süleymaniye Kütüphanesi, Sermet Çifter Kütüphanesi ve Millî Kütüphane'deki nüshaları temel alınarak yapılan tenkitli metin çözümlemesi, eserin dilindeki anlam derinliklerini Türkçeye aktararak, günümüz okuruna daha erişilebilir kılınmıştır. Bu yaklaşım, hem orijinal metnin anlam derinliğini koruyarak hem de eserin geniş bir okur kitlesi tarafından daha rahat anlaşılabilmesini sağlayarak şerh çalışmalarının önemini vurgulamaktadır.

Eserin mukaddimesinde, Sâ'ib-i Tebrîzî'nin edebî kişiliğine dair önemli bilgilere yer verilmiştir. Bu bilgiler doğrultusunda, şairin Fars edebiyatındaki yeri ve onun şiirine olan katkıları incelenmiş, özellikle edebî kimliği farklı bir bakış açısıyla ele alınmıştır. Mehmed Hulûsî, bu şerh çalışmasında Sâ'ib-i Tebrîzî'nin dilindeki estetik ve felsefî derinliği irdelemekle birlikte, onun sebk-i Hindi'ye olan etkisini de vurgulamıştır. Sebk-i Hindi'nin soyut ve hayali anlatımlarının önemi, şairin edebiyattaki özgünlüğü ve derinliğini yansıtan bir özellik olarak öne çıkmaktadır. Şairin dilindeki derinlik, görünen anlamla sınırlı kalmayıp her beyitte gizli anlamlar ve çok katmanlı ifadeler barındırmaktadır. Bu dilsel yapı, okuyucuya daha derin bir anlam dünyası sunmayı hedeflemektedir.

Mehmed Hulûsî, şerh çalışmasında beyitlerin yüzeysel anlamlarını Türkçeye aktarmakla yetinmiş, metnin daha derin bir edebî çözümlemesini yapmaktan kaçınmıştır. Bu yaklaşım, Mehmed Hulûsî'nin şerhinin esasen bir tercüme gibi işlendiği izlenimini uyandırmaktadır. Şerh ve tercüme arasındaki bu belirsiz sınır, eserin dilsel anlamını aktarırken, metnin felsefî ve edebî derinliğini ortaya koymada yetersiz kalmıştır. Bu durum, şerh ve tercüme kavramlarının zaman zaman birbirine yakın bir biçimde kullanıldığı ve bunun da metnin anlamını anlama noktasında bazı sınırlamalara yol açtığı bir örneğidir.

Hikemiyât-ı Sâ'ib-i Tebrîzî on bölümden oluşmaktadır ve her bir bölümde yapılan incelemeler, şairin tasavvufî düşüncelerinin izlerini taşıdığını ortaya koymaktadır. Eserin büyük bir kısmında, özellikle Sâ'ib-i Tebrîzî'nin şiirlerinde, dünyanın geçici oluşu, fanilik ve öteki âlemlerle bağlantılı olan temalar sıkça işlenmiştir. Bu tasavvufî temalar, sadece Fars edebiyatının değil, Osmanlı dönemi tasavvufunun temel öğretilerini yansıtmaktadır. Şairin metafizik düşünceye olan bağlılığı, şiirlerinde açıkça görünür ve bu düşünsel bağlamda, onun insanın dünyadaki geçici varoluşu karşısındaki duruşu ve nihai amacının bir başka âleme yönelmek olduğu düşüncesi belirginleşmektedir. Sâ'ib-i Tebrîzî'nin şiirlerinde, varlık anlayışının ve insanın dünya üzerindeki geçici durumunun tasavvufî öğretilerle şekillendiği rahatlıkla gözlemlenmektedir.

Bu şerh, Sâ'ib-i Tebrîzî'nin şiirinin edebî değerini açığa çıkarmakla kalmayıp şairin edebî ve felsefî düşüncelerini daha geniş bir kitleye tanıtmaya amacı taşımaktadır. Bu çalışma, Sâ'ib-i Tebrîzî'nin edebî mirasının Türk edebiyatındaki yerini sağlamlaştırmaya yönelik önemli bir adım olarak değerlendirilebilir ve şairin metinlerini anlamak ve yorumlamak için gerekli olan kaynaklardan biri olma özelliği taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Akalın, Haluk Şükrü, Toparlı Recep. *Türkçe Sözlük*. Ankara: TDK, 2005.
- Aktan, Muhammed Felat. “Murad Molla’nın Sâib-i Tebrizi Şerhleri”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.
- Değirmençay, Veyis. “Farsça “Ârzûst” Redifli Şiirler”. İçinde *Doğu-Batı Sentezinde Dil & Edebiyat Panoraması II*, editör Berna Karagözoğlu. İstanbul: Atı Yayınları, 2024.
- Devellioğlu, Ferit. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları, 2013.
- Dilçin, Cem. *Yeni Tarama Sözlüğü*. Ankara: TDK, 2009.
- Ertuğrul, Züleyha Nurgül. “Sâib-i Tebrîzî’nin Bir Gazeline Yapılan İki Şerh”. *Türk Bilimi Araştırmaları*. 53 (2023).
- Gönel, Hüseyin. “Şerh-i Ba’zı Gazeliyat-ı Sa’ib-i Tebrizî ve Şerh Metodu”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi, 2004.
- Gözitok, Mehmet Akif. “Türk Edebiyatında Urfî-i Şîrâzî Şerhleri”. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*. 19 (2017): 106.
- Güleç, İsmail. “Klasik Türk Edebiyatı Metinleri Nasıl Şerh Edilmeli?”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 42/42 (2010): 84.
- Güvelioğlu, İshak Güven. “Hafız M. Hulusi Karadeniz”. (Erişim Tarihi 05.10.2021), <https://www.karadenizsahaf.com/hafiz-m-hulusi-karadeniz/>
- Harputî, Ebûbekir Nusret. *Sâib-i Tebrîzî Dîvânı Şerhi*, haz. Emrullah Yakut, İstanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları, 2023.
- Kanar, Mehmet. *Büyük Farsça-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Birim Yayıncılık, 1998.
- Karadeniz, Mehmed Hulûsî. *Hikemiyât-ı Sâ’ib-i Tebrîzî*. Yazma Bağışlar Koleksiyonu, 2068. Süleymaniye Kütüphanesi.
- Kerimov, Paşa. “Saib-i Tebrizî ve XVII. Yüzyıl Azerbaycan Lirik Şiirinde Hint Üslubu”. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*. 5/17 (2018): 140.
- Kılıç, Atabey. “Dağılmış İncileri Toplamak: Şerh Tasnif Denemesi”, içinde *Prof. Dr. Abdülkadir Karahan Anısına I. Uluslararası Klasik Edebiyat Sempozyumu*, 363-369. İstanbul: İBB, 2008.

- Kortantamer, Tunca. “Teori Zemininde Metin Şerhi Meselesi”. *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*. 8/1 (1994): 1.
- Kökner, Zafer. “Muhyiddin Bin Yahya Fakih Kızılhisari’nin Şerh-i Gülistân’ı (12b-62a Varakları Arası Transkripsiyonlu Metin-İnceleme)”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- Mütercim Âsım Efendi. *El-Okyânûsu’l-Basît Fî tercemeti’l-Kâmûsi’l-Muhît Kâmûsu’l-Muhît Tercümesi*, haz. Mustafa Koç, Eyyüp Tanrıverdi, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2013.
- Sadıkoğlu, Cengiz. “Sâib-i Tebrîzî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 35: 541-542. İstanbul: TDV Yayınları, 2008.
- Sedghi Nikoosokhan, Elham. “Ebû Bekir Nusret Şerh-i Ba’z-ı Gazeliyat-i Sâ’ib-i Tebrizî (Te Harfî) İnceleme-Karşılaştırmalı Metin-Sözlük”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2024.
- Öz, Yusuf. “Sâib-i Tebrîzî’nin Mevlâna’dan İlhamla Yazdığı Bir Gazeli ve Ömer Fâik’in Türkçe Şerhi”. İçinde *Mevlânâ Araştırmaları 4*, editör Adnan Karaismailoğlu. 103-125. Ankara: Akçağ Yayınlar, 20129.
- Özören, Zehra . “İsmail Hikmet Ertaylan’ın “Azerbaycan Edebiyatı Tarihi” Adlı Eserinin İkinci Cildinin İncelenmesi”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı Qafqaz Üniversitesi Bilimler Enstitüsü, 2011.
- Tarlan, Ali Nihat. “Metin Şerhine Dair”. İçinde *Edebiyat Meseleleri*. 191-202. İstanbul: Ötüken Yayınları, 1981.
- Ünlü, Osman. “Türk Edebiyatında Sâib-i Tebrizî Şerhleri”, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4/1 (2006): 89-90.
- Ünlü, Osman. “Şerh-i Divan-ı Sâ’ib-i Tebrizî’den Elif Harfli Gazeller”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, 2001.
- Yakut, Emrullah. “Sâib-i Tebrizî Divanı Şerhi’nin İncelenmesi”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2007.
- Yazar, Sadık. “Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği”. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.

Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü. Ahmet Yesevi Üniversitesi, 2020. S.v. “Sâ’ib-i Tebrîzî”,
<https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/saibi-tebrizi>

Mehr Haber Ajansı. “Saib-i Tebrizi'nin Hayatı ve Şiir Anlayışı Üzerine”. Erişim Tarihi
01.07.2016, [Saib-i Tebrizi'nin hayatı ve Şiir anlayışı üzerine - Mehr News Agency](https://ganjoor.net/)
<https://ganjoor.net/>

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: Ebru ÖZSOY	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Erzincan Üniversitesi
Fakülte	Fen Edebiyat Fakültesi
Bölümü	Türk Dili ve Edebiyatı
Yüksek Lisans	
Üniversite	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
Enstitü Adı	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ana Bilim Dalı	Eski Türk Edebiyatı
Programı	Yüksek Lisans
Makale ve Bildiriler	
Özsoy, Ebru. <i>İki Ahbap Çavuşlar</i> . Erzincan: Doğu Ciltevi Yayınevi, 2020.	
Şığva, Bülent & Özsoy, Ebru. “Gülistân Hakkında Türkçe Çalışmalar Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi”, <i>Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi</i> , 5(1), (2022): 144-179.	
Özsoy, Ebru. “Tebrizli Ahmedî’nin Esrâr-nâmesi’nin Yeni Bir Nüshası: Kısâs-ı Mecânîn”. İçinde <i>Kadın Araştırmacıların Sosyal Bilimler Çalışmaları I</i> , editör Serap KURT KAYSERİLİ, 115-147. Erzurum: Fenomen Yayınları, 2023.	
Özsoy, Ebru. “Destân-ı Zelzele”. İçinde <i>Cumhuriyetin 100. Yılında Kadın Araştırmacıların Sosyal Bilimler Çalışmaları II</i> , editör Serap KURT KAYSERİLİ, 91-103. Erzurum: Fenomen Yayınları, 2023.	
Özsoy, Ebru. “Mehmed Hulûsî’nin Hikemiyât-ı Sâ’ib-i Tebrîzî Şerhi”, <i>ETÜ</i> , 11, (2025): 40-49.	